

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

**БЮДЖЕТНА УСТАНОВА «МЕТОДИЧНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
ЦЕНТР З АКВАКУЛЬТУРИ»**

Вдовенко Наталія Михайлівна

**РИБНЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ**

Монографія

Київ

2016

**THE NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE AND
ENVIRONMENTAL SCIENCES OF UKRAINE**

THE STATE AGENCY OF FISHERIES OF UKRAINE

**THE BUDGETARY INSTITUTION «METHODOLOGICAL AND
TECHNOLOGICAL CENTRE OF AQUACULTURE»**

Vdovenko Nataliia

**FISHERIES OF UKRAINE IN ECONOMICS
GLOBALIZATION CONDITIONS**

Monograph

Kyiv

2016

УДК 639.2/.3: 339.9

ББК 65.5

В 25

*Рекомендовано до друку Вченою радою Національного університету
біоресурсів і природокористування України
(протокол № 11 від 20.04.2016 р.)*

Рецензенти:

Саблук П.Т., д-р екон. наук, проф. академік НААН України, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Григорук П.М., д-р екон. наук, проф. завідувач кафедри автоматизованих систем і моделювання в економіці, Хмельницький національний університет

Капштик О.І., д-р екон. наук, проф. проректор, Білоруський торгівельно-економічний університет споживчої кооперації

Вдовенко Н.М.

Рибне господарство України в умовах глобалізації економіки: Монографія / Н.М. Вдовенко. – К. : ЦП Компринт, 2016. – 476 с.

ISBN

У монографії викладені результати дослідження економічних проблем розвитку рибного господарства. У роботі висвітлено світові та національні тенденції рибогосподарського виробництва в умовах глобального дефіциту продовольства з урахуванням інформаційних матеріалів ФАО. Показано, що аквакультура – це сучасний інтегрований багатофункціональний сектор сільськогосподарського виробництва, який ефективно використовує водні, земельні, рибні, трудові та інші ресурси. Значну увагу приділено питанням функціонування галузі з організаційної, економічної та фінансової точок зору. Вперше висвітлено сучасні методи управління рибним господарством в державах з різним рівнем економічного розвитку. Приділено увагу інформаційно-аналітичному забезпеченню системи прогнозних і програмних документів розвитку галузі в контексті глобальних трансформацій. Розроблено наукові рекомендації та алгоритм створення науково-технологічного рибогосподарського парку з використанням інноваційних технологій та найкращого світового досвіду. Систематизовано пропозиції щодо функціонування механізму державно-приватного партнерства у рибному господарстві.

Розраховано на науковців, викладачів, аспірантів, магістрів та студентів, керівників рибницьких господарств, фахівців, зайнятих у аграрному секторі економіки.

ISBN

УДК 639.2/.3: 339.9

Передрукування заборонено
© Н.М. Вдовенко, 2016
© НУБіП України, 2016
© Держрибагентство України, 2016

UDC 639.2 /.3: 339.9

LBC 65.5

V 25

*Recommended for publication by the Academic Council
of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(Protocol № 11 at 20.04.2016)*

Reviewers:

Sabluk P., Doctor of Economics, professor, academician of the NAS of Ukraine, National Scientific Centre «Institute of agrarian economy»

Hrygoruk P., Doctor of Economics, professor, Head of Department of automated systems and simulation in economy, The Khmelnytsky National University

Kapshtyk O., Doctor of Economics, professor, pro-rector of The Belarusian Trade and Economics University of Consumer Cooperatives

Vdovenko N.

Fisheries of Ukraine in Economics globalization conditions: Monograph / N. Vdovenko. – Kyiv : ZP Comprint, 2016. – 476 p.

ISBN

The results of research of the economic problems in fisheries development were described in the monograph. The scientific work presents the global and national trends in the fish production in terms of global food deficiency that include data from FAO. The aquaculture is a modern integrated multifunctional agricultural sector that efficiently uses water, land, and fish, human and other resources. The major attention was focused on the functioning of the sector according to organizational, economical and financial aspects. The modern management techniques of fisheries in countries with different levels of economic development were described. Attention was paid to informational and analytical support systems of forecast and program documents of the development industry in the context of global transformations. The scientific recommendation and algorithms of creation of the scientific technological fisheries park were developed by using innovative technologies and best practices. The proposals of functioning of the public-private partnership in fisheries were systematized.

The monograph is recommended for researchers, teachers, masters and students, specialists in agricultural economics production, managers of fisheries enterprises.

UDC 639.2 /.3: 339.9

ISBN

Reprint is prohibited
© Vdovenko N., 2016
© NULES, 2016
© The State Agency for Fisheries
of Ukraine, 2016

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА.....	17
РОЗДІЛ 1 СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РИБОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	21
1.1 Становлення і сучасний формат глобальних трансформацій.....	21
1.2 Роль «синьої економіки» в глобальному і національному розвитку.....	25
1.2.1 Функціонування глобального механізму відповідального рибальства та аквакультури.....	26
1.3 Світове виробництво риби, призначеної для споживання.....	28
1.4 Промислове рибальство в умовах глобального дефіциту продовольства.....	33
1.4.1 Аналіз обсягів вилову морського рибальства.....	35
1.4.2 Світові обсяги промислового рибальства у внутрішніх водоймах.....	46
1.5 Глобальні тенденції зростання аквакультури в загальній пропозиції рибної продукції.....	49
1.5.1 Виробництво продукції аквакультури за континентами.....	59
1.5.2 Світове виробництво водоростей.....	61
1.6 Використання риби та її переробка.....	65
Список літератури до розділу 1.....	73
РОЗДІЛ 2 РИБНЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ ТА РОЗВИТКУ.....	78
2.1 Сучасний стан розвитку рибного господарства України.....	78
2.2 Організаційно-економічний механізм ведення єдиного державного обліку рибогосподарських водних об'єктів.....	92
2.3 Державні рибовідтворювальні комплекси та зариблення водойм загальнодержавного значення.....	95
2.4 Забезпечення збереження природних популяцій осетрових видів риб та їх раціональне використання.....	97

2.4.1 Збереження та торгівля осетровими видами риб.....	100
2.4.2 Регулювання міжнародної торгівлі осетровими видами риб та веслоносом і виробленої з них продукції.....	101
2.4.3 Торгівля продукцією осетрових видів риб на ринку України в умовах зростання та економічної нестабільності.....	104
2.5 Погляди на ліберальний розвиток рибного господарства з особливостями посилення державних заходів впливу.....	106
Список літератури до розділу 2.....	109

РОЗДІЛ 3 РОЗВИТОК РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА І ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЙОГО ПРОДУКЦІЇ.....112

3.1 Торгівля рибою та рибною продукцією в умовах зростаючої глобалізації.....	112
3.2 Світовий експорт та імпорт риби та рибної продукції.....	118
3.2.1 Торговельний баланс на різних континентах світу.....	125
3.3 Організаційно-економічні засади та стан функціонування рибного господарства в національній економіці країн Африки.....	130
3.4 Досвід Туреччини як виробника у сфері морського рибальства та аквакультури в Середземному та Чорному морях.....	134
3.5 Перспективи та виклики у сфері рибальства та аквакультури Бразилії..	141
3.6 Прогнозування світового виробництва риби у контексті аналізу моделі ФАО щодо розвитку рибного господарства.....	144
Список літератури до розділу 3.....	153

РОЗДІЛ 4 ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ СУБ'ЄКТІВ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА158

4.1 Інформаційне забезпечення рибного господарства в контексті глобальних трансформацій.....	158
---	-----

4.2 Формування науково-практичного розуміння обліку ремонтно-маточного поголів'я риб	161
4.2.1 Нормативні аспекти щодо формування та вирощування деяких видів племінних риб.....	161
4.2.2 Зимівля плідників та ремонтного молодняку.....	166
4.2.3 Інвентаризація та бонітування ремонтно-маточного поголів'я риб в умовах орієнтації на забезпечення достовірності даних..	167
4.2.4 Методичні аспекти переведення риби з ремонтного стада до маточного поголів'я.....	168
4.2.5 Комплексний підхід до забезпечення обліку вибракуваних племінних риб	172
4.2.5.1 Прикладні аспекти списання відпрацьованих плідників риб.....	172
4.2.5.2 Напрями оптимального використання поточних біологічних активів.....	173
4.3 Концептуальні засади та особливості обліку отримання потомства рослиноїдних риб.....	175
4.4 Практичні рекомендації щодо зариблення вирощувальних ставків....	182
4.4.1 Планові розрахунки кількості молоді риб для посадки у вирощувальні ставки.....	183
4.4.2 Дослідження процесів зариблення ставків за дволітнього циклу.	183
4.5 Системно-факторний підхід до розвантаження зимувальних ставків...	189
4.6 Сучасні тенденції зариблення нагульних ставків.....	194
4.6.1 Складові механізми для розрахунку кількості та щільності посадки риби в нагульні ставки.....	196
4.6.2 Взаємозв'язок пропозицій щодо розрахунку кількості однорічки коропа для посадки в нагульні ставки.....	198
4.7 Облік придбаного рибопосадкового матеріалу.....	203

4.8 Елементи інноваційної моделі удобрення ставків на етапі адаптації до сучасних вимог ресурсозбереження.....	207
4.9 Сутність та об'єктивна необхідність вапнування ставків у контексті орієнтації економіки до умов якості та безпеки продукції.....	215
4.10 Аналітичні процедури у системі контрольного лову в аквакультури.....	223
4.11 Особливості облову нагульних ставів із дволітнім циклом.....	233
4.12 Оцінка наслідків пересаджування молоді риб на зимівлю для рибницького підприємства	237
4.12.1 Зимівля цьоголіток різних видів риб у ставках.....	239
Список літератури до розділу 4.....	245
РОЗДІЛ 5. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИБНИМ ГОСПОДАРСТВОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	252
5.1 Визначення ключових індикаторів Глобального індексу ефективності аквакультури.....	252
5.1.1 Індикатори сталого розвитку морської аквакультури.....	255
5.1.2 Індекс сталої етичної торгівлі продукцією аквакультури.....	256
5.2 Глобальне керівництво з екомаркування та сертифікації у сфері світової торгівлі та маркетингу риби і рибної продукції.....	258
5.3 Застосування Кодексу ведення відповідального рибальства.....	268
5.4 Методи оцінки збитку від хвороб риб, витрат на протиепізоотичні заходи та визначення економічної ефективності їх проведення.....	270
5.5 Реалізація механізму надання водних об'єктів для користування в оренду в умовах трансформації інформаційного суспільства.....	274
5.5.1 Паспортизація вітчизняних водних об'єктів як ефективний інструмент державно-управлінської діяльності.....	277
5.5.2 Реалізація організаційного механізму поновлення договору оренди водного об'єкта.....	280

5.5.3 Інституційні механізми набуття права власності на гідропоруди.....	281
5.5.4 Методичні засади поновлення договору оренди водного об'єкта.....	282
5.6 Рекомендації з обліку риби на всіх стадіях розвитку для підприємств аквакультури.....	283
5.7 Номенклатура продукції рибальства й аквакультури.....	299
Список літератури до розділу 5.....	301

РОЗДІЛ 6. РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА АЛГОРИТМ СТВОРЕННЯ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО РИБОГОСПОДАРСЬКОГО ПАРКУ...305

6.1 Теоретичні засади функціонування науково-технологічних парків...	305
6.2 Зарубіжний досвід створення та функціонування технологічних парків.....	315
6.2.1 Досвід США в створенні науково-технологічних парків.....	315
6.2.2 Досвід створення та функціонування науково-технологічних парків у Великобританії.....	317
6.2.3 Створення та функціонування науково-технологічних парків у Європейському Союзі.....	320
6.2.4 Досвід створення та функціонування науково-технологічних парків у Китаї.....	325
6.2.5 Досвід функціонування аграрних науково-технологічних парків.....	328
6.3 Порівняльний аналіз законодавства України, що регламентує створення та діяльність науково-технологічних парків та інших інноваційних структур, із законодавством інших країн.....	330
6.3.1 Порівняння процедури реєстрації науково-технологічних парків в Україні, Росії та Білорусії.....	336

6.4. Першочергові заходи для створення науково-технологічного рибогосподарського парку в Україні.....	342
6.4.1 Законодавчі засади створення науково-технологічного рибогосподарського парку.....	342
6.4.2 Розробка порядку ведення єдиного реєстру науково-техно- логічних рибогосподарських парків в Україні.....	348
6.4.3 Порядок ведення єдиного реєстру науково-технологічних рибогосподарських парків.....	348
6.5 Наукові рекомендації та алгоритм створення науково-технологічного рибогосподарського парку з використанням інноваційних технологій та найкращого світового досвіду.....	350
Список літератури до розділу 6.....	365
 РОЗДІЛ 7. ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО У РИБНОМУ ГОСПОДАРСТВІ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	
7.1 Функціонування механізму державно-приватного партнерства у рибному господарстві.....	367
7.2 Моделі державно-приватного партнерства.....	376
7.3 Нормативні документи щодо методик і процедур, пов'язаних з реалізацією механізму державно-приватного партнерства.....	382
7.4 Процедура реалізації механізму державно-приватного партнерства у рибному господарстві.....	385
Список літератури до розділу 7.....	408
ВИСНОВКИ.....	417
ДОДАТКИ.....	425

CONTENTS

INTRODUCTION.....	17
CHAPTER 1 GLOBAL TRENDS IN FISHERIES IN THE GLOBALIZATION PERIOD.....	21
1.1 Formation and modern format of global transformations.....	21
1.2 Role of the «Blue Economy» in global and national development.....	25
1.2.1 The functioning of global mechanism of responsible fisheries and aquaculture.....	26
1.3 World fisheries for human consumption.....	28
1.4 Industrial fisheries in the conditions of global food shortages.....	33
1.4.1 Analysis of catch volumes in marine fisheries.....	35
1.4.2 Global volumes of commercial fisheries in internal waters.....	46
1.5 Global trends of aquaculture growth in general supply of fish products.....	49
1.5.1 Production of aquaculture products by continents.....	59
1.5.2 World production of algae.....	61
1.6 Using and processing of fish.....	65
References to chapter 1.....	73
CHAPTER 2 THE FISHERIES OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF MODERN UNDERSTANDING AND DEVELOPMENT.....	78
2.1 Current state of development of fisheries in Ukraine.....	78
2.2 Organizational and economic mechanism of conducting the unified state accounting of fishery water bodies.....	92
2.3 State fish-reproductive systems and restocking of fishery water bodies of national importance.....	95
2.4 Preservation and rational use of natural populations of sturgeon fish species.....	97
2.4.1 Protection and trade of sturgeon fish species.....	100

2.4.2 The regulations of world trade of sturgeon and paddlefish species and their products.....	101
2.4.3 The trade of sturgeon species in Ukraine in the conditions of unstable economy.....	104
2.5 Opinions as to liberal development of the fisheries with features of intensification state impact	106
References to chapter 2.....	109
CHAPTER 3 DEVELOPMENT OF THE FISHERIES AND FISH MARKET FORMATION.....	112
3.1 Trade of fish products in globalization conditions.....	112
3.2 World exports and imports of fish products.....	118
3.2.1 The trade balance in different continents of the world.....	125
3.3 Organizational and economic bases and functioning of fisheries in national economies of African countries.....	130
3.4 Turkey's experience in marine fisheries and aquaculture in the Mediterranean Sea and Black Sea.....	134
3.5 Prospects and challenges of fisheries and aquaculture in Brazil.....	141
3.6 Forecasting of world fish production in context of FAO model analysis of fisheries development	144
References to chapter 3.....	153
CHAPTER 4 ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORTS FOR DOMESTIC SUBJECTS OF THE FISHERIES.....	158
4.1 Information support of fisheries in the context of global transformations..	158
4.2 Formation of scientific and practical understanding of the replacement stock and broodstock calculation.....	161
4.2.1 Regulatory aspects of formation and cultivation of some species of breeding fish.....	161

4.2.2 Over-wintering of broodstocks and breeding youth.....	166
4.2.3 Inventory and valuation of replacement stocks and broodstocks to ensure the data reliability.....	167
4.2.4 Methodological aspects of transferring fish of replacement from replacement stocks to broodstocks.....	168
4.2.5 Holistic approach to ensuring the accounting of rejected breeding fish.....	172
4.2.5.1 Applied aspects of writing off exhausted broodstocks.....	172
4.2.5.2 Directions of the optimal usage of current biological assets.....	173
4.3 Conceptual basis and particularities of accounting for obtaining the offspring of herbivorous fish.....	175
4.4 Practical recommendations for fish stocking breeding ponds.....	182
4.4.1 The planned calculation of the number of whitebait for putting into ponds of breeding	183
4.4.2 Investigation process of breeding fish into ponds for the biennial period.....	183
4.5 System-factorial approach to discharge of the over-wintering ponds.....	189
4.6 Current trends for fish stocking of feeding ponds.....	194
4.6.1 The components of a mechanism for calculating the number and density of planting fish in the feeding ponds	196
4.6.2 The connection of calculations of the number of one year's carp for planting in the feeding ponds.....	198
4.7 Accounting of acquired fish-planting material.....	203
4.8 Elements of the innovative model for fertilizing the ponds in the process of adaptation to modern requirements of resource-saving.....	207
4.9 The essence and objective needs to lime ponds in context of an economics' orientation on quality and safe products.....	215

4.10 Analytical procedures in the system of test fishing in aquaculture.....	223
4.11 Special features of seining fish from the feeding ponds with biennial cycle.....	233
4.12 Assessment of the impact of replanting fish youth to over-wintering for fisheries enterprises.....	237
4.12.1 Over-wintering of this-year fish of different species in ponds.....	239
References to chapter 4.....	245
CHAPTER 5 METHODOICAL SUPPORT OF THE FISHERIES	
MANAGEMENT IN GLOBALIZATION CONDITIONS.....	252
5.1 Specification of the key indicators of the Global Index of efficiency of aquaculture.....	252
5.1.1 Indicators of sustainable development of marine aquaculture.....	255
5.1.2 Index of sustainable ethical trade in aquaculture products.....	256
5.2 Global management in eco-labeling and certification in world trade and marketing of fish and fish products.....	258
5.3 Application of the Code of Conduct for Responsible Fisheries.....	268
5.4 Methods of damage assessment of fish diseases, the expenses on measures against epizootic disease and determination of their economic efficiency.....	270
5.5 Implementation of the rent of water bodies mechanism in the context of the transformation of information-oriented society.....	274
5.5.1 Certification of local water bodies as an effective instrument of state management activities.....	277
5.5.2 Implementation of the mechanism of renewal of the water bodies' rental contract.....	280
5.5.3 Institutional mechanisms for acquiring rights of ownership for hydrostructures.....	281
5.5.4 Methodical bases for renewal of rental contract of water body.....	282

5.6 Recommendations for fish accounting at all stages of development for enterprises of aquaculture.....	283
5.7 Nomenclature of products of fisheries and aquaculture.....	299
References on chapter 5.....	301
CHAPTER 6 RECOMMENDATIONS AND ALGORITHMS OF CREATION OF THE FISH SCIENCE AND TECHNOLOGY PARKS.....	305
6.1 The theoretical foundation for the Science and Technology Parks.....	305
6.2 Foreign experience in creation and functioning of the Science and Technology Parks.....	315
6.2.1 The US experience in creation of the Science and Technology Parks.....	315
6.2.2 The UK experience in creation and operating the Science and Technology Parks.....	317
6.2.3 Creation and functioning of the Science and Technology Parks in the European Union.....	320
6.2.4 The Chinese experience in creation and functioning of the Science and Technology Parks.....	325
6.2.5 Experience of functioning of the agrarian Science and Technology Parks.....	328
6.3 Comparative analysis of the legislation of Ukraine with the legislation of other countries that are regulating creation and operation of the Science and Technology Parks and other innovative structures.....	330
6.3.1 Comparison of procedures of registration of the Science and Technology Parks in Ukraine, Russia and Belarus.....	336
6.4 Priority actions for development of the Fish Science and Technology Parks in the Ukraine.....	342

6.4.1 Legislative platform for the formation of the Fish Science and Technology Parks.....	342
6.4.2 Development of the rules of procedure for a single register of the Fish Science and Technology Parks in Ukraine.....	348
6.4.3 Rules of procedure for a single register of the Fish Science and Technology Parks.....	348
6.5 Scientific recommendation and algorithm of creation of the Fish Science and Technology Parks using innovative technologies and best international practices.....	350
References on chapter 6.....	365
CHAPTER 7 PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN FISHERIES: WORLD EXPERIENCE AND PROSPECTS OF IMPLEMENTATION IN UKRAINE.....	367
7.1 The functioning of public-private partnership mechanism in fisheries.....	367
7.2 Models of public-private partnerships.....	376
7.3 Regulatory documents concerning the methods and procedures related to implementation of public-private partnerships mechanism.....	382
7.4 Procedure of implementing public-private partnerships mechanism in the fisheries.....	385
References on chapter 7.....	408
CONCLUSIONS.....	421
APPENDIX.....	425

Присвячується Плічко Василю Федоровичу

Здоров'я нашої планети, як і наше власне здоров'я та продуктова безпека майбутнього, все це залежить від того, як ми відносимося до нашого блакитного світу.

Жозе Граціану да Сільва

Генеральний директор Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО)

ПЕРЕДМОВА

Рибне господарство відіграє неоціненну роль у забезпеченні добробуту і процвітання багатьох країн світу. За останні п'ятдесят років рівень глобальної пропозиції харчової риби перевищив показники приросту населення світу. Нині риба формує важливе джерело калорійної їжі та тваринного білка для багатьох жителів Земної кулі. Рибне господарство є джерелом доходу для значної частини населення. Водночас за останні роки спостерігається зниження обсягів продукції промислового рибальства. Після введення виключних економічних зон, у більшості світових рибальських держав усвідомили обмеженість природної сировинної бази і зосередили свою увагу саме на виробництві продукції аквакультури.

Теоретичним та методологічним підґрунтям даної монографії, стали дослідження та зведені дані Відділу статистичної і інформаційної служби (FIPS) Департаменту рибного господарства і аквакультури ФАО, які узагальнені за останні роки. Віддаючи належне науковому доробку дослідників, слід зазначити, сучасний світ відрізняється від усіх попередніх епох і, перш за все тим, що нині це єдина, цілісна система в масштабах всієї планети.

До того ж, як стверджують вчені, функціонуванню як рибальства, так і аквакультури в контексті для забезпечення світової продовольчої безпеки, економічного зростання, перешкоджає цілий ряд глобальних проблем. До їх

числа відносяться нераціональне управління в сфері рибного господарства, розбіжності в питаннях користування природними біологічними ресурсами, застосування неефективних методів державного управління та інструментів державного регулювання, нездатність враховувати пріоритети та права суб'єктів господарювання, зайнятих рибогосподарським виробництвом.

Це дало змогу усвідомити, що в Україні має приділятися значна увага відродженню рибного господарства. У різних форматах дана ідея вже входить до державних нормативно-правових актів, але конкретні питання згаданого відродження нині тільки починають виокремлюватись. Та без цього процесу будь-якій ідеї загрожує перетворення на гасло. Саме з цією метою, підтримка розвитку вітчизняного рибного господарства є основною складовою даної роботи.

Хотілось би висловити щиросердну подяку і присвятити дану монографію Плічко Василю Федоровичу, заступнику начальника управління організації рибальства, аквакультури та наукового забезпечення галузі Державного агентства рибного господарства України.

Великий вчитель і наставник Плічко В.Ф. доклав зусиль до того, щоб це наукове видання побачило світ, а ми, в свою чергу, визнали важливість і пріоритетність розвитку рибогосподарської науки в країні. Цінні дискусії, пропозиції та рекомендації при обговоренні рукопису монографії, особливо її теоретичної частини, дали змогу зрозуміти, що запорукою економічного зростання і, власне, економічного процвітання є переорієнтація вітчизняної економіки на наукомістке рибогосподарське виробництво.

І безумовно, справедливо сказати, що Плічко Василь Федорович, видатний працівник рибного господарства, знайшов головну справу свого життя – приносити користь людям, державі. Тому, що без освіти немає праці, без знання прикладних аспектів рибогосподарської діяльності, немає шансів ефективно господарювати у сучасному глобалізованому світі.

Dedicated to Plichko Vasiliy Fedorovich

The health of our planet as well as our own health
and future food security all hinge on how we treat
the blue world.

Jose Graziano da Silva

General Director of The Food and
Agriculture Organization (FAO) of the United Nations

INTRODUCTION

Fisheries play an invaluable role in ensuring global prosperity and prosperity of numerous countries. The global supply of food fish exceeded the population growth rates of the world over the past fifty years. At present fisheries is an important source of sustaining food and animal proteins for many inhabitants of the globe. The fisheries are a source of life sustenance and income for a large part of the population. There is a decline in production of industrial fishing in recent years.

After the introduction of exclusive economic zones (EEZ), most of the world's fishing powers have realized there are limits to nature raw resources and focused their attention on the aquaculture. Theoretical and methodological bases of this monograph is the research and aggregate data of the FAO's Statistics and Information Service (FIPS) of Fisheries and Aquaculture Department of FAO, summarized in recent years. Paying tribute to the scientific achievements of researchers it should be noted that modern world is different from all previous ages and above all now it is a single integral system on a planetary scale.

Furthermore, according to scientists, the functioning of fisheries and aquaculture for ensuring the global food security and economic growth prevented a lot of global problems. These include inefficient management in the fisheries field, differences in

natural biological resources usage, realization ineffective methods of governance and instruments of state regulation, unable to take an account the priorities and rights of business entities that engaged in the fisheries.

It made possible to realize that Ukraine should pay a notable attention to revival of fish industry. This idea has already entered the state regulations, but the specific issues of such a revival have only begun to separate. Any idea threatens to turn into a slogan without this process. With this end in view, support of domestic fisheries development is an essential part of this work.

I would like to express a sincere gratitude and dedicate this monograph to Plichko Vasiliy Fedorovich, who is the Deputy Head of Department of Management organization, aquaculture and scientific software production of The State Agency for Fisheries of Ukraine, who have made efforts to ensure that this work is going to be published, and we recognize the importance of the priority of fishery science in the country.

Valuable discussions, proposals and recommendations in the discussion of the monograph's manuscript, especially concerning the theoretical part, have given an opportunity to understand that the key to economic growth and, in fact, economic prosperity is a reorientation of the national economy on high-tech fishery.

And certainly it's fair to say that Plichko Vasiliy is an outstanding employee of fisheries sector, he has found the main cause of his life – to bring benefit for people and country. Because there is no work without education, there is no chance in modern globalized world without knowledge of applied aspects of fisheries management.

РОЗДІЛ 1

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РИБОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1.1 Становлення і сучасний формат глобальних трансформацій

Світ на межі другого та третього тисячоліть стрімко змінюється. Новим змістом наповнюються усі сфери суспільного життя. Набуває нових рис усталений, звичний порядок планетарного життя, перебудовується його устрій.

Людство перебуває на порозі нової історичної епохи, найважливішою ознакою якої є стрімке наростання процесів світової глобалізації. Вони є об'єктивними і здійснюються незалежно від волі чи бажання окремих країн.

В умовах глобальних трансформацій важливим є розуміння саме нових явищ, щоб визначити раціональну, ефективну стратегію поведінки, в тому числі і стратегію поведінки і на рівні галузей аграрного сектору економіки.

Це важливо для всіх країн світу, а особливо для тих, де відбувається перехід від однієї соціально-економічної системи до іншої. До таких держав належить і Україна. У всьому світі все частіше привертає увагу об'єктивна закономірність розвитку людства під назвою – глобалізація [1-7]. Глобалізація це історичне явище і феномен. Класичне визначення глобалізації дано Європейською комісією, яка вбачає у ній процес, за допомогою якого ринки і виробництво в різних країнах світу стають усе більше взаємозалежними завдяки рушійним силам торгівлі товарами та послугами і потоків капіталу та технологій [3; 8-11]. Глобалізацію розглядають як швидку всесвітню інтеграцію економіки через: торгівлю, фінансові потоки, передачу технологічних досягнень, ринки. Існування глобалізації як об'єктивної реальності в сучасних умовах ні в кого не викликає сумніву. Вона відображає формування світового рівня міжнародної економіки з властивими йому закономірностями [3, С. 286; 12-14].

Глобалізація економіки є процесом системної трансформації світового господарства, пов'язаної з якісними перетвореннями традиційних міжнародних економічних відносин, що набувають загальнопланетарного масштабу.

Тут слід прислухатися до думки В.Д. Базилевича, який стверджує, що глобалізація це всеохоплюючий процес трансформації світового співтовариства у відкриту цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансово-економічних, суспільно-політичних та соціально-культурних взаємозв'язків і взаємозалежностей [15, С. 586-598]. Інші провідні вчені-економісти, зокрема і М. Кастельс розглядає глобалізацію як процес об'єднання найважливіших секторів національних економік в єдину систему, яка у своїй цілісності функціонує в режимі реального часу [16, С. 29]. Організація Об'єднаних Націй визначає глобалізацію як посилену інтеграцію економік і суспільств у всьому світі. Це неминучий процес в історії людства, сутність якого в тому, що світ у результаті обміну товарами і послугами, інформацією, знаннями та культурними цінностями стає взаємопов'язаним [17].

Варто відмітити, що глобалізація економіки – це новітній, складний, багатогранний та багаторівневий процес закономірних якісних перетворень світової економіки, що відбуваються на основі усупільнення виробництва та поглиблення інтеграційних процесів у результаті безпрецедентного зростання і прискорення міжнародних переміщень товарів, послуг, капіталів, розвитку новітніх інформаційних технологій, глобальних телекомунікаційних мереж.

За умов глобалізації інтернаціоналізація економіки набуває нових рис:

1. Формується глобальне світове виробництво на основі зародження наднаціональних відтворювальних ядер, планетарного охоплення світової економіки впливом транснаціональних корпорацій і транснаціональних банків, розвитку довгострокових виробничих зв'язків, договорів про співдружність.

2. Змінюється зміст світогосподарських зв'язків. Темпи зростання міжнародної торгівлі випереджають темпи збільшення виробництва, а фінансові потоки перевищують трансакції, пов'язані з експортом товарів і послуг.

3. Видозмінюється спрямованість і структура міжнародної торгівлі. Зростає товарообмін наукомісткою продукцією між розвиненими країнами.

4. Докорінно перетворюється фінансова сфера, змінюється її роль у світовій економіці. Її основою є прогресуюче зростання валютних, кредитних ринків. Транскордонні фінансові потоки, продовжуючи обслуговувати економіку, відокремлені від реального відтворювального процесу.

5. Першочергового значення набуває глобальний капітал, який не може бути зарахований до жодного національно-державного утворення, інтенсифікується його територіальна експансія та функціональна диверсифікація, формуються віртуальні ринки глобального капіталу, які основані на новітніх інформаційних і фінансових технологіях, інтенсифікується пошук світового центру управління та інструментів регулювання глобальних світогосподарських процесів (рис. 1.1).

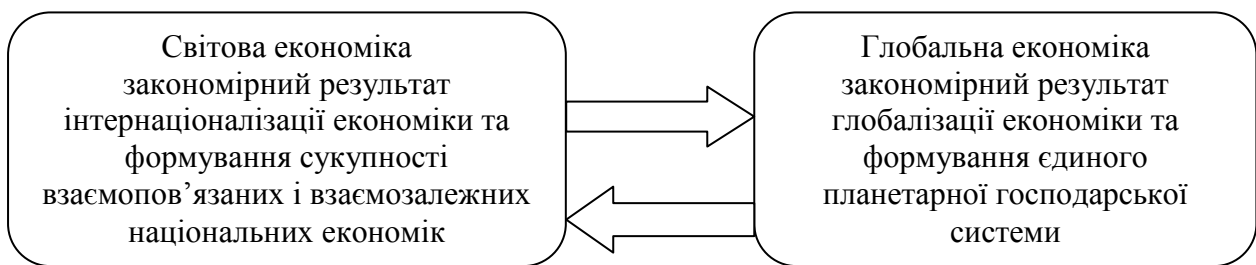

Рис. 1.1 Глобальна економіка як процес переходу від світової до планетарної господарської системи.

Глобальна економіка – новий етап розвитку світової економіки, яка поступово перетворюється на цілісний глобальний організм, утворений виробничо-збутовою, глобальною фінансовою та планетарною інформаційною мережею. Глобальна економіка – складова глобалізації, закономірна тенденція інтеграції світового господарства в єдиний економічний простір.

Саме тому зростаюча взаємозалежність країн і народів, галузей економіки розглядається як найважливіша риса глобалізації. Отже, зміст глобальної економіки зводиться до тих процесів, що відбуваються в сучасних умовах у світовій економіці і ведуть до швидкого інтегрування світу в єдиний економічний

простір. Інтеграція ринків товарів та капіталів приводить до формування глобального ділового циклу. Основні тренди динаміки валового внутрішнього продукту визначаються глобальними факторами. Технологічні зрушення, інновації, збут у масштабах усього світу, мобільність праці та капіталу формують поведінку глобальної пропозиції. Інтегрований фінансовий сектор і макроекономічна політика провідних країн створюють рамкові умови динаміки глобального попиту. Завдяки цьому тренд національного випуску набагато більше підпорядковується закономірностям розгортання глобального попиту та пропозиції.

Слід зважити ще й на характерну особливість глобалізації в сучасних умовах. Країни, які перебувають на різних рівнях економічного розвитку, знаходяться, відповідно, на різних ступенях включення в глобалізаційні процеси. Глобалізація не однорідна для всього світу. Одні країни більше долучені до цього процесу, інші – менше. По-перше, це пов'язано з рівнем розвитку країни, її здатністю до технологічних інновацій, досвідом здійснення транскордонної діяльності. Розвинені країни є лідерами глобальної інтеграції. Дослідження підтверджують, що понад 50 країн з найнижчим рівнем економічного розвитку – фактично поза межами глобальних змін. Процеси глобалізації є складними, суперечливими, проблемними. Вони мають величезний перетворюючий вплив на всі сфери життя сучасного суспільства в планетарному масштабі, тому і отримали назву глобальних.

Отже, глобальні проблеми – це сукупність життєво важливих проблем людства, від розв'язання яких залежить саме його існування та перспективи розвитку. Водночас глобальні проблеми продовольчого забезпечення населення світу все більше постають перед людством.

Зростання населення планети значно випереджає приріст продовольства, а голод і недоїдання стають ризиком для здоров'я людини. У цьому контексті світ стоїть перед викликом щодо створення умов для гарантованого доступу у необхідній кількості до якісних продуктів харчування як рослинного так і тваринного походження, зокрема і продукції рибного господарства.

1.2 Роль «синьої економіки» в глобальному і національному розвитку

В глобальному та національному розвитку, забезпеченні продовольчої безпеки та в боротьбі з голодом і бідністю відіграють роль океани, моря, прибережні зони і пов'язана з ними «синя економіка». Вони є одночасно складовими економічного зростання, джерелами продовольства та робочих місць. Водночас перелов, забруднення прибережних зон завдають шкоди ареалам проживання риби, екологічним функціям і біорізноманіттю. Зміна клімату і закислення океану посилюють цей вплив в той час, коли зростаюче населення планети потребує більшої кількості риби як харчового продукту [27; 37]. Водночас прибережні зони є домівкою для зростаючої частки світового населення. 40 % світового населення живе в межах 100 км від прибережної лінії. Враховуючи проблеми, названі в підсумковому документі зустрічі «Ріо + 20» «Майбутнє, якого ми хочемо» [28], і на порядку денному розвитку після 2015 р. [30], ФАО пропагує концепцію «Синього зростання». В Концепції враховано соціально-економічні аспекти управління океанами і водними об'єктами. Виділяють чотири блоки: промислове рибальство, аквакультуру, екосистемні послуги, торгівлю, соціальний захист прибережних громад. Інвестиції в «Синє зростання», впровадження екосистемних підходів сприятиме відновленню функцій та структури водних екосистем. Ця ініціатива має особливе значення для малих островних держав, прибережних зон і водно-болотних угідь на усій планеті. Запропоновано комплексний підхід у зв'язку зі зростаючою потребою у співпраці та координації між усіма зацікавленими сторонами і на всіх рівнях в інтересах більш сталого управління рибним господарством. Таким чином, «Синє зростання» сприятиме розвитку потенціалу, потрібного для поліпшення політичного середовища, організаційних механізмів і процесів співпраці. Вказане значно може розширити права і можливості рибальських громад, організацій громадянського суспільства та державних установ.

1.2.1 Функціонування глобального механізму відповідального рибальства та аквакультури

Засновані на принципах Кодексу відповідального рибальства та пов'язаних з ним керівних документів, пропозиції до «Синього зростання» виступають глобальним механізмом сприяння відповідальному та сталому рибальству й аквакультурі. Очевидним є те, що спираючись на останні міжнародні і національні ініціативи [31], ФАО сприятиме своїм країнам-членам і регіональним організаціям в розробці, впровадженні та здійсненні «синьої економіки» з тим, щоб допомогти втілити зобов'язання в дію.

Це означає забезпечення прав майже 12 % світового населення, оскільки їх джерела засобів до існування залежать від рибальства та аквакультури. Їх права пов'язані з користуванням, доходами, доступом до ринку і достойними умовами життя та праці.

Ініціатива «Синє зростання» може залучити океани, моря і узбережжя до продовольчої безпеки, харчування та організацію робочих місць.

На важливості «синьої економіки» для Європи, наголошує і М. Даманакі, єврокомісар з морських справ та рибальства. Єврокомісар зазначає, що країни-члени Європейського Союзу розпочали реалізацію Офшорної Директиви Європейського Союзу (EU Offshore Directive).

Разом з тим, доцільно урахувати і відзначити беззаперечний потенційний вклад Комісії щодо морського територіального планування, раціоналізації використання простору в морі та вздовж прибережних районів [38].

Вказане створило умови для затвердження положення про Європейський Фонд морського та рибного господарства (ЄМФР), що прийшов на заміну існуючому Європейському рибальському фонду (European fisheries fund) [37]. Як показують проведені дослідження, п'ять Європейських структурних та

інвестиційних фондів підтримують відновлення економіки Європи на період до 2020 року («Фонди ESI»).

Одним із них є Європейський Фонд морського та рибного господарства (ЄМФР), який спеціально призначений для вирішення проблемних питань європейських морів та узбережжя.

Бюджет Європейського Фонду морського та рибного господарства становить 6,4 млрд. євро і направляється не лише на підкріплення оновленої Спільної рибогосподарської політики Європейського Союзу (CFP) та доведення рибальства та аквакультури до прибуткової господарської діяльності.

Актуальним є вирішення питання диверсифікації національних економік. Очевидно, вказані аспекти направлені на сталий розвиток приморських регіонів, районів з діяльністю у сфері аквакультури, рибальства у внутрішніх водоймах.

Рибне господарство Європи має значний потенціал для інновацій та розвитку. Тут налічується більше 5 млн. робочих місць та сконцентровано майже 500 млрд. євро щорічно. Але подальший розвиток можливий лише через цільові дослідження та цільові інвестиції. Такими є основоположні принципи синього зростання Європейського Союзу. Їх використовують різноманітні європейські фонди, включаючи Horizon 2020 для досліджень та Європейський Фонд морського та рибного господарства для розвитку міжнародного співробітництва у багатьох сферах в сучасних умовах господарювання.

Отже, рибальство здатне збільшувати свої вилови лише у випадку припинення надмірної експлуатації запасів риби і отриманні цими запасами можливостей для відновлення.

Таким чином, функціонування Європейського Фонду морського та рибного господарства сприяє застосуванню нових правил Спільної рибної політики Європейського Союзу та підтриманню ініціатив, що поліпшують економічні, екологічні та соціальні показники сектора.

1.3 Світове виробництво риби, призначеної для споживання

Глобальне виробництво як риби, так і рибної продукції поступово зростає протягом останніх років (табл. 1.1). Риба – один з найулюбленіших продуктів людей всієї планети. Люди їдять різну рибу: річкову і морську, білу та червону, жирну і не жирну. Їдять рибу в будь-якому вигляді – вареною, тушкованою, смаженою, запеченою, солоною, маринованою, копченою і навіть сирою.

Риба і рибна продукція відіграють важливу роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки та потреб у харчуванні людей як у країнах, що розвиваються, так і в розвинених країнах [18; 19; 33; 35]. Дослідження підтверджують, що світове виробництво риби, призначеної для споживання, в аквакультурі зросло з 32,4 млн тонн в 2000 році до 66,6 млн тонн в 2012 році. У середньому приріст становить 6,2 % щороку. З 1980 до 2012 рр. обсяг світового виробництва аквакультури зростав у середньому на 8,6 % на рік [20; 26; 37]. В 2013 році споживання риби на одну особу в індустріальних країнах становило 26,8 кг. Обсяги споживання риби на одну особу у світі зросли з 9,9 кг в середньому з 1960-х роках до 17,0 кг 2000-х роках, 18,5 кг в 2010 році та 20,1 кг в 2014 році [35; 36; 47].

Риба належить до числа важливих джерел жирних кислот Омега-3, Омега-6 і вітаміну D, що відомі своїм позитивним впливом на стан здоров'я людини.

Наявні в рибі поживні речовини вважаються життєво необхідними для людського організму. Філе морської риби містить вітаміни групи В (В1, В2, В6, В12), вітамін РР, Н, в незначних кількостях вітамін С, а також жиророзчинні вітаміни А і D.

Користь риби полягає в: насиченні організму високоякісним білком; зниженні холестерину в крові; нормалізації функції згортання крові та функції щитовидної залози, профілактика її захворювань; покращенні зору та роботи нервової системи; зміцненню серцево-судинної системи [19; 28; 30; 33; 36; 47].

1.1 Динаміка виробництва продукції рибного господарства у світі за період з 2004 року до 2014 року, млн тонн

Показники	Роки											Відхилення (+,-)	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2004 р. до 2012 р.	2004 р. до 2014 р.
Всього світове рибне господарство	134,3	136,4	137,0	139,8	142,2	145,1	147,9	155,7	157,9	162,9	167,2	+ 23,6	+ 32,9
Внутрішні водойми: рибальство аквакультура	33,8	36,2	38,4	40,7	43,1	45,1	47,5	49,8	53,5	56,5	59,0	+ 19,7	+ 25,2
	8,6	9,4	9,7	10,0	10,2	10,1	10,1	11,1	11,6	11,7	11,9	+ 3,0	+ 3,3
	25,2	26,8	28,7	30,7	32,9	35,0	37,4	38,7	41,9	44,8	47,1	+ 16,7	+ 21,9
Морські води: рибальство аквакультура	100,5	100,2	98,6	99,1	99,1	100,0	100,4	105,9	104,4	106,5	108,2	+ 3,9	+ 7,7
	83,8	82,7	80,0	79,9	79,4	79,9	79,5	82,6	79,7	81,0	81,5	- 4,1	- 1,8
	16,7	17,5	18,6	19,2	19,7	20,1	20,9	23,3	24,7	25,5	26,7	+ 8,0	+ 10,0
Разом рибальство	92,4	92,1	89,7	89,9	89,6	90,0	89,6	93,7	91,3	92,7	93,4	- 1,1	+ 1,0
Рибальство у % до світового вилову	68,8	67,5	65,4	64,3	63,0	62,1	60,6	60,2	57,8	56,9	55,8	- 11,0	- 13,0
Разом аквакультура	41,9	44,3	47,3	49,9	52,6	55,1	58,3	62,0	66,6	70,3	73,8	+ 24,7	+ 31,9
Аквакультура у % до світового вилову	31,2	32,5	34,6	35,7	37,0	37,9	39,4	39,8	42,2	43,1	44,2	+ 11,0	+ 13,0
Споживання риби на: харчування людей нехарчове споживання	104,4	107,3	110,7	112,7	115,1	117,8	120,7	131,2	136,2	141,5	146,3	+ 31,8	+ 41,9
	29,9	29,1	26,3	23,4	22,2	22,1	19,9	24,5	21,7	21,4	20,9	- 8,2	- 9,0
Населення (млрд чол.)	6,4	6,5	6,6	6,7	6,8	6,8	6,9	7,0	7,1	7,2	7,3	+ 0,7	+ 0,9
На одну особу (кг)	16,3	16,5	16,8	17,6	17,9	18,1	18,5	18,7	19,2	19,7	20,1	+ 2,9	+ 3,8

Отже, дане зростання пояснюється зростанням населення світу, доходів та урбанізації, пов'язаних із значним збільшенням обсягів виробництва риби і

наявністю агропродовольчих ринків, де реалізується риба та рибна продукція (рис. 1.2) [26].

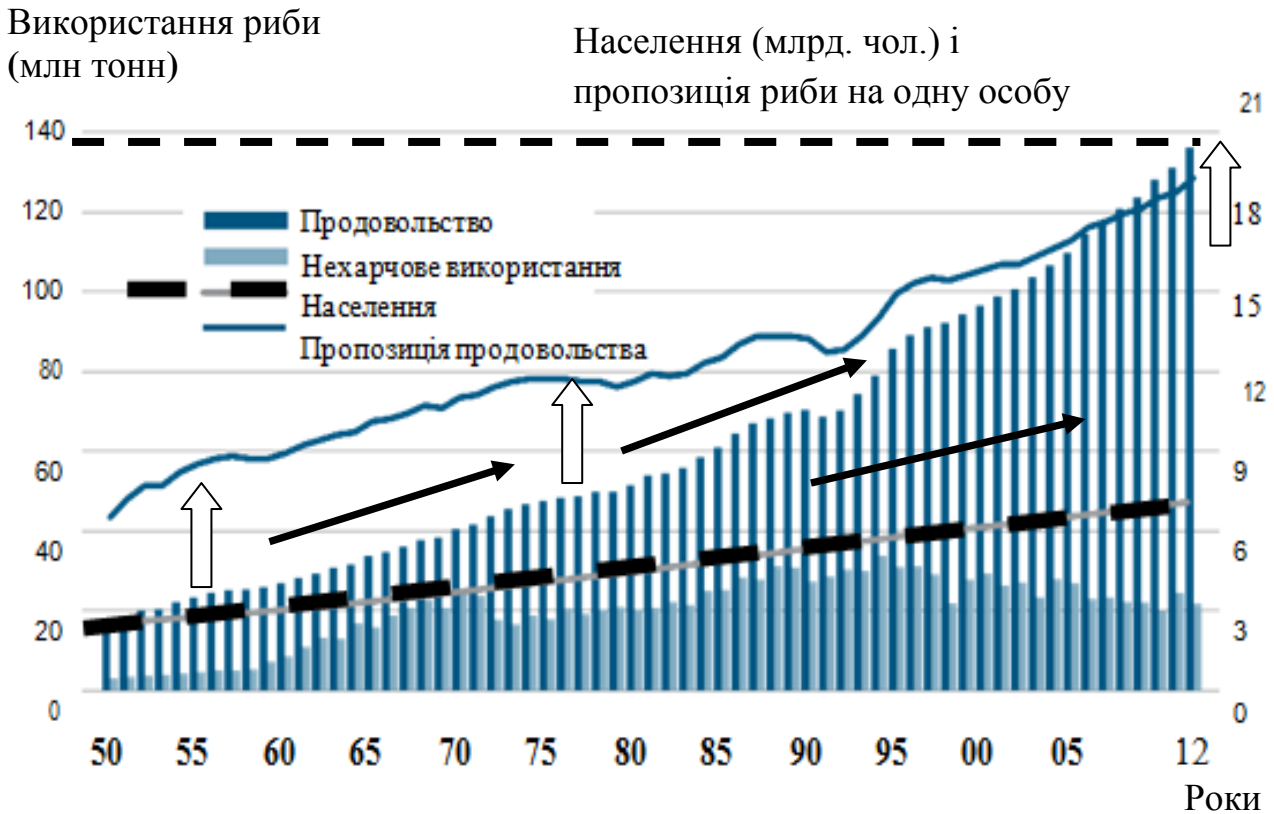

Рис 1.2 Пропозиція риби у світі та її використання за даними Відділу статистичної і інформаційної служби ФАО ООН [17; 26; 37].

У 2014 році 46 % риби (46 млн тонн), призначені для безпосереднього споживання населенням світу, надійшло на ринки в живому, свіжому та охолодженому вигляді. Така рибна продукція користується попитом на ринках і коштує дорожче. Та частина продукції, що залишається для харчування, реалізовувалась в обробленому вигляді: майже 12 % або 17 млн тонн у в'яленому, соленому, копченому або іншому переробленому вигляді, 13 % або 19 млн тонн у готовому і консервованому вигляді і 30 % або 44 млн тонн у мороженому вигляді. Необхідно відмітити, що обсяги заморожування риби для споживчих цілей у 2014 році становили 55 % загального обсягу риби, обробленої для споживання і 26 % загального обсягу рибної продукції.

Значна частина приросту пропозиції риби досягається завдяки Китаю, особливо за рахунок аквакультури. В інших країнах світу пропозиція риби на одну особу становила 18,4 кг у 2014 році (11,4 кг у 1960-і роках і 13,5 кг у 1990-ті роки) [18; 36]. У додатку А 1 відображено пропозицію риби на одну особу за континентами і основними економічними групами [17; 37].

Як показують інформаційні дані Відділу статистичної і інформаційної служби Департаменту рибного господарства і аквакультури ФАО, із 130,1 млн тонн, доступних у 2010 році для споживання, найнижчою пропозиція була в Африці. У той час в Азії пропозиція становила дві третини від загальносвітового, або 89,8 млн тонн (21,6 кг на одну особу), з них 45,4 млн тонн за межами Китаю (16,1 кг на одну особу) [17; 26]. Між країнами і регіонами та всередині них існують певні відмінності в питаннях якості та асортименті риби, яку споживає одна особа. Розбіжності у споживанні залежать від пропозиції та ціни на рибу, з урахуванням альтернативних харчових продуктів, рівня доходів населення. Значно впливають: харчові традиції, смаки, попит, сезонність, інфраструктура охорони здоров'я та засоби зв'язку. Споживання риби на одну особу може коливатись від менше ніж 1 кг в одній країні та більше ніж 100 кг в іншій.

Незважаючи на стрімке зростання споживання риби на одну особу в регіонах, що розвиваються (з 5,2 кг в 1961 році до 17,8 кг в 2010 році) і країнах з низьким рівнем доходу і дефіцитом продовольства (4,9-10,9 кг), рівень споживання в розвинених країнах вищий. Переважна частка риби, яка спожита в розвинених країнах, імпортується у зв'язку зі стабільним попитом і скороченням обсягів виробництва риби від власного рибного господарства. У країнах, що розвиваються, в основному споживається вітчизняна риба. У зв'язку зі зростаючим рівнем доходу і добробутом, споживачам у розвинутих країнах за рахунок імпорту, нині доступний більш широкий асортимент риби.

У Китаї споживання риби на особу протягом 1990-2010 років також зросло в середньому на 6,0 % на рік і в 2010 році досягло майже 35,1 кг на одну особу.

Як висвітлюють дослідження, одна порція риби вагою 150 г може забезпечити дорослу людину близько 50-60 % денної потреби в білках. У 2010 році рибі належало близько 16,7 % тваринного білка, який споживало населення світу, і, як свідчать розрахунки, 6,5 % всього спожитого білка [18; 19; 26]. Риба забезпечила більше 2,9 млрд. осіб майже 20 % тваринного білка, який вони споживали. При цьому 4,3 млрд. осіб спожили до 15 % такого білка. Водночас навіть невелика кількість риби може мати позитивний вплив на якість харчування, оскільки у її м'ясі концентроване джерело білка. Справедливо відмітити, що риб'ячий білок може стати важливим харчовим компонентом в щільно населених країнах світу із загальним низьким рівнем споживання білка. В цілому ж, від риби залежить щоденний раціон харчування населення багатьох країн. Водночас це стосується більше країн, що розвиваються, ніж розвинених.

Харчові уподобання населення у багатьох цих країн свідчать про велику залежність від основних харчових продуктів. Очевидно споживання риби стає особливо важливим для коригування незбалансованого співвідношення калорій і білків. Крім цього, для населення, риба є доступним джерелом тваринного білка, який дешевший, ніж інші. Наприклад, в малих острівних державах, а також в Бангладеш, Гамбії, Гані, Індонезії, Камбоджі, Сьєрра-Леоне і Шрі-Ланці на частку риби припадає 50 % і більше загального споживання тваринного білка [17; 20; 23; 35]. Відмінності в споживанні риби також існують між розвиненими країнами – з більше і менше розвинутою економікою.

Очевидно, стрімке зростання споживання риби на одну особу в регіонах, що розвиваються, як було зазначено вище, з 5,2 кг в 1961 році до 17,8 кг в 2010 році, рівень споживання в розвинених регіонах поки ще вище. Крім того, фактичне споживання в країнах, що розвиваються може бути вище у зв'язку з тим, що в офіційній статистиці знижується внесок рибальства для особистого споживання і деяких видів маломасштабного рибальства. У 2010 році споживання риби на

одну особу в індустріальних країнах склало 27,4 кг, а для всіх розвинених країн у середньому воно становило 23,3 кг.

Значна частка риби, спожита в розвинених країнах, імпортується у зв'язку зі стабільним попитом і скороченням обсягу виробництва власного рибного господарства. За період з 1992 р. до 2012 р. виробництво скоротилося на 22 % [17; 21; 29]. У країнах, що розвиваються, споживання риби забезпечується сезонно виловленою продукцією. У такому випадку рушієм у постачанні риби слугує переважно пропозиція, ніж попит. Разом з тим, споживачам за рахунок зростання імпорту доступний широкий асортимент риби та рибної продукції.

1.4 Промислове рибальство в умовах глобального дефіциту продовольства

Рибне господарство має розвиватися шляхом, що не тільки задовольняє економічні інтереси, а й забезпечує раціональне використання та відтворення водних біоресурсів, пом'якшення впливу на біологічне різноманіття риб.

Рибальство та аквакультура безпосередньо долучені до забезпечення продовольчої безпеки у світі. Узагальнення інформації доповідей Організації Об'єднаних Націй, дає підстави зробити висновок, що населення планети, яке сьогодні налічує близько 7,3 млрд. чол., до 2025 року становитиме 8,1 млрд. чол. [20]. При цьому всі люди повинні мати доступ до безпечного продовольства для задоволення своїх потреб у повноцінному харчуванні відповідно до своїх уподобань для активного та здорового життя [18].

За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН ФАО, у 2014 році глобальний обсяг промислового рибальства становив 93,4 млн тонн і став другим за всю історію світового рибного господарства [21-24; 30; 33; 34; 47]. У тому числі 81,5 млн тонн за рахунок морського рибальства і 11,9 млн тонн за рахунок рибальства у внутрішніх водоймах. Китай залишається найбільшим

виробником у морському рибальстві. За ним місця у загальному рейтингу виробників займає Індонезія, Сполучені Штати Америки, Росія.

Дослідження висвітлюють, що вказані вище результати не повинні людство орієнтувати на сподівання про значне збільшення виловів. Як показують проведені дослідження, вони свідчать лише про збереження у цілому стабільної ситуації [21; 22]. З цього приводу доцільно відмітити, що відмінності у виробництві у розрізі країн, районів промислу і видів на глобальному рівні урівноважуються саме за рахунок вирівнювання за різними районами промислу (рис. 1.3). При цьому у 1998 році досить низькі вилови перуанського анчоуса призвели до скорочення загального вилову до 85,7 млн тонн.

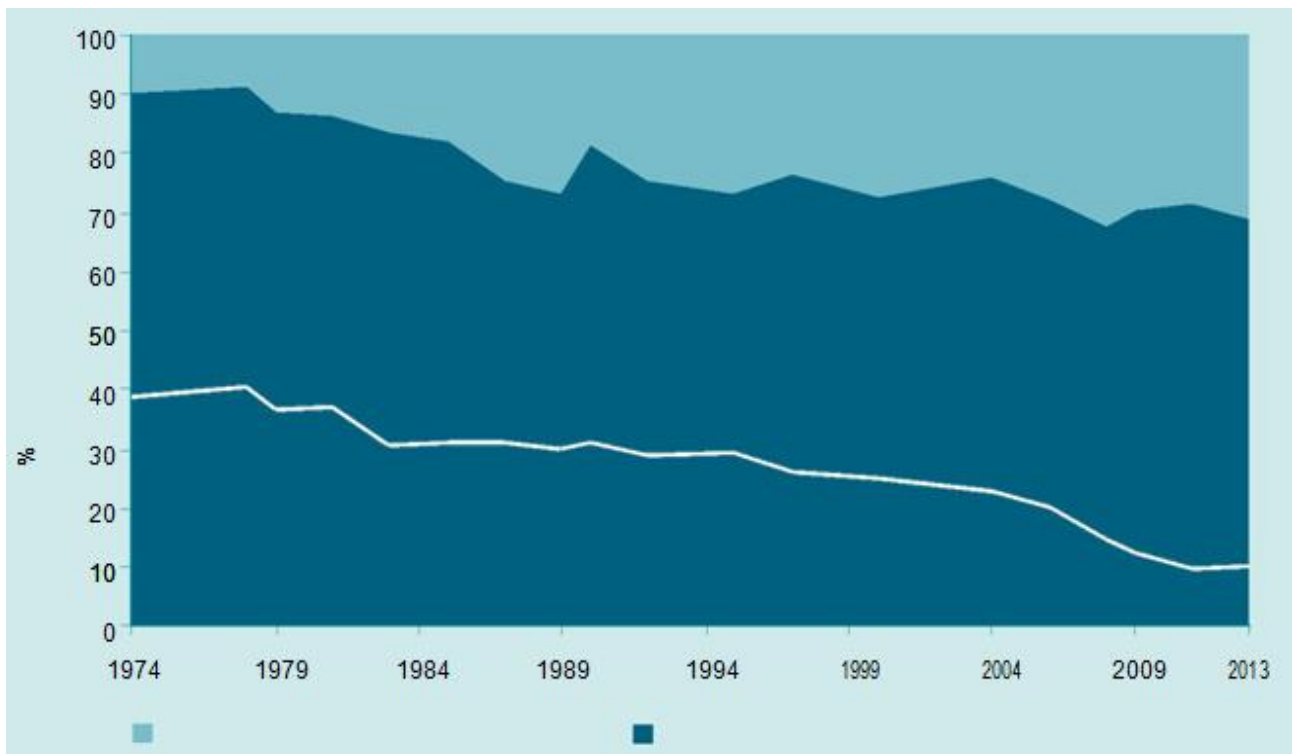

Рис. 1.3 Глобальна динаміка світових морських рибних запасів з 1974 року.

З рис. 1.3 видно, що темний колір свідчить про рівні біологічної сталості, а світлий – про біологічно нестійкий рівень. Світла лінія поділяє запаси на дві категорії, які експлуатуються в межах біологічної сталості: а) це запаси, які використовують повністю (вище лінії); б) запаси, які не доловлюють (нижче лінії).

Таким чином, найбільші відхилення від середньорічного рівня в обсязі 91,1 млн тонн між самими кращим і найгіршим роками. Це 93,7 млн тонн у 2011 році і 88,3 млн тонн в 2003 році, які становили всього лише 3 % [22; 26; 37]. Слід додати також, що у 2014 році загальна чисельність рибальського флоту у світі оцінювалась майже у 4,6 млн суден. Найбільшим є флот Азії. Він налічує 3,5 млн суден або 75 % від усього флоту світу. При цьому флот Африки становить 15 %, країн Латинської Америки і Карибського басейну 6 %, Північної Америки – 2 %, Європи – 2 %. Чисельність суден, які мають довжину 24 метри і більше, які ведуть промисел у морських водах, становить близько 64 тис. одиниць.

1.4.1 Аналіз обсягів вилову морського рибальства

Упродовж століть рибальство було для людей одним з головних способів у здобуванні їжі. Світова продукція рибальства, виловлена в морських водах у 2012 році, становила 79,7 млн тонн [17; 26]. У 2011 році морське рибальство забезпечило близько 82,6 млн тонн, а в 2014 році лише 81,5 млн тонн виловів.

Водночас глобальні тенденції у сфері морського рибальства зазвичай аналізують без даних про вилов перуанського анчоуса, оскільки значна частина його виловів не споживається людьми, а переробляється на рибне борошно. Розрахунки за такою методикою ведуться починаючи з 1950 року, коли обсяги вилову перуанського анчоуса становили саме 78 млн тонн.

Важливим є те, що у 2010 році світові вилови почали рости, а вже в 2014 році досягли позначки в 78,4 млн тонн без урахування анчоуса.

У 2014 році 13 із 25 основних рибальських країн збільшили свої вилови більше як на 100 тис тонн у порівнянні з 2013 роком (табл. 1.2).

Як видно з рис. 1.2, найбільше зростання виловів у риболовецьких країнах, крім Індонезії, Китаю і М'янми в Азії, спостерігається також в Норвегії у Європі і Перу та Чилі в Південній Африці.

1.2. Основні виробники у морському промисловому рибальстві
за період з 2013 року до 2014 року у порівнянні з 2003-2012 роками [47]

Країна або територія	Роки					
	в середньому 2003-2012, тонни	2013, тонни	2014, тонни	в середньому (2003-2012) 2014, %	2013-2014, %	2013-2014, тонни
1	2	3	4	5	6	7
Аргентина	891 916	858 422	815 355	-8,6	-5,0	-43,067
В'єтнам	1 994 927	2 607 000	2 711 100	35,9	4,0	104 100
Данія	806 787	668 339	745 019	-7,7	11,5	76 680
Індія	3 085 311	3 418 821	3 418 821	10,8	0,0	0
Індонезія	4 745 727	5 624 594	6 016 525	26,8	7,0	391 931
Ісландія	1 409 270	1 366 486	1 076 558	-23,6	-21,2	-289 928
Іспанія	904 459	981 451	1 103 537	22,0	12,4	122 086
Канада	969 195	823 640	835 196	-13,8	1,4	11 556
Китай	12 759 922	13 967 764	14 811 390	16,1	6,0	843 626
Тайвань	972 400	925 171	1 068 244	9,9	15,5	143 073
Малайзія	1 354 965	1 482 899	1 458 126	7,6	-1,7	-24 773
Марокко	998 584	1 238 277	1 350 147	35,2	9,0	111 870
Мексика	1 352 353	1 500 182	1 396 205	3,2	-6,9	-103 977
М'янма	1 643 642	2 483 870	2 702 240	64,4	8,8	218 370
Норвегія	2 417 348	2 079 004	2 301 288	-4,8	10,7	222 284
Перу	7 063 261	5 827 046	3 548 689	-49,8	-39,1	- 2 278 357
	918 049	956 416	1 226 560	33,6	28,2	270 144
Республіка Корея	1 736 680	1 586 059	1 718 626	-1,0	8,4	132 567
Росія	3 376 162	4 086 332	4 000 702	18,5	-2,1	-85 630
Об'єднане Королівство	622 146	630 047	754 992	21,4	19,8	124 945
США	4 734 500	5 115 493	4 954 467	4,6	-3,1	-161 026
Таїланд	2 048 753	1 614 536	1 559 546	-23,9	-3,4	-54 790
Філіппіни	2 224 720	2 130 747	2 137 350	-3,9	0,3	6 603
Чилі	3 617 190	1 770 945	2 175 486	-39,9	22,8	404 541
	2 462 885	967 541	1 357 586	-44,9	40,3	390 045
Еквадор	452 003	514 415	663 439	46,8	29,0	149 026
Японія	4 146 622	3 621 899	3 630 364	-12,5	0,2	8 465
Всього 25 виробників	66 328 843	66 923 439	66 953 612	0,9	0,0	30 173
У світі	80 793 507	80 963 120	81 549 353	0,9	0,7	586 233

Крім того, останніми роками 18 країн-виробників, 11 з них розташовані в Азії, виловлювали в середньому більше 1 млн тонн на рік продукції світового морського рибальства (табл. 1.3). Як висвітлюють наведені в табл. 1.3 статистичні дані, разом на їхню долю припадало понад 76 %.

1.3 Основні країни-виробники у сфері морського рибальства [17; 21; 26; 37]

Рейтинг у 2012 році	Країна	Континент	Роки				
			2003	2011	2012	відхилення	
						2003 до 2012 рр.	2011 до 2012 рр.
Всього, світ			79 674 875	82 609 926	79 705 910	0,0	-3,5
Всього 18 основних країн			58 764 668	63 466 320	60 709 384	3,3	-4,3
Вилови 18 основних країн у % до світового вилову			73,8	76,8	76,2	х	х
1	Китай	Азія	12 212 188	13 536 409	13 869 604	13,6	2,4
2	Індонезія	Азія	4 275 115	5 332 862	5 420 247	27,0	1,7
3	США	Америка	4 912 627	5 131 087	5 107 559	4,0	-0,5
4	Перу	Америка	6 053 120	8 211 716	4 807 923	-20,6	-41,5
5	Росія	Азія/Європа	3 090 798	4 005 737	4 068 850	31,6	1,6
6	Японія	Азія	4 626 904	3 741 222	3 611 384	-21,9	-3,5
7	Індія	Азія	2 954 796	3 250 099	3 402 405	15,1	4,7
8	Чилі	Америка	3 612 048	3 063 467	2 572 881	-28,8	-16,0
9	В'єтнам	Азія	1 647 133	2 308 200	2 418 700	46,8	4,8
10	М'янма	Азія	1 053 720	2 169 820	2 332 790	121,4	7,5
11	Норвегія	Європа	2 548 353	2 281 856	2 149 802	-15,6	-5,8
12	Філіппіни	Азія	2 033 325	2 171 327	2 127 046	4,6	-2,0
13	Республіка Корея	Азія	1 649 061	1 737 870	1 660 165	0,7	-4,5
14	Таїланд	Азія	2 651 223	1 610 418	1 612 073	-39,2	0,1
15	Малайзія	Азія	1 283 256	1 373 105	1 472 239	14,7	7,2
16	Мексика	Америка	1 257 699	1 452 970	1 467 790	16,7	1,0
17	Ісландія	Європа	1 986 314	1 138 274	1 449 452	-27,0	27,3
18	Марокко	Африка	916 988	949 881	1 158 474	26,3	22,0

У більшості азіатських країн вилови в морському рибальстві за останні 10 років значно зросли, за винятком Таїланду і Японії, де вони скоротилися. У Республіці Корея і Філіппінах вилови зросли у незначній мірі. Разом з тим, незважаючи на те, що деякі країни, Росія, Індія і Малайзія повідомляли про скорочення вилову за декілька років, морські вилови, задекларовані ФАО у М'янмі, В'єтнамі, Індонезії і Китаї, постійно зростали. Цей приріст досягав різних значень. Наприклад в М'янмі на 121 %, а у В'єтнамі на 47 %.

Зниження вилову в Японії і в Таїланді (на 22 % і на 39 % відповідно) пояснювалося різними причинами. Японія з початку 1980-х років скорочувала свій рибальський флот. У березні 2011 року її північно-східне узбережжя накрило цунамі, викликане п'ятим за силою землетрусом, починаючи з 1900 року. З урахуванням знищення риболовних суден та інфраструктури, прогнозувалося скорочення вилову Японією майже на одну третину [21; 29; 37].

Як показують дані, фактичне скорочення порівняно з 2010 роком становило у 2011 році близько 7 %, а в 2012 році – ще 3,5 %. Загальний вилов саме Таїландом скоротився у зв'язку з виснаженням морських ресурсів через перелови і погіршення стану навколишнього середовища в Сіамській затоці, а також припиненням промислу тайськими суднами в індонезійських водах після 2008 року. Аналіз розширення масштабів промислу азіатськими країнами показує, що районами з найвищими темпами зростання вилову є північно-західна і центрально-західна частини Тихого океану [17; 21; 26; 37].

На промисел у південно-східній частині Тихого океану завжди істотно впливають коливання клімату [26; 37]. У північно-східній частині Тихого океану, не дивлячись на помітні щорічні коливання за основними видами, зокрема минтай і лососеві, загальний вилов в 2012 році залишився на рівні 2003 року (табл. 1.4 та табл. 1.5). Зростання у 2012 році загального вилову спостерігається в Індійському океані. За виловами досягнуто новий рекорд для західної (4,5 млн тонн) та східної (7,4 млн тонн) рибопромислових зон.

1.4 Дані про вилов у морському промисловому рибальстві з деталізацією за районами промислу за 2013 рік та 2014 рік у порівнянні з 2003-2012 роками [47]

Зона промислу (код зони промислу)	Роки					
	2003-2012	2013	2014	2003-2012- 2014	2013- 2014	2013- 2014
	тонни	тонни	тонни	%	%	тонни
1	2	3	4	5	6	7
Атлантика, північно-західна (21)	2 136 378	1 853 747	1 842 254	-13,8	-0,6	-11 493
Атлантика, північно-східна (27)	8 969 599	8 454 196	8 654 722	-3,5	2,4	200 526
Атлантика, західно-центральна (31)	1 450 734	1 297 541	1 186 897	-18,2	-8,5	-110 644
Атлантика, східно-центральна (34)	3 929 634	4 222 622	4 415 695	12,4	4,6	193 073
Середземне і Чорне моря (37)	1 484 499	1 243 330	1 111 776	-25,1	-10,6	-131 554
Атлантика, південно-західна (41)	2 021 094	1 974 086	2 419 984	19,7	22,6	445,898
Атлантика, південно-східна (47)	1 479 746	1 380 608	1 574 838	6,4	14,1	194 230
Індійський океан, західна частина (51)	4 313 756	4 579 366	4 699 560	8,9	2,6	120 194
Індійський океан, східна частина (57)	6 274 406	7 617 838	8 052 256	28,3	5,7	434 418
Тихий океан, північно-західна частина (61)	20 256 795	21 374 002	21 967 669	8,4	2,8	593 667
Тихий океан, північно-східна частина (67)	2 831 978	3 205 426	3 148 703	11,2	-1,8	-56 723
Тихий океан, західно-центральна частина (71)	11 298 748	12 398 778	12 822 230	13,5	3,4	423 452
Тихий океан, східно-центральна частина (77)	1 825 231	2 024 994	1 907 785	4,5	-5,8	-117 209
Тихий океан, південно-західна частина (81)	642 355	581 852	543 030	-15,5	-6,7	-38 822
Тихий океан, південно-східна частина (87)	11 716 946	8 518 117	6 890 058	-41,2	-19,1	-1628059
Зона Арктики та Антарктики (18,48,58,88)	161 608	236 617	311 896	93,0	31,8	75 279
Всього, світ	80 793 507	80 963 120	81 549 353	0,9	0,7	586 233

1.5 Основні райони промислу морського рибальства за період
з 2003 до 2012 рр., тонн [26; 37]

Код зони промис- ловості	Назва зони промисловості	Роки				
		2003	2011	2012	відхилення	
					2003 до 2012 рр.	2011 до 2012 рр.
Всього	Світовий вилов	79674875	82609926	79705910	х	х
21	Атлантика, північно-західна	2293460	2002323	1977710	-13,8	-1,2
27	Атлантика, північно-східна	10271103	8048436	103189	-21,1	0,7
31	Атлантика, західно- центральна	1770746	1472538	1463347	-17,4	-0,6
34	Атлантика, східно- центральна	3549945	4303664	4056529	14,3	-5,7
37	Середземне і Чорне моря	1478694	1436743	1282090	-13,3	-10,8
41	Атлантика, південно-західна	1987296	1763319	1878166	-5,5	6,5
47	Атлантика, південно-східна	1736867	1263140	1562943	-10,0	23,7
51	Індійський океан, західна частина	4433699	4206888	4518075	1,9	7,4
57	Індійський океан, східна частина	5333553	7178047	7395588	38,7	3,8
61	Тихий океан, північно-західна частина	19875552	21429083	21461956	8,0	0,2
67	Тихий океан, північно-східна частина	2915275	2950858	2915594	0,0	-1,2
71	Тихий океан, західно-центральна частина	10831454	11614143	12078487	11,5	4,0
77	Тихий океан, східно-центральна частина	1769177	1923433	1940202	9,7	0,9
81	Тихий океан, південно-західна частина	731027	581760	601393	-17,7	3,4
87	Тихий океан, південно-східна частина	10554479	12287713	8291844	-21,4	-32,5
18, 48, 58, 88	Зона Арктики і Антарктики	142548	197838	178797	25,4	-9,6

Після трьох років (2007-2009 рр.), протягом яких загальний вилов тунця в західній частині Індійського океану у зв'язку з проблемами для промислових операцій, через піратство, скоротився на 30 %, скорочення вилову тунця у Північній Атлантиці, у Середземному і Чорному морях припинилося на початку 2010-х рр. Проте дані за 2003 р., 2011 р. та 2012 роки знову свідчили про скорочення вилову.

Тенденції в Південно-західній і Південно-східній Атлантиці за останнє десятиліття виокремлювалися мінливістю, проте в останні роки промисел в обох зонах почав виходити із критичного стану від падіння виловів в кінці 2000-х рр.

Вилів основних 23 видів і родів в обсязі півмільйона тонн в 2003 р., 2011 р. і в 2012 р. наведено у табл. 1.6 та табл. 1.7.

Глобальна промислова база даних ФАО на сьогодні містить статистичні дані про майже 1600 морських промислових видів, проте близько 40 % вилову в морських водах припадає всього на 23 види. Близько двох третин з них є малими пелагічними видами, чисельність яких коливається в широких межах під впливом екологічних факторів. Вони широко використовуються як сировина для виробництва борошна та риб'ячого жиру. Крім зниження вилову анчоуса, у 2012 році також значно, зменшився вилов тихоокеанської сардини і перуанської ставриди.

Слід урахувати й те, що Регіональна рибогосподарська організація для південної частини Тихого океану впроваджує заходи з метою збереження та управління для припинення виснаження її запасів, включаючи загальне скорочення квот на вилов.

У 2011 та 2012 роках вилов тріскових видів довів сталу тенденцію до зростання в порівнянні з мінімумом до 7 млн тонн в 2009 році. Вилов двох найбільш важливих видів в цій групі (минтай і атлантична тріска) за останні 3-4 роки постійно збільшувався і в 2012 році досяг рівня 1998 року.

1.6 Тенденції загальносвітових обсягів вилову основних промислових видів водних біоресурсів у морському рибальстві з 2013 року до 2014 року у порівнянні з періодом за 2003-2012 роки [47]

Назва	Роки					
	2003-2012, середнє	2013	2014	2003-2012- 2014	2013-2014	2013-2014
	тонни	тонни	тонни	%	%	тонни
1	2	3	4	5	6	7
Минтай	2 860 840	3 239 296	3 214 422	12,4	-0,8	-24,874
Анчоус	7 329 446	5 674 036	3 140 029	-57,2	-44,7	-2 534 007
Смугастий тунець	2 509 640	2 974 189	3 058 608	21,9	2,8	84 419
СардіNELла	2 214 855	2 284 195	2 326 422	5,0	1,8	42 227
Скумбрія японська	1 804 820	1 655 132	1 829 833	1,4	10,6	174 701
Оселедець атлантичний	2 164 209	1 817 333	1 631 181	-24,6	-10,2	-186 152
Тунець жовтоперий	1 284 169	1 313 424	1 466 606	14,2	11,7	153 182
Ставрида	1 389 354	1 414 958	1 456 869	4,9	3,0	41 911
Скумбрія звичайна	717 030	981 998	1 420 744	98,1	44,7	438 746
Анчоус японський	1 410 105	1 329 311	1 396 312	-1,0	5,0	67 001
Тріска атлантична	897 266	1 359 399	1 373 460	53,1	1,0	14 061
Риба-шабля	1 311 774	1 258 413	1 260 824	-3,9	0,2	2 411
Сардина європейська	1 088 635	1 001 627	1 207 764	10,9	20,6	206 137
Кальмар Гумбольдта	778 384	847 292	1 161 690	49,2	37,1	314 398
Путасу	1 357 086	631 534	1 160 872	-14,5	83,8	529 338
Макрель королівська	834 548	941 741	919 644	10,2	-2,3	-22 097
Аргентинський кальмар	446 366	525 402	862 867	93,3	64,2	337 465

Продовження табл. 1.6

1	2	3	4	5	6	7
Лящ	536 339	581 276	649 700	21,1	11,8	68 424
Сайра	465 032	428 390	628 569	35,2	46,7	200 179
Блакитний японський краб	356 587	503 868	605 632	69,8	20,2	101 764
Креветка японська	580 147	585 433	556 316	-4,1	-5,0	-29,117
Оселедець чилійська	580 805	236 968	543 278	-6,5	129,3	306 310
Європейський шпрот	611 525	394 405	494 619	-19,1	25,4	100 214
Оселедець тихоокеанський	330 017	510 025	478 778	45,1	-6,1	-31 247
Тріска тихоокеанська	373 547	464 367	474 498	27,0	2,2	10 131
Всього	34 232 526	32 954 012	33 319 537	-2,7	1,1	365 525
Всього, світ	80 793 507	80 963 120	81 549 353	0,9	0,7	586 233

Вилловий риба в 2012 році, яка була третім найбільшим промисловим видом в 2004 році, поставив цей вид на тридцяте місце [17; 26]. Починаючи з кінця 1990-х рр. запаси цих восьми видів поповнювалися до 2005 року [16; 25].

Зазначимо також й те, що після падіння до такого низького рівня у 2010 році, вилов знову почав зростати у 2012 році. Міжнародна рада з дослідження моря рекомендувала у 2013 і 2014 роках збільшити загальний допустимий вилов відповідно на 64 % і 48 %. Вилов камбалоподібних та інших груп придонних видів за останні роки був стабільним. Вилов тунця знову зріс і досяг у 2012 році 7 млн тонн. Зросли вилови малих тунців, зокрема смугастого тунця, макрелевого тунця, а також пеламіди. У 2012 році промисловий вилов різних видів креветок досяг 3,4 млн тонн. Більше половини світового видобутку креветки було здійснено у північно-західній і центрально-західній частині Тихого океану [17; 26; 29].

1.7 Динаміка вилову основних видів і родів у морському рибальстві [17; 26; 37]

Рейтинг у 2012 р.	Наукова назва	Назва	Роки				
			2003	2011	2012	Зміни	
						2003- 2012	2011- 2012
			(тонни)			(%)	
Всього, в світі			76 674875	82 609926	79 705910	100	100
23 основні види та типи			33095160	35424458	31671035	-4,5	-10,7
23 основні види та типи у % до світового вилову			41,5	42,9	39,7	x	x
1	Engraulis ningens	анчоус (перуанський анчоус)	6 203 751	8 319 597	4 692 855	-24,4	-43,6
2	Theragra chalcog- ramma	минтай	2 887 962	3 207 063	3 271 426	13,3	2,0
3	Katsuwonus pelamis	смугастий тунець	2 184 592	2 644 767	2 795 339	28,0	5,7
4	Sardinella spp.	сардинела	2 052 581	2 344 675	2 345 038	14,2	0,0
5	Clupea harengus	оселедець атлантичний	1 958 929	1 780 268	1 849 969	-5,6	3,9
6	Scomber japonicas	скумбрія японська	1 825 130	1 715 536	1 581 314	-13,4	-7,8
7	Decapterus spp.	ставрида	1 438 905	1 384 105	1 441 759	0,2	4,2
8	Thunnus albacares	тунець жовтоперий	1 498 652	1 239 232	1 352 204	-9,8	9,1
9	Engraulis japonicus	анчоус японський	1 899 570	1 325 758	1 296 383	-31,8	-2,2
10	Thichiurus leptures	риба-сабля	1 249 408	1 258 389	1 235 373	-1,1	-1,8
11	Godus morhua	тріска атлантична	849 015	1 051 545	1 114 382	31,3	6,0
12	Sardina pilchardus	сардина європейська	1 052 003	1 037 161	1 019 392	-3,1	-1,7
13	Mallotus villasus	мойва	1 143 971	853 449	1 006 533	-12,0	17,9
14	Dasidicus gigas	кальмар Гумбольдта	402 045	906 310	950 630	136,4	4,9

Продовження табл. 1.7

1	2	3	4	5	6	7	8
15	<i>Scomberom arus spp.</i>	макрель королівська	702 010	918 495	914 591	30,3	-0,4
16	<i>Scomber scombrus</i>	скумбрія звичайна	689 606	945 452	910 697	32,1	-3,7
17	<i>Strangomera bentincki</i>	оселедець чилійський	304 048	887 272	848 466	179,1	-4,4
18	<i>Acetes japonicus</i>	креветка японська	542 974	550 297	588 761	8,4	7,0
19	<i>Brevoortia patronus</i>	менхеден мексиканський	522 195	623 369	578 693	10,8	-7,2
20	<i>Nemipterus spp.</i>	лящ хек	636 644	551 239	576 693	-9,4	4,6
21	<i>Engraulis encrasicolus</i>	анчоус європейсь- кий	620 200	607 118	489 297	-21,1	-19,4
22	<i>Trachurus murphyi</i>	перуан- ська ставрида	1 797 415	634 126	447 060	-75,1	-29,5
23	<i>Sardinops caerules</i>	тихоокеан- ська сардина	633 554	639 235	364 386	-42,5	-43,0

Як показують дослідження, іншими важливими районами креветочного промислу є Індійський океан і західна частина Атлантичного океану (відповідно майже 20 і 17 % загального вилову). Після зростання у 2007 році до 4,3 млн тонн, загальний вилов головоногих молюсків знизився. Проте у 2012 році він знову перевищив обсяги вилову у 4 млн тонн.

Основними промисловими видами, у тому числі для експедиційного флоту, є кальмар Гумбольдта зі східної частини Тихого океану, тихоокеанський кальмар з північно-західної частини Тихого океану і аргентинський іллекс з південно-західної частини Атлантичного океану.

Таким чином, вилов восьминогів, більш стабільний на світовому рівні, в порівнянні з виловом кальмарів. Він здійснюється, в основному, в північно-західній частині Тихого океану і східній частині Центральної Атлантики.

1.4.2 Світові обсяги промислового рибальства у внутрішніх водоймах

Наявність водойм, розташування та доступ до світового океану – визначають стан рибного господарства та рибальства серед усіх країн світу [17; 26; 29].

В Ісландії, Норвегії, Японії, США, промислове рибальство розвинене на високому рівні, громадяни даних країн забезпечені широким асортиментом рибних продуктів, а рибний промисел забезпечує значну частку надходжень до бюджету.

Рибальство у внутрішніх водоймах Африки становить 2,7 млн тонн від загальних обсягів промислового рибальства у внутрішніх водоймах. Для населення, що проживає поряд з Великими озерами (Вікторія, Танганьїка і Малаві) і великими річками (Ніл, Нігер, Конго), риба є основним джерелом тваринного білка. На інших континентах, загальний вилов рибальства у внутрішніх водоймах стабільний. Вилов становить відповідно 0,58 і 0,38 млн тонн в Америці і в Європі (включаючи Російську Федерацію) відповідно, і 18 тис тонн в Океанії.

Світовий обсяг промислового рибальства у внутрішніх водоймах саме у 2012 році досяг 11,6 млн тонн, а в 2014 році становив лише 11,9 млн тонн. Водночас аналіз підтверджує позитивну тенденцію за останні десять років, оскільки це зростання становить у цілому 37 %.

Незважаючи на те, що тенденція даного зростання носить безперервний і сталий характер, його частка в загальному обсязі промислового рибальства не перевищує 13 %. Основна частка світового виробництва сконцентрована всього в 16 країнах із щорічним виловом у внутрішніх водоймах більше 200 тис тонн, що у сукупності охоплює 80 % від загальносвітових виловів (табл. 1.8 та табл. 1.9). Деякі великі риболовецькі країни в Африці – Демократична Республіка Конго, Єгипет і Об'єднана республіка Танзанія, в Європі і Азії, Південній Америці надають інформацію про скорочення виловів у внутрішніх водоймах. Таке скорочення виловів пов'язане із забрудненням навколишнього

середовища. Крім того, як висвітлюють дослідження, значний вплив на вилов риби має обмеженість середовища, де мешкають риби, оскільки розміщені в них водні біоресурси можуть опинитися на межі перелову.

1.8 Основні країни-виробники продукції у внутрішніх водоймах
за 2013 рік та 2014 рік у порівнянні з 2003-2012 роками [47]

Країна	Роки					
	2003- 2014, середнє	2013	2014	2003- 2012- 2014	2013- 2014	2013- 2014
	тонни	тонни	тонни	%	%	тонни
1	2	3	4	5	6	7
Бангладеш	967 401	961 458	995 805	2,9	3,6	34 347
Бразилія	243 170	238 553	235 527	-3,1	-1,3	-3 026
В'єтнам	198 677	196 800	208 100	4,7	5,7	11 300
Демократична Республіка Конго	225 557	223 596	220 000	-2,5	-1,6	-3 596
Єгипет	259 006	250 196	236 992	-8,5	-5,3	- 13 204
Індія	968 411	1 226 361	1 300 000	34,2	6,0	73 639
Індонезія	324 509	413 187	420 190	29,5	1,7	7 003
Камбоджа	375 375	528 000	505 005	34,5	-4,4	-22 995
Китай	2 215 351	2 307 162	2 295 157	3,6	-0,5	-12 005
М'янма	772 522	1 302 970	1 381 030	78,8	6,0	78 060
Нігерія	254 264	339 499	354 466	39,4	4,4	14 967
Об'єднана Республіка Танзанія	307 631	315 007	278 933	-9,3	-11,5	-36 074
Російська Федерація	228 563	262 050	224 854	-1,6	-14,2	-37 196
Таїланд	212 937	210 293	209 800	-1,5	-0,2	-493
Уганда	390 331	419 249	461 196	18,2	10,0	41 947
Філіппіни	168 051	200 974	213 536	27,1	6,3	12 562
Всього 16 основних країн	8 111 756	9 395 355	9 540 591	17,6	1,5	145 236
Всього, світ	10 130 510	11 706 049	11 895 881	17,4	1,6	189 832

1.9 Обсяги промислового рибальства у внутрішніх водоймах [17; 26; 29; 42; 43]

Рейтинг у 2012 році	Країна	Континент	Роки				
			2003	2011	2012	відхилення	
						2003- 2012	2011- 2012
Всього, в світі			8 611 840	11124401	11630320	35,1	4,5
Разом за 15 основними країнами			6 957 640	8 753 039	9 247 624	40,2	5,7
15 основних країн у % до світового вилову			76,6	78,7	79,5	x	x
1	Китай	Азія	2 135 086	2 232 221	2 297 839	7,6	2,9
2	Індія	Азія	757 353	1 061 033	1 460 456	92,8	37,6
3	М'янма	Азія	290 140	1 163 159	1 246 460	329,6	7,2
4	Бангладеш	Азія	709 333	1 054 585	957 095	34,9	-9,2
5	Камбоджа	Азія	308 750	445 000	449 000	45,4	0,9
6	Уганда	Африка	241 810	437 415	407 638	68,6	-6,8
7	Індонезія	Азія	308 656	368 578	393 553	27,5	6,8
8	Об'єднана Республіка Танзанія	Африка	301 855	290 963	314 945	4,3	8,2
9	Нігерія	Африка	174 968	301 281	312 009	78,3	3,6
10	Бразилія	Америка	227 551	248 805	266 042	16,9	6,9
11	Російська Федерація	Європа/ Азія	190 712	249 140	262 548	37,7	5,4
12	Єгипет	Африка	313 742	253 051	240 039	-23,5	-5,1
13	Таїланд	Азія	198 447	224 708	225 500	12,1	-1,0
14	Демократична Республіка Конго	Африка	230 365	217 000	214 000	-7,1	-1,4
15	В'єтнам	Азія	208 872	206 100	203 500	-2,6	-1,3

В дослідженні матеріалів, висвітлених у роботі «Соціальна, економічна та екологічна важливість риб та рибальства внутрішніх водойм» [28], авторами якого є Abigail Lynch, USGS, Steven Cooke, Carleton University, Andrew Deines, Michigan State University та інші, звертається увага на те, що внутрішні води становлять близько 0,01 % від води земної кулі. Ця вода знаходиться в озерах, річках, каналах, водосховищах та інших водоймах, що сконцентровані на суходолі.

Як стверджує біолог з дослідження рибного господарства Abigail Lynch «у багатьох районах світу, цей вид рибальства, є останнім способом отримання доходів, які отримуються узгоджено з економічними зрушеннями та проектами з розвитку водних біоресурсів» [28; 33]. Інші важливі вигоди, які надають рибальство та аквакультура у внутрішніх водоймах, включають рекреаційні, культурні та навіть духовні цінності, а також різноманіття видів та екосистем. Оскільки стала аквакультура у внутрішніх водоймах є досить ефективною, та більш «зеленою». У роботах проаналізованого дослідження є попередження, що показники з виловів у рибальстві у внутрішніх водоймах є більшими, ніж статистика задокументувала. Обсяги вилову у рибальстві недооцінені, особливо в питаннях отримання інформації з віддалених районів та від країн, що розвиваються. Дослідники підкреслюють, що лише третина країн, де здійснюють рибальство у внутрішніх водоймах, надає статистику з виловів до ФАО ООН.

Недооцінка користі, яку забезпечує виробництво риби у внутрішніх водоймах, ускладнює їх інкорпорацію у ресурсне планування як у національному, так і в глобальному масштабах [28; 35; 37].

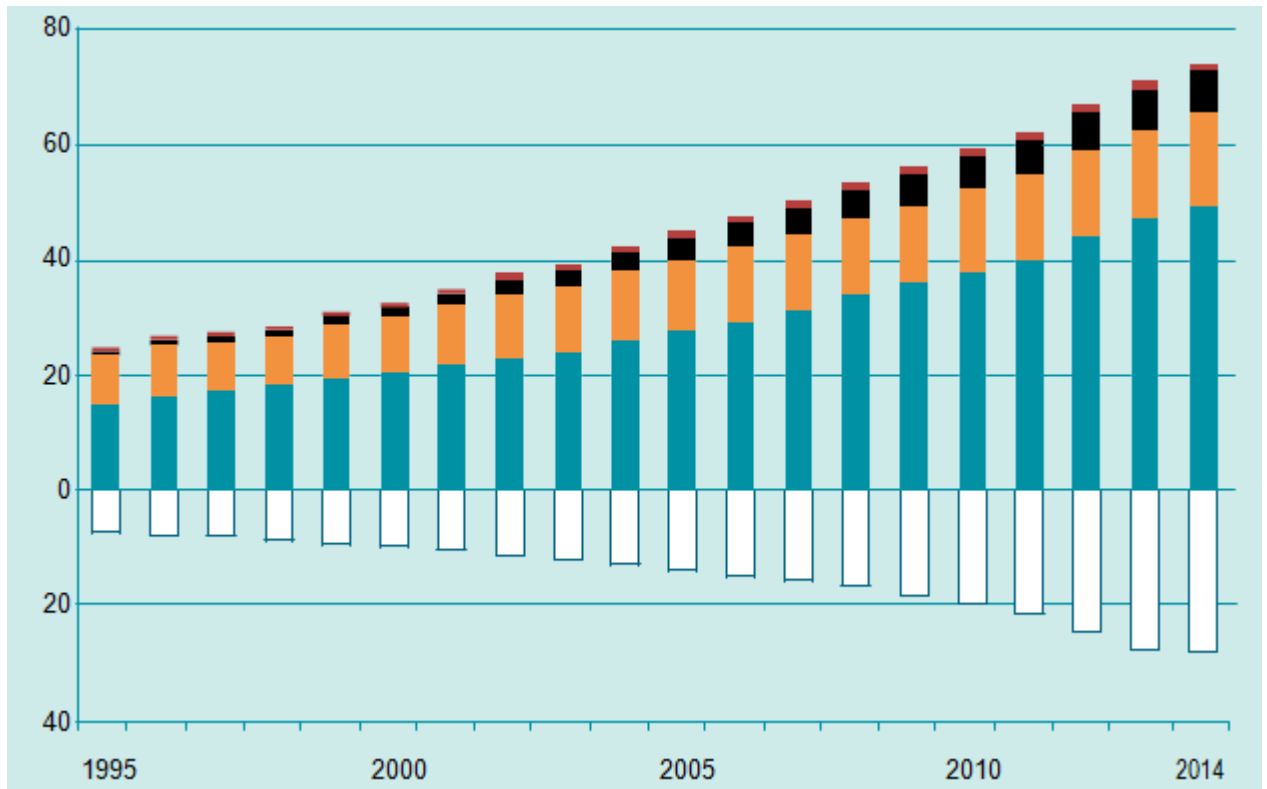
Науковці підкреслюють, що довікля більше як половини внутрішніх водойм, у яких здійснюється рибальство, знаходиться під помірною або й високою загрозою. Проте рибальство у внутрішніх водоймах є особливим видом економічної діяльності для забезпечення глобальної продовольчої безпеки.

1.5 Глобальні тенденції зростання аквакультури в загальній пропозиції рибної продукції

У глобальному масштабі світове виробництво аквакультури в 2014 році досягло 73,8 млн тонн на суму 160,2 млрд. дол. США. Серед продукції рибного господарства, обсяги вилову кісткових риб становили 49,8 млн тонн на суму 99,2 млрд. дол. США, 16,1 млн тонн, молюсків на суму 19 млрд. дол. США.,

6,9 млн тонн ракоподібних на суму 36,2 млрд. дол. США та 7,3 млн тонн інших водних тварин, включаючи жаб на суму 3,7 млрд. дол. США (рис. 1.4).

млн тонн

Роки

Рис. 1.4 Обсяги і вартість світового виробництва аквакультури (водні тварини) за період з 1995 року до 2014 року [47].

Світове виробництво риби в аквакультурі у 2014 році становило 44,1 % від загального обсягу її виробництва в промисловому рибальстві і аквакультурі, в тому числі і на харчові цілі. Вказане дає можливість зробити висновок, що такі обсяги більші, ніж, наприклад, 42,2 % у 2012 році і 31,2 % у 2004 році.

Для порівняння зазначимо, що у 2012 році у світі було вироблено в цілому 66,6 млн тонн харчової риби, яка використовується для споживання, на загальну суму 137,7 млн дол. США і 23,8 млн тонн водоростей (в основному морських) на суму 6,4 млрд. дол. США. Тільки Китай виробив 43,5 млн тонн харчової риби і 13,5 млн тонн водоростей. У деяких розвинених країнах, наприклад, у

Сполучених Штатах Америки, виробництво аквакультури за останні роки скоротилося. Як показали проведені дослідження та вивчення літературних джерел, переважно таке становище пов'язане з конкуренцією з країнами з меншими виробничими витратами. Крім цього, деякі країни задекларували і виробництво 22,4 тис тонн нехарчової продукції на суму 222,4 млн дол. США. Серед неї перли і перламутр для прикрас і декоративного застосування [17; 26].

Глобальне виробництво риби в аквакультурі у 2013 році зросло на 5,8 %, до 70,5 млн. тонн, а виробництво морських водоростей становило 26,1 млн тонн. Як підтверджує дослідження, саме Китай у 2013 році виробив 43,5 млн тонн риби, призначеної для споживання людьми, і 13,5 млн тонн водоростей [34].

Дослідження підтвердили, що термін «харчова риба» включає риб, молюсків, ракоподібних, амфібій, прісноводних черепах та інших водних тварин (морські їжаки, асцидії і їстівні медузи), вироблених саме для споживання.

Протягом 2000-2012 років світове виробництво харчової риби в аквакультурі зростало в середньому на 6,2 % щороку. Слід зазначити, що саме в 1990-2000 роках світове виробництво харчової риби в аквакультурі на 9,5 % збільшилось з 32,4 до 66,6 млн тонн. За той же самий період темпи зростання були найвищі в Африці (11,7 %) та в країнах Латинської Америки і Карибського басейну (10 %). За винятком Китаю, виробництво в решті частини Азії зростало на 8,2 % за рік. У 1990-2000 роках на 4,8 %. Щорічний приріст виробництва аквакультури у Китаї у 2000-2012 роках в середньому склав 5,5 %. У 1990-2000 роках – 12,7 %. Крім того, виробництво в Північній Америці в 2012 році зменшилося порівняно з 2000 роком (додаток А 2) [17; 21; 29; 35].

Загальне зростання виробництва аквакультури пов'язане із попитом на харчову рибу в країнах-виробниках. Разом з тим, обсяг продукції аквакультури основних промислових регіональних виробників, насамперед Сполучених Штатів Америки, Іспанії, Франції, Італії, Японії та Республіки Корея, в останні

роки знизився. Спад у виробництві риби є загальним для всіх перелічених країн. У деяких країнах скоротилося і виробництво моллюсків.

Слід зважити ще й на доступність риби, імпортованої з інших країн, в яких виробничі витрати стали відносно нижчими, є основною причиною такого падіння рибогосподарського виробництва. Дефіцит пропозиції риби у вищезгаданих країнах був одним з чинників, що стимулюють розширення виробництва експортно-орієнтованих видів в інших країнах [18].

Слід підкреслити й той факт, що виробництво в основних країнах-виробниках у 2014 році досягло 73 млн тонн риби для харчування людей у внутрішніх водоймах та в морській аквакультурі (табл. 1.10).

1.10 Тенденції виробництва риби для споживання у внутрішніх водоймах в морській та прибережній аквакультурі у 2014 році, тонн [47]

Частини світу	Види риби	Внутрішні водойми	Морська аквакультура	Разом
Азія	Кісткові риби	40 319 666	3 388 124	43 707 790
	Молюски	277 744	14 545 398	14 823 142
	Ракоподібні	2 673 159	3 507 019	6 180 178
	Інші тварини	520 244	370 538	890 782
	<i>Разом Азія</i>	43 790 813	21 811 079	65 601 892
Африка	Кісткові риби	1 682 039	12 814	1 694 853
	Молюски	-	3 708	3 708
	Ракоподібні	7 240	5 108	12 348
	Інші тварини	-	1	1
	<i>Разом Африка</i>	1 689 279	21 631	1 710 910
Європа	Кісткові риби	477 051	1 820 109	2 297 160
	Молюски	-	631 789	631 789
	Ракоподібні	74	241	315
	Інші тварини	39	824	863
	<i>Разом Європа</i>	477 164	2 452 963	2 930 127

1	2	3	4	5
Океанія	Кісткові риби	4 432	63 124	67 556
	Молюски	149	114 566	114 715
	Ракоподібні	-	5 558	5 558
	Інші тварини	-	1 354	1 354
	Разом Океанія	4 581	184 602	189 183
Південна, Центральна і Південна Америка	Кісткові риби	1 076 073	1 018 460	2 094 533
	Молюски	-	539 989	539 989
	Ракоподібні	63 915	652 610	716 525
	Інші тварини	567	-	567
	Разом Південна, Центральна і Південна Америка	1 140 555	2 211 059	3 351 614
Весь світ	Кісткові риби	43 559 260	6 302 631	49 861 891
	Молюски	277 744	15 835 450	16 113 194
	Ракоподібні	2 744 537	4 170 536	6 915 073
	Інші тварини	520 850	372 718	893 568
	Всього в світі	47 102 391	26 681 334	73 783 725

З таблиці 1.11 можна зробити висновки про те, що виробництво в основних 15 країнах-виробниках у 2012 році виробництво риби досягло 92,7 % від усього виробництва харчової риби в аквакультурі. До числа виробників з обсягом виробництва риби понад 1 млн тонн в 2012 році увійшли Єгипет і Чилі.

Необхідно відмітити, що за останні роки значно зміцнилися позиції у світовому рейтингу саме Бразилії [17]. При цьому в Таїланді виробництво в 2011 році і 2012 році знизилось до 1,2 млн тонн у зв'язку зі збитками від повеней і хворобами креветки [26]. Найбільший рівень виробництва у більш ніж 0,6 млн тонн риби був досягнутий в Сполучених Штатах Америки і в

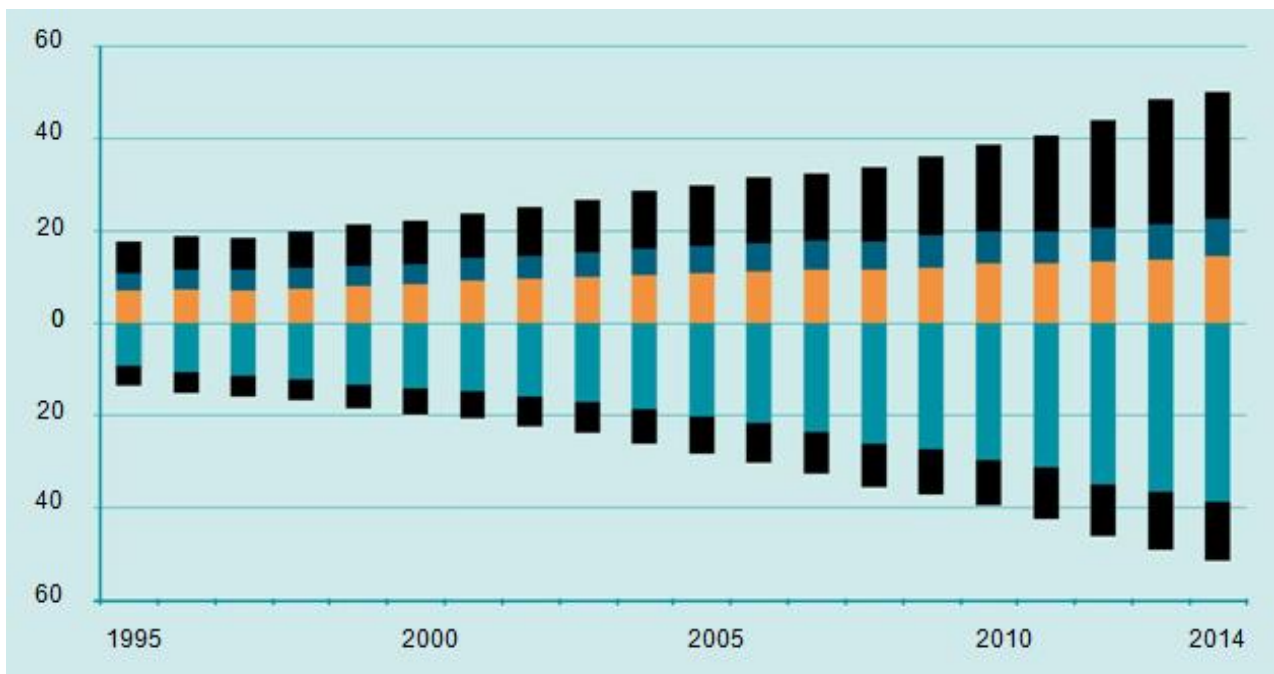
Республіці Корея відповідно в 2004 і 2007 роках. У 2012 році рівень виробництва в них перевищував 0,4 млн тонн і був нижче 0,5 млн тонн відповідно.

1.11 Основні виробники та групи вирощуваних видів риби
в аквакультури у 2012 році [17; 26]

Виробник	Риби		Ракоподібні	Молюски	Інші види	Всього, по країні	Частка у світовому виробництві
	аквакуль-тура у внутрішніх водоймах	марикуль-тура					
	(тонни)		(тонни)				%
Китай	23 341134	1 028399	3 592588	12343169	803016	41108306	61,7
Індія	3 812 420	84 164	299 926	12 905	х	4209415	6,3
В'єтнам	2 091 200	51 000	513 100	400 000	30 200	3085500	4,6
Індонезія	2 097 407	582 077	387 698	х	477	3067660	4,6
Бангладеш	1 525 672	63 220	137 174	х	х	1726066	2,6
Норвегія	85	1 319 033	х	2 001	х	1321119	2,0
Таїланд	380 986	19 994	623 660	205 192	4 045	1233877	1,9
Чилі	59 527	758 587	х	253 307	х	1071421	1,6
Єгипет	1 016 629	X	1 109	х	х	1017738	1,5
М'янма	822 589	1 868	58 981	х	1 731	885 169	1,3
Філіппіни	310 042	361 722	72 822	46 308	х	790 894	1,2
Бразилія	611 343	X	74 415	20 699	1 005	707 461	1,1
Японія	33 957	250 472	1 596	345 914	1 108	633 047	1,0
Респуб-ліка Корея	14 099	76 307	2 838	373 488	17 672	484 404	0,7
США	185 598	21 169	44 928	168 329	х	420 024	0,6
15 провід-них вироб-ників, разом	36 302688	4 618 012	5810835	14171312	859 254	61762101	92,7
Інші країни світу	2 296 562	933 893	635 983	999 426	5 288	4871152	7,3
Світ	38 599250	5 551 905	6446818	15170738	864 542	66633253	100

Виробництво риби, яка виробляється для споживання, іншими провідними світовими виробниками стабільно зростала. Винятком є Чилі, де спалахи хвороб атлантичного лосося, вирощеного в морській садковій аквакультурі, вплинули на зниження виробництва у 2009-2010 рр. Виробництво відновилося та почало зростати в 2011-2012 рр. Серед найбільших виробників спостерігаються істотні відмінності в асортименті основних груп культивованих видів і різних систем вирощування [17; 19-22; 28] (рис. 1.5).

МЛН ТОНН

Роки

Рис. 1.5 Світове виробництво аквакультури з годівлею та без годівлі за період з 1995 року до 2014 року [47].

У структурі виробництва в Індії, Бангладеш, Єгипті, М'янмі та Бразилії є досить високою частка риби вирощеної в аквакультурі внутрішніх водойм. Водночас потенціал вирощування риби в морських водах залишається незадіяним. Норвезька ж аквакультура майже цілком заснована на морській аквакультурі.

Насамперед це стосується садкової марикультури атлантичного лосося. Чилійська аквакультура схожа на норвезьку, проте вона відрізняється значними

обсягами виробництва молюсків (в основному мідій) і риби, яка культивується у прісних водоймах. Всі види вирощуються з орієнтацією на експорт.

В Японії та у Республіці Корея більше половини рибної продукції, виробленої для споживання, складають морські молюски. Перспективним видом продукції аквакультури в Таїланді є ракоподібні, в основному, морські креветки. Індонезія відрізняється відносно високою часткою виробництва риби в морській аквакультурі, зокрема в прибережних ставках з солонуватою водою. У цій країні також є четвертий за величиною в світі підсектор вирощування морської креветки. На Філіппінах переважає виробництво товарної риби, у порівнянні з ракоподібними та молюсками. Країною виробляється більше риби в морській аквакультурі, ніж у прісноводній. У В'єтнамі більше половини риби, вирощеної в аквакультурі у внутрішніх водоймах, припадає на пангасіуса, якого експортують за кордон. Крім цього, підсектори аквакультури ракоподібних, включаючи морські види креветок і гігантську прісноводну креветку, поступаються лише Китаю і Таїланду. Китай виокремлює з усіх країн надзвичайне різноманіття видів, що використовуються в аквакультурному виробництві.

Розведення риби у прісних водоймах забезпечує стабільну пропозицію харчової риби для внутрішнього ринку. Це дає підстави стверджувати, що підсектор морської аквакультури порівняно слабкий. Лише близько 38 % або 395 тис тонн продукції вирощується в морських садках [26; 36].

Світове виробництво аквакультури доцільно поділяти на такі складові:

аквакультура у внутрішніх водоймах;

морська аквакультура.

Аквакультура у внутрішніх водоймах зазвичай здійснюється в прісній воді. Водночас деякі господарства використовують внутрішні солонуватоводні водойми (переважно Єгипет) і внутрішні засолені водойми (наприклад, Китай).

Морська аквакультура включає виробництво в морі, а також наземні (берегові) виробничі об'єкти і структури [17; 26; 35; 36].

Глобальне виробництво риби, призначеної для споживання, в аквакультурі у внутрішніх водоймах та в морській аквакультурі у 1980 році відповідно становило 2,35 млн тонн. З того часу, аквакультура у внутрішніх водоймах зростає швидше, ніж морська аквакультура. Щорічний приріст становить відповідно 9,2 % і 7,6 %. Таким чином, частка аквакультури у внутрішніх водоймах, в загальному виробництві вирощеної їстівної риби, стабільно збільшувалася і зросла з 50 % в 1980 році до 63 % в 2012 році.

Очевидно, що з 66,6 млн тонн харчової риби, вирощеної у 2012 році, саме 44,2 млн тонн становила риба, вирощена в аквакультурі у внутрішніх водоймах, в обсязі 38,6 млн тонн і морській аквакультурі в обсязі 5,6 млн тонн (табл. 1.12).

1.12 Світова продукція аквакультури, вирощена у 2012 році у внутрішніх водоймах та в морській аквакультурі [17; 26; 36; 47]

Види	Аквакультура у внутрішніх водоймах	Морська аквакультура	Кількість (проміжні дані)		Вартість (проміжні дані)	
	млн тонн	млн тонн	млн тонн	%	млн дол. США	%
Риби	38,559	5,552	44,151	66,3	87 499	63,5
Ракоподібні	2,530	3,917	6,447	9,7	30 864	22,4
Молюски	0,287	14,884	15,171	22,8	15 857	11,5
Інші види	0,530	0,335	0,865	1,3	3 512	2,5
Разом	41,946	24,687	66,633	100	137 732	100

Незважаючи на те, що риба, вирощена в морській аквакультурі, становить 12 % від усього обсягу виробництва риби, а вартість у 23,5 млрд. дол. США охоплює 26,9 % вартості всієї вирощеної риби. Така ситуація пояснюється тим, що значну частину риби, вирощуваної в марикультурі, включають хижі види. Серед них атлантичний лосось, форель. Їх штучна вартість вище, ніж для більшості прісноводних видів риби, які вирощуються. У 2012 році обсяги вирощування ракоподібних досягли 9,7 % або 6,4 млн тонн від усього обсягу виробленої риби в аквакультурі, призначеної для споживання. Обсяги виробництва молюсків у 15,2 млн тонн перевищили виробництво ракоподібних.

Більшість молюсків, вирощених у прісній воді, становили побічні продукти від вирощування прісноводних перлів в Азії. Обсяг виробництва інших водних видів становив 0,9 млн тонн. Вони вирощуються в основному в небагатьох країнах Східної Азії для задоволення потреб регіонального ринку [26, С. 22-27].

Тенденції зростання в розведенні риби в аквакультурі внутрішніх водойм відображає те, що в порівнянні з морською аквакультурою, цей вид діяльності доступний країнам, що розвиваються. Цей сектор нині охоплює 57,9 % всього світового виробництва харчової риби в аквакультурі. Розведення й вирощування прісноводної риби забезпечує пропозицію білкової їжі, в умовах зростання сукупного споживчого попиту на рибу. Вказане стосується людей, які досі живуть в умовах бідності в країнах Азії, Африки та Латинської Америки. Очевидно, що даний підсектор, за рахунок стабільної підтримки та сталого розвитку, матиме вирішальну роль у досягненні цілей продовольчої безпеки.

За даними Відділу статистичної і інформаційної служби (FIPS) Департаменту рибного господарства і аквакультури ФАО, у 2012 році це населення планети становило 3,9 млрд чол. або 55 %, наведеного на рис. 1.6 [17; 29; 37].

Рис. 1.6 Населені країни в Азії за даними Департаменту рибного господарства і аквакультури ФАО ООН [18; 35; 37; 42].

Розвиток сфери аквакультури вплинув на зростання пропозиції риби, призначеної для споживання у більшості цих країн, включаючи такі самі населених країни світу як Китай, Індія, Індонезія, Пакистан, Бангладеш і Японія [17; 36; 38]. У 2012 році країни, розташовані всередині цього кола, виробили 58,3 млн тонн харчової риби, призначеної для споживання, за рахунок аквакультури, або 87,5 % всієї вирощеної у світі риби та рибної продукції вирощеної риби [26; 29; 37].

Загальний внесок аквакультури цих країн в загальне виробництво риби зріс з 23,9 % у 1990 році до 40,2 % у 2000 році і до 54,6 % в 2012 році [19; 26; 35].

1.5.1 Виробництво продукції аквакультури за континентами

Річні темпи зростання виробництва продукції аквакультури за континентами у 2012 році є найвищими в Африці (11,7 %), в країнах Латинської Америки і Карибського басейну (10,0 %). Темпи зростання виробництва вирощуваної риби, за вирахуванням Китаю, призначеної для споживання, в решті країн Азії становили 8,2 % з 2000 до 2012 рр., що значно вище, ніж у періоди з 1980 року до 1990 року (6,8 %) і з 1990 року до 2000 року (4,8 %). Щорічні темпи зростання в Китаї, знизились у середньому до 5,5 % за період з 2000 року до 2012 року. Менше, ніж половина від показників за період з 1980 року до 1990 року (17,3 %) і з 1990 року до 2000 року (12,7 %).

Найнижчі середньорічні темпи зростання в період 2000-2012 рр. були в Європі і в Океанії – відповідно, 2,9 і 3,5 %.

Виробництво риби в Північній Америці, в різкому контрасті з іншими регіонами, починаючи з 2005 року стало поступово скорочуватися, і до 2012 року знизилось через спад виробництва в Сполучених Штатах Америки.

У табл. 1.13 Кіпр, за класифікацією ФАО віднесено до Азії, вважається частиною Європи як одного із 28 членів Європейського Союзу [38].

Виробництво продукції аквакультури в обсязі більше 88 % забезпечується саме Азією.

1.13 Тенденції виробництва продукції аквакультури

(без водоростей і нехарчової риби) у розрізі континентів [26; 29; 37]

Окремі групи і країни		Роки					
		1990	1995	2000	2005	2010	2012
Африка	тонни (%)	81 015 0,62	110 292 0,45	399 688 1,23	646 182 1,46	1 286 591 2,18	1 485 367 2,23
Північна Африка	тонни (%)	63 831 0,49	75 316 0,31	343 986 1,06	545 217 1,23	928 530 1,57	1 030 675 1,55
Країни Африки на південь від Сахари	тонни (%)	17 184 0,13	34 976 0,14	55 702 0,17	100 965 0,23	358 062 0,61	454 691 0,68
Північна, Центральна і Південна Америка	тонни (%)	548 479 4,19	919 571 3,77	1 423 433 4,39	2 176 740 4,91	2 581 089 4,37	3 187 319 4,78
Країни Карибського басейну	тонни (%)	12 169 0,09	28 260 0,12	39 704 0,12	29 790 0,07	37 301 0,06	28 736 0,04
Латинська Америка	тонни (%)	179 367 1,37	412 650 1,69	799 234 2,47	1 478 443 3,34	1 885 965 3,19	2 565 107 3,85
Північна Америка	тонни (%)	356 943 2,73	478 661 1,96	584 495 1,80	668 507 1,51	657 823 1,11	593 476 0,89
Азія	тонни (%)	10 801 531 82,61	21 677 062 88,90	28 420 611 87,67	39 185 417 88,46	52 436 025 88,82	58 895 736 88,39
Китай	тонни (%)	6 482 402 49,58	15 855 653 65,03	21 522 095 66,39	28 120 690 63,48	36 734 215 62,22	41 108 306 61,69
Центральна і Західна Азія	тонни (%)	72 164 0,55	65 602 0,27	122 828 0,38	190 654 0,43	259 781 0,44	311 133 0,47
Південно-Східна Азія (без Китаю)	тонни (%)	4 246 965 32,48	5 755 807 23,61	6 775 688 20,90	10 874 073 24,55	15 442 028 26,16	17 476 296 26,23
Європа	тонни (%)	1 601 649 12,25	1 581 359 6,49	2 052 567 6,33	2 137 340 4,83	2 548 094 4,32	2 880 641 4,32
Європейський Союз (організація-член (28))	тонни (%)	1 033 857 7,91	1 182 098 4,85	1 400 667 4,32	1 269 958 2,87	1 280 236 2,17	1 259 971 1,89
Інші європейські країни	тонни (%)	567 792 4,34	399 261 1,64	651 900 2,01	867 382 1,96	1 267 858 2,15	1 620 670 2,43
Океанія	тонни (%)	42 005 0,32	94 238 0,39	121 482 0,37	151 466 0,34	185 617 0,31	184 191 0,28
В світі	тонни	13 074 679	24 382 522	32 417 781	44 297 145	59 037 416	66 633 253

1.5.2 Світове виробництво водоростей

У статистичних даних ФАО враховано як мікроводорості (морські водорості), вирощені в морській або солонуватій воді, так і мікроводорості, вирощені в морській, солонуватій або в прісній воді. У сучасних реаліях до їх числа не входять деякі прісноводні макрофіти, які вирощуються для споживання – чилім плаваючий, болотниця солодка та їстівний лотос [18; 19; 26; 29]. Водні рослини обліковуються окремо від товарної риби. Значна частина всіх вирощених водних рослин використовується також і в інших цілях.

Незважаючи на високий вміст білка в мікроводорості *Spirulina spp.* (більше 60 % у сухій вазі), обсяг її виробництва поки ще незначний порівняно з іншими видами, що вирощуються. Вирощені мікроводорості, включаючи *Spirulina spp.*, для споживання і як корм, *Haematococcus pluvialis* для використання у фармацевтичній промисловості, виробництва харчових добавок та кормів, і виробництво біопалива з мікроводоростей недостатньо відображаються в статистиці [26; 28]. Дослідження висвітлюють, що 33 країни світу у 2012 році зібрали 23,8 млн тонн водних рослин, вирощених в аквакультурі. Водночас обсяг заготівлі дикорослих водоростей склав 1,1 млн тонн. У вирощуванні водоростей переважають азіатські країни (табл. 1.14). На частку Китаю та Індонезії доводиться 81,4 % їх виробництва [18; 26; 28].

При аналізі ситуації у світовому виробництві водоростей виявлено, що за період з 2000 до 2012 рр. обсяги виробництва подвоїлися. Найбільшим зростання було в Індонезії. Там очікується подальше нарощування обсягів виробництва водоростей, оскільки пріоритетом національної політики є «Синє зростання». В країні налічуються мілководні морські ділянки, які добре освітлюються сонцем. Вони придатні для відтворення і вирощування культур *Carparhycus alvarezii* і *Eucheuma spp.* У Китаї важливу роль відіграло виведення високоврожайних сортів основних видів культурних морських водоростей.

1.14 Світове виробництво водоростей в аквакультурі у 1990-2012 рр. [26; 28]

		Роки					
		1990	1995	2000	2005	2010	2012
		1. Обсяг (тонни) / 2. Частка у світовому виробництві (%)					
Китай	1	1 470230	4 162620	6 938095	9 494 591	11092270	12832060
	2	39,05	60,78	74,55	70,23	58,35	53,97
Індонезія	1	100 000	102 000	205 227	910 636	3 915017	6 514854
	2	2,66	1,49	2,21	6,74	20,59	27,40
Філіппіни	1	291 176	579 035	707 039	1 338 597	1 801272	1 751071
	2	7,73	8,45	7,60	9,90	9,48	7,36
Республіка Корея	1	411 882	649 099	374 463	621 154	901 672	1 022326
	2	10,94	9,48	4,02	4,59	4,74	4,30
Японія	1	565 387	569 489	528 881	507 742	432 796	440 754
	2	15,01	8,31	5,68	3,76	2,28	1,85
Малайзія	1	-	-	16 125	40 000	207 892	331 490
	2	-	-	0,17	0,30	1,09	1,39
Об'єднана Республіка Танзанія	1	8 080	39 170	49 910	73 620	125 157	150 876
	2	0,21	0,57	0,54	0,54	0,67	0,65
Соломонові Острови	1	-	-	-	3 260	8 000	13 000
	2	-	-	-	0,02	0,04	0,05
Всього	1	2 846755	6 101413	8 819740	12 989600	18 484076	23 056431
	2	75,60	89,08	94,77	96,08	97,24	96,97
Інші країни світу	1	918 570	747 802	486 302	529 346	525 591	720 018
	2	24,40	10,92	5,23	3,92	2,76	3,03
В світі	1	3 765325	6 849215	9 306042	13 518946	19009667	23776449

Як висвітлюють проведені дослідження, розведення японської бурої водорості є найбільш поширеним серед усіх культурних холодноводних видів.

Дане виробництво розміщується у теплих прибережних провінціях на півдні країни. Цьому сприяло виведення більш теплостійких сортів цього виду. Зараз на півдні виробляють більше, ніж на півночі, бурих водоростей. Вирощування морських водоростей вже давно здійснюють в Китаї, переважно у зонах морської садкової марикультури, з метою біовилучення поживних речовин з морської води [17; 26]. Серед основних виробників в Азії виробництво морських водоростей скоротилося тільки в Японії (рис. 1.7).

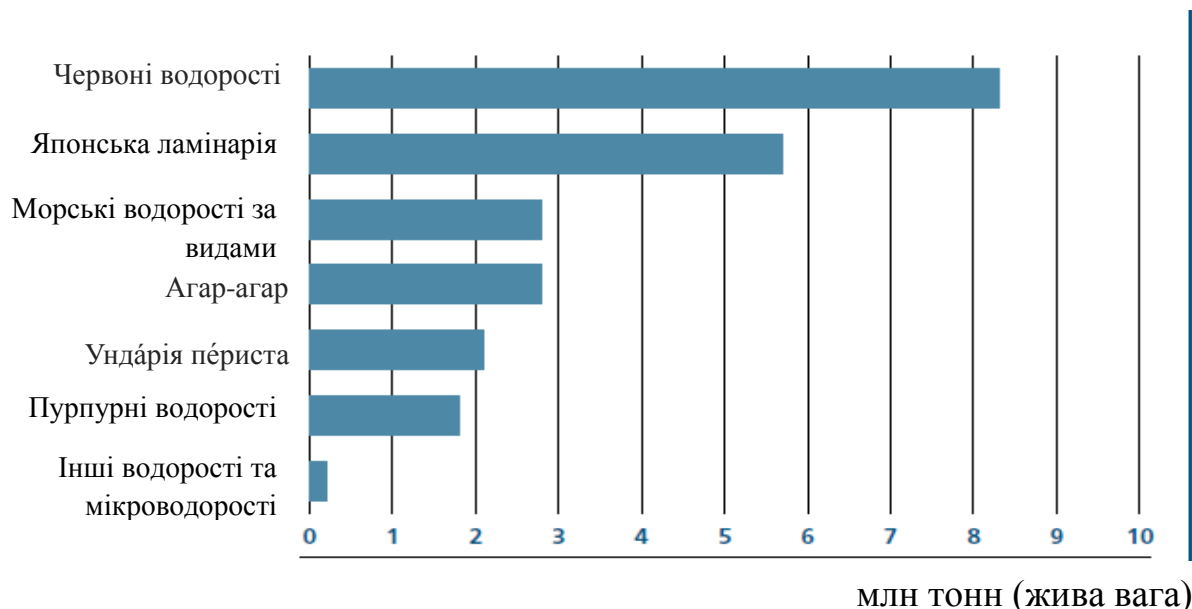

Рис. 1.7 Виробництво водоростей у світовій аквакультурі за групами [17; 37].

Як висвітлюють дослідження, вказане падіння власного рибогосподарського виробництва було компенсоване за рахунок імпорту з сусідніх країн. За межами Азії зросло виробництво водоростей, зокрема *Carparhycus alvarezii* на Занзибарі (Об'єднана Республіка Танзанія) в Східній Африці і на Соломонових островах в Тихому океані. В деяких країнах, включаючи Індію, Тимор-Лешті, Об'єднану Республіку Танзанія, Мадагаскар, Фіджі, Кірибаті та Мозамбік, вирощування водоростей має потенціал для нарощування обсягів виробництва. На даний час, кожна з цих країн виробляє від декількох сотень до декількох

тисяч тонн водоростей щорічно, за винятком Мозамбіку. У перелічених нами вище регіонах вирощування водоростей практично припинилося.

У Відділі статистичної і інформаційної служби Департаменту рибного господарства і аквакультури ФАО ООН інформація щодо аквакультури з обліку всіх вирощуваних водоростей формується за 37 окремими видами (групами видів). Вироблені водорості поділяють на сім груп, залежно від їх природи та способів застосування. У розведенні водоростей за обсягами переважають морські водорості, які вирощують майже в п'ятдесяти країнах світу. Якщо проаналізувати, то протягом минулих десяти років, виробництво водоростей зросло щорічно на 8 % у порівнянні з 6,2 % за попередній десятирічний період. Таким чином, обсяги виробництва за аналізований період подвоїлися, про що свідчить світове виробництво водоростей у 2013-2014 роках (табл. 1.15).

1.15 Тенденції виробництва водоростей у сфері аквакультури
за період з 2005 року до 2014 року, тис. тонн [47]

Назва	Роки			
	2005	2010	2013	2014
Каррафхус аівареції u Eucheuma spp.	2 444	5 629	10 394	10 992
Laminaria japonica	4 371	5 147	5 942	7 655
Gracilaria spp.	936	1 696	3 463	3 752
Undaria pinnatifida	2 440	1 537	2 079	2 359
Porphyra spp.	1 287	1 637	1 861	1 806
Sargassum fusiforme	86	78	152	175
Spirulina spp.	48	97	82	86
Інші водянні рослини	1 892	3 172	2 895	482
Всього	13 504	18 993	26 868	27 307

Вплив змін у видовому складі вирощених у світі водоростей, під час розширення виробництва в Індонезії і в інших країнах, полягає у швидкому зростанні виробництва водоростей Eucheuma (Каррафхус алварезії та Eucheuma spp.). Їх вирощують у тропічних і субтропічних морських водах і використовують для отримання каррагинану. Дане виробництво у 2010 році навіть перевищило виробництво японської бурої водорості [17; 19; 36].

1.6 Використання риби та її переробка

Щорічно видобувається до 25 млн тонн риби, морських та інших біоресурсів для споживання людьми, косметології, як добриво та добавка в корми для тварин. Риба залишається одним із затребуваних харчових товарів у світі.

За рахунок переробки риби та рибної продукції, можна отримати значну кількість різних продуктів [17; 35]. Масштабний технологічний розвиток в харчовій промисловості в багатьох країнах світу призвів до раціонального і ефективного використання сировини, диверсифікації харчових продуктів, до зростання виробництва рибного борошна і риб'ячого жиру. Розширення попиту на рибу та рибну продукцію, в останні роки, супроводжувалося зростанням вимог до якості і безпеки харчових продуктів, їх поживної цінності. З метою забезпечення продовольчої безпеки та захисту споживачів, у внутрішній і міжнародній торгівлі було впроваджено відповідні гігієнічні заходи. Риба є продуктом, який швидко псується. Якщо її правильно не обробити після вилову, вона може швидко стати непридатною для споживання і небезпечною для здоров'я через розмноження бактерій, хімічних змін і розкладання під дією ендогенних ензимів [22]. Для збільшення терміну придатності, забезпеченню безпеки, збереження якості і поживної цінності, а також запобіганню псування, потрібні належні заходи з її обробки, переробки, консервації та зберігання.

Рибна продукція може призначатися як для харчового, так і нехарчового використання. З початку 1990-х рр. значно покращилися властивості продукції рибного господарства, виробленої для споживання. У 1980-х рр. для споживання призначалося близько 71 % виробленої риби. У 1990-х рр. ця частка зросла до 73 %, а в 2000-х рр. до 81 %. Як висвітлюють дослідження, у 2012 році більше 86 % світової продукції рибного господарства було використано для безпосереднього споживання людьми (рис. 1.8) [22; 26; 33; 36; 38]. Решта 14 % або 21,7 млн тонн, призначалися для використання в інших цілях, і 75 % цієї

риби або 16,3 млн тонн направили на виробництво рибного борошна і риб'ячого жиру. Решта 5,4 млн тонн використали в декоративних цілях, на розведення (цьоголітки, мальків, личинки), у фармацевтичній галузі і як корм для безпосереднього згодовування в тваринництві та хутровому звірівництві.

млн тонн

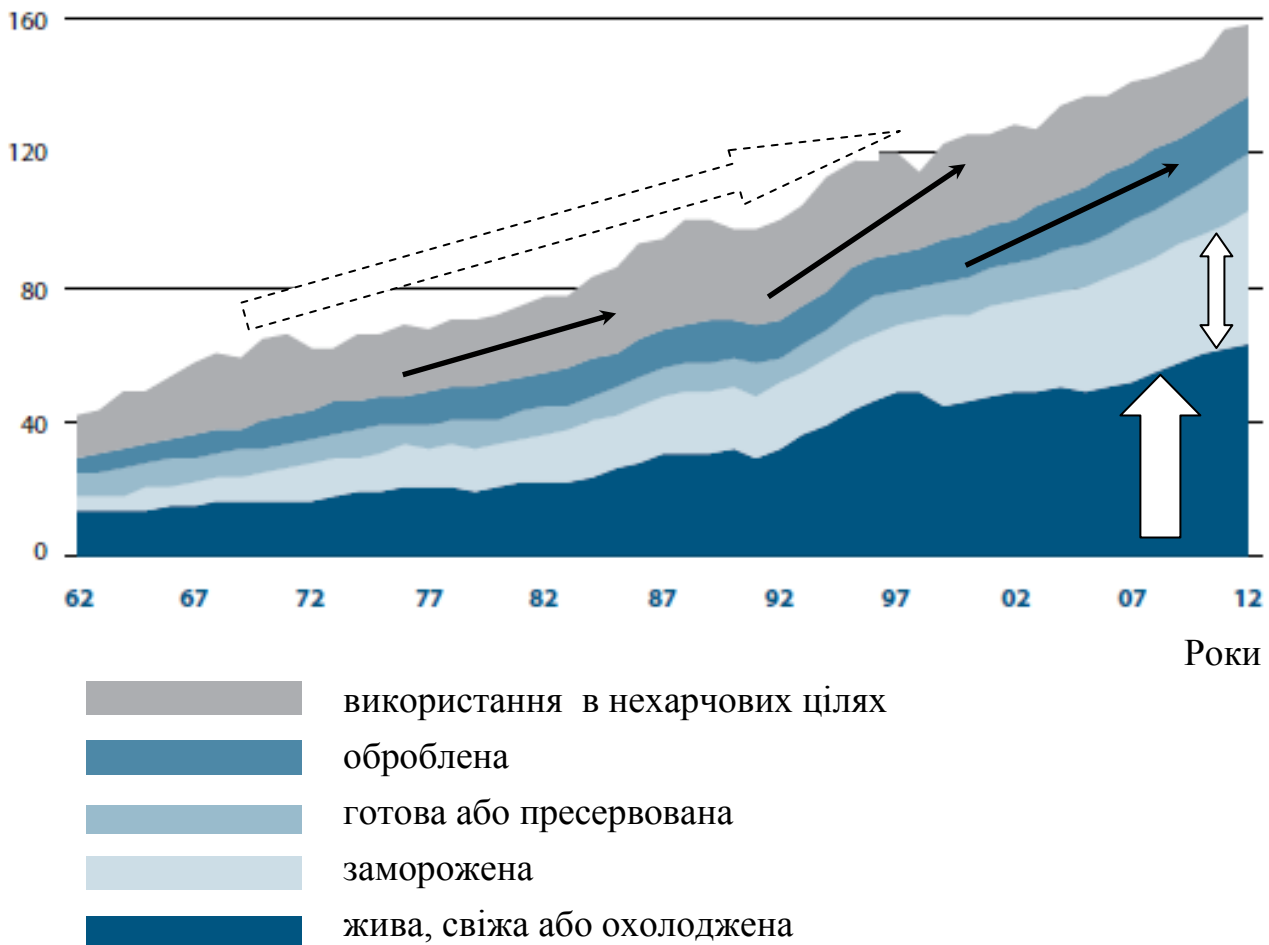

Рис. 1.8 Використання світової продукції рибальства за період з 1962 до 2012 року [17; 19; 26; 29; 33; 35; 37].

У 2012 році 46 % риби або 63 млн тонн, реалізовано для харчових цілей у живому, свіжому та охолодженому вигляді. Така продукція користується попитом на ринку і коштує найдорожче. Крім цього, 12 % або 16 млн тонн риби було використано у в'яленому, соленому, копченому чи іншому вигляді, 13 % або 17 млн тонн – в готовому або ферментованому і 29 % або 40 млн тонн – в замороженому. Заморожування є основним методом переробки риби для

безпосереднього споживання. У 2012 році 54 % загального обсягу переробленої риби для споживання і 25 % загального обсягу рибної продукції було заморожено. Методи використання та обробки відрізняються суттєвою континентальною, регіональною і національною специфікою. В Африці та Азії переважає риба, реалізована в живому або у свіжому вигляді [17; 26; 35; 38].

У країнах, що розвиваються жива, свіжа або охолоджена риба у 2012 році становила 54 % всієї харчової риби. Жива риба є особливо цінною для жителів Південно-Східної Азії і Далекого Сходу [17; 36].

Разом з тим, на підставі опрацьованих статистичних даних, неможливо визначити обсяг риби, реалізованої у живому вигляді. Завдяки технологічним нововведенням, зберігання риби у живому вигляді для подальшого споживання сьогодні широко практикується. Перевезення риби відбувається у спеціально сконструйованих або модифікованих контейнерах, встановлених на вантажівках або інших машинах, що регулюють температуру, фільтрують і рециркулюють воду, збагачують її киснем. Проте, реалізація і транспортування живої риби може бути досить проблематичною, оскільки вона регулюється відповідними нормативами в галузі охорони здоров'я та стандартами якості. У деяких країнах Південно-Східної Азії її перевезення та реалізація офіційно не регулюються [26; 37]. На ринках Європейського Союзу, реалізація живої риби підлягає дотриманню нормативних вимог, у тому числі утримання риби під час транспортування. Що стосується дотримання нормативів у країнах, які розвиваються, саме в харчовій промисловості, використовуються менше способи обробки-філетування, засолювання, консервування, в'ялення, ферментації [30; 35]. Ці традиційні трудомісткі методи забезпечують джерела засобів до існування для багатьох людей в прибережних зонах, і вони, ймовірно, залишаться важливими складовими елементами аграрної економіки, спрямованої на сприяння розвитку сільських районів і подолання бідності. Крім того, методи обробки відрізняються, починаючи від відділення голів або нарізання

до більш досконалих методів, які додають вартість – панірування, теплова обробка й індивідуальне миттєве заморожування, залежно від продукту та ринкової вартості з урахуванням положень міжнародних стандартів якості [26]. Деякі з цих процесів стимулюються внутрішнім попитом, змінами асортименту вирощуваних видів, підвищенням вимог до якості продукції і тим, що виробники в країнах, які розвиваються досить тісно пов'язані з суб'єктами господарювання, розташованими за кордоном. У 2012 році частка їх рибної продукції, що перероблялася в готову або консервовану продукцію, становила 10 % всієї харчової риби [17; 35].

У розвинених країнах більша частина риби переробляється (рис. 1.9).

Частка замороженої риби в продукції, призначеної для споживання, за останні чотири десятиліття зросла з 38 % в 1972 році до 55 % у 2012 році.

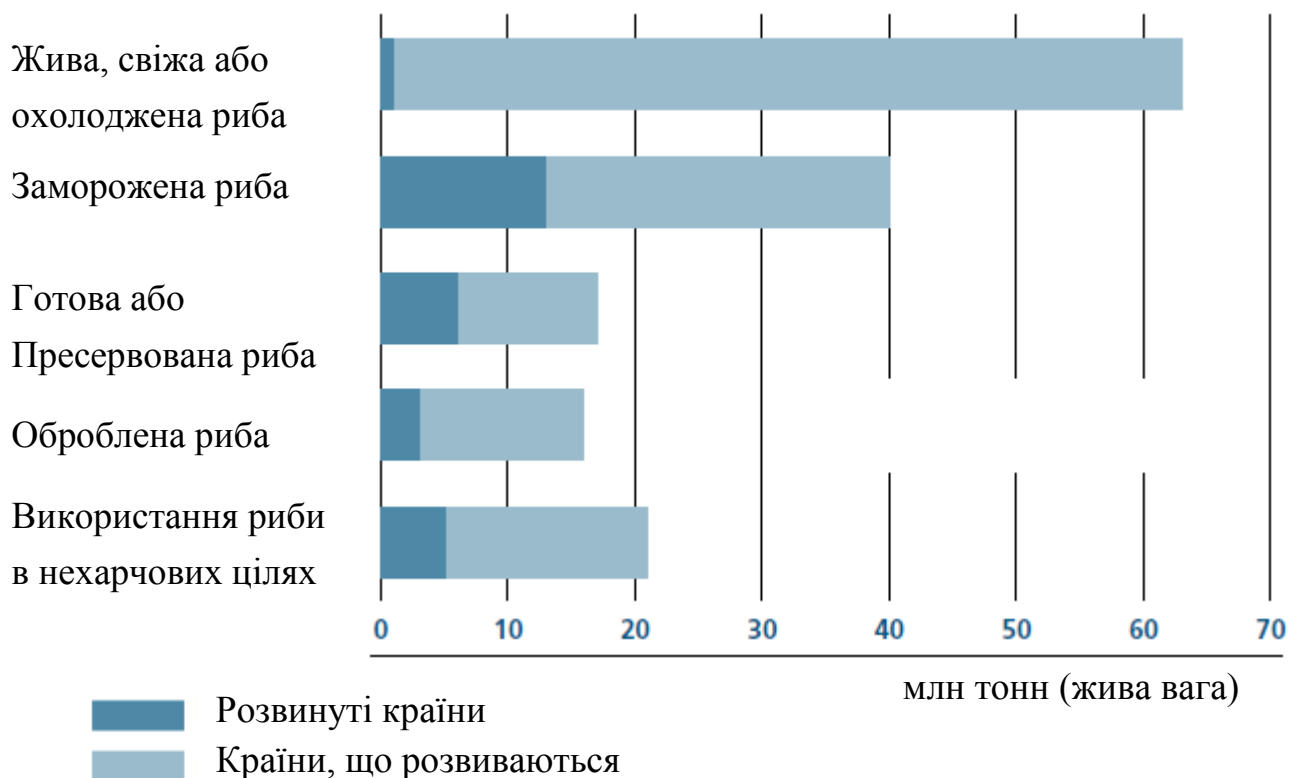

Рис. 1.9 Використання світової продукції рибальства у 2012 році [17; 26].

Частка приготованої консервованої продукції практично не змінювалася і в 2012 році становила 27 %. У розвинених країнах виробляються напівфабрикати,

тобто розширюється асортимент продукції з доданою вартістю. Вони випускаються в свіжому, замороженому, копченому або консервованому вигляді і маркуються як готова або порційна продукція стандартної якості [17; 35]. Крім цього, 14 % виробленої ними риби споживається у в'яленому, солоному копченому чи іншому обробленому вигляді. Значна частка продукції світового рибного господарства досі переробляється на рибне борошно і риб'ячий жир. Рибне борошно використовується переважно для кормів з високим вмістом білка. Риб'ячий жир використовують в аквакультурі, а також для заміни мінерального масла або лікування діабету, гіпертонії, інших захворювань [18; 36]. Також технології мікрокапсулювання і нанокапсулювання, сприяють внесенню до різних харчових продуктів і до риб'ячого жиру. Вказані технології дозволяють продовжити термін зберігання, забезпечують смакові якості за рахунок усунення запаху риб'ячого жиру, покращуючи при цьому доступність поживних речовин. Якщо проаналізувати аналітичні дані, то видно, що за період з 2008 року до 2012 року риба, призначена для переробки, становила 9-12 % всієї продукції рибного господарства та 16-20 % всієї продукції промислового рибальства. Рибне борошно і риб'ячий жир можуть вироблятися з цільної риби, рибних відходів або інших рибних субпродуктів - голів, хвостів, кісток та інших відходів. Незважаючи на те, що для виробництва рибного борошна і риб'ячого жиру використовуються багато видів риб, основними групами видів, що направляють на перемелювання, є дрібні пелагічні види, особливо чилійський анчоус. Водночас обсяг вироблених рибного борошна і риб'ячого жиру коливається разом із рівнем виловів цих видів [21; 38]. Обсяг виробництва рибного борошна досяг максимальної позначки в 1994 році, обсягом 30,2 млн тонн в еквіваленті живої ваги. У 2010 році, показник знизився до 14,8 млн тонн у зв'язку зі скороченням вилову анчоуса, потому виріс у 2011 році до 19,4 млн тонн і в результаті скоротився до 16,3 млн тонн в 2012 році. У зв'язку із значним попитом на рибне борошно і риб'ячий жир рибне борошно виготовляється з

рибних відходів, які раніше часто викидалися. Вони впливають на склад і якість рибного борошна, зокрема, збільшуючи вміст золи (мінеральні речовини), малих амінокислот (гліцин, пролін, гідроксіпролен) і зменшуючи кількість білка. У 2012 році близько 36 % світового обсягу виробництва рибного борошна досягнуто за рахунок перероблення рибних відходів [17; 19; 21; 35].

В останні роки частка рибного борошна і риб'ячого жиру в комбікормах для аквакультури внаслідок підвищення міжнародних цін на ці продукти помітно знижувалася. На даний час рибне борошно і риб'ячий жир широко використовуються складові компоненти на первинних стадіях і на конкретних етапах виробництва. Залежно від наявних альтернатив, їх заміна іншими компонентами може позначитися на стані здоров'я риби, що вирощується [29].

Зростання доданої вартості продукції рибного господарства, виробленої для споживання, призводить до збільшення відходів. Ці субпродукти зазвичай не потрапляють на ринок через незначну популярність серед споживачів або через санітарні норми, що пов'язані з безпекою та якістю харчової продукції. Такі норми також поширюються на збір, транспортування, зберігання, оброблення та використання, утилізацію таких субпродуктів. Раніше рибні субпродукти, включаючи відходи, вважали малоцінними або придатними лише для утилізації. Протягом останніх двох десятиліть спостерігається глобальна тенденція щодо розуміння економічних, соціальних та екологічних аспектів оптимального використання рибних ресурсів, а також важливості скорочення викидів і втрат на післяпромислових стадіях (зберігання, оброблення та реалізація). Утилізації рибних субпродуктів приділяється більше уваги також тому, що вони є важливим джерелом мінеральних речовин, білків і жиру для використання в деяких продуктах. У різних країнах утилізація рибних субпродуктів перетворилася на важливу промислову галузь, де питання контрольованого, безпечного та гігієнічного перероблення субпродуктів актуалізуються [35]. Більш ефективній утилізації цього виду сировини сприяло і вдосконалення технологій переробки.

Крім виробництва рибного борошна, рибні субпродукти також мають цілий ряд інших застосувань. З голів, кісткових каркасів і обрізків від філетування можна виробляти рибну ковбасу, пиріжки, желатин і соуси.

Необхідно зауважити, що в деяких азійських країнах дрібні риб'ячі кісточки із залишками м'яса споживаються людьми. Інші субпродукти використовуються для виробництва кормів, біодизеля і біогазу, дієтичних продуктів (хітозан), фармацевтичних препаратів (включаючи масла), натуральних пігментів (після екстракції), косметика (колаген), в інших промислових процесах, безпосередньо як корм в аквакультурі, для додавання в корми.

З відходів оброблених ракоподібних можна отримувати пігменти (каротиноїди і астаксантин) для застосування у фармацевтичній промисловості. З риб'ячої шкіри, плавників та інших побічних продуктів переробки риби отримують колаген. Стулки мідій можна використовувати для отримання карбонату кальцію, використовуваного в промисловості [17; 29; 34].

У деяких країнах стулки устриць застосовуються як сировина в будівництві і для виробництва негашеного вапна (оксид кальцію). Дослідження виявили наявність протипухлинних речовин в морських губках, моховатках і кнідарі. Після виявлення цих речовин в цілях збереження вони вилучаються не з морських організмів, а синтезуються хімічним способом. Нині вивчають інший варіант, що полягає розведенні якого-небудь виду губок спеціально для цих цілей. Риб'ячу кістку використовують для виробництва кісткового борошна, в основному як добавки до корму. З нутрощів риб отримують протеазу, травний ензим, який може знайти широке застосування у виробництві засобів для усунення накипу та бруду, а також в харчовій промисловості і біологічних дослідженнях. З риб'ячої шкіри, особливо великої риби, виробляють желатин. Крім того, шкіру використовують для виготовлення одягу, взуття, сумок, гаманців, ременів та інших виробів. Для галантереї використовують шкіру таких видів, як акула, лосось, конгрію, тріска, міксина, тилапія, нільський окунь

і сібас. Крім цього, зуби акул використовуються для ремісничих виробів. Ремісничі вироби, прикраси і гудзики виготовляються також і із стулок морського гребінця і мідій. Перловий порошок використовується для виготовлення лікарських і косметичних засобів, а черепашковий порошок, що містить багато кальцію, застосовується як харчова добавка при відгодівлі худоби та птиці [35; 36]. Риб'яча луска йде на виробництво риб'ячого срібла – сировини, яку використовують в медицині, біохімічних препаратах і для виготовлення фарби. Нині розробляється технологія промислового виробництва біопалива з рибних відходів і морських водоростей.

Складні процеси глобалізації, за останні десятиліття змінили рибопереробний сектор, зробивши його більш гетерогенним і динамічним. Рибний харчовий сектор все більше глобалізується. Мережі супермаркетів і великі роздрібні магазини в зростаючій мірі визначають вимоги, що пред'являються до продукції, яку вони закупають. Вказане впливає на розвиток каналів міжнародної торгівлі [30; 36; 43].

Зростає інтенсифікація, географічна концентрація і вертикальна інтеграція переробної галузі, а також її залучення у глобальні виробничо-збутові ланцюги. Зростає число країн-учасниць, хоча ступінь їх участі залежить від видів, форми продукції, трудових витрат і витрат на транспортування. Наприклад, у Європі копчені та мариновані продукти, для яких термін придатності й час транспортування є важливими чинником, виготовляються в Центральній і Східній Європі, особливо в Польщі та в балтійських державах. Цілісна заморожена риба з європейського та північноамериканського ринків направляється в Азію (особливо в Китай, а також у такі країни, як Індія, Індонезія та В'єтнам) на філетування і пакування, а потім ре-імпортується. Харчова промисловість все більш щільно інтегрується з рибогосподарськими виробниками для поліпшення асортименту рибної продукції, збільшення прибутку і реагування на мінливі нормативи щодо якості та безпеки в країнах-імпортерах [17; 25; 29; 33; 35].

Список літератури до розділу 1

1. Куцик П.О. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : Монографія / П.О. Куцик, О.І. Ковтун, Г.І. Башнянин. – Львів : ЛКА, 2015. – 594 с.
2. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір : Монографія / Д.Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, А.М. Колот. – К.: КНЕУ, 2008. – 420 с.
3. Буряк П.Ю. Європейська інтеграція і глобальні проблеми сучасності : Навчальний посібник / Буряк П.Ю., Гупало О.Г. – 2-е видання. – К.: Хай-Тек-Прес, 2008. – 352 с.
4. Ресурси та моделі глобального економічного розвитку : Монографія / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, А.М. Колот та ін. – К.: КНЕУ, 2011. – 703 с.
5. Кальченко Т.В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень : Монографія / Т.В. Кальченко. – К.: КНЕУ, 2006 – 248 с.
6. Бугрій М.Г. Глобальна економіка у посткризовий період: тенденції та перспективи / М.Г. Бугрій, І.В. Ус, Т.О. Федоренко, Є.О. Медведкіна. – К., НІСД, 2012. – 46 с.
7. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование: Монография / Д. Лукьяненко, В. Колесов, А. Колот, Я. Столярчук. – К.: КНЭУ, 2013. – 466 с.
8. Чепінога В.Г. Економічна теорія : підручник / В.Г. Чепінога. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 656 с.
9. Білорус О.Г. Економічна система глобалізму : Монографія / О.Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2003. – 360 с.
10. Антициклічне регулювання ринкової економіки: глобалізаційна перспектива: Монографія / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Я.М. Столярчук. – К.: КНЕУ, 2010. – 334 с.
11. Гелд Д. Глобалізація / антиглобалізація / Гелд Д., Мак-Грю Е.; Пер. з англ. – К.: К.І.С., 2004. – 180 с.
12. Я.М. Столярчук Я.М. Глобальні асиметрії економічного розвитку: Монографія / Я.М. Столярчук. – К.: КНЕУ, 2009. – 302 с.

13. Глобальна економіка: конспект лекцій / М.А. Левицький, О.В. Воронова, І.О. Уханова. – Одеса: ОНЕУ, 2012. – 84 с.
14. Филук В. Глобалізація, конкуренція і економічна концентрація : діалектика взаємозв'язку / В. Филук // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2011. – № 128. – С. 45–49.
15. Економічна теорія: Політекономія : підручник / За заг. ред. проф. В.Д. Базилевича. – К.: Знання-Прес, 2008. – 716 с.
16. Кастельс М. Информационная эпоха : экономика, общество и культура. – М.: ГУ ВШЕ, 2000. – 608 с.
17. Офіційний сайт ООН. Електронний ресурс : <http://www.unsceb.org/directory>
18. ФАО. 2014. Комитет по всемирной продовольственной безопасности. В сборнике: ФАО [Електронний ресурс]. www.fao.org/cfs/cfs-home/en/
19. ФАО. 2014. Code of Conduct for Responsible Fisheries. [Електронний ресурс]. Rome. www.fao.org/fishery/code/publications/monitoring/en
20. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. 2013. World Population Prospects: The 2012 Revision, Key Findings and Advance Tables. Working Paper No. ESA/P/WP.227. [Електронний ресурс]. http://esa.un.org/wpp/Documentation/pdf/WPP2012_%20KEY%20FINDINGS.pdf
21. ФАО. 2012 г. Состояние мирового рыболовства и аквакультуры в 2012 г. Рим. – 237 с. [Електронний ресурс]. www.fao.org/docrep/016/i2727r/i2727r.pdf
22. ФАО. 2010 г. Состояние мирового рыболовства и аквакультуры в 2010 г. Рим. – 225 с. [Електронний ресурс]. www.fao.org/docrep/013/i1820r/i1820r.pdf
23. National Fisheries Institute. 2014. Top ten consumed seafoods. [Електронний ресурс]. www.aboutseafood.com/about/about-seafood/top-10-consumed-seafoods
24. ФАО, МФСР и ВПП. 2013. Положение дел в связи с отсутствием продовольственной безопасности в мире в 2013 году. Множественные проявления продовольственной безопасности, Рим. – ФАО, 2013. – 69 с. [Електронний ресурс]. www.fao.org/docrep/013/i1683r/i1683r.pdf

25. Payne M.R. 2012. The rise and fall of the NE Atlantic blue whiting (*Micromesistius poutassou*) / Payne, M.R., Egan, A., Fässler, S.M.M., Hátún, H., Holst, J.C., Jacobsen, J.A., Slotte, A. & Loeng, H. *Marine Biology Research*, 8(5–6): 475–487.

26. Состояние мирового рыболовства и аквакультуры: возможности и проблемы, Рим, 2014. – 233 с. [Электронный ресурс]. www.fao.org

27. World Bank. 2013. Fish to 2030: prospects for fisheries and aquaculture. World Bank Report № 83177 GLB. Agriculture and Environmental Services Discussion Paper Washington, DC. 80 p. [Электронный ресурс]. www.fao.org/docrep/019/i3640e/i3640e.pdf.

28. ООН 2012. Будущее, которого мы хотим [Электронный ресурс]. www.uncsd2012.org/content/documents/727The%20Future%20We%20Want%2019%20June%201230pm.pdf та <http://www.nrcresearchpress.com/doi/pdf/10.1139/er-2015-0064>

29. World Bank and FAO. 2009. The sunken billions: the economic justification for fisheries reform. Washington, DC, The World Bank, and Rome, FAO. – 100 p.

30. ООН 2014. Цели в области развития, сформулированные в Декларации тысячелетия, и повестка дня в области развития после 2015 года. Сборник: Экономический и Социальный Совет Организации Объединенных Наций [Электронный ресурс]. www.un.org/en/ecosoc/about/mdg.shtml

31. Материалы Саммита в Абу-Даби по вопросам «синей экономики» <http://sids-1.iisd.org/news/blue-economy-summit-adopts-abu-dhabi-declaration/>

32. Глобальный саммит по защите океанов в интересах продовольственной безопасности и «синего роста» [Электронный ресурс]. www.globaloceansactionsummit.com/.

33. Богерук А.К. Мировая аквакультура: опыт для России / А.К. Богерук, И.А. Луканова. – М.: Росинформагротех, 2010. – 364 с.

34. Хижняк Ю. Сучасна парадигма регулювання розвитку галузей аграрного сектору в умовах глобального дефіциту продовольства / Н. Вдовенко, Ю. Хижняк // *ScienceRise*. – 2015. – № 2/3 (7). – С. 20–26.

35. Вдовенко Н.М. Регулювання розвитку аквакультури у штучних водоймах України : Монографія / Н.М. Вдовенко. – К.: Основа, 2011. – 368 с.
36. Вдовенко Н.М. Державне регулювання розвитку аквакультури в Україні: Монографія / Н.М. Вдовенко. – К. : Кондор-Видавництво, 2013. – 464 с.
37. Європейський Фонд морського та рибного господарства. [Електронний ресурс]. http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/emff/index_en.htm
38. Політика у сфері рибальства та санітарні норми рибної продукції (Січень, 2014) [Електронний ресурс]. <http://darg.gov.ua/>
39. Ретроспектива і аналіз сучасного стану функціонування аквакультури в Центральній і Східній Європі / Н.М. Вдовенко // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2011. – № 3 (43). – С. 57–62.
40. Економіко-організаційні підходи до штучного вирощування гідробіонтів розвинутими риболовецькими державами / Н.М. Вдовенко // Науковий Вісник ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького, 2011. – Ч. 5 – Т. 13. – № 4 (50). – С. 37–46.
41. Регулювання розвитку аквакультури в Китаї : унікальний досвід / Н.М. Вдовенко // Aktualne problemy nowoczesnych nauk – 2012: materialy VIII Międzynarodowej konferencji, (Przemśl, 07-15 czerwca 2012 r.). – Przemśl : Nauka i studia, 2012. – V. 13. – 112 с.
42. Краще розуміння даних про рибні запаси Європи, необхідне для забезпечення їх сталості. [Електронний ресурс]. <http://darg.gov.ua/>
43. Рибне господарство : на засіданні ФАО-КРГ (FAO-COFI) в Римі. [Електронний ресурс]. <http://darg.gov.ua/>
44. Політика у сфері рибальства та санітарні норми рибної продукції : технічна інформація щодо продовольчої політики та політики в сфері рибальства та розвитку рибальства [Електронний ресурс]. <http://darg.gov.ua/>
45. Старостіна А. Суперечливі шляхи економічної глобалізації / А. Старостіна, О. Каніщенко // Економіка України. – 2008. – № 5. – С. 58–65.

46. Білорус О.Г. Глобалізація та безпека розвитку : Монографія / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.

47. Состояние мирового рыболовства и аквакультуры 2016. Вклад в обеспечение всеобщей продовольственной безопасности и питания. – ФАО, 2016. Рим. – 216 с.

48. Vdovenko N. Global production of agricultural products of animal origin and it's impact on food security / N. Vdovenko // The problems of Socio-Economics Development at The Presents Stage and Solutions: International research conferences (Batumi, Georgia, June 24, 2016). – Batumi : NIER, 2016. – 73 с.

49. Вдовенко Н.М. Нова парадигма регулювання галузей аграрного сектору економіки в умовах глобального дефіциту / Н.М. Вдовенко // Авторське свідоцтво № 67502 від 31.08.2016.

50. Вдовенко Н.М. Наукові дослідження конкурентоспроможності країн і регіонів в умовах глобалізації економіки / Н.М. Вдовенко // Авторське свідоцтво № 67504 від 31.08.2016.

51. Кваша С.М. Наукові засади забезпечення конкурентоспроможності галузей аграрного сектору економіки пов'язаних з продовольством / Кваша С.М., Вдовенко Н.М. // Авторське свідоцтво № 67503 від 31.08.2016.

52. Кваша С.М. Прийняття рішень у аграрній політиці в контексті підписання економічної складової угоди про асоціацію з ЄС / Кваша С.М., Кваша К.С. // Авторське свідоцтво № 67498 від 31.08.2016.

53. Gechbaia B. Coordination of process standartization and methodology of state regulation of agrarian sector / Vdovenko N., Gechbaia B. // Moambe. – 2016. – № 23. – С. 17–21.

54. Кваша С.М. Зміни у тенденціях глобальної торгівлі продукцією сільського господарства в напрямках регіональної інтеграції / Кваша С.М. // Авторське свідоцтво № 67500 від 31.08.2016.

РОЗДІЛ 2

РИБНЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ ТА РОЗВИТКУ

2.1 Сучасний стан розвитку рибного господарства України

На сучасному етапі розвитку людства однією з головних глобальних проблем є продовольча. На вирішення даного питання спрямовують свої зусилля всі країни світу, в тому числі Україна, оскільки для переважної частини її населення характерно неповноцінне харчування. Це негативно впливає на демографію і здоров'я нації. Внесок у гармонізацію і доступність харчування населення покликане здійснити рибне господарство України як прадавня і найбільш різноманітна сфера життєдіяльності людини.

З усіх галузей народного господарства, які займаються використанням біологічних ресурсів (сільське господарство, що використовує на свої цілі невелику, в основному, родючу частину суші; лісове господарство, що використовує численні лісові масиви землі) рибне господарство, як цілісний комплекс включає: вилов риби та її переробку; відтворення і охорону рибних запасів; ставкове, басейнове, садкове розведення і товарне вирощування риби; селекційно-племінну роботу; науково-дослідне, проектно-конструкторське забезпечення; галузеву систему підвищення кваліфікації кадрів; систему безпеки мореплавства; проведення міжнародної риболовної політики та регулювання рибальства у внутрішніх водоймах, в межах територіального моря, виключній економічній зоні, на континентальному шельфі, а також в економічній зоні морів.

Масштаби цих територій, обсяги біологічних ресурсів гідрофауни та гідрофлори, їх недостатнє і не завжди раціональне використання є переконливими аргументами значимості рибного господарства та перспективності його розвитку в сучасному глобалізованому світі. Рибне

господарство справедливніше називати господарством водних біоресурсів, оскільки воно займається вивченням і використанням не тільки риб, але й морських звірів, молюсків, ракоподібних, водоростей, жаб, крокодилів.

Рибному господарству як галузі суспільного виробництва і складової аграрного сектору економіки притаманні свої специфічні риси.

Як і в сільському господарстві, продуктивність суспільної праці в рибному господарстві значною мірою залежить від природних умов виробництва: однакові витрати праці, вкладеної в різні за своїми природними властивостями риболовні ділянки, дають неоднакову кількість продукції. У землеробстві подібна різниця в продуктивності рівної праці зумовлюється, як відомо, природною родючістю, що є об'єктивною властивістю ґрунту. В рибному господарстві об'єктивною властивістю є біологічна продуктивність водойми. Специфічною рисою родючості ґрунту є те, що вона може бути визначена і зафіксована щодо кожної територіально обмеженої земельної ділянки. Цього не можна сказати про рибогосподарські водойми. Обговорюючи питання біологічної продуктивності водойм, мається на увазі не окрема риболовна ділянка, а водойма в цілому або її окремі частини, які в гідрологічному та гідробіологічному відношенні становлять самостійний комплекс. Тому можна, наприклад, говорити про біологічну продуктивність Азовського або Чорного морів, але не окремих їх промислових квадратів. Цим можна пояснити й те, що при аналізі продуктивності природних водойм не користуються таким показником, як продуктивність 1 гектару окремо виділеної ділянки водної площі.

На відміну від землеробства, де родючість ґрунту, незважаючи на свій об'єктивний характер, певною мірою залежить від рівня розвитку землеробської хімії і механіки, в рибальстві рівень розвитку продуктивних сил, опосередковано впливає на біологічну продуктивність морів. Праця рибалки, якою б вона не була продуктивною, не впливає на розміри скупчень риби на даній риболовній ділянці. Вона визначає лише ту кількість риби, яка вилучається з водойми. Такі

фізичні властивості риболовної ділянки, як рельєф дна, характер ґрунту, глибина, температура води, мають певний, а іноді й значний вплив на продуктивність праці рибалки. Проте на відміну від фізичних властивостей ґрунту земельної ділянки вони сприяють зосередженню, а не створенню риби саме на цій ділянці.

У багатьох випадках утворення щільних скупчень риби на тій чи іншій риболовній ділянці відбувається завдяки її положенню щодо шляхів переміщення риби, зумовленого фізіологічним станом. Це, передусім, стосується прохідних і напівпрохідних риб, які здійснюють регулярні нерестові міграції в ріки або опріснені передгірлові простори.

У технологіях здійснення ставкової аквакультури є багато спільного з рослинництвом, оскільки природною основою є земля. У ставковій аквакультурі, як і в землеробстві, приділяють увагу меліоративним роботам, які є рибоводною агротехнікою. Широко використовуються органічні і особливо мінеральні добрива, що також вказують на його спорідненість з обробітком землі. Ставок – це, перш за все, ділянка землі, вилучена із землеробства.

Специфічною рисою рибальства як галузі суспільного виробництва є рухливість самого предмета праці – риби. Скупчення і міграція риби на тисячі миль відбуваються без контролю і управління з боку людини, яка може лише вивчати причини їх міграції, усвідомлювати закономірний характер цих причин і використовувати здобуті знання для забезпечення найбільших виловів при малих витратах суспільної праці.

Рухливість предмету праці, його здатність переміщуватись, що не піддається контролю, зумовлює і визначає структуру промислового рибальства, його технологію і організацію (способи добування риби, тип і конструкцію промислового спорядження, тип риболовних та промислових механізмів, організацію самого виробничого процесу), значною мірою впливає на технологію й організацію рибообробної промисловості.

Рівень розвитку продуктивних сил у тій чи іншій країні або в тій чи іншій галузі виробництва значною мірою залежить від впливу географічних факторів. Наука не знає іншого виду економічної діяльності людини, розвиток якого зумовлювався б її географічним розміщенням так, як це має місце в рибному господарстві. З погляду економії суспільної праці і зниження витрат обігу ідеальним було б вважати становище, при якому розміщення рибних запасів на земній кулі географічно відповідало б розміщенню населення. Проте добування риби і потреба в рибних продуктах у різних країнах характеризуються нерівномірністю.

Нерівномірність географічного розміщення місць вилову риби і виробництва рибної продукції визначається самою природою даної галузі суспільного виробництва. Вже саме середовище, де знаходиться риба, зумовлює відокремлення промислу її від місця споживання. Така невідповідність склалась не відразу, а в процесі історичного розвитку. Її не було на ранніх етапах розвитку суспільства, коли потреби людей повністю забезпечувались рибними запасами водойм (переважно рік та озер), що були розташовані поблизу місць поселення.

Із зростанням населення безперервно зростала потреба в рибі та рибній продукції. Інтенсивність рибальства в річках, озерах і прибережних ділянках морів збільшилась і досягла рівня, коли подальше збільшення вилову риби стало практично неможливе. Виникла необхідність у розвитку морського рибальства, що призвело до збільшення відстані між районами виробництва і районами споживання рибних продуктів. В умовах інтеграційних процесів, Державне агентство рибного господарства України намагається впроваджувати ефективні заходи, направлені на розвиток рибного господарства, забезпечення охорони водних біоресурсів та відповідальне використання наявної сировинної бази.

Збільшення вилову у водоймах України відбулось за рахунок зростання вилову у Азовському та Чорному морях на 54,2 % у порівнянні з 2014 роком з 22,2 тис тонн до 34,2 тис тонн. Але у внутрішніх водоймах вилов зменшився на 2,8 %: з 39,6 тис тонн у 2014 році до 38,6 тис тонн у 2015 році (табл. 2.1).

2.1 Добування риби та інших водних біоресурсів у 2015 році

	Обсяг добування		Структура добування, у % до загального обсягу	
	тонн	2015 у % до 2014	2015	2014
Добуто водних біоресурсів – усього у тому числі	88552	97,0	100,0	100,0
у внутрішніх водних об'єктах з них	38507	97,2	43,5	43,4
у прісноводних водоймах – усього	37317	95,5	42,1	42,8
в озерах	2749	96,1	3,1	3,1
у річках	1804	124,1	2,0	1,6
у водосховищах	11104	109,7	12,5	11,1
у ставках та інших водних об'єктах	21660	87,8	24,5	27,0
у виключній (морській) економічній зоні України	34205	154,2	38,6	24,3
у виключних (морських) економічних зонах інших держав та у відкритому морі	15840	53,8	17,9	32,3

Виллов риби та добування інших водних біоресурсів за видами у 2015 році наведено у додатку Б 1. Передусім у 2015 році позитивна динаміка за областями щодо вилову риби спостерігаються як збільшення на %: Херсонська – 60, Київська – 43,9, Сумська – 25,2, Запорізька – 30,4, Кіровоградська – 28,7 відсотків. Скорочення вилову в порівнянні з 2014 роком спостерігається у Рівненській (30,8 %), Харківській (18 %), Полтавській (23,2 %), Хмельницькій (20,4 %) областях та місті Києві – на 81,1 %. Необхідність комплексного вивчення проблем та перспектив функціонування рибного господарства за сучасних умов, визначає необхідність дослідження економічних показників роботи підприємств, що здійснювали рибогосподарську діяльність у 2015 році і відображені в додатку Б 2.

Разом із тим зазначимо, що в зв'язку із суспільно-політичними перетвореннями в державі, впродовж останніх років, у розвитку рибного

господарства відбулися кардинальні зміни також у добуванні водних біоресурсів за рибогосподарськими водними об'єктами (додаток Б 3) та у добуванні водних біоресурсів у прісноводних водоймах (додаток Б 4).

Виходячи з орієнтації на забезпечення конкурентоспроможної рибної продукції, вважаємо, що доцільно обмежуватися не тільки економікою і вивченням економічних процесів та потреб виробників харчових продуктів, але й застосувати заходи для економічного зростання і досягнення різних соціальних, екологічних цілей, розвитку перспективних секторів галузі. Тому актуальним є створення механізмів для забезпечення суб'єктів рибного господарства, що працюють в умовах аквакультури. Узагальнення теоретичних основ формування і функціонування аквакультури доводить, що в умовах глобальних процесів відбувається динамічний розвиток саме аквакультури, як складової аграрного сектору з виробництва агропродовольчої продукції тваринного походження.

Проведене дослідження дало можливість встановити, що у глобальному світі аквакультура залишається в числі секторів економіки, що динамічно розвиваються. Враховуючи всі передумови, тенденції розвитку аквакультури, як альтернативи рибному промислу, будуть зберігатись і в подальшому.

Для забезпечення досягнення певних індикаторів росту аквакультури України, її конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках вважаємо, що одним із головних завдань є використання різних інструментів регуляторного впливу. Дослідження переконують, що доцільно використовувати інструменти прямого впливу на результати функціонування ринку продукції аквакультури (квоти, ліцензії, експортні ліцензії, оподаткування, дотації, субсидії, державні закупівлі, санкції (обмеження доступу до ринку), спеціальне стимулювання окремих способів, технологій виробництва, тарифна політика, зокрема цін (тарифів) на електроенергію) та інструменти опосередкованого впливу на результати функціонування ринку продукції аквакультури (законодавче та нормативно-правове забезпечення бази для регулювання ринку, стандартизація).

У господарствах аквакультури за даними адміністративної звітності № 1А–риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20_ р.» середня рибопродуктивність в цілому по Україні склала 3,5 ц/га (табл. 2.2) (додаток Б 5).

2.2 Вирощено товарної риби у 2012-2015 рр. [4; 25]

Область, регіон	Роки											
	2012			2013			2014			2015		
	площа, га	вирощено, тонн	рибопро- дук- тивність ц/га	площа, га	вирощено, тонн	рибопро- дук- тивність ц/га	площа, га	вирощено, тонн	рибопро- дук- тивність ц/га	площа, га	вирощено, тонн	рибопро- дук- тивність ц/га
м. Київ	0,0	0,0	0,0	67	45,4	6,8	60,5	45	7,4	142,0	39	3,6
АР Крим	4017	679,9	5,9	2205,3	699,8	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Вінницька	11451,5	2422,1	4,7	11655	2774,9	2,4	7934,2	2365,2	3	8899,6	1692,9	5,3
Волинська	588,6	263,1	2,2	1351,3	650,1	4,8	1202,8	769,6	6,4	1541,9	788,7	2,0
Дніпровська	5227,9	810,5	6,5	1415,7	573,3	4	1174,4	268,3	2,3	984,7	214,0	4,6
Донецька	5066	1752,2	2,9	2082,4	1801,4	8,7	2346,8	1532,0	6,5	3306,0	1429,9	2,3
Житомирська	2520	649,3	3,9	2057,5	883	4,3	1922,0	692,3	3,6	2877,5	621,4	4,6
Закарпатська	942,5	368,7	2,6	710,4	548,2	7,7	467,0	398,7	8,5	612,1	355,9	1,7
Запорізька	5007,5	2066,6	2,4	2957,4	620,8	2,1	1621,8	466,7	2,9	1832,0	391,9	4,7
Івано- Франківська	1385,2	815,8	1,7	981,8	543	5,5	1036,8	591,5	5,7	1229,5	538,9	2,3
Київська	4446,6	2511	1,8	1321,6	723,9	5,5	2201,5	1068,3	4,9	1926,1	554,8	3,5
Кіровоградська	1737,7	1695,2	1,0	5163	715,3	1,4	2645,8	751,2	2,8	2780,0	1089,0	2,6
Луганська	1230,4	1230,4	1,0	1590,3	705,7	4,4	0,0	0,0	0,0	301,5	35,5	8,5
Львівська	4897,9	2015,5	2,4	2215,5	1080,9	4,9	2109,9	721,9	3,4	4472,9	828,1	5,4
Миколаївська	2512,6	2121,6	1,2	2745,5	2169,3	7,9	2323,1	1972,2	8,5	3076,4	337,9	9,1
Одеська	4031,8	923,2	4,4	4582,4	1389,5	3	3040,5	988,8	3,3	5958,7	860,4	6,9
Полтавська	8680,1	2339,9	3,7	7015,8	535,3	0,8	2637,0	413,4	1,6	2793,7	63,0	44,3
Рівненська	2360	916	2,6	653,7	431,2	6,6	615,4	385,1	6,3	1439,8	267,0	5,4
Сумська	4342,4	3233,9	1,3	3767,9	2519,2	6,7	3733,9	2180,9	5,8	4414,6	2722,1	1,6
Тернопільська	3037,9	3037,6	1,0	2935,6	909,1	3,1	1981,8	462,0	2,3	1921,5	357,7	5,4
Харківська	1511,3	837,9	1,8	3108,5	925,2	3	3007,1	918,1	3,1	1718,5	428,6	4,0
Херсонська	8327,2	4209,5	2,0	4518,1	784,7	1,7	3758,7	684,7	1,8	5462,4	555,6	9,8
Хмельницька	11949,7	459,7	259,9	5079,9	849,1	1,7	7784,2	751,1	1	2973,2	614,2	4,8
Черкаська	7130,2	2604	2,7	4491,2	2478,4	5,5	4363,6	2760,5	6,3	4762,8	2122,8	2,2
Чернівецька	938,8	1184,8	0,8	1346,4	772,6	5,7	1370,4	784,9	5,7	2727,9	1011,7	2,7
Чернігівська	2673,5	1137,7	2,3	1460,8	1037,3	7,1	1390,8	1003,0	7,2	943,8	995,5	0,9

Підводячи підсумки цієї частини дослідження можемо визначити, що у 2015 році в аквакультурі вирощено 19,9 тис тонн товарної риби (табл. 2.3).

2.3 Вирощування та вилов аквакультури, тонн [4; 25]

Область, регіон	Вирощено товарної риби – усього		Із загального обсягу виловлено товарної риби	
	2015 р.	2015 р. у % до 2014 р.	2015 р.	2015 р. у % до 2014 р.
Україна	19941	84,5	17252	87,1
Вінницька	2037	86,1	2037	87,0
Волинська	800	103,9	619	103,4
Дніпропетровська	215	80,2	210	101,0
Донецька	1430	93,3	1371	89,5
Житомирська	621	89,7	541	100,2
Закарпатська	356	89,2	356	89,2
Запорізька	533	90,2	241,0	77,0
Івано-Франківська	592	92,2	573,0	90,7
Київська	х	х	х	Х
Кіровоградська	1089	145,0	1089,0	145,0
Луганська	х	х	х	х
Львівська	935	115,3	736,0	110,9
Миколаївська	340	34,1	195,0	24,3
Одеська	942	91,2	905,0	104,3
Полтавська	63	15,3	20,0	5,6
Рівненська	267	69,4	266,0	69,3
Сумська	2722	124,8	2353,0	133,2
Тернопільська	358	77,5	238,0	76,1
Харківська	654	30,8	479,0	78,4
Херсонська	1160	87,9	500,0	80,1
Хмельницька	614	81,8	427,0	70,9
Черкаська	2123	76,9	2123,0	76,9
Чернівецька	1094	114,0	977,0	118,8
Чернігівська	996	99,0	996,0	112,5

Специфіка сучасного етапу розвитку вітчизняної аквакультури потребує певної дотичності до інтересів цілої низки напрямів життєдіяльності людини і має дефіцит доступних для розвитку територій та акваторій. Не вдаючись до розгляду суспільної необхідності функціонування аквакультури, слід також враховувати значний взаємний вплив аквакультури і навколишнього середовища, особливо в

частині інтенсивних методів ведення аквакультури. Разом із тим, доцільно проаналізувати стан і тенденції в сфері аквакультури, та обрати за основу раціональне використання водних об'єктів для вирощування товарної аквакультури (табл. 2.4) та вирощування власного рибопосадкового матеріалу (додаток Б 6).

2.4 Площі водних об'єктів для товарної аквакультури у 2015 році [4; 24; 25]

Водний об'єкт	Площа водних об'єктів на кінець року		Площа водних об'єктів, що були в експлуатації	
	2015 р.	2015 р. у % до 2014 р.	2015 р.	2015 р. у % до 2014 р.
Стави – усього, га	93783,7	91,5	69099,2	93,6
маточні	983,5	85,7	681,2	63,5
нерестові	194,8	41,2	145,3	48,4
вирощувальні – усього	25309,2	114,2	19269,3	117,3
I категорії	13534,9	138,6	10276,3	145,3
II категорії	11774,3	95,0	8993,0	96,1
нагульні	57964,9	83,1	42681,9	88,2
зимувальні	1005,3	95,5	891,4	99,7
карантинні	121,0	104,3	72,7	96,2
інші стави (включаючи водопостачальні)	8205,0	104,8	5357,4	80,9
Садки – усього, м ²	31085,2	109,3	31019,2	111,5
вирощувальні	9217,2	40,6	9043,2	41,2
нагульні	21868,0	380,2	21976,0	373,5
Басейни – усього, м ²	53148,9	78,7	45963,9	80,9
вирощувальні	44096,9	78,5	38111,9	81,7
нагульні	9052,0	79,7	7852,0	77,3
Інші водні об'єкти, га	7968,5	149,2	7968,5	151,8

Разом із тим, за досліджуваний період суттєвих змін у структурі використання площ водних об'єктів для товарної аквакультури не відбулося. Можна констатувати, що площа зариблених водних об'єктів у 2015 році така: ставки – 45968,7 га, садки – 9643,1 м², басейни – 30863,2 м², інші водні об'єкти – 2984,6 га. Зазначимо, що зазначені зариблені водойми у 2015 році у відсотках

до 2014 року відповідно становили 75,7 %, 94,7 %, 264,9 %, 173,1 відсотків.

Розглядаючи площу обловлених водних об'єктів, спостерігаємо незначні відмінності: ставки – 40709,5 га, садки – 9615,1 м², басейни – 8942,7 м², інші водні об'єкти – 3621,9 га. Також звернемо увагу на те, що обловлені водойми у 2015 році у % до 2014 року коливаються у межах відповідно: 72,2 %, 97,7 %, 80,8 %, 96,7 відсотків.

І хоча ситуація з виробництва продукції аквакультури залишається складною, наявність власного ремонтно-маточного поголів'я, дає можливість очікувати в середньо- та довгостроковій перспективі на поступове зростання. На початок 2015 року ремонтно-маточне поголів'я становило 90,5 тис. шт., з них самки – 48,2 тис. шт., самці – 42,3 тис. шт. Ремонтне поголів'я – 224,7 тис. шт., що у % до 2014 року відповідно становить 58,2 %. За видами риб спостерігається стійка тенденція у наявності ремонтно-маточного поголів'я на початок 2015 року (табл. 2.5).

2.5 Основні групи ремонтно-маточного поголів'я за видами риб, тис. шт.

Роки / у %	Маточне поголів'я			Ремонтне поголів'я
	усього	самки	самці	усього
сазан / короп				
2015	30,9	13,6	17,3	102,7
2015 у % до 2014	37,8	31,8	44,2	62,4
рослиноїдні				
2015	14,3	6,8	7,5	45,1
2015 у % до 2014	81,0	81,4	81,5	70,0
сомові				
2015	2,6	1,4	1,2	14,1
2015 у % до 2014	74,5	84,2	65,8	48,7
осетрові				
2015	19,4	14,1	5,3	49,3
2015 у % до 2014	95,1	103,7	79,5	45,2
лососеві				
2015	10,6	6,7	3,9	6,9
2015 у % до 2014	110,5	105,7	119,8	81,9

Водночас на 12 % зменшились обсяги вилову у внутрішніх водоймах. Слід урахувати, що Донецька область, одна з найбільших з виробництва риби (рис. 2.1). У 2013 році вилов у цьому регіоні проводили 140 спеціальних

товарних рибних господарств, проте у 2014 році – лише 17 господарств. Промисловим виловом водних біоресурсів в Азово-Чорноморському басейні у 2015 році займається 432 користувачі (рибалки) різних форм власності.

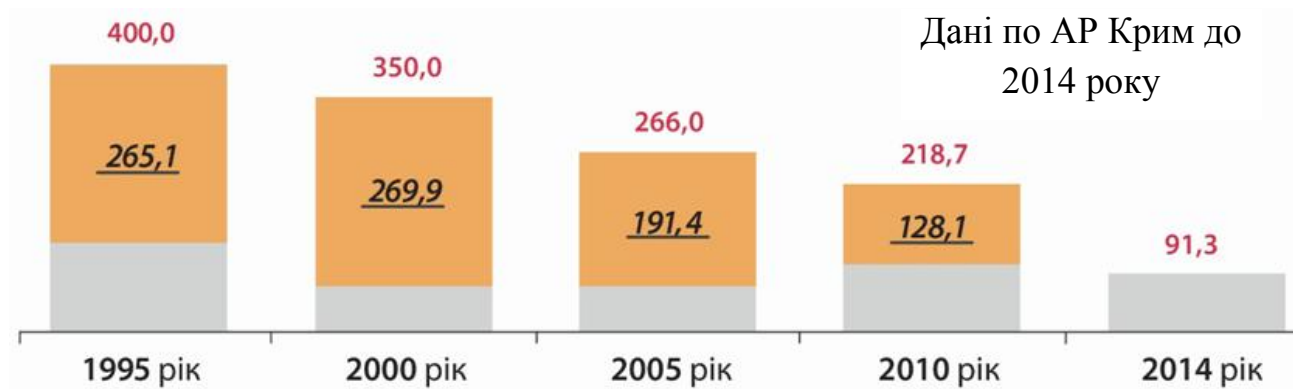

Рис. 2.1 Вилов риби та добування інших водних біоресурсів, тис. тонн.

Динаміка вилову риби і добування водних живих ресурсів в 1990-2015 році наведено в табл. 2.6. За статистичними даними підприємств та фізичних осіб-підприємців, що здійснюють рибогосподарську діяльність, за період січень-червень 2015 року вилов риби у водоймах України в цілому показав позитивну динаміку і становив 19,2 тис. тонн, що на 30,2 % більше за аналогічний період минулого року. У Азово-Чорноморському басейні було виловлено 13,3 тис. тонн риби, що на 62,7 % більше аналогічного періоду минулого року. Позитивної динаміки було досягнуто за рахунок збільшення вилову таких видів риб: тюлька – 5,54 тис. тонн (+ 42 % відносно до аналогічного періоду 2014 року), бичок – 6,30 тис. тонн (+85 %), хамса чорноморська – 160,1 тис. тонн (+ 50,5 %). При цьому загальний вилов риби (водойми України та океанічний промисел) лишився на рівні показників 2014 року – 35 тис. тонн у 2014 році і 35 тис. тонн у 2015 році. Відсутність зростання в загальному вилові риби обумовлюється зниженням показників вилову у морських економічних зонах інших держав, та передачею океанічних суден судновласником у фрахт та припиненням подання звітності до Державної служби статистики України.

Разом з тим, окремі напрями українського океанічного промислу висвітлюють в 2015 році позитивну динаміку. Україна наростила видобування криля у відкритій частині Світового океану. Порівняно із 2014 роком показник збільшився майже у два рази – з 7,1 тис. тонн до 13,4 тис. тонн у 2015 році.

2.6 Обсяги вилову риби і добування водних живих ресурсів Україною за період з 1990 року до 2015 року

Роки	Загальний вилов	Океанічний промисел	Азово-Чорноморський басейн	Внутрішні водойми
1990	1061,0	748,0	225,4	87,6
1991	905,0	640,0	192,2	72,8
1992	546,0	386,0	117,4	42,6
1993	451,0	347,0	71,8	32,2
1994	302,0	213,0	42,9	46,1
1995	400,1	302,2	30,1	67,8
1996	390,8	316,1	19,6	55,1
1997	420,0	348,1	30,2	41,7
1998	386,0	309,5	35,8	40,7
1999	342,0	254,4	45,1	42,5
2000	350,0	254,9	56,9	38,2
2001	333,4	160,5	134,6	38,3
2002	293,2	162,1	93,1	38,0
2003	250,0	155,5	55,0	39,5
2004	226,0	138,1	52,5	35,4
2005	265,6	167,0	61,2	37,4
2006	228,8	145,3	46,8	36,7
2007	213,6	123,5	46,9	43,2
2008	244,5	148,3	55,0	41,2
2009	256,8	147,3	67,3	42,2
2010	218,6	110,6	69,7	38,3
2011	211,2	98,7	75,0	37,5
2012	203,9	98,9	63,4	41,6
2013	225,8	101,3	78,8	45,7
2014	91,3	29,5	22,2	39,6
2015	88,5	15,8	34,2	38,5

Виллов у внутрішніх водоймах України зменшився до 5,9 тис. тонн риби, що менше на 10 % аналогічного періоду минулого року. Зниження обумовлено

ситуацією на Сході України та збільшенням цін на енергоносії. Обсяг випуску товарно-харчової рибної продукції зменшився на 22,8 % і склав 27,5 тис тонн, що пов'язано із зменшенням купівельної спроможності громадян та постачанням імпоротної сировини. На 14 % зменшено в Україні виробництво товарно-харчової рибної продукції, з яких 66 % припадає на випуск консервів.

На 15 % зменшено експорт та 27 % – імпорт рибної. Майже 90 % експорту риби припадало на Росію і сьогодні, через заборону ввезення рибних консервів, можна очікувати подальшого зменшення обсягу або зупинки окремих виробництв, у зв'язку з чим потрібно підприємцям відшукувати нові економічні зв'язки, нові ринки збуту та інвесторів для проведення модернізації виробництва продукції відповідно до вимог Європейського Союзу (додаток В 1 та додаток В 2).

Для забезпечення реалізації завдань збільшення обсягів внутрішнього виробництва риби в Україні потребують вирішення наступні проблеми:

1. Майже повна відсутність фінансування Державної цільової економічної програми розвитку рибного господарства на 2012-2016 роки, основною метою якої є забезпечення розвитку рибного господарства для забезпечення населення України рибою та гарантування продовольчої безпеки, що унеможливило виконання її ключових завдань і заходів. З початку дії Програма була профінансована з бюджету на 1,5 %. Фінансування окремих заходів Програми дало б можливість забезпечити зариблення водосховищ дніпровського каскаду, Азово-Чорноморського басейну та утримувати племінні (генетичні) ресурси вітчизняного походження.

Необхідне сприяння Мінагрополітики України щодо збільшення видатків на розвиток галузі та забезпечення фінансування заходів Державної цільової економічної програми розвитку рибного господарства на 2012-2016 роки.

2. Досягнення рівня належного фінансування для проведення гармонізації стандартів з виробництва рибної продукції до вимог Європейського Союзу та впровадження передових технологій переробки риби.

3. З метою забезпечення прибутків в рибному господарстві, створення необхідних умов для залучення інвестицій необхідно продовжити роботу щодо: внесення змін у чинне законодавство з метою спрощення процедури надання водних об'єктів у користування на умовах оренди для цілей аквакультури; зниження податкового та адміністративного навантаження на суб'єкти господарювання, що займаються аквакультурою та рибним промислом для здешевлення риби і рибної продукції; створення необхідних умов для отримання рибницькими і рибальськими підприємствами кредитів у фінансових установах (особливо щодо застави та термінів повернення); забезпечення на державному рівні здешевлення кредитів рибницьким та рибальським підприємствам; підготовка необхідної нормативної бази для здійснення морської аквакультури.

4. Обмежене фінансування бюджетної програми «Міжнародна діяльність в галузі рибного господарства» унеможливило сплату членських внесків України у 2014 році навіть у розмірі половини фінансових зобов'язань. Вказане виключає можливість доступу до ресурсу конвенційних районів Світового океану. Через неналежне фінансування неможливе відновлення регулярних науково-дослідних експедицій для оцінки сировинної бази Світового океану, що є обов'язковою умовою отримання відповідних квот на вилов та відстоювання українських інтересів у міжнародних рибогосподарських організаціях. Необхідне впровадження заходів з метою забезпечення цільової підтримки розвитку галузевої рибогосподарської науки.

5. Необхідність запровадження національної системи і механізму функціонування сертифікату походження риби, що підтверджує законність походження вилову водних біоресурсів із середовища їх існування при здійсненні торговельних операцій продукцією з водних біоресурсів для боротьби з незаконним рибальством і створення належної інфраструктури та електронних рибних бірж.

2.2 Організаційно-економічний механізм ведення єдиного державного обліку рибогосподарських водних об'єктів

Останнім часом багато дискусій ведеться навколо можливості дії механізму для впровадження Державного реєстру рибогосподарських водних об'єктів, їх частин (далі – Реєстр) як єдиної державної інформаційної системи збору, накопичення та обробки даних з використання водних об'єктів. Постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.15 № 979 затверджено згаданий вище реєстр. Постанова набула чинності з 1 січня 2016 року.

Як висвітлюють попередньо проведені дослідження, дані про водні об'єкти необхідні для інформаційного забезпечення моніторингу сучасного стану, планування, організації та здійснення заходів щодо охорони водних біоресурсів, їх раціонального використання та відтворення, контролю за одержанням достовірної інформації про обсяги використання водних біоресурсів і контролю за цільовим використанням водних об'єктів. Виходячи з цього, виконати поставлені завдання дозволить лише створення Реєстру (стаття 15 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» від 08.07.11 № 3677-VI) та розроблення науково-практичних пропозицій до механізму його дії.

Головною особливістю є те, що Реєстр обліковуватиме рибогосподарські водні об'єкти (їх частини), у тому числі рибогосподарські технологічні водойми, акваторії (водний простір) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України, які призначені та використовуються для цілей рибного господарства (стаття 15 Закону № 3677).

Уточнимо, що рибогосподарські технологічні водойми – це штучно створені водойми спеціального технологічного призначення, що визначається технічним проектом та/або паспортом, які наповнюються штучно за допомогою гідротехнічних споруд і пристроїв та мають створювати умови для існування і розвитку об'єктів аквакультури (стаття 1 Закону України «Про аквакультуру»

від 18.09.12 № 5293-VI). Ведення Реєстру забезпечує Державне агентство рибного господарства України шляхом збирання документованої інформації: про водні об'єкти, на яких здійснюється рибальство або аквакультура.

Джерелом є інформація, надана добровільно на безоплатній основі юридичними особами та фізичними особами – підприємцями шляхом подання заяви за встановленою формою. Зразок заяви про внесення інформації (змін до неї) до Державного реєстру рибогосподарських водних об'єктів (їх частин) наведено у додатку 1 Порядку ведення Державного реєстру рибогосподарських водних об'єктів (їх частин), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 № 979. Заяви реєструються у Журналі обліку заяв в день їх надходження у порядку черговості.

Крім того, нами було запропоновано, що користувачі водних біоресурсів обов'язково додають до заяви копії повідомлення про виділення квоти та дозволу на спеціальне використання водних біоресурсів, а суб'єкти аквакультури – копії договору оренди (водного об'єкта, земельної ділянки) та паспорта водного об'єкта або рибогосподарської технологічної водойми. Також в Реєстрі враховується інформація, надана в обов'язковому порядку на безоплатній основі центральними органами виконавчої влади, обласними державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, що належать до сфери управління Державного агентства рибного господарства України, за запитом цього агентства. Необхідно враховувати, що отримана інформація про водний об'єкт вноситься до Реєстру протягом 15 робочих днів з дня її надходження на матеріальних носіях або в електронному вигляді, після чого такому об'єкту автоматично присвоюється реєстраційний номер.

Реєстраційний номер визначається автоматично електронною системою і складається з дев'яти цифр: перші дві – це код регіону, в якому розташований водний об'єкт, третя і четверта – код типу водного об'єкта, останні п'ять – порядковий номер зареєстрованого водного об'єкта за регіоном.

Дослідження велися з позицій, що наприклад, для м. Києва встановлено код 26, для областей України, в яких розташований водний об'єкт, введено такі коди: 02 – Вінницька, 03 – Волинська, 04 – Дніпропетровська, 05 – Донецька, 06 – Житомирська, 07 – Закарпатська, 08 – Запорізька, 09 – Івано-Франківська, 10 – Київська, 11 – Кіровоградська, 12 – Луганська, 13 – Львівська, 14 – Миколаївська, 15 – Одеська, 16 – Полтавська, 17 – Рівненська, 18 – Сумська, 19 – Тернопільська, 20 – Харківська, 21 – Херсонська, 22 – Хмельницька, 23 – Черкаська, 24 – Чернівецька, 25 – Чернігівська. Слід взяти до уваги, що для водних об'єктів, розташованих у двох або більше регіонах, встановлюється код регіону, в якому знаходиться більша частина площі такого об'єкта. Для акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України визначається код регіону, який розташований до неї найближче. Також встановлено коди за типом водного об'єкта, а саме: 01 – для всіх водних об'єктів (водосховища, ставки, озера та замкнені природні водойми); 02 – частина водного об'єкта; 03 – рибогосподарська технологічна водойма; 04 – акваторія (водний простір) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України. Зміст організаційно-економічного механізму дії Реєстру включає і порядковий номер водного об'єкта, який визначається черговістю присвоєння реєстраційного номера за регіоном.

Зміст трансформаційних процесів у соціумі та економіці переважно визначається закономірностями становлення інформаційного суспільства.

Оскільки Реєстр містить різні відомості, користуватися ним можна буде як у повному, так і в обмеженому доступі.

У результаті повний режим передбачає загальний доступ до Реєстру, де можуть отримати відкриту інформацію органи державної влади та місцевого самоврядування, державні підприємства, установи, організації, інші як юридичні, так і фізичні особи-підприємці.

2.3 Державні рибовідтворювальні комплекси та зариблення водойм загальнодержавного значення

Державному агентству рибного господарства України підпорядковуються 4 державних рибовідтворювальних комплекси. Основним завданням рибовідтворювальних комплексів є зариблення водойм загальнодержавного значення різними видами риб на території нашої держави, а саме:

ДУ «Херсонський виробничо-експериментальний завод з розведення молоді частикових риб». Зазначений рибовідтворювальний комплекс щорічно випускає до пониззя річки Дніпро більше двох мільйонів екземплярів двохліток та цьоголіток коропа, рослиноїдних видів, а також аборигенних видів риб (судак, щука).

ДУ «Новокаховський рибоводний завод частикових риб». Зазначений рибовідтворювальний комплекс щорічно випускає до пониззя р. Дніпро та Каховського водосховища більше двох мільйонів екземплярів цьоголіток та двохліток коропа та рослиноїдних видів риб, більше трьохсот тисяч екземплярів аборигенних видів риб (судак, щука, європейський сом).

ДУ «Виробничо-експериментальний Дніпровський осетровий рибовідтворювальний завод імені академіка С.Т. Артющика». Єдине в Україні державне підприємство, завданням якого є відтворення осетрових видів риб, занесених до Червоної книги (білуга, російський сетер, севрюга, стерлядь), що мають місцем нересту річки Дніпро, вирощування покатної молоді та зариблення нею пониззя річки Дніпро та басейну Чорного моря. Щорічно рибовідтворювальний комплекс випускає більше одного мільйона трьохсот тисяч штук осетрових видів риб.

ДУ «Рибоводний форелевий завод «Лопушно». Цей рибовідтворювальний комплекс щорічно випускає до малих річок Прикарпаття більше сто двадцяти тисяч лососевих видів риб (форель струмкова, райдужна та камлоопс).

Протягом 2014 року до водойм загальнодержавного значення рибовідтворювальними комплексами Держрибагентства України у 2014 році

вселено більше 9 млн. шт. водних біоресурсів, що на 10 % перевищує планові показники та на 7 % перевищує показник зариблення у 2013 році (табл. 2.7).

2.7 Стан фінансування бюджетних програм Держрибагентства України у 2015 році за загальним фондом, станом на 01.07.2015, тис. грн.

КПКВК	Назва програми	Затверд- жено держ- бюджетом	Затвердже- но на січень- червень	Профінан- совано з початку року	Недофінан- совано січень- червень	Недофінан- совано від року
2804010	Керівництво та управління у сфері рибного господарства всього, в т.ч.	83 985,50	39 981,50	39 976,90	4,60	44 008,60
2111	заробітна плата	55 236,20	27 020,80	27 020,80	0,00	28 215,40
2120	нарахування на заробітну плату	20 050,70	9 835,90	9 835,90	0,00	10 214,80
2270	комунальні послуги та енергоносії	2 456,50	1 090,80	1 086,20	4,60	1 370,30
5000	інші видатки	6 242,10	2 034,00	2 034,00	0,00	4 208,10
2804020	Організація діяльності рибовідтворювальних комплексів та інших бюджетних установ у сфері рибного господарства всього, в т.ч.	34 586,10	14 627,30	14 627,30	0,00	19 958,80
2111	заробітна плата	20 866,40	8 901,40	8 901,40	0,00	11 965,00
2120	нарахування на заробітну плату	7 618,00	3 249,60	3 249,60	0,00	4 368,40
2270	комунальні послуги та енергоносії	4 956,00	1 762,00	1 762,00	0,00	3 194,00
5000	інші видатки	1 145,70	714,30	714,30	0,00	431,40
2804030	Прикладні науково-технічні розробки, виконання робіт за державними замовленнями у сфері рибного господарства	656,00	656,00	0,00	656,00	656,00
2804090	Міжнародна діяльність у галузі рибного господарства	1 000,00	1 000,00	1 000,00	0,00	0,00
Разом		120227,60	56 264,80	55 604,20	660,60	64623,40

2.4 Забезпечення збереження природних популяцій осетрових видів риб та їх раціональне використання

Починаючи з 2000 року в Україні введено повну заборону на промисловий вилов осетрових. У зв'язку з цим, заборонена торгівля осетровими видами риб природних популяцій на внутрішньому ринку, а також їх експорт.

З 2009 року в Україні всі представники осетрових видів риб, характерні для Азово-Чорноморського басейну (*Acipenser gueldenstaedtii*, *Acipenser stellatus*, *Huso huso*, *Acipenser nudiventris*, *Acipenser ruthenus*, *Acipenser sturio*) занесені до Червоної книги України. Їх вилов виключно для забезпечення проведення робіт з відтворення, здійснюється тільки за спеціальними дозволами Міністерства екології та природних ресурсів України на підставі рішення Національної комісії з питань Червоної книги України. Моніторинг стану популяцій осетрових, в українських водах Азовського моря, а також Чорного моря і дельти Дунаю показує, що запаси осетрових риб в цих водах знаходяться в даний час в незадовільному стані.

У цьому зв'язку Україна і в 2016 році зберігає заборону на промисел осетрових риб. Ця заборона стосується як спеціалізованого промислу осетрових риб, так і їх прилову при промислі інших видів. Також повідомляємо, що для басейну Азовського і Чорного морів, Україна встановила експортну квоту на 2016 рік для всіх осетрових видів риб природних популяцій і виробленої з них продукції в розмірі нуль тонн. З метою відновлення природних популяцій осетрових з державного бюджету України виділяються кошти для проведення зариблення молоддю осетрових видів риб природних водойм. Як показали дослідження, у рамках цієї програми працює державний осетровий завод (Херсонська область), який щорічно в басейн Чорного моря (понижся річки Дніпро) випускає більше 1,3 млн шт. молоді російського осетра і стерляді.

Крім цього, в 2015 році вперше за останні роки в Дунай було випущено 2,0 тис. шт молоді севрюги дунайської популяції. Дане зариблення здійснило

ТОВ «Одеський осетринницький комплекс». В Україні активно розвивається аквакультура осетрових, у тому числі виробництво харчової чорної ікри. У осетрівництва до основних об'єктів відносяться: російський осетер (*Acipenser gueldenstaedtii*), сибірський осетер (*Acipenser baerii*), білуга (*Huso huso*), бестер (*Huso huso* x *Acipenser ruthenus*), і стерлядь (*Acipenser ruthenus*). Згідно статистичних даних, виробництво осетрових в Україні в 2014 році становило 165 тонн (табл. 2.8).

2.8 Штучне відтворення осетрових видів риб Україною в басейні Чорного моря

Роки	Кількість випущеної молоді, тис. шт					
	Дніпро			Дунай		
	Російський осетер	Севрюга	Стерлядь	Російський осетер	Севрюга	Стерлядь
2005	354,00	0	39,00	0	0	0
2006	112,00	6,20	59,60	0	0	0
2007	601,00	0	0	0	0	0
2008	1057,00	39,00	22,00	0	0	0
2009	1031,00	0	0	50,0	0	0
2010	612,00	0	426,30	0	0	0
2011	541,10	0	511,50	0	0	10,0
2012	331,80	0	925,50	0	0	0
2013	302,50	0	1027,10	0	0	0
2014	305,32	0	1005,30	0	0	0
2015	0	0	1467,53	0	2,0	0

Аквакультура осетрових – це інтенсивні технології, які розвиваються в садках, басейнах, ставках, а також в установках замкнутого водопостачання. Виробництво щорічно збільшується, впроваджуються сучасні технології, розширюється асортимент виробленої продукції. Останніми роками активно розвивається виробництво харчової чорної ікри. Цей напрям перспективний, є підприємства, які мають власні ремонтно-маточні стада (в основному стерляді), сформовані в умовах аквакультури, і займаються виробництвом чорної ікри.

У цілому, ринок осетрових видів риб має в Україні значний потенціал.

Україна докладає всіх можливих зусиль до того, щоб створити і забезпечити ефективність національної системи генетичної експертизи, для контролю комерційних операцій з осетровими видами риб та продукції з них, в тому числі

проведення генетичної паспортизації маточних колекційних стад осетрових видів риби на рибницьких підприємствах України. На базі галузевого Інституту рибного господарства та екології моря (ІРЕМ) (м. Бердянськ), створена лабораторія генетичних досліджень, яка спеціалізується на вивченні осетрових і вирішенні завдань в рамках моніторингу CITES. Також на базі даного Інституту створена і постійно поповнюється колекція генетичних зразків осетрових видів риби.

Значна увага переважно приділяється осетрівництву, перспективам використання установок замкнутого водозабезпечення (УЗВ). У рибоводних системах, побудованих з використанням технологій замкнутого водозабезпечення, українських підприємців привертають компактність, можливість ефективно контролювати процес на всіх виробничих етапах, швидке зростання риби і отримання максимальних обсягів продукції з одиниці площі водного дзеркала.

УЗВ в Україні використовуються як для реалізації всіх етапів вирощування риби (від молоді до товарної риби), так і для продукції рибопосадкового матеріалу, який після УЗВ дорощують в ставках. Організація виробництва риби на основі УЗВ, простіше в аспекті дотримання норм рибогосподарського законодавства України та екологічно чистіше. Природно, поки економічно ефективним є лише вирощування в УЗВ високоцінних видів риби, таких, як осетрові і лососеві, хоча, наприклад, є також досвід вирощування деяких видів сомів в вітчизняних УЗВ.

Важливим фактором для забезпечення сталого розвитку сегмента аквакультури в Україні, що використовує технології УЗВ, є гарантоване забезпечення товарних виробництв рибопосадковим матеріалом, для чого необхідне створення риборозплідників з власним ремонтно-маточним поголів'ям цінних видів риби. В басейнах Азовського і Чорного морів популяції осетрових риби розподілені між різними державами. Це вимагає співпраці між ними в управлінні запасами осетрових. В Азовському морі співробітництво між Україною та Росією у вивченні осетрових риби і управління їх запасами здійснюється в рамках Українсько-Російської Комісії з питань рибальства в

Азовському морі. Міжнародне співробітництво у дослідженні популяцій осетрових риб річки Дунай та прилеглої частини Чорного моря здійснюється в рамках «Угоди між органами управління рибальством і органами CITES Республіки Болгарія, Румунії, Сербії та Чорногорії та України щодо «Регіональної стратегії збереження та раціонального управління популяціями осетрових нижнього Дунаю і Північно-західній частині Чорного моря».

У 2015 році розпочато спеціальний проект Європейського Союзу для країн Дунаю «Дослідження та збереження генетичного різноманіття осетрових видів риб середнього та нижнього Дунаю (STURGENE), що є частиною загальної програми ЄС «Осетер 2020». Проект спрямовано на охорону генетичного фонду осетрових Дунаю і запобігання їхньому зникненню. Україна приєдналась до цієї програми як придунайська країна. Відповідних домовленостей досягнуто на міжнародному форумі, присвячений старту проекту STURGENE, що відбувся у Відні за сприяння Міжнародної комісії Європейського Союзу із захисту річки Дунай. Держрибагентство України у межах своїх повноважень та можливостей, бере участь у скоординованих міжнародних діях в рамках проекту «STURGENE», що спрямовані на збереження видового різноманіття осетрових Дунаю. Протягом 2015 року Держрибагентство України та його територіальні органи брали активну участь у проекті Всесвітнього фонду дикої природи (WWF) та ОБСЄ стосовно досліджень ринку харчової чорної ікри осетрових в Україні.

2.4.1 Збереження та торгівля осетровими видами риб

Державне агентство рибного господарства України як Адміністративний орган Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES) щодо осетрових видів риб та виробленої з них продукції, отримало повідомлення від Міністерства навколишнього природного середовища Данії – Адміністративного органу CITES Данії та Адміністративного органу CITES Бельгії про випадки

конфіскації харчової ікри, яку було експортовано із України, у тому числі поштовими відправленнями, з порушеннями міжнародних норм, без відповідного дозволу CITES. Така продукція вилучається митними органами країн-членів CITES без відшкодування збитків відправнику.

Питання активізації зусиль щодо протидії незаконній торгівлі об'єктами CITES в Україні, зокрема, торгівлі осетровими видами риб та продукції з них є актуальним. Особливо це стосується інформування громадян та суб'єктів господарювання, які планують здійснювати господарську діяльність, пов'язану з міжнародною торгівлею осетровими видами риб та виробленою з них продукцією.

Відповідне реагування та приєднання України до скоординованої міжнародної діяльності в рамках CITES щодо попередження незаконної торгівлі осетровими видами позитивно впливає на стан популяцій цих реліктових видів риб, забезпечення їх збереження та біорізноманіття, а також підвищує міжнародний імідж нашої держави. Отже, слід звернути увагу саме на стан популяцій осетрових видів риб, які є одним із об'єктів для незаконного вилову і торгівлі.

2.4.2 Регулювання міжнародної торгівлі осетровими видами риб та веслоносом і виробленої з них продукції

У 1999 році Україна приєдналась до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення – CITES (Закон України від 14.05.1999 № 662-XIV). Всі види осетрових риб та веслоніс як представник родини веслоносових ряду осетроподібних, що мешкає в природному середовищі в Америці і є об'єктом аквакультури в Україні та інших країнах світу є об'єктами CITES. Зовнішньоторговельні операції з ними, включаючи транзитне перевезення та реекспорт, а також пропуск на митну територію України, мають здійснюватись лише за умови наявності супровідних документів дозвільного характеру (дозволів/сертифікатів), що видаються відповідними адміністративними органами CITES.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України у зв'язку з її приєднанням до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення» від 13.12.2000 № 1822 Державне агентство рибного господарства України виконує функції Адміністративного органу CITES України щодо осетрових видів риб та виробленої з них продукції. Науковим органом CITES України щодо осетрових видів риб та виробленої з них продукції є Південний науково-дослідний інститут морського рибного господарства та океанографії – ПівденНІРО.

Для кожної партії зразків CITES оформлюється окремий дозвіл/сертифікат CITES. Під зразками CITES розуміє живу або мертву тварину: упізнавану частину чи похідне від неї – жива риба, у тому числі личинка, жива запліднена ікра, харчова ікра, тушки, м'ясо, плавці, інші частини та інша продукція.

Слід враховувати, що дія CITES поширюється не тільки на види осетрових риб та продукцію з них, що походять з природних водойм, а й на вирощені у штучних умовах аквакультури. Відповідно до вимог CITES, визначених у Резолюції, стосовно персональних звільнень від вимог CITES щодо харчової ікри осетрових, встановлено, що такі обмеження не повинні перевищувати 125 грам на одну особу. Іншими словами експорт або імпорт зазначеної кількості харчової ікри, зокрема для власних потреб, здійснюється без оформлення дозволу CITES. Дана норма стосується, у тому числі і поштових відправлень, а поштове пересилання переважно – це експорт або реекспорт.

Відповідно до вимог CITES держави регіону поширення осетроподібних щорічно затверджують національні експортні квоти на всі види осетроподібних риб (осетрові та веслоносові) та продукцію з них, вилучених з природних водойм, і надсилають інформацію про обсяги експортних квот до Секретаріату CITES.

Лише за наявності затверджених національних експортних квот, які розміщуються на офіційному веб-сайті CITES (www.cites.org), країна може здійснювати експортні поставки осетрових видів риб, видобутих (вилучених) з природних популяцій та продукцію з них. В Україні з 2000 року введено всеохоплюючу заборону на промисловий вилов осетрових видів риб. Всі види осетрових фауни України мають особливий охоронний статус і занесені до Червоної книги України. Тому торгівля осетровими видами риб, які виловлені з природних водойм України, і продукцією з них вважається незаконною та заборонена як на внутрішньому ринку, так і для експорту.

Для попередження нелегальної торгівлі, Україна щорічно встановлює нульові експортні квоти на продукцію осетрових видів риб природних популяцій. Однак, дана заборона не стосується продукції аквакультури. Експорт або реекспорт даної продукції дозволено. Продукція з природних популяцій має супроводжуватись відповідним дозволом або сертифікатом CITES.

Перелік документів, необхідних для оформлення дозволу або сертифіката CITES, наведено у постанові Кабінету Міністрів України від 25.07.2007 № 953 «Про затвердження Порядку видачі дозволів на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікатів на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення».

Зразок заяви та форма дозволу або сертифіката CITES затверджені наказом Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження форм дозволу на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифіката на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, та зразка заяви для їх отримання» від 29.02.2012 № 107, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 18.06.2012 за № 990/21302.

Відповідно до вимог CITES, ввезення в Україну зразків осетроподібних риб та продукції з них, здійснюється за дозволом, який супроводжує вантаж, і видається Адміністративним органом CITES країни-експортера.

Разом з тим для імпортерів продукції осетрових видів риб, а також для представників Державної екологічної інспекції України, що здійснюють державний контроль за дотриманням вимог CITES у пунктах пропуску через державний кордон України та на її митній території, звертається увага на необхідність надання до Державного агентства рибного господарства України – Адміністративного органу CITES щодо осетрових видів риб та виробленої з них продукції для зберігання оригіналу дозволу/сертифіката CITES після проведення відповідних митних операцій та отримання вантажу відповідно до наказу Міністерства екології та природних ресурсів України від 29.02.2012 № 107.

2.4.3 Торгівля продукцією осетрових видів риб на ринку України в умовах зростання та економічної нестабільності

Переважає більшість продукції осетрових видів риб, що представлена на ринку України, є імпортованою. Легальна харчова чорна ікра майже повністю імпортована. Легальне вітчизняне виробництво харчової чорної ікри осетрових риб та веслоноса, знаходиться лише на початковій стадії.

У Державному агентстві рибного господарства України, на даний час, на обліку є одне підприємство ТОВ-СРП «Осетр» (м. Українка, Київська обл.), яке займається вирощуванням стерляді в умовах аквакультури. ТОВ-СРП «Осетр» стало першим в Україні офіційним виробником харчової чорної ікри, на якому впроваджено систему управління безпечністю харчової продукції за принципами Hazard Analysis Critical Control Point (НАССР). Основними напрямками діяльності підприємства є вирощування риб сімейства осетрових, а також виробництво високоякісної національної харчової чорної ікри.

Підприємство у 2013 році зареєструвало консервне та пресервне виробництво та отримало номер власного виробництва – Б30, а також забезпечило маркування продукції харчової чорної ікри у відповідності до CITES, що створює передумови для експорту та виходу на ринки ЄС.

ТОВ-СРП «Осетр» сертифікований згідно стандарту FSSC 22000:2011: порядок сертифікації системи безпеки продуктів харчування, включаючи ISO 22000:2005, ISO/TS 22002:2009 та додаткові вимоги FSSC 22000.

Кожна партія імпортової продукції осетрових, якщо вона ввезена на територію України без порушень законодавства, має відповідний дозвіл CITES.

Враховуючи зазначене, представники торгових мереж, ресторанів, ринків, що реалізують продукцію осетрових видів риб та веслоноса, для підтвердження її законності мають пред'являти на запит громадян або контролюючих органів копію дозволу CITES (для імпортованої продукції), або документи, які підтверджують, що дана продукція отримана з риб, вирощених в умовах аквакультури України. Проте Конвенція CITES регламентує лише міжнародну торгівлю.

Під час купівлі такої продукції з метою відправлення за кордон поштовими відправленнями, покупець, щоб не втратити кошти, має обов'язково вимагати від продавця зазначені документи та у встановленому порядку оформлювати дозволи/сертифікати CITES. Під час поштових відправлень харчової чорної ікри необхідно брати до уваги встановлені обмеження щодо ваги відправлень, та у разі перевищення дозволених 125 грам на одну особу, обов'язково оформлювати відповідний дозвіл/сертифікат CITES.

Відповідно до вимог CITES для харчової чорної ікри встановлено уніфіковану систему маркування для торгівлі ікрою та її ідентифікації. Ця уніфікована система етикетування поширюється на всю ікру, виготовлену для внутрішньої чи міжнародної торгівлі, і ґрунтується на застосуванні одноразової етикетки на кожній банці, яка не підлягає повторному використанню. Інформація, яка міститься на етикетці прикріпленій до контейнера або банки, повинна співпадати з інформацією, що міститься у дозволі CITES, або у додатку, доданому до дозволу.

2.5 Погляди на ліберальний розвиток рибного господарства з особливостями посилення державних заходів впливу

В аквакультурі існують суттєві проблеми без вирішення яких провести детальний аналіз ефективності роботи галузі складно. Зокрема, недостатньо інформації щодо кількості риби на ринку, співвідношення між вирощеною рибою та отриманою в результаті промислового добування водних біоресурсів. На порядок денний виходить питання формування політики імпортозаміщення морської риби, вирощеною у контрольованих умовах. Існують практичні проблеми, пов'язані з організацією власного кормовиробництва, забезпеченістю спеціалізованою технікою, інвентарем та обладнанням, побудованою системою масового виробництва молоді риб, невизначеністю ведення аквакультури в умовах оренди гідротехнічних споруд та неврегульованістю взаємовідносин у сфері використання водних об'єктів для цілей аквакультури [1; 4, С. 36; 7; 8, С. 6].

Для вивчення, аналізу та надання конкретних пропозицій по виробництву Державним агентством рибного господарства України створено Бюджетну установу «Методично-технологічний центр з аквакультури» (далі – БУ «МТЦ з аквакультури»). У цьому контексті А.В. Чуклін робить висновок: передумовою створення центру стала необхідність здійснення нормативно-методичного забезпечення регулювання розвитку аквакультури, координація практичних заходів щодо розроблення рекомендацій для збільшення обсягів виробництва риби [1; 12]. У такій ситуації БУ «МТЦ з аквакультури» діє у таких напрямках:

1. Вдосконалення нормативно-правових актів у сфері рибного господарства.

Здійснюється діяльність із створення ефективного правового поля у сфері рибного господарства, встановлення рівних конкурентних умов для суб'єктів галузі і адаптацію чинного законодавства до європейських стандартів і з урахуванням національних особливостей рибогосподарського виробництва.

2. Методично-технологічна підтримка у сфері аквакультури.

Особливу увагу приділяється роботі із забезпечення сталого розвитку аквакультури. З цією метою спільно з представниками державного сектору, галузевої науки та бізнесу проводиться робота щодо впровадження новітніх технологій у сфері аквакультури.

3. Міжнародне науково-технічне співробітництво. На думку директора БУ «МТЦ з аквакультури» Ю.Є. Шарило, «в умовах глобальних трансформаційних процесів важливим є активна участь установи у міжнародних заходах з питань рибного господарства. Міжнародне співробітництво сприяє вивченню передового досвіду виробництва риби, визначенню стратегічних напрямів розвитку вітчизняної аквакультури в умовах євроінтеграції» [4; 7].

4. Організовує ведення Державного реєстру рибогосподарських водних об'єктів (їх частин) [4]. Свою позицію Ю.Є. Шарило аргументує тим, що запровадження Державного реєстру рибогосподарських водних об'єктів (їх частин) дасть змогу створити систему моніторингу водойм, які використовують суб'єкти рибогосподарської діяльності, прогнозувати обсяги вилову та виробництва риби, виокремити чинники, що впливають на конкурентоспроможність галузі.

5. Організовує семінари, виставки, круглі столи, курси з підвищення кваліфікації у сфері аквакультури. БУ «МТЦ з аквакультури» приймає активну участь у виставках та ярмарках.

6. БУ «МТЦ з аквакультури» нині розробляє сучасну модель функціонування суб'єктів рибного господарства у сфері аквакультури; здійснює інформаційне забезпечення системи прогнозних програмних документів розвитку; організовує надання консультацій суб'єктам аквакультури; забезпечує розвиток рибного господарства на основі стратегічних цілей та пріоритетів держави [4, С. 36–38].

В останні десятиріччя у вітчизняному рибному господарстві наявна глибока структурна деформація, відставання від світових темпів динамічного розвитку.

На внутрішньому ринку частка імпортованої риби і рибної продукції не завжди належної якості. Через втрату Україною океанічного та морського

промислів, виникла необхідність структурних змін в галузі. Ураховуючи міжнародний досвід виробництва продукції аквакультури, зокрема, досвід провідних рибницьких держав, як Туреччина, Норвегія, Росія, Польща, Китай БУ «МТЦ з аквакультури» пропонує:

1. Здійснити диверсифікацію рибного господарства у напрямку виділення аквакультури та інтегрувати її в агропромисловий комплекс [6, С. 7, 50–68].
2. Перейти на сучасну систему управління рибним господарством.
3. Створити умови для виробництва конкурентоспроможної продукції.

Для досягнення поставлених задач доцільно обрати наступні напрями:

1. Виробляти товарну аквакультуру, що орієнтована на внутрішній ринок із забезпеченням населення доступною за ціною риби та рибної продукції.

За умови створення належних інвестиційних умов можна очікувати значні фінансові надходження у товарну аквакультуру, збільшення обсягів та різноманіття видів об'єктів аквакультури [7; 10; 17; 18].

2. Екологічні послуги в аквакультурі. За даними Держводагентства України на території України розташовано близько 50 тисяч водних об'єктів, які можна віднести до рибогосподарських [2]. Більшість з них вже використовуються для рекреаційних цілей. В країнах Західної Європи активно розвивається зелений туризм, до якого можна віднести і рекреаційну аквакультуру.

3. Створення рибних бірж (аукціонів) за принципом оптових регіональних ринків з інфраструктурою логістики, зберігання та перероблення риби.

Необхідно звернути увагу на те, що більшість правопорушень у сфері рибного господарства мають саме завдяки відсутності дієвого контролю на етапі реалізації живої, свіжої або охолодженої риби та продукції з неї.

Таким чином, запропоновані заходи передбачають орієнтацію на експорт риби та рибної продукції, зокрема це виробництво чорної ікри, вирощування лососевих риб (в тому числі і форелі) вирощування молюсків [4, С. 39].

Список літератури до розділу 2

1. Чуклин А.В. Регуляторная политика государства и механизмы ее реализации в аграрном секторе экономики / Н.М. Вдовенко, А.В. Чуклин // Материалы Международной научной конференции «Украина-Болгария-Европейский союз», 11–17 сентября 2014. – Т. 1. – Варна-Херсон. – Наука и экономика, 2014. – С. 79–84.
2. Водний фонд України: штучні водойми-водосховища і ставки: Довідник / (В.В. Гребінь, В.К. Хільчевський, В.А. Сташук, О.В. Чунар'ов, О.Є. Ярошевич) / За ред. В.К. Хільчевського, В.В. Гребеня. – К.: Інтерпрес ЛТД, 2014. – 164 с.
3. Номенклатура продукції рибальства й аквакультури : науково-методичні рекомендації. – К.: Вітас ЛТД, 2014. – 19 с.
4. Шарило Ю.Є. Позиціонування вітчизняної аквакультури в умовах євроінтеграції / Ю.Є. Шарило // Завдання рибогосподарської науки щодо вирішення нагальних проблем розвитку прісноводної та морської аквакультури України: матеріали наук.-практ. семінару, (Київ, 05 червня 2015 року під час виставки «Fish Expo – 2014»). – К.: НТУУ КПІ ВПІ ВПК Політехніка, 2015. – 110 с.
5. Нюанси ведення єдиного державного обліку рибогосподарських водних об'єктів / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2015. – № 48.
6. Яковлева Т.В. Основные направления работ по искусственному воспроизводству ценных видов рыб во внутренних водоемах Украины / Т.В. Яковлева, А.И. Хандоживская, А.И. Мрук, И.Ю. Бузевич // Вопросы рыбного хозяйства Беларуси, 2014. – Вып. 30. – С. 289–291.
7. Сучасні парадигми розвитку конкурентоспроможного агропромислового виробництва: Кол. монографія. Під ред. Ю.О. Нестерчук. – Умань: Візаві, 2013. – 364 с. – Соціально-економічна цінність штучно вирощеної продукції аквакультури та її вплив на продовольче забезпечення населення України (С. 122–132).
8. Вдовенко Н.М. Державне регулювання розвитку аквакультури в Україні: Монографія / Н.М. Вдовенко. – К.: Кондор-Видавництво, 2013. – 464 с.

9. Третьак О.М. Стан запасів осетрових риб та розвиток осетрової аквакультури в Україні / О.М. Третьак, Б.О. Ганкевич, О.М. Колос, Т.В. Яковлєва // Рибогосподарська наука України, 2010. – № 4. – С. 4–22.

10. Національна економіка України в умовах глобалізації: Кол. монографія. Розділ 9 «Інформаційне забезпечення прийняття рішень в умовах глобалізації економіки», п. 9.3, К. : ДКС центр, 2015. – 470 с. – Вдовенко Н.М., Рибальченко К.О. Інформаційне забезпечення системи прогнозних і програмних документів розвитку аквакультури в умовах глобальних трансформаційних процесів (С. 283–311).

11. Агробізнес: проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку: Кол. монографія. За заг. ред. Г.Є. Жуйкова, В.С. Ніценка. Кн. 3. – Одеса : Лерадрук, 2013. – 577 с. – Методичне забезпечення агропромислового виробництва (С. 21–30).

12. Чуклін А.В. Регулювання розвитку аквакультури: Методичні рекомендації / Чуклін А.В., Вдовенко Н.М., Кальна-Дубінюк Т.П., Шарило Ю.Є. та інші. – Ніжин : Лисенко, 2014 – 44 с.

13. Основні пріоритети розвитку АПК України у контексті економічної, продовольчої та енергетичної безпеки країни: Кол. монографія. – Ч. 2. – Умань: Візаві, 2014. – 228 с. – Концептуальні підходи до з'ясування можливості дії механізму державно-приватного партнерства у аграрному секторі економіки (С. 68–75).

14. Роль аквакультури у забезпеченні економічної та продовольчої безпеки України // Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., (Харків, 09-23 квітня 2012 р.). – Харків : ХНТУСГ, 2012. – У двох томах. – Т. 2. – 343 с.

15. Mechanisms of state regulatory policy implementation in agricultural production / Н.М. Вдовенко. – Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (Житомир, 14-15 травня 2015 р.). – КІБІТ, 2015. – 111 с.

16. Герасимчук В.В. Щодо міжнародної діяльності Держкомрибгоспу / В.В. Герасимчук // Рибне господарство України. – 2009. – № 4. – С. 6–7.

17. Стасишен М.С. Основні тенденції розвитку рибного господарства України в умовах глобалізації / М.С. Стасишен // Економіка природокористування і охорони довкілля, 2009. – С. 206–219.
18. Стасишен М.С. Проблеми розвитку галузі економічного комплексу України в умовах глобалізації / М.С. Стасишен // Матеріали Третей міжнарод. науч.-практ. конф. [«Проблеми економіки и управления на железнодорожном транспорте»]. – К.: ДЕТУТ, 2008. – С. 5–9.
19. Термінологічний словник/наук. керівник О.О.Васечко. – 1-е вид. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 140 с.
20. Корнійчук Л. Сталий розвиток і глобальна місія України / Л. Корнійчук, В. Шевчук // Економіка України. – 2009. – № 4. – С. 4–13; № 5. – С. 4–14.
21. Збірник статистичних вимог: методологічні й робочі документи Євростату, 2009 [Електронний ресурс]: Statistical Requirements Compendium, 2009 edition – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-RA-09-009.
22. Положення про Реєстр статистичних одиниць у сільському господарстві, мисливстві, лісовому і рибному господарстві – Реєстр АГРО, затверджено наказом Держстату України 02.07.2012 № 278. – Держстат України. – К., 2012. – 23 с.
23. Глосарій до плану статистичного спостереження, Держкомстат, 2009. [Електронний ресурс]: Держкомстат. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/plan_stat/2011/pr_pl_sts2.rar.
24. Методологічні положення з організації державного статистичного спостереження щодо рибогосподарської діяльності підприємств (зі змінами, затвердженими наказом Держстату від 27.08.2013 № 258, від 08.06.2015 № 139 та 10.11.2015 № 320), Державна служба статистики України. – К., 2015. – 19 с.
25. Добування водних біоресурсів за 2015 рік : Статистичний бюлетень, Державна служба статистики України. – К., 2016. – 30 с.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА І ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЙОГО ПРОДУКЦІЇ

3.1 Торгівля рибою та рибною продукцією в умовах зростаючої глобалізації

Оцінюючи сучасний стан ринку риби, на наш погляд, доцільно відмітити, що торгівля рибою та рибною продукцією значно розширилася за останні десять років. Очевидно, що рибне господарство функціонує в умовах зростаючої глобалізації. Змінюються способи підготовки, маркетингу та реалізації рибної продукції. При цьому, перш ніж потрапити на стіл до споживача, товари можуть перетнути не один кордон. Іншими словами, провівши наукове дослідження, ми погоджуємося з думкою про те, що риба може вироблятися в одній країні, оброблятися в іншій, а споживатися в третій країні. До діючих рушійних сил цього глобалізованого ланцюга, а саме нарощування вартості в рибальстві та аквакультурі, належать:

- зростання транспортних витрат і витрат на комунікації;
- зростання споживання продукції рибного господарства;
- сприятлива політика лібералізації торгівлі;
- ефективні збут і маркетинг;
- технологічні інновації, включаючи переробку, упаковку і транспортування.

Геополітика також зіграла вирішальну роль в просуванні та зміцненні цих структурних змін. Взаємодія рушійних сил цих змін носила складний багатовекторний характер. Всі ці фактори сприяли переміщенню продукції з місцевих на міжнародні ринки і збільшення таких потоків. Вказані зміни найбільш наочно виявилися у географічному розподілі торгівлі. Тому торгівля рибою і рибною продукцією в різних країнах нині відіграє неоднакову роль.

Торгівля рибою вкрай важлива для економік країн, що розвиваються. У багатьох країнах і численних острівних, прибережних, річкових і внутрішніх регіонах переважає експорт рибної продукції (рис. 3.1).

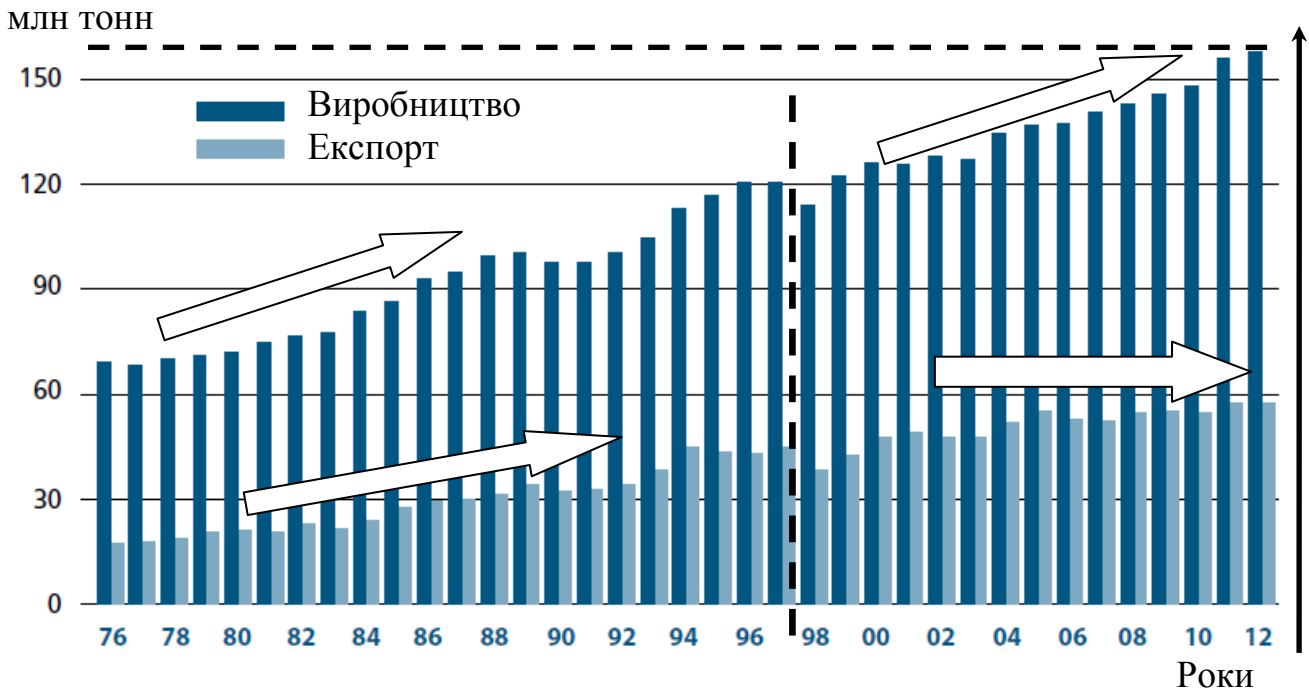

Рис. 3.1 Обсяги експорту світової продукції рибальства (жива вага) [4; 6; 8; 13; 15; 17; 21; 35].

Наприклад, у 2012 році експорт рибної продукції становив більше половини загального обсягу торгового балансу Вануату, Гренландії, Сейшельських і Фарерських островів [8]. Торгівля рибною продукцією становила близько 10 % всього експорту продукції аграрного сектора і 1 % світового товарообігу у вартісному вираженні.

Загальна продукція рибного господарства експортується у вигляді різних як харчових, так і нехарчових продуктів. Ця частка зросла з 25 % в 1976 році до 37 % в 2012 році або 58 млн тонн еквівалента у живій вазі. Вказане відображає відкритість галузі для міжнародної торгівлі. За період 1976-2012 рр. обсяг світової торгівлі рибою та рибною продукцією щорічно зростав майже на 8,3 % в номінальному і на 4,1 % в реальному обчисленні. Експорт рибної продукції досяг максимального рівня в 129,8 млрд дол. США в 2011 році, або на 17 %

більше, ніж у 2010 році. У 2012 році він скоротився до 129,2 млрд дол. США. Основною причиною такої сталості стало пониження світових цін на деякі види риби та рибної продукції, призначені для споживання, зокрема, на штучно вирощену рибу. Крім цього також скоротився попит на багатьох провідних ринках. Попит був особливо повільним в багатьох розвинених країнах – основних імпортерах товарної риби. Вказане стимулювало експортерів освоювати нові ринки саме в країнах з економіками, що розвиваються.

Торгівля рибною продукцією тісно пов'язана із економічним становищем. Зважаючи на це, світова торгівля пережила ряд економічних, фінансових і продовольчих криз. З одного боку глобальна економіка переходить до етапу більш стабільного, але з іншого боку – більш повільного зростання. Стимули для розвитку економіки знову з'являються як у розвинених, так і в країнах, що розвиваються. У сучасних реаліях як торгівля, так і виробництво в розвинених країнах здійснювалися повільніше. Аналіз інформаційних джерел із проблеми дослідження підтвердив, що, через п'ять років після початку глобальної фінансової кризи, світова економіка в 2014 році проявила ознаки відновлення, чому сприяло пожвавлення в економіці країн з високим рівнем доходів [4]. Є підстави для висновку, що зростання в країнах, які розвиваються також зміцнилося. Одними із найбільш переконливих доказів є пожвавлення в економіці країн з високим рівнем доходів, а також помірне, але поки ще стале зростання в Китаї.

Повертаючись до аналізу теоретичних і прикладних напрацювань вчених з проблеми прогнозу зростання обсягів торгівлі рибою та рибною продукцією, варто зауважити про зростання експорту риби, який досяг нового рівня в більше, ніж 136 млрд. дол. США в 2013 році, що на 5 % більше, ніж у 2012 році. Для основних розвинених країн, які досі страждають від уповільнення економіки або повільно відновлюються, подібне зростання товарообігу може свідчити про нестабільну пропозицію, провокує зростання цін. Незважаючи на нестабільність у 2012 році і частково в 2013 році, довгострокова тенденція торгівлі рибою

залишалася позитивною. Попит на такі цінні продукти як лосось, тунець, двостулкові моллюски і креветки, стабільно збільшується також і в країнах з економікою, які розвиваються. Існують переконливі аргументи, що у зв'язку зі стабілізацією виловів в промисловому рибальстві та дією різних факторів, які обмежують поставки продукції з сектора аквакультури креветки і лосося – двох з найпопулярніших товарних видів у світі – можуть зрости ціни внаслідок на зростаючого сукупного споживчого попиту [17].

Ціни на рибу визначаються впливом чинників попиту і пропозиції, з урахуванням виробничих витрат і транспортних витрат, а також цін на альтернативні товари, зокрема м'ясо та корми. Актуальність досліджень підкреслює й неоднорідний характер рибного господарства, де представлено багато видів риби на міжнародному ринку. Це ускладнює оцінку динаміки цін у секторі в цілому. З 2009 року ФАО займається розробленням і вдосконаленням індексу цін на рибу ФАО. Вказане дозволяє аналізувати як відносні, так і абсолютні коливання цін. Індекс розроблявся у співпраці з Університетом Ставангера з використанням даних Норвезької ради з морепродуктів. Якщо взяти за базовий показник середні дані за період з 2002 року до 2004 року, і прирівняти їх до 100 пунктів, то сукупний індекс цін на рибу ФАО помітно збільшився – з 90 пунктів початку 2002 року до пікового рівня в 157 пунктів у березні 2011 року. Згодом індекс дещо знизився, але в цілому залишався високим на рівні вище 140 пунктів за період з 2012 року до 2013 року. Як висвітлюють дослідження, протягом 2013 року індекс цін на рибу ФАО наочно продемонстрував тенденцію до підвищення цін, досягнувши рекордної позначки в 160 пунктів у жовтні. Підвищення ціни на креветку, є основною складовою такого стрімкого зростання. Важливим фактором також є позитивна динаміка цін на такі некультивовані види, як тріска і деякі пелагічні види [4; 6; 8; 13; 15; 17; 21].

Крім сукупного індексу, ФАО розробила окремі індекси для диких і вирощуваних видів риби. Водночас Індекс цін на рибу ФАО встановлює

розбіжність в тенденціях цін на продукцію промислового рибальства і аквакультури. Основні причини полягають в пропозиції і структурі витрат. Ціни на енергоносії для риболовних суден вище, ніж витрати на вирощування аквакультури, а пропозиція на певні види нижче попиту.

Аквакультура має переваги від скорочення витрат за рахунок підвищення продуктивності і економії від масштабів виробництва. Водночас аквакультурі притаманні високі витрати, зокрема, на корми. Сектор аквакультури також із запізненням реагує на зміни цін через наявність складських запасів, а також виробничих циклів для більшості видів риби. В останні десятиліття зростання виробництва в аквакультурі вплинуло на зростання споживання і комерціалізацію тих видів, які в минулому в основному виловлювалися в природному середовищі, з подальшим зниженням цін на них. Особливо це стало помітно у 1990-і рр. і на початку 2000-х рр., коли середня вартість виробництва і реалізації одиниці продукції аквакультури в абсолютному обчисленні (ціни 2005 року) постійно знижувалися (рис. 3.2).

дол. США/кг

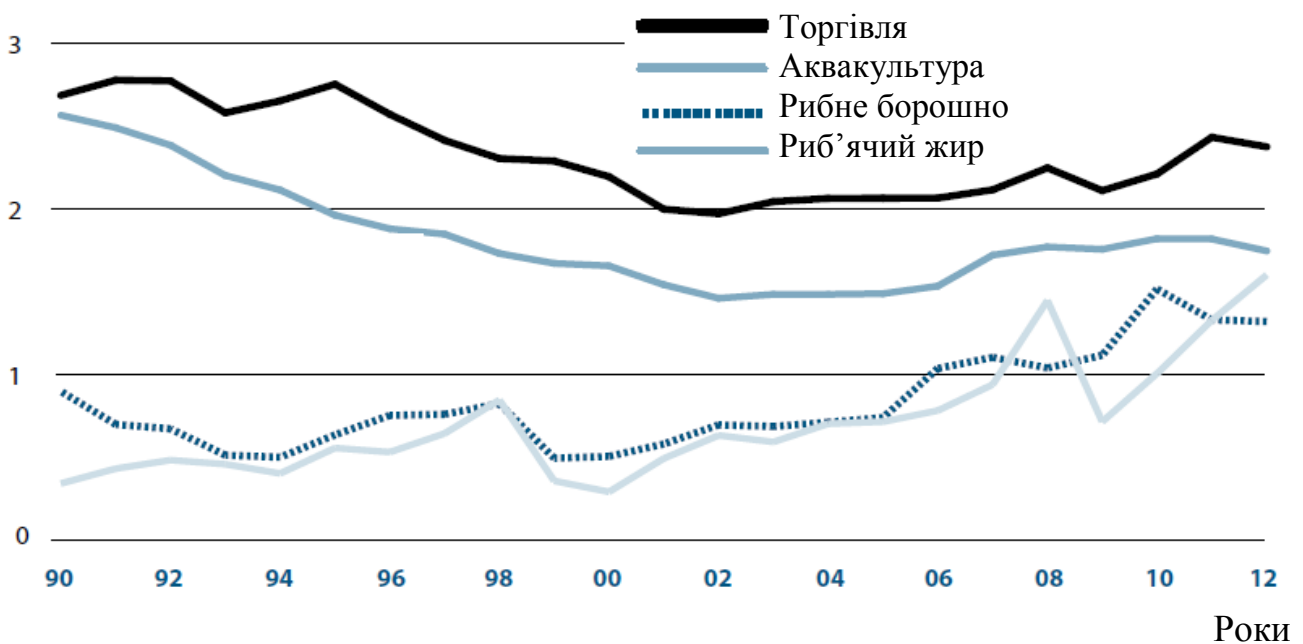

Рис. 3.2 Ціни на рибу у 2005 році [12; 15; 29].

Проаналізуємо подальше зростання витрат і стабільне підвищення попиту, через які ціни знову почали зростати. У наступному десятилітті, при істотному збільшенні частки аквакультури в загальному обсязі пропозиції риби, зростання цін на продукцію аквакультури могли б відчутно впливати на ціноутворення у всьому рибному господарстві і, можливо, підвищувати при цьому рівень їх волатильності. До кінця 2014 року індекс цін на види, що виловлюються у промисловому рибальстві, виріс більше, ніж індекс цін на штучно вирощені види (рис. 3.3).

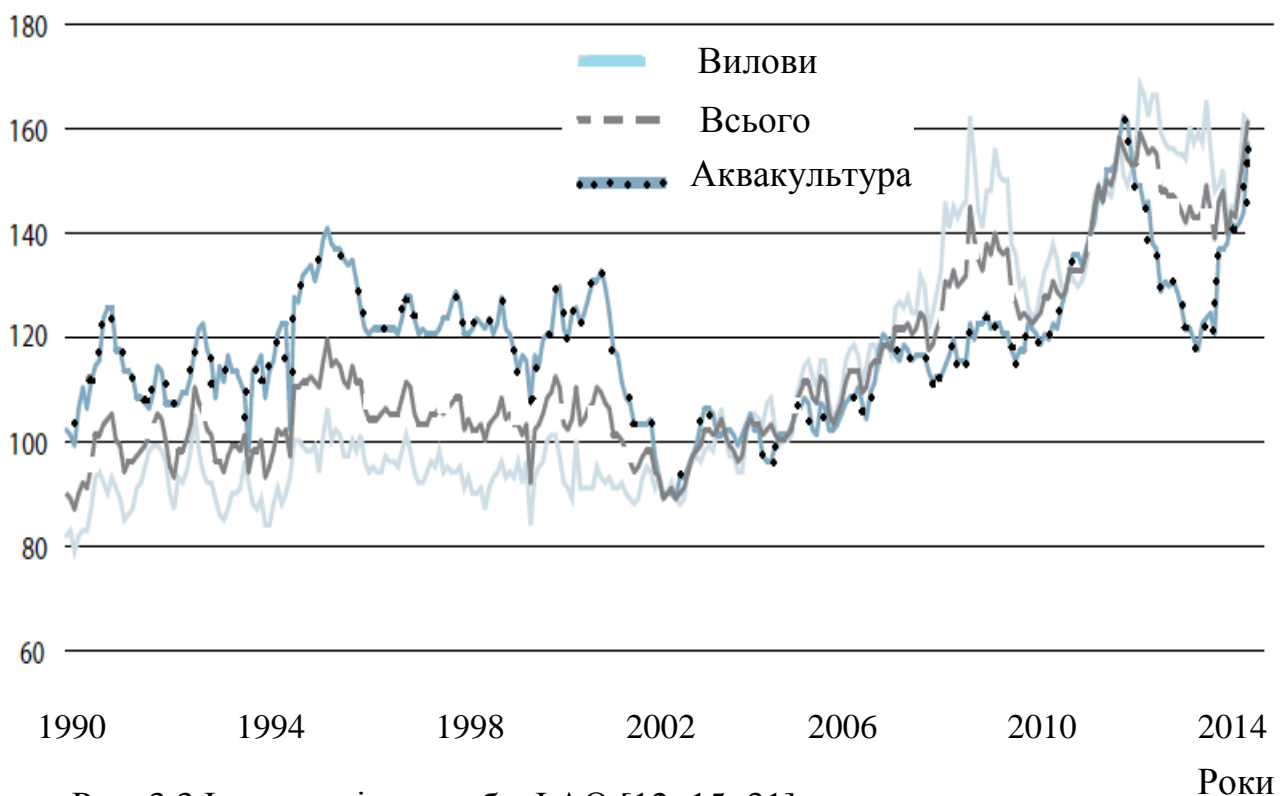

Рис. 3.3 Індекси цін на рибу ФАО [12; 15; 31].

При цьому слід врахувати, що 2002-2004 рр. = 100 [11, С. 13; 12; 14; 21; 29; 31]. Як правило, наслідки впливу від подорожчання енергоносіїв більш відчутні для промислового рибальства у порівнянні з аквакультурою. Протягом 2013 року цей розрив скоротився. Спостерігалось співвідношення 160 пунктів до 156 пунктів у 2013 році. Торгівля рибою та рибною продукцією характеризується широким асортиментом продукції і великою кількістю агентів ринку [1; 8; 19; 21].

3.2 Світовий експорт та імпорт риби та рибної продукції

У табл. 3.1 наведено дані про найбільших експортерів та імпортерів риби [6; 21; 24; 35].

3.1 Провідні експортери та імпортери риби та рибної продукції

	Роки		Середній зріст, %
	2002	2012	
	(млн. долл. США)		(%)
Експортери			
Китай	4 485	18 228	15,1
Норвегія	3 569	8 912	9,6
Таїланд	3 698	8 079	8,1
В'єтнам	2 037	6 278	11,9
Сполучені Штати Америки	3 260	5 753	5,8
Чилі	1 867	4 386	8,9
Канада	3 044	4 213	3,3
Данія	2 872	4 139	3,7
Іспанія	1 889	3 927	7,6
Нідерланди	1 803	3 874	7,9
Разом по 10 провідним країнам	28 525	67 788	9,0
Всього по інших країнах світу	29 776	61 319	7,5
Всього в світі	58 301	129 107	8,3
Імпорттери			
Японія	13 646	17 991	2,8
Сполучені Штати Америки	10 634	17 561	5,1
Китай	2 198	7 441	13,0
Іспанія	3 853	6 428	5,3
Франція	3 207	6 064	6,6
Італія	2 906	5 562	6,7
Германія	2 420	5 305	8,2
Об'єднане Королівство	2 328	4 244	6,2
Республіка Корея	1 874	3 739	7,2
Китай, спеціальний адміністративний район Гонконг	1 766	3 664	7,6
Разом по 10 провідним країнам	44 830	77 998	5,7
Всього по інших країнах світу	17 323	51 390	11,5
Всього в світі	62 153	129 388	7,6

Європейський Союз є найбільшим ринком імпорту риби та рибної продукції. У 2012 році його імпорт оцінювався в 47,0 млрд. дол. США. Це на 4 % нижче, ніж у 2011 році, і становило 36 % від загальносвітового обсягу імпорту. Європейський Союз є найбільшим ринком і споживає близько 23 % світового імпорту. Отже, залежність від імпорту в споживанні риби зростає (рис. 3.4).

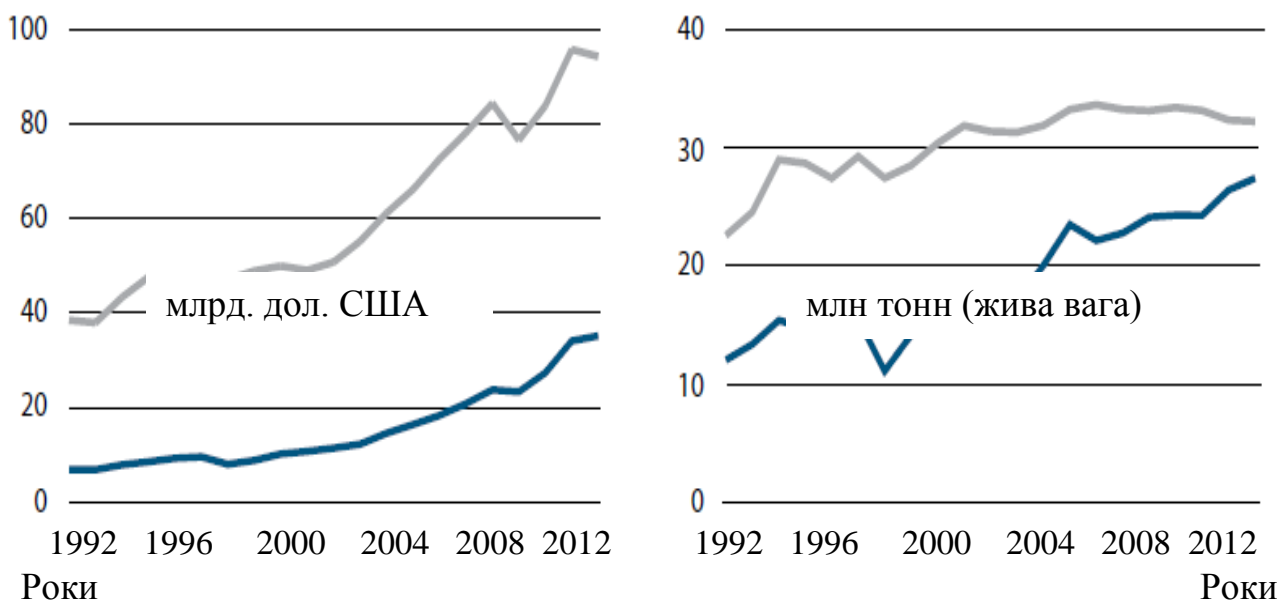

Рис. 3.4 Торгівля рибою і рибною продукцією: імпорт [6; 21; 24].

Вказане є результатом позитивної тенденції в споживанні, а також свідчить про внутрішні обмеження для подальшого розширення поставок [3; 18; 22].

Сполучені Штати Америки і Японія є найбільшими імпортерами риби та рибної продукції і теж в значній мірі залежать від імпорту риби, призначеної для споживання. Відповідно це 60 і 54 % від загальної пропозиції риби. Японія у 2012 році стала основним імпортером риби на загальну суму в 18,0 млрд. дол. США. У 2012 році імпорт рибної продукції в Сполучені Штати Америки досяг 19,0 млрд. дол. США, що на 8 % вище, ніж в 2011 році. Світові експортери стали приділяти більше увагу країнам і регіонам з економіками, що розвиваються. Серед цих ринків виокремлено Бразилію, Мексику, Російську Федерацію, Єгипет, Азію і Близький Схід. Частка країн у загальному світовому експорті рибної продукції, становила лише 34 % в 1982 році, в 2012 році зросла до 54 % [6; 21;

23С. 3–6]. У тому ж самому році їх експорт перевищив 60 % всього експорту рибної продукції (у живій вазі) (рис. 3.5).

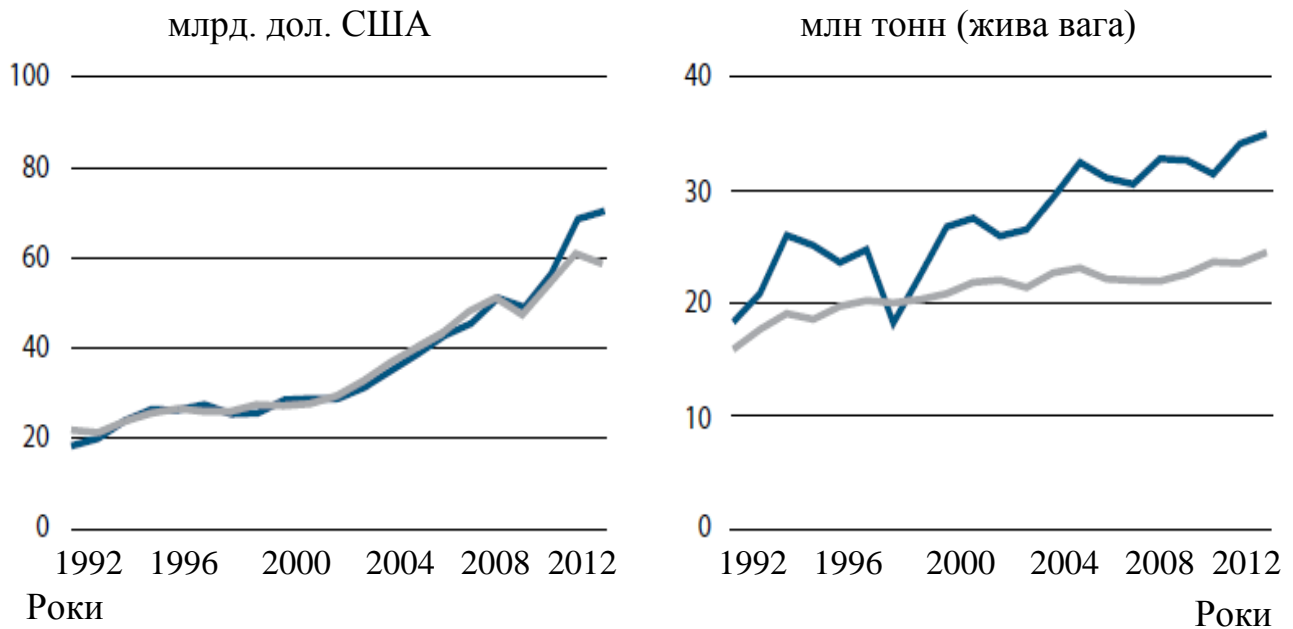

Рис. 3.5 Обсяги експорту в торгівлі рибою і рибною продукцією.

Після прискорення темпів зростання, наступною і найбільш впливовою зміною в моделі торгівлі, стало збільшення частки країн у торгівлі рибою та рибною продукцією і відповідне скорочення частки країн з розвинутою економікою.

Для багатьох країн, що розвиваються торгівля рибою є джерелом валютних надходжень. Також важлива роль галузі у формуванні доходів, забезпеченні зайнятості, продовольчої безпеки та харчування. Експортна виручка цих країн за рахунок рибного господарства (експорт за вирахуванням імпорту) у 2012 році склала 35,3 млрд. дол. США. Це більше, ніж за рахунок всієї іншої основної сільськогосподарської продукції разом [3; 20; 23].

Дослідження підтверджують, що розвинені країни продовжують домінувати на світовому ринку імпорту риби та рибної продукції. Проте в останні роки їх частка на ньому скоротилася. Вона склала 85 % в світовому імпорті в 1992 році і 73 % в 2012 році. У зв'язку зі стагнацією власного рибогосподарського

виробництва, розвинені країни змушені розраховувати на імпорт або на власне виробництво аквакультури для забезпечення споживання риби та рибної продукції. Це може бути одним з пояснень низьких імпортних мит на рибу в розвинених країнах. Як наслідок, протягом останніх десятиліть виробники постачають все більше рибної продукції на ринки розвинених країн. У 2012 році 49 % вартості імпорту розвинених країн припадало на країни, що розвиваються. Крім цього, за останні кілька років країни, що розвиваються збільшили імпорт рибної продукції для забезпечення сировиною своїх переробних підприємств, а також для задоволення зростаючого внутрішнього споживання.

Проведене дослідження підтверджує, що за останні 10 років потоки міжнародної торгівлі перемістилися у бік торгівлі між розвиненими країнами. Розвинені країни досі торгують в основному між собою. У 2012 році 80 % експорту рибної продукції розвинених країн, у вартісному вираженні, призначалося для інших розвинених країн. Протягом останніх трьох десятиліть зросла частка їх експорту. У той же час, маючи розвинені країни в якості головного експортного ринку, країни, що розвиваються нарощували взаємну торгівлю. Водночас торгівля рибою між країнами, що розвиваються у 2010 році становила лише 33 % від усієї вартості їх експорту риби та рибної продукції.

В Азії, Африці, а також в Південній і Центральній Америці важливе значення мають регіональні потоки (рис. 3.6 – 3.11).

Поліпшення внутрішніх систем розподілу риби та рибної продукції, а також зростання виробництва продукції аквакультури відіграли свою роль у збільшенні регіональної торгівлі.

Внутрішні ринки, зокрема в Азії, а також у Центральній і Південній Америці, зберігали динаміку протягом 2011-2013 рр. та забезпечили можливості збуту для вітчизняних і регіональних виробників. У Східній і Центральній Європі також спостерігалось зростання імпорту у зв'язку з підвищенням купівельної спроможності споживачів [2; 3; 8; 16; 17].

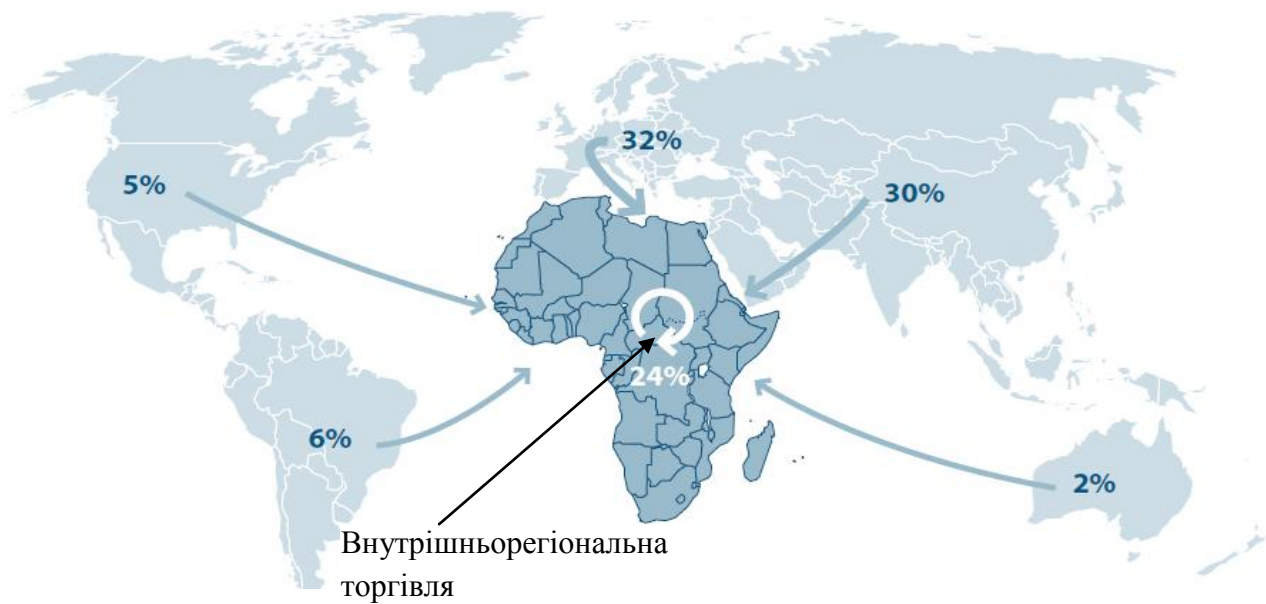

Рис. 3.6 Тенденції у товарних потоках риби та рибної продукції Африки за період з 2010 року до 2012 року [24; 40].

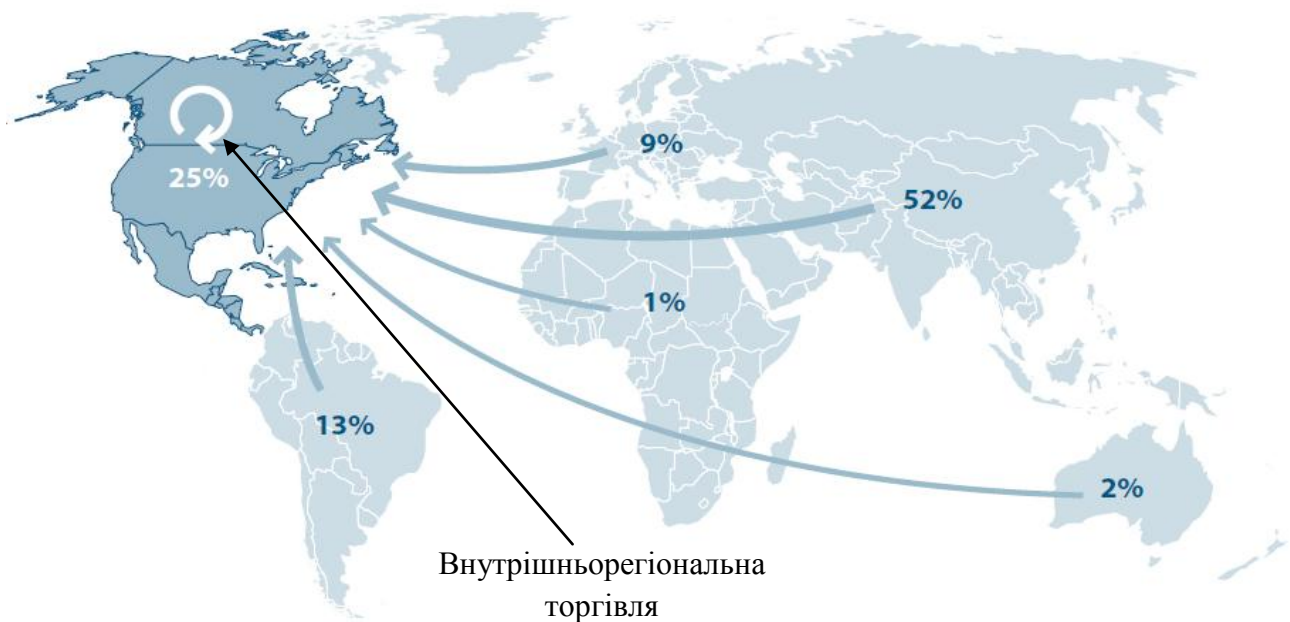

Рис. 3.7 Товарні потоки риби та рибної продукції Північної і Центральної Америки за період з 2010 року до 2012 року [10; 24; 40].

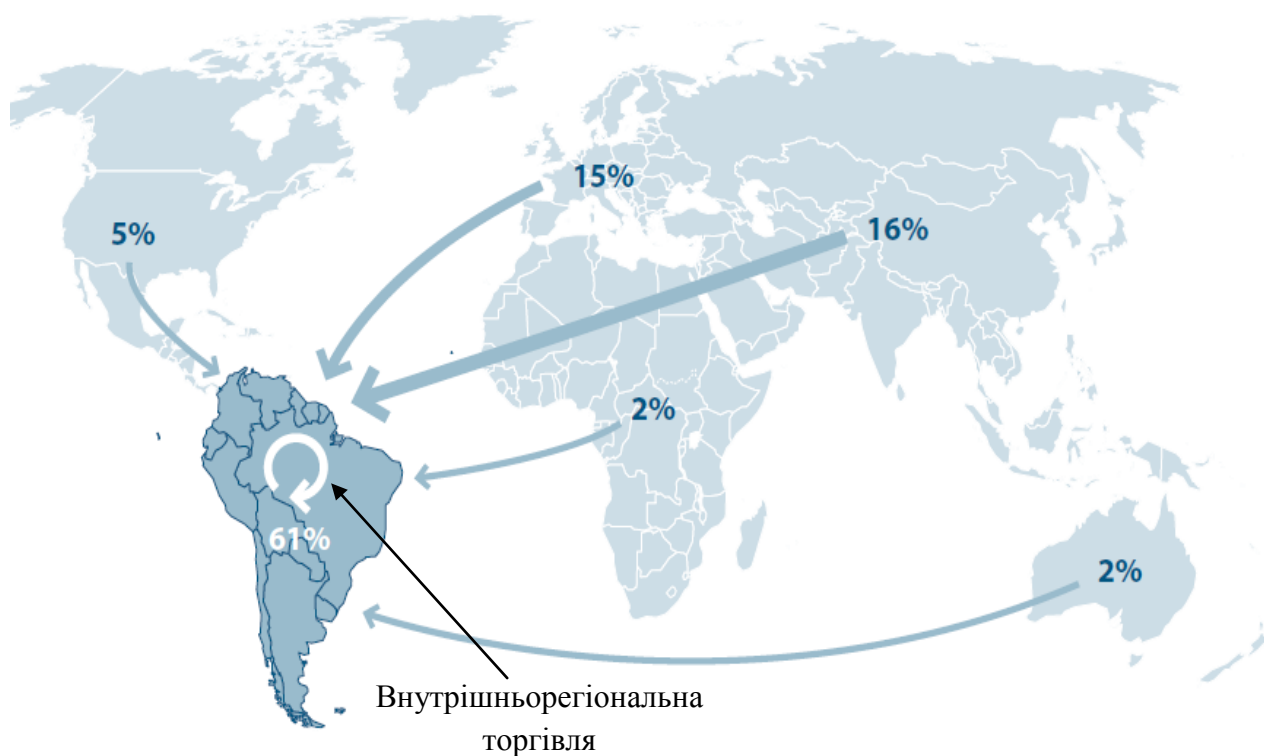

Рис. 3.8 Товарні потоки риби та рибної продукції Південної Америки за період з 2010 року до 2012 року [10; 24].

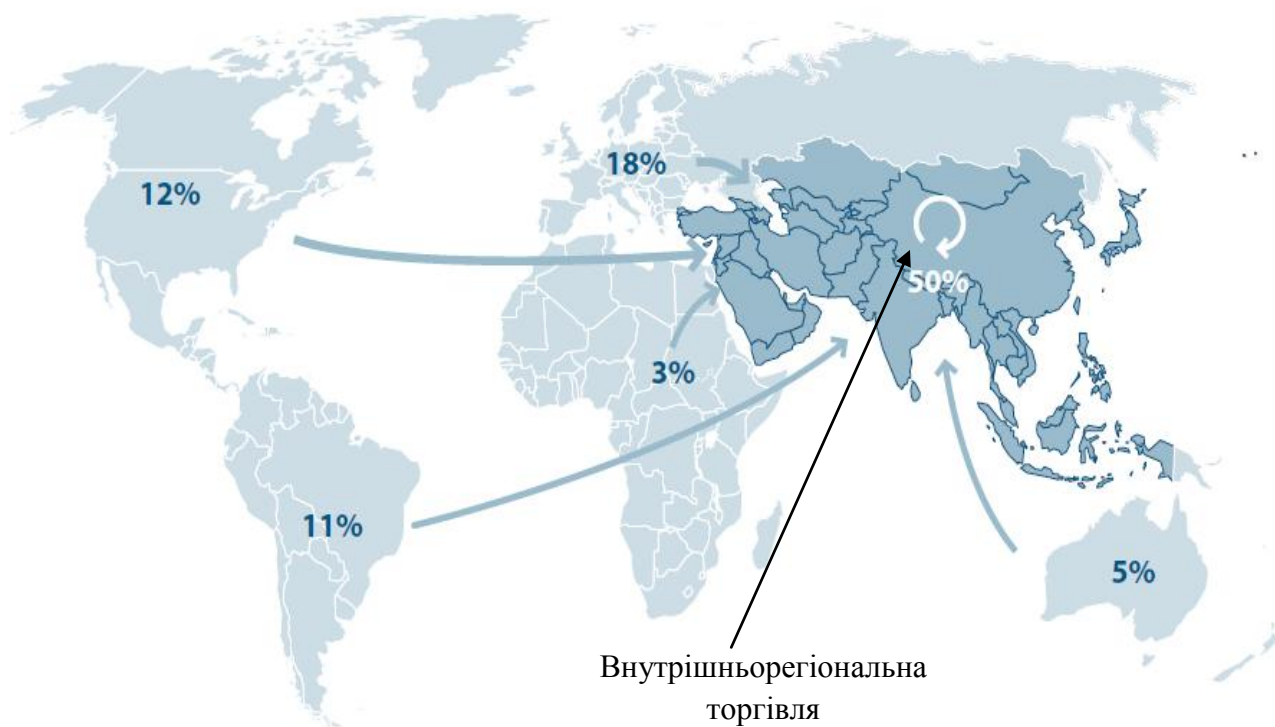

Рис. 3.9 Товарні потоки риби та рибної продукції Азії за період з 2010 року до 2012 року [10; 24].

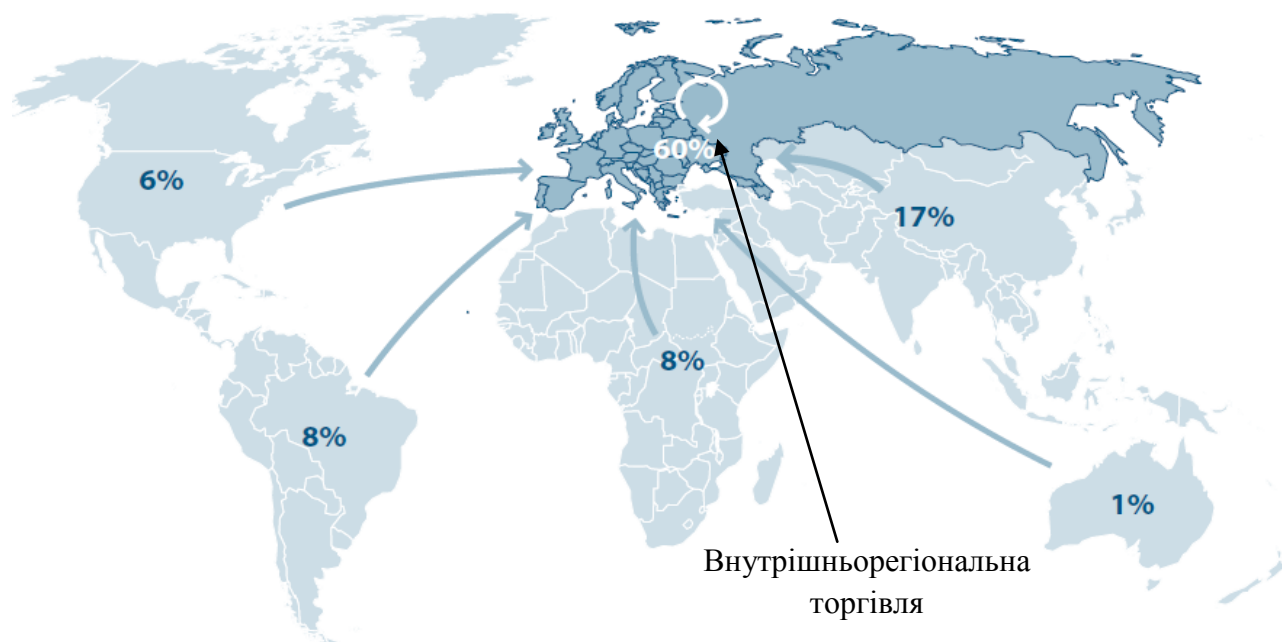

Рис. 3.10 Товарні потоки риби та рибної продукції Європи у 2010-2012 роках.

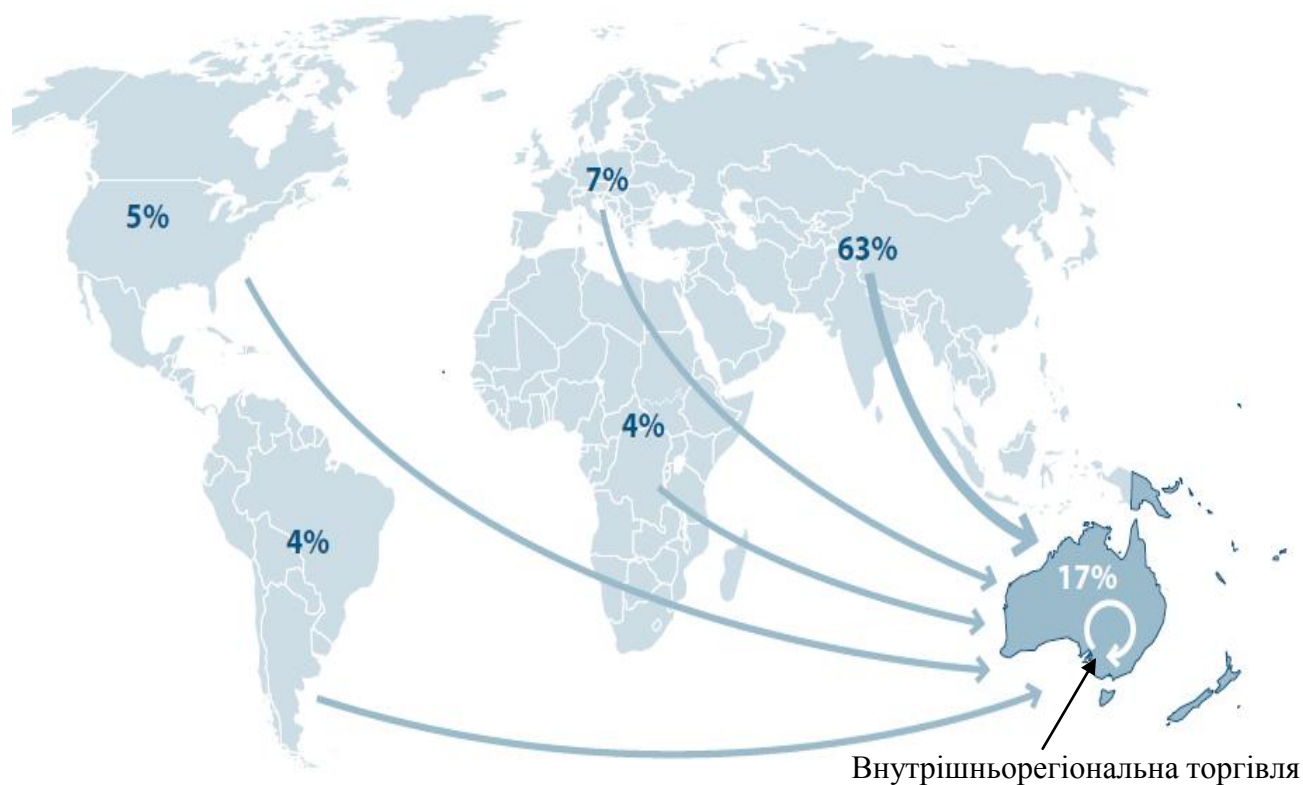

Рис. 3.11 Товарні потоки риби та рибної продукції Океанії за період з 2010 року до 2012 року [10; 24; 40].

Наведені дані дозволяють виявити загальні тенденції, які не вказують на наявність серйозних змін у порівнянні з попередніми роками. Країни Латинської

Америки і Карибського басейну зберігають міцні позиції важливого експортера рибної продукції поряд з регіоном Океанії і країнами, що розвиваються Азії. У вартісному вираженні Африка була нетто-експортером в 1985-2010 рр. Крім того, Африка в кількісному вираженні з 2011 року є нетто-імпортером. Це відображає більш низьку питому вартість імпорту [5; 16; 17; 24].

3.2.1 Торговельний баланс на різних континентах світу

Експортні обсяги країн, що розвиваються значно зросли в останні кілька десятиліть також завдяки зниженню тарифів, особливо для товарів, що не мають доданої вартості. Разом з тим, ряд факторів продовжує перешкоджати доступу країн, що розвиваються на міжнародні ринки. До них відносяться проблеми, пов'язані з внутрішніми структурами в деяких країнах.

Незважаючи на технічні досягнення та інновації, багато країн, особливо з менш розвиненою економікою, все ще не мають належної інфраструктури і послуг, які могли б вплинути на якість риби. Це призводить до втрат для цих країн та складнощам у маркетингу. Нормативно-правова база та інституційний потенціал деяких країн, що розвиваються можуть бути недостатніми для сталого управління рибним господарством.

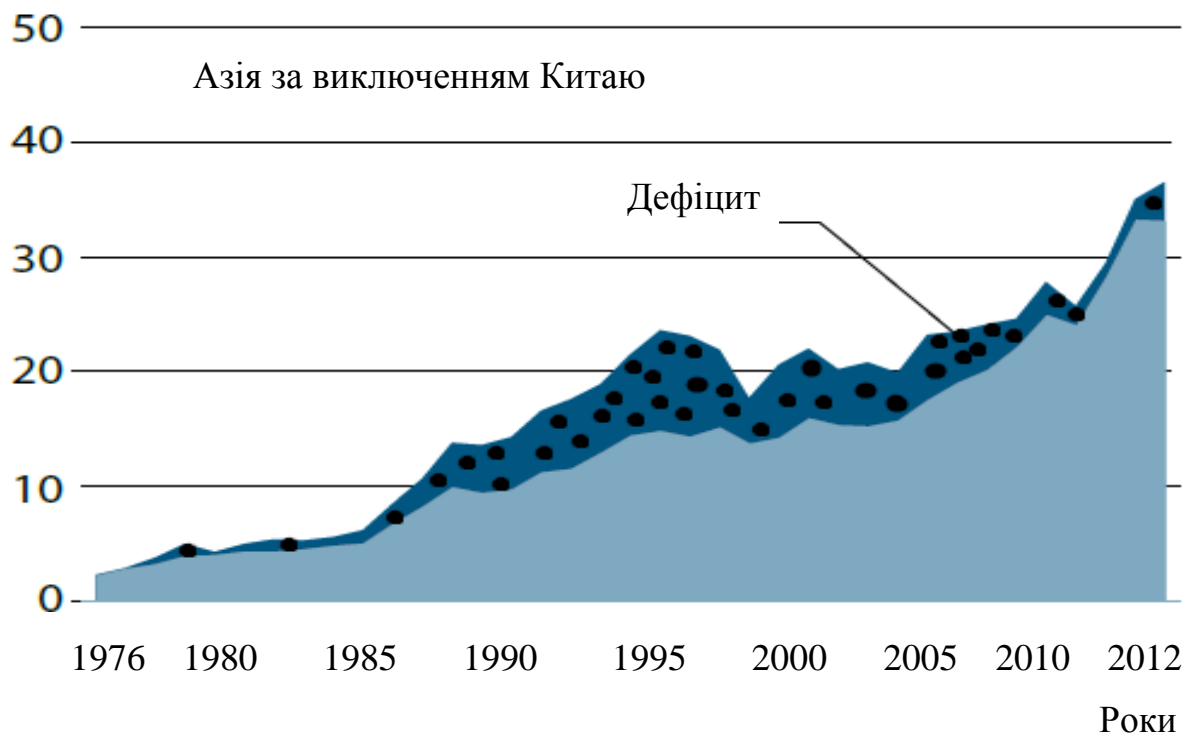
Імпорт та експорт риби та рибної продукції з виокремленням активного і пасивного сальдо наведено на рис. 3.12 [8].

Для Європи та Північної Америки характерно негативне сальдо торгівлі рибною продукцією.

При веденні експорту країни, що розвиваються, мають справу з тарифними і нетарифними бар'єрами у торгівлі, порівняно з розвиненими країнами.

Нетарифні бар'єри впливають на торгівлю за допомогою стандартів на продукцію, контролю санітарних та фітосанітарних заходів, процедур ліцензування імпорту й правил походження, оцінки відповідності.

млрд. дол. США

млрд. дол. США

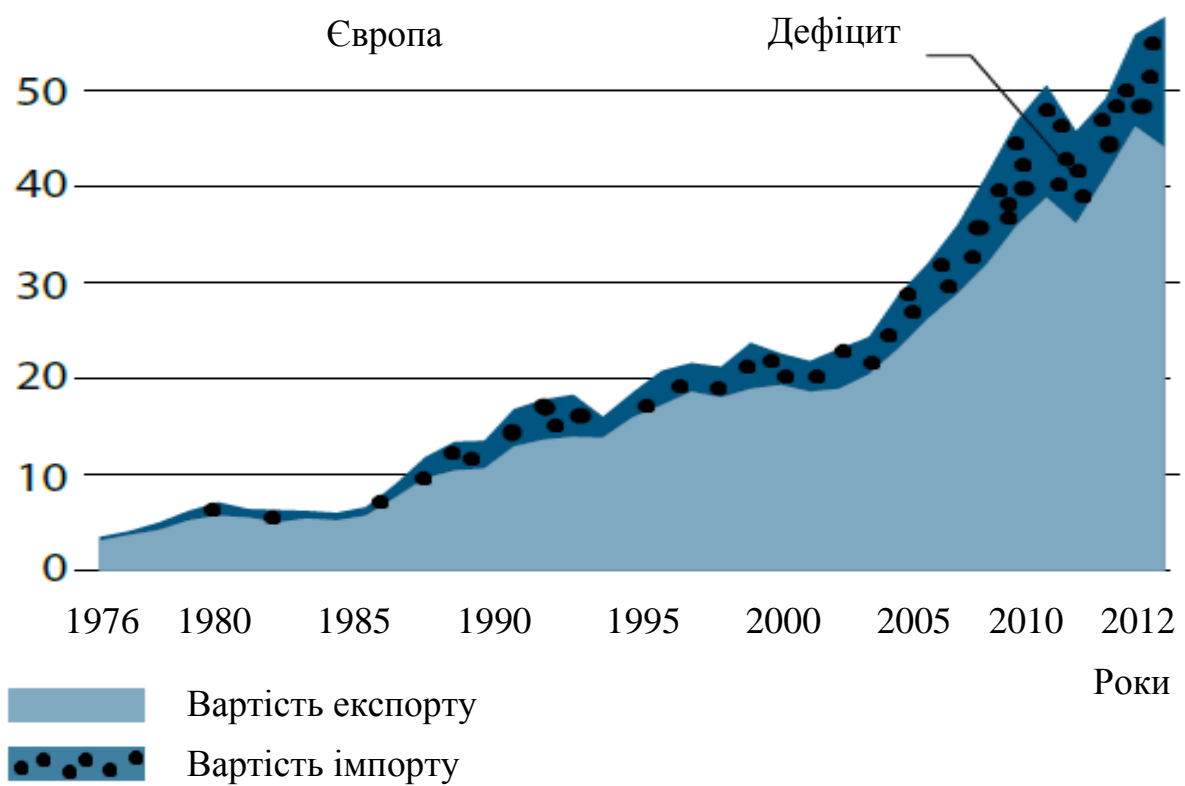
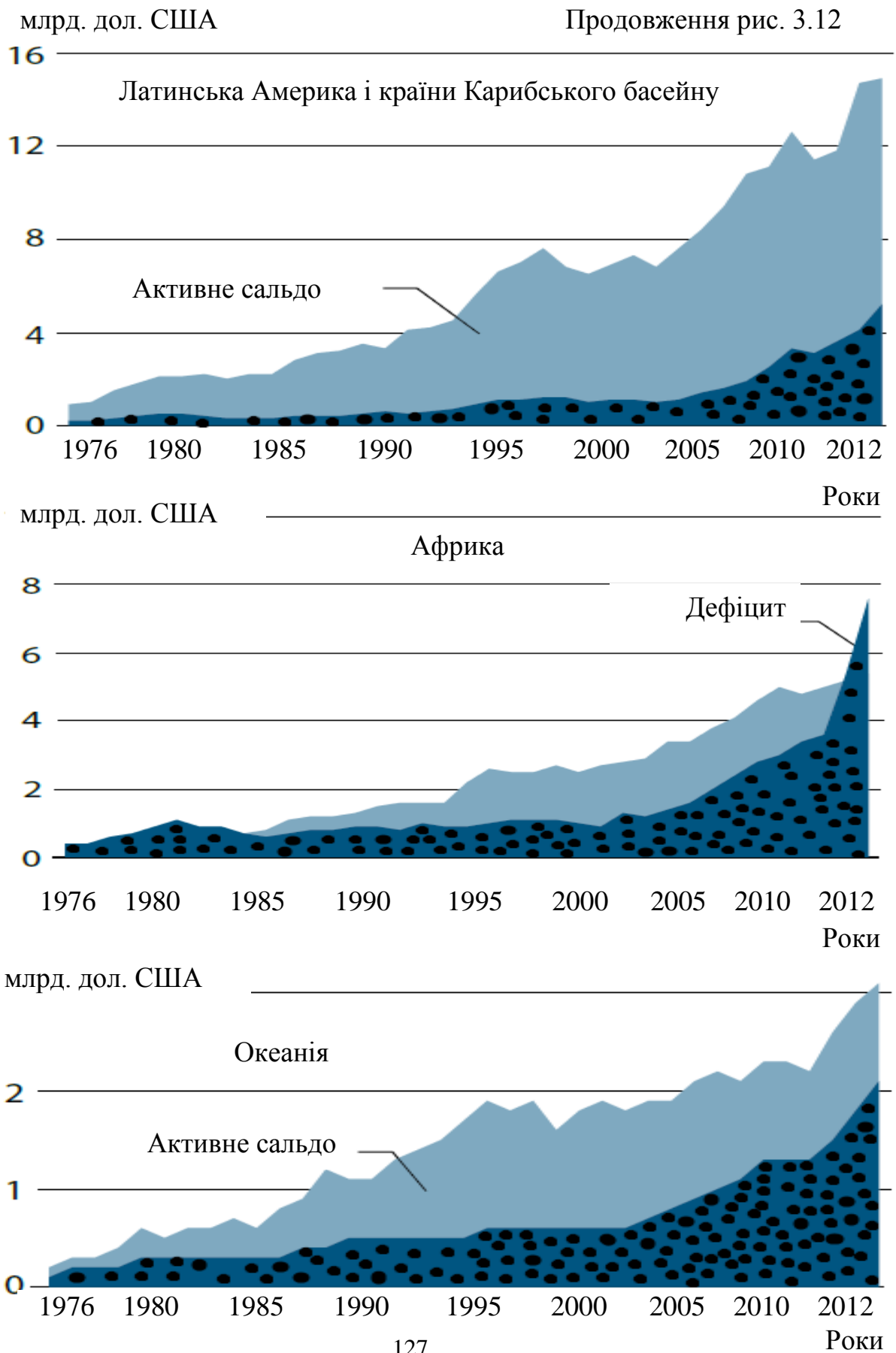
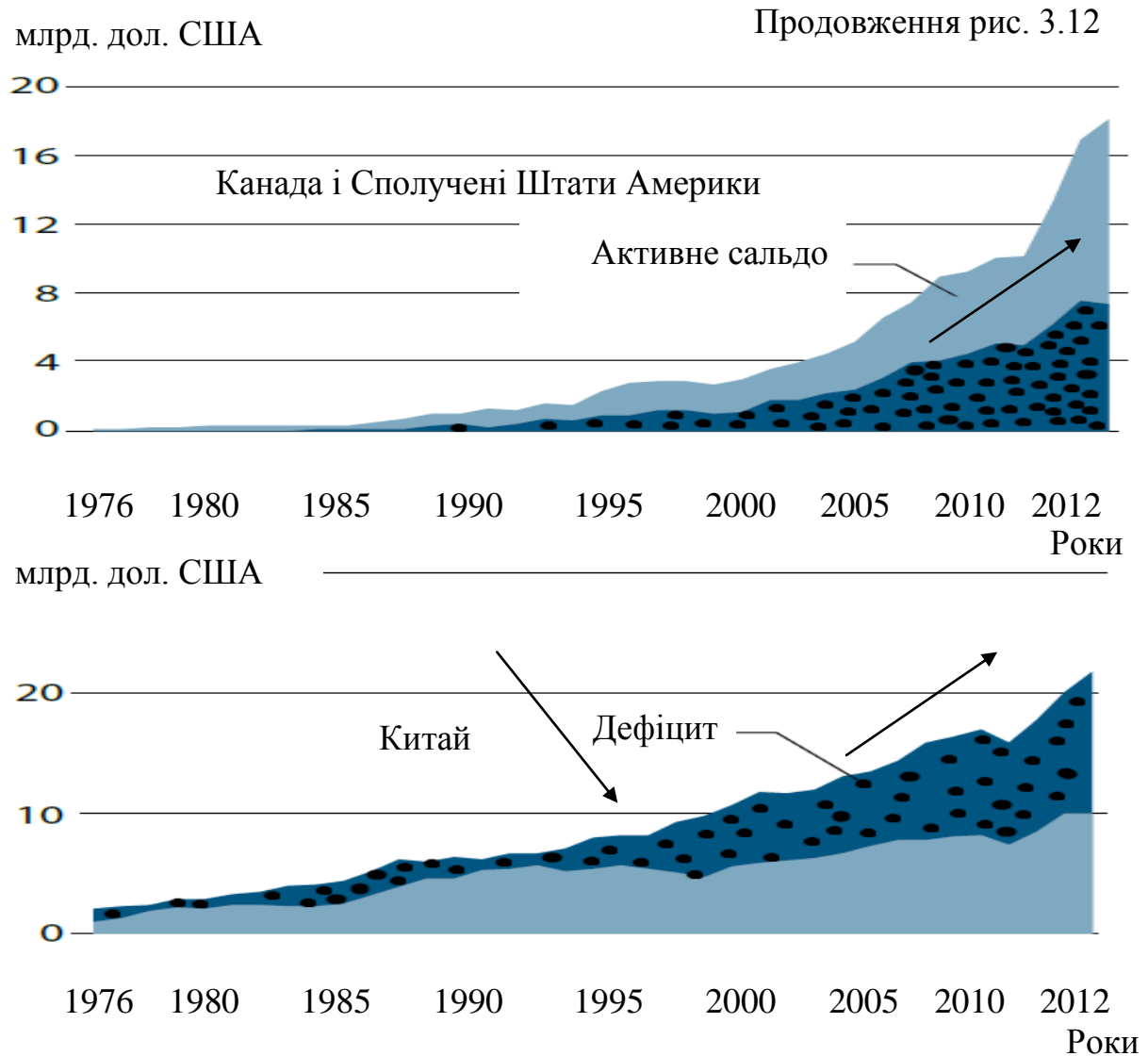

Рис. 3.12 Імпорт та експорт риби та рибної продукції за регіонами з виокремленням активного і пасивного сальдо [10; 24].

Торгівля в країнах, що розвиваються також опинилася під впливом заходів, які застосовують при проведенні процедур митної класифікації, оцінки та оформлення, включаючи тривалі процедури сертифікації. Високі митні збори можуть також негативно впливають на торгівлю. Інші наслідки для торгівлі в країнах, що розвиваються можуть бути пов'язані з технічними бар'єрами в торгівлі, які відносяться до технічних регламентів і стандартів, встановлюють конкретні характеристики риби та рибної продукції. Угода СОТ про технічні бар'єри в торгівлі містить правила, що спрямовані на запобігання перетворення цих заходів в непотрібні бар'єри. Водночас вони все ще існують і створюють труднощі для трейдерів [23; 25; 31].

До переліку основних проблем, що виникали за минулі періоди і впливають нині на міжнародну торгівлю рибою і рибною продукцією, відносяться:

- волатильність цін на сировинні товари в цілому та її вплив на виробників і споживачів;
- розподіл прибутку і пільг по всьому ланцюгу доданої вартості в рибному господарстві;
- глобалізація виробничо-збутових ланцюгів і ріст аутсорсингу виробництва;
- зміна клімату, викиди вуглецю та їх вплив на рибне господарство;
- маломасштабний сектор виробництва рибної продукції та торгівлі;
- зростаючі перелови рибних запасів;
- взаємозв'язок між структурою управління рибним господарством, розподілом прав на ведення промислу та економічною доцільністю діяльності;
- необхідність забезпечення законного походження продукції промислового рибальства, що надходить на ринки;
- збільшення частки штучно вирощеної продукції аквакультури в міжнародній торгівлі і вплив на вітчизняне рибне господарство через зростання обсягу імпорту такої риби;
- економічні кризи і ризик підвищення імпортних бар'єрів і тарифів;
- багатосторонні торговельні переговори в рамках СОТ, у тому числі увага, що приділяється субсидіям в рибному господарстві;
- необхідність збільшення конкурентоспроможності риби та рибної продукції в порівнянні з іншими харчовими продуктами;
- запровадження приватних стандартів, у тому числі в екологічних та соціальних цілях, їх підтримка основними компаніями роздрібної торгівлі, і можливі наслідки їх введення для доступу країн до ринків;
- правила щодо якості та безпеки товарної риби, включаючи імпорту рибу та рибну продукцію;
- ризики від споживання риби [2; 6; 8; 31].

3.3 Організаційно-економічні засади та стан функціонування рибного господарства в національній економіці країн Африки

Роль рибного господарства в національній економіці будь-якої країни багатогранна. Крім поставки продовольства, продукція рибальства та аквакультури формує валовий внутрішній продукт (ВВП), забезпечує джерела коштів до існування для рибалок і працівників рибного господарств і поповнює державний бюджет країни.

Все більший інтерес у вчених привертає досвід організації та функціонування рибного господарства саме африканських держав [8; 9].

Валова додана вартість, створена в секторі рибного господарства у 2011 році, оцінювалася в більш ніж 24 млрд. дол. США, або 1,26 % ВВП всіх країн Африки [8, С. 15–17].

Можна зробити узагальнення, що у сфері рибного господарства в цілому зайнято 12,3 млн. чол., включаючи рибалок на умовах повної зайнятості і працівників обробної промисловості на умовах повної або часткової зайнятості. Це становить 2,1 % населення Африки у віці від 15 до 64 років. Половину всіх зайнятих в рибному господарстві становлять рибалки, 42,4 % – працівники обробної промисловості і 7,5 % – зайняті в аквакультурі [54 17]. При тому, серед працівників рибальства та аквакультури 27,3 % є жінки. Серед рибалок їх частка становить 3,6 %, у переробній промисловості задіяно 58 %, а в аквакультурі – 4 % (рис. 3.13).

У процесі вивчення питання, вченими було виокремлено чіткі географічні моделі з високою часткою працівників у переробній галузі, в західній та південній Африці, відповідно, з високою часткою працівників-жінок.

В той же час у східній Африці чисельність рибалок перевищує кількість працівників у переробній галузі.

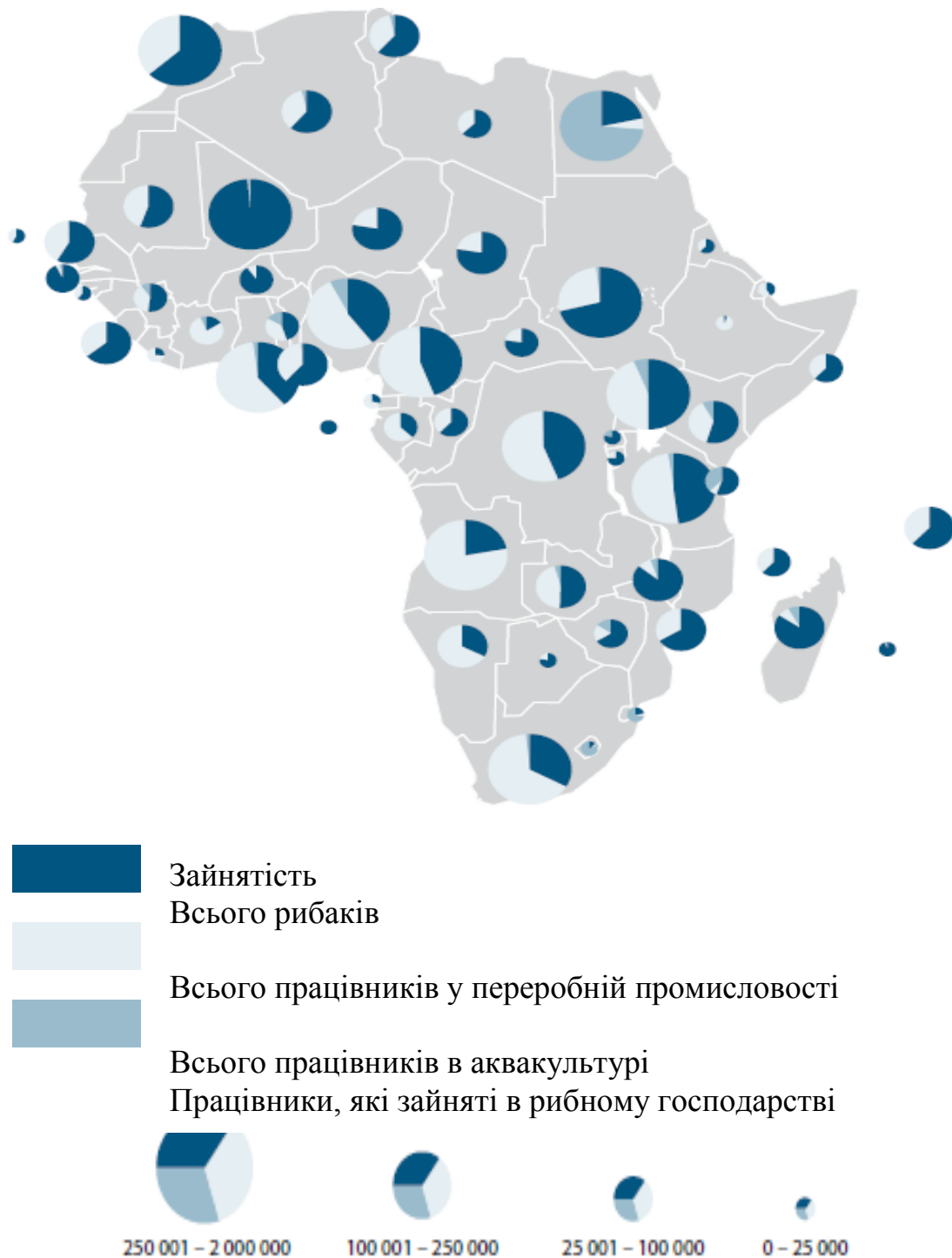

Рис. 3.13 Динаміка зайнятості у розрізі підсекторів у рибному господарстві африканських держав [5; 16; 17; 24].

Отримана інформація підкреслює значення морського рибальства та перероблення його продукції, а також рибальства у внутрішніх водоймах, на яке припадає до третини всіх виловів африканських країн (табл. 3.2).

3.2 Частка рибного господарства Африки у валовому внутрішньому продукті [5]

	Вартість (млн. дол. США)	Частка від ВВП (%)
Сукупний ВВП країн Африки	1 909 514	
Валова додана вартість в рибальстві і аквакультурі	24 030	1,26
Сукупна додана вартість в рибальстві і аквакультурі	17 369	6,02 ²
Морське промислове рибальство, всього	6 849	0,36
Морське промислове рибальство	4 670	0,24
Переробка	1 878	0,10
Ліцензії	302	0,02
Морський кустарний промисел, всього	8 130	0,43
Морський кустарний промисел	5 246	0,27
Переробка	2 870	0,15
Ліцензії	13	0,00
Рибальство у внутрішніх водоймах, всього	6 275	0,33
Рибальство у внутрішніх водоймах	4 676	0,24
Переробка	1 590	0,08
Ліцензії	8	0,00
Аквакультура, всього	2 776	0,15

Дослідження свідчать, що аквакультура в Африці знаходиться на початковому етапі розвитку. Виробництво переважно зосереджено в небагатьох країнах. Водночас щорічний обсяг виробленої продукції вже оцінюється майже в 3 млрд. дол. США за рік [3; 8].

Слід урахувати, що у процесі розрахунку частки рибного господарства у ВВП, виробленого аграрним сектором економіки, необхідно відняти вартість, вироблену в рибообробній промисловості. Запропоновані коригування необхідно робити тому, що дані з ВВП, виробленому аграрним сектором, які публікуються Статистичним відділом Організації Об'єднаних Націй,

включають дані по «сільському господарству, тваринництву, мисливському господарству, лісовому господарству і рибальству», проте не включають дані по переробній промисловості, які враховуються за розділом «виробництво харчових продуктів». При такій методиці ВВП від рибальства та аквакультури, вироблений аграрним сектором, становить 6 % [5]. Зауважимо, що в секторі рибальства і аквакультури перше місце належить Нігерії, де зайнято майже 2 млн. чол. Потім йде Марокко (майже 1,4 млн. чол.) та Уганда (майже 1 млн. чол.). За кількістю рибалок лідером є Марокко (870 тис. чол.), наступними є Нігерія (790 тис. чол.), Уганда (470 тис. чол.) і Малі (350 тис. чол.).

Можна зробити висновок, що стосовно працівників переробної галузі, то Нігерія (більше 1 млн. чол.) майже вдвічі випереджає Марокко (близько 500 тис. чол.), потім Уганда (420 тис. чол.) і Гана (385 тис. чол.). Якщо проаналізувати аквакультуру, то кількість працівників в Єгипті становить 580 тис. чол. і перевищує число зайнятих в аквакультурі під всіх інших країнах Африки разом. За ним йдуть Нігерія (135 тис. чол.) і Уганда (53 тис. чол.). Значна кількість працівників зайнята в наданні допоміжних послуг сектору, зокрема в будівництві і ремонті суден, постачанні суден, збуту риби, адмініструванні і наукових дослідженнях [5; 16].

Таким чином, за проведеними розрахунками, додана вартість оцінюється в розмірі 24 млрд. дол. США.

Як показує дослідження, у 2011 році африканські країни, згідно оцінки ФАО ООН, також отримали 0,4 млрд. дол. США шляхом підписання угод з іноземними державами про дозвіл рибного промислу в своїх виключних економічних зонах.

Отже, враховуючи, що 25 % всіх морських виловів навколо Африки нині припадає на неафриканські країни, тому додана вартість до національної економіки могла бути набагато вище, ніж 0,4 млрд. дол. США. Це сталося б у випадку якщо вилов припадав би на флот саме африканських країн [5].

3.4 Досвід Туреччини як виробника у сфері морського рибальства та аквакультури в Середземному та Чорному морях

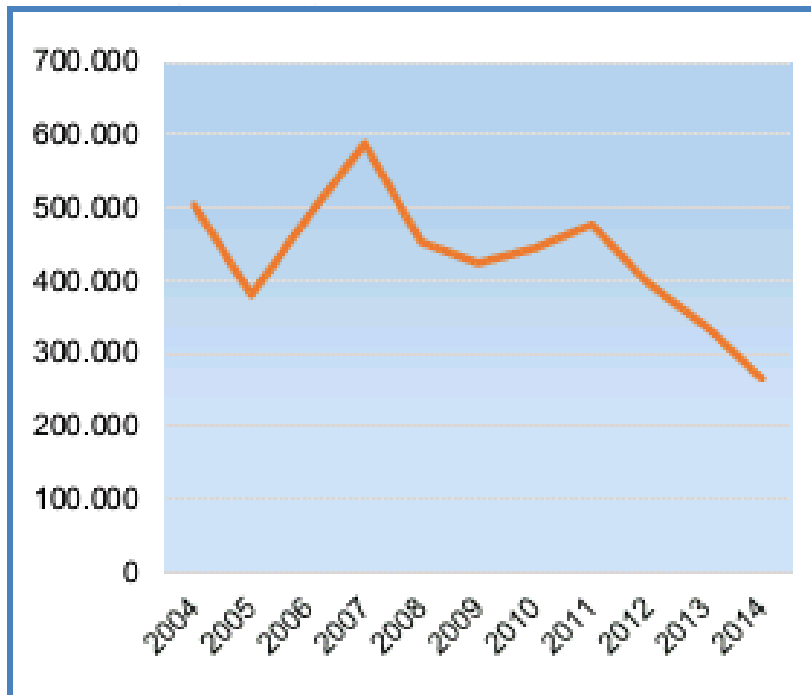
Туреччина є важливим гравцем на ринку морського рибальства та аквакультури у Середземному та Чорному морях, оскільки має берегову лінію у морі довжиною 8 483 км, з яких 20 % (1719 км) у Чорному морі. Обсяги виробництва риби сягнули у 2014 році 537 тис. тонн, з яких 56 % забезпечено рибальством і 44 % – аквакультурою. Це другий у Європі виробник продукції аквакультури після Італії, якщо враховувати виробництво молюсків. В той же час сектор відіграє не дуже значну роль в економіці країни, і його частка ВВП становить лише 0,2 %. Шляхом експорту лаврака, дорадо та форелі, Туреччина отримала прибуток у 360 мільйонів євро у 2014 році і є нето-експортером продукції рибальства та аквакультури. Внутрішнє споживання демонструє тренд до зниження, але очікується значне зростання протягом наступних років як результат виписаних планів з розвитку аквакультурного виробництва.

Туреччиною забезпечено 27 % від загального вилову водних біоресурсів у Середземному та Чорному морях. При цьому 70 % від цього вилову здійснюється у Чорному морі. Із загальним виловом у 302,2 тис. тонн у 2014 році, Туреччина випередила Італію, Туніс та Алжир у перелічених морях. В останні роки помітним стало суттєве зменшення виловів, з 589 тис. тонн у 2007 році до 266 тис. тонн у 2014 році (рис. 3.14).

Основними промисловими видами є дрібні пелагічні види риб. Зокрема, вилов анчоуса склав 96 тис. тонн, шпроту – 42 тис. тонн, сардини – 18 тис. тонн, ставриди – 12 тис. тонн, що у підсумку становило 73 % всієї виловленої риби.

При цьому у 2014 році обсяги вилову анчоуса зменшились на 46 %, сардини – на 24 %, ставриди – на 44 % [7; 22; 27].

ТОНН

роки

Рис. 3.14 Обсяги вилову Туреччиною морських риб [8; 16; 27].

Іншими звичайними видами, що виловлював турецький флот, були атлантична пеламіда, мерланка та луфар (рис. 3.15) [7; 10; 22].

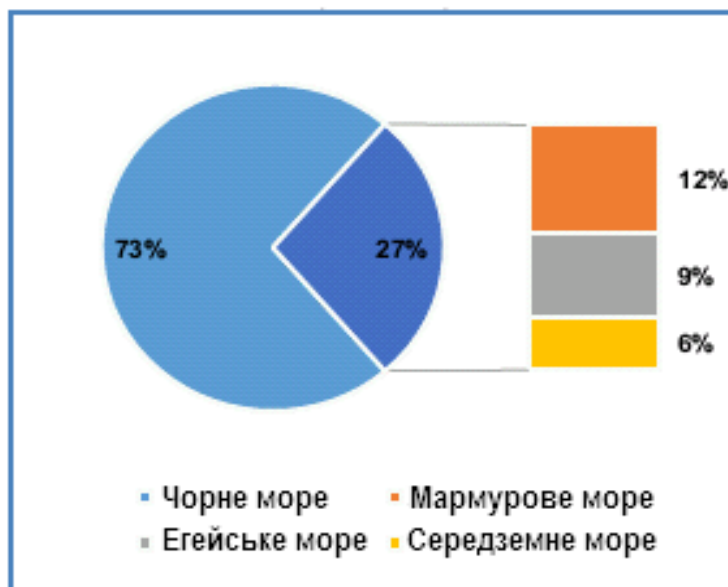

Рис. 3.15 Обсяг вилову морської риби Туреччиною за басейнами [8; 16; 17].

Рибальство у внутрішніх водоймах протягом останніх 10 років демонструє сталий тренд до зменшення обсягів вилову (у середньому зменшення становить приблизно 2,3 % на рік) і досягло 36 тис. тонн у 2014 році (рис. 3.16) [7; 10; 22].

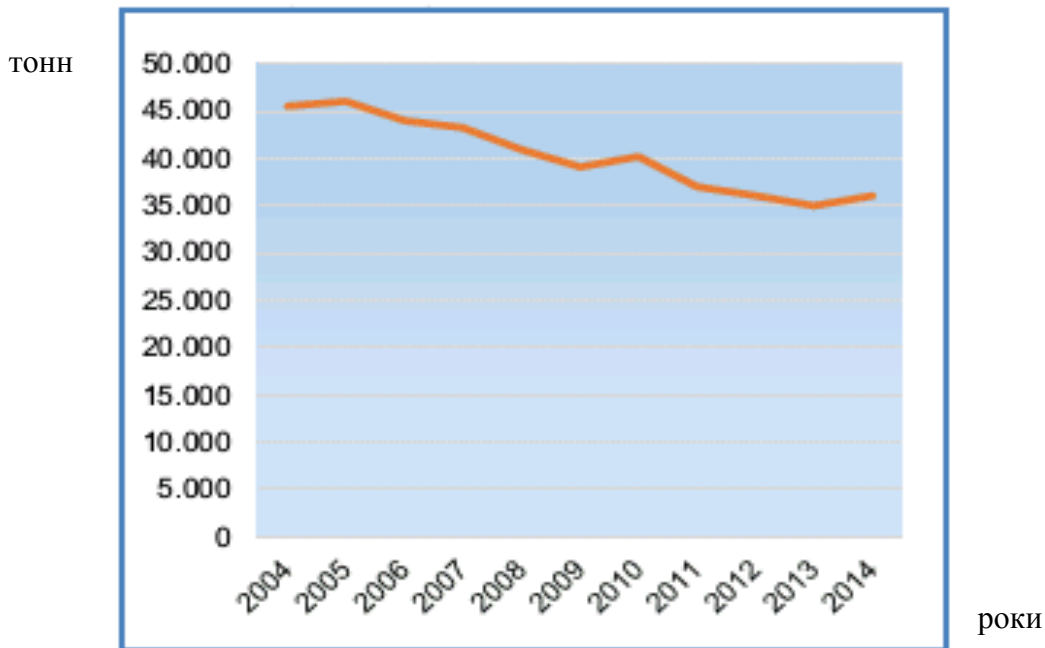

Рис. 3.16 Вилов риби Туреччиною в умовах рибальства у внутрішніх водоймах [6].

Основними комерційними видами є звичайний короп, верховодка, атерина та сріблястий карась. Разом вони становлять 78 % вилову у прісних водоймах. Аквакультура в Туреччині набула зростання протягом останнього десятиліття. При цьому морська аквакультура демонструвала стаке зростання протягом цього періоду, а от прісноводна, за винятком форелівництва, зменшила обсяги виробництва на 12 % протягом останнього року (рис. 3.17).

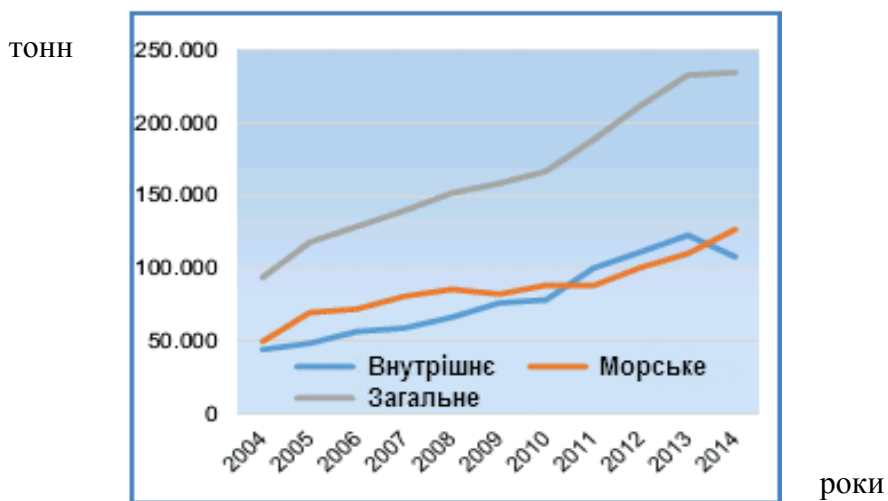

Рис. 3.17 Виробництво продукції аквакультури в Туреччині [6; 8; 27].

Основними видами турецької аквакультури є 3 види: лаврак, дорадо, яких

вирощують у морській аквакультурі та форель, яку вирощують у прісній воді. Також декілька підприємств залучені до відгодівлі тунця. За планом до 2023 року виробництво аквакультури має бути доведено до 600 тис. тонн на рік до 2023 року. Передбачається, що експорт продукції аквакультури зросте до 2023 року до 1 млрд. дол. США або 750 млн. євро. У 2013 році цей показник становив 428 млн. євро. Після розробки Національного плану розвитку морської аквакультури у 2008 році було переміщено прибережні морські ферми у нові місця, віддалені від берега. Дослідження підтверджують, що торговельний баланс країни є позитивним в частині продукції рибальства та аквакультури. Експорт становив 509 млн. євро у 2014 році, а обсяг імпорту – 150 млн. євро (табл. 3.3).

3.3 Експорт Туреччини за основними видами рибної продукції у 2013 році [6]

Продукція	Тонн	100 EUR	EUR/ кг
Свіжа райдужна форель	3,461	9,017	2,61
Морожена райдужна форель	12,377	32,086	2,59
Свіже філе райдужної форелі	282,0	1,158	4,11
Морожене філе форелі	655,0	2,746	4,19
Копчене філе форелі	4,081	31,801	7,79
Свіжий короп	8,525	4,855	0,57
Свіжий блакитний тунець	2,035	28,537	14,02
Живий лаврак (молодь)	115,0	741,0	6,44
Свіжий лаврак	16,902	68,855	4,07
Морожений лаврак	1,140	5,039	4,42
Живий дорадо (молодь)	186,0	1,916	10,30
Свіжий дорадо	18,037	61,411	3,40
Морожений дорадо	3,846	15,187	3,95
Інші свіжі філе риби*	5,001	42,538	8,51
Інші морожені філе риби*	2,717	24,962	9,19
Інші	21,703	96,719	4,46
Всього	101,063	427,568	4,23

У експорті переважають (70 %) вирощені в аквакультурі лаврак, дорадо та форель. Свіжий блакитний тунець (7 % загального експорту за вартістю) також приносить прибуток, при цьому вартість одиниці експорту вища за 14 євро/кг. Основними покупцями продукції є Європейський Союз, Японія, Росія та Ліван.

Основними продуктами, що імпортуються Туреччиною, є морожена

скупбрія (25 % від імпорту за вартістю), свіжий лосось (20 %), морожений тунець для консервної промисловості (15 %) та морожений кальмар (7 %) (табл. 3.4). Основними постачальниками імпорту є Норвегія, Ісландія, Марокко та Гвінея [11, С. 4–18].

3.4 Імпорт за основними видами продукції Туреччиною у 2013 році [6; 8]

Продукція	Тонн	100 EUR	EUR/ кг
Свіжий лосось	5,059	28,611	5,66
Живий блакитний тунець (для відгодівлі)	564	7,498	13,29
Морожений жовтоперий тунець (для консервування)	1,728	3,368	1,95
Морожений смугастий тунець (для консервування)	10,168	17,753	1,75
Морожений великоокий тунець (для консервування)	289	553	1,91
Морожена скупбрія	28,838	35,441	1,23
Морожений кальмар	3,608	9,856	2,73
Інші	13,031	24,608	1,89
Всього	67,530	141,895	2,10

Торговельний баланс в частині торгівлі рибопродукцією з Європейського Союзу у 2014 році є позитивним, оскільки експорт країн Європейського Союзу до Туреччини досить обмежений і становить 25 млн євро за вартістю та 17 тис. тонн за кількістю. Імпорт Європейським Союзом турецької продукції значно більший і складає 348 млн. євро або 69 тис. тонн [7; 10; 11; 27]. Туреччина є сімнадцятою за місцем торговельним партнером Європейського Союзу в постачанні риби та рибної продукції. Країна забезпечує 1,6 % загального імпорту з-за меж Європейського Союзу у 2014 році. Основними державами-членами Європейського Союзу, що імпортували турецьку рибу і рибну продукцію, були Нідерланди, Німеччина, Італія та Іспанія.

Європейський Союз імпортує з Туреччини в основному дорадо, лаврак, форель. Ці види продукції конкурують з продукцією, виробленою у країнах

Європейського Союзу, та надходять на його ринок за цінами, що нижчі за ціни європейських виробників (табл. 3.5).

3.5 Імпортні ціни на деякі видів продукції у 2014 році [13; 21; 27]

КТЗЕД код	Продукція	Імпортна ціна (EUR/ кг)		
		країни в ЄС	Туреччина	інші поза ЄС
03 02 84 10	Свіжий лаврак	5,52	4,93	7,05
03 02 85 30	Свіжий спар	4,81	4,55	12,28
03 02 11 80	Свіжа форель	3,53	3,08	3,98
03 03 14 90	Морожена форель	3,47	3,03	3,52
03 05 43 00	Копчена форель	10,05	7,99	12,66

Така риба є конкурентом європейській продукції завдяки отриманню внутрішні субсидій. Європейська комісія прийняла рішення запровадити компенсаційні мита у розмірі від 6,7 % до 9,5 % на порційну райдужну форель з Туреччини (регуляторний акт, яким запроваджено зазначене рішення – Регламент № 2015/309 від 26.02.2015). Експорт Європейського Союзу до Туреччини досить обмежений та складається з мороженої риби (дрібні пелагічні, тунці, головоногі молюски) (табл. 3.6).

3.6 Споживання продукції рибальства та аквакультури в Туреччині у 2013 році

Виробництво	Разом
Рибальство, аквакультура, тонн	607,500
Експорт, тонн	101,100
Імпорт, тонн	67,500
Фабрики з виробництва рибного борошна та олії, тонн	87,900
Не перероблено або не спожито, тонн	6,400
Внутрішнє споживання, тонн	479,600
Споживання на одну особу, кг	6,3

Споживання риби у Туреччині становить лише половину від середнього загальносвітового рівня та третину від рівня Європейського Союзу [7; 10; 22].

Споживання морепродуктів суттєво відрізняється у окремих регіонах.

У цілому 70 % рибної продукції споживається у чорноморському регіоні. Анчоуси (хамса), райдужна форель, ставрида та мерланка є основними типовими видами, що споживаються на внутрішньому ринку морепродуктів Туреччини. Найбільш популярною рибою є свіжа хамса [17; 27].

У 2013 році споживання на одну особу продукції рибальства та аквакультури становило лише 6,3 кг (рис. 3.18) [8; 16; 27].

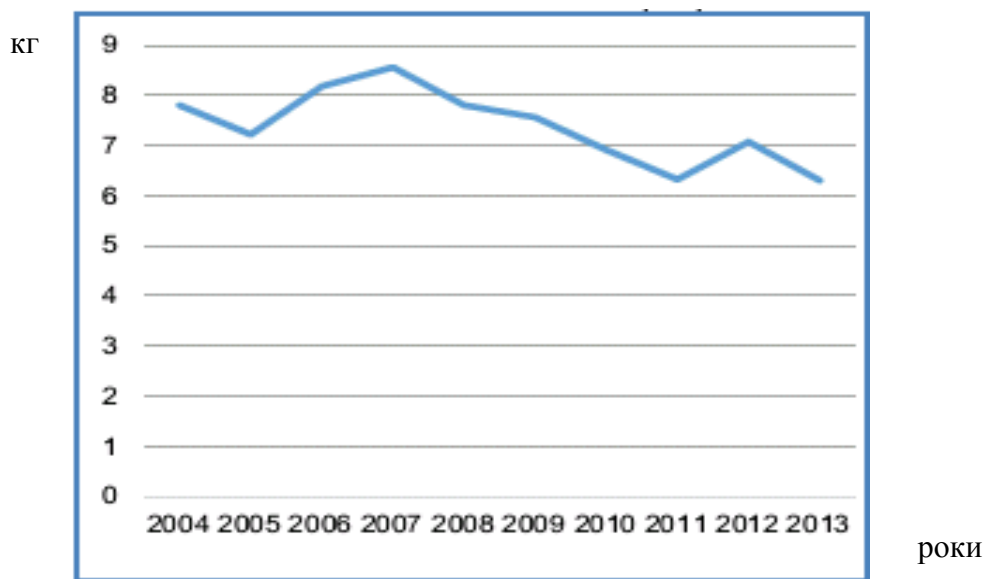

Рис. 3.18 Динаміка споживання риби у Туреччині на одну особу, кг [8; 16].

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що по всій території Туреччини переважає споживання необробленої свіжої риби.

Це пов'язано із тим, що є лише незначна кількість холодильників та переробних підприємств у рибному господарстві. Внутрішнє споживання демонструє певне зниження протягом останнього десятиріччя.

Дослідження підтвердили, у випадку, якщо буде досягнуто цілей, визначених для сектору аквакультури відповідною національною програмою, споживання на одну особу у прогнозі до 2023 року подвоїться [7; 10; 22; 27].

3.5 Перспективи та виклики у сфері рибальства та аквакультури Бразилії

Рибне господарство відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки Бразилії, забезпечуючи населення важливим джерелом білка та засобами для існування домогосподарств. Близько 4 млн. чол. залучені у рибне господарство. У Бразилії рибальство та аквакультура здійснюється вздовж берегової лінії довжиною 8400 км морського узбережжя та використовує значні ресурси прісної води. Протягом останніх декількох років потужне зростання рибного господарства відбувалось за рахунок аквакультури. Виробництво продукції аквакультури у середньому зростало на 9 % щорічно протягом останніх десятиліть. У даний час Бразилія є другим у Америці виробником продукції аквакультури після Чилі. Найбільше зростання спостерігалось у виробництві прісноводних видів риби, які домінували у продукції аквакультури. При цьому виробництво продукції марикультури становило 15 % всього обсягу. До 2024 року прогнозується зростання виробництва аквакультури на 52 %. У першу чергу це відбуватиметься за рахунок збільшення внутрішнього попиту та національної політики з підтримки сталого зростання сектора. Головні глобальні виклики для подальшого розвитку пов'язані з питаннями довкілля та потенціальним впливом аквакультури на біорізноманіття та екосистему. Не дивлячись на невелике зростання уловів протягом останнього десятиріччя, деякі прибережні морські та прісноводні види ресурсів експлуатуються у повному обсязі або навіть надексплуатуються у результаті рибальства. Більшість рибалок використовують застарілий флот, який до того ж зосереджений на вилученні надексплуатованих ресурсів, що призводить до низької ефективності рибальства.

Надлишкові рибальські зусилля призводять до падіння ефективності та зростанню конфліктів щодо доступу до рибних ресурсів. Конфлікти трапляються між кустарним та індустріальним рибальством, а також між

рибальськими громадами. Кустарний промисел домінує у виробництві продукції рибальства, забезпечуючи 60 % вилову. Цей відсоток вищий у рибальстві внутрішніх водойм. Існують певні перспективи невеликого зростання виловів у внутрішніх водоймах завдяки поліпшенню управління ресурсами, що сприяло досягненню 30 % виловів.

Протягом останнього десятиріччя внутрішнє споживання риби стало зростати завдяки росту виробництва та імпорту. Оціночний рівень споживання на одну особу збільшився з 6,0 кг/особу у 2005 році 9,9 кг/особу у 2014 році. Це зростання є також результатом потужних заходів на підтримку споживання риби всередині країни. Існують суттєві регіональні відмінності у рівні споживання з істотно більш високим у штаті Амазонія. Прогнозується подальше зростання споживання риби протягом наступного десятиріччя з досягненням до 2024 року рівня 12,7 кг/особу, що на 30 % вище рівня ніж у 2012 році та 2014 році порівняно (рис. 3.19) [10].

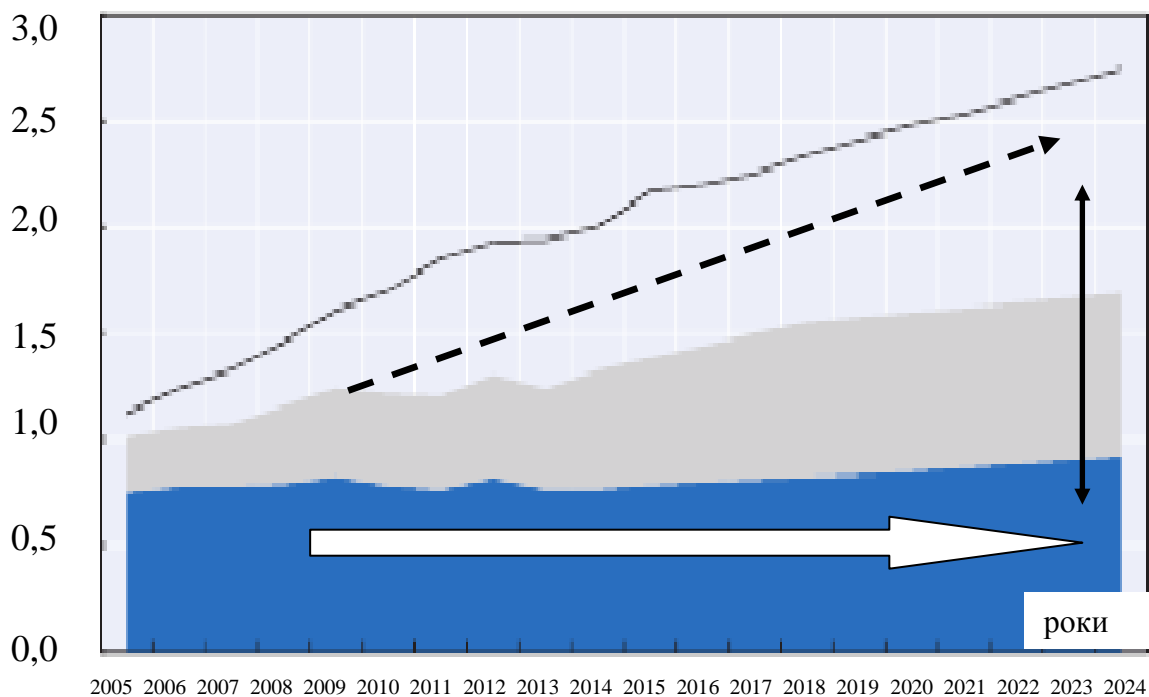

Рис. 3.19 Динаміка виробництва риби та рівня її споживання у Бразилії [2; 5; 10].

Бразилія була нето-імпортером риби та рибопродуктів та найбільшим імпортером цієї групи товарів у Латинській Америці та Карибському басейні.

Стрімке зростання попиту призвело до зростання імпорту риби для споживання людьми (з 297 млн. дол. США у 2005 до 1,5 млрд. дол. США у 2014 році) та зменшенню експорту (з 405 млн. дол. США до 207 млн. дол. США за цей же період).

Міністерство сільського господарства, тваринництва та продовольства (MAPA), через Секретаріат з захисту сільського господарства (SDA), відповідальне за захист здоров'я тварин і рослин. SDA надано повноваження контролювати всі аспекти СФР та міжнародну торгівлю живими тваринами, фруктами, рослинами, овочами, зерном, ветеринарними ліками, пестицидами та їх компонентами; він також реєструє та інспектує продукцію та діяльність, яка використовує генетично модифіковані організми за дорученням Національної технічної комісії з біотехнології (CTNBio), яка надає відповідні повноваження.

Міністерство рибальства та рибництва відповідає за здоров'я водних тварин. Його генеральний координаційний офіс із здоров'я водних тварин (CGSAP) здійснює санітарний контроль з метою захисту природного та репродукційного середовища Бразилії, включаючи імпорт риби та водних тварин, їх репродуктивного матеріалу.

Бразильське агентство з нагляду за здоров'ям (ANVISA), автономна установа, пов'язана з міністерством охорони здоров'я через управлінський контракт. Воно відповідальне за здійснення контролю за виробництвом та розміщенням на ринку продукції та послуг, які є предметом санітарного нагляду з метою здійснення захисту здоров'я людини.

ANVISA відповідальне також за надання дозволів на здійснення імпорту у пунктах прикордонного контролю перед ввезенням до Бразилії.

3.6 Прогнозування світового виробництва риби у контексті аналізу моделі ФАО щодо розвитку рибного господарства

Майбутнє рибного господарства формується під впливом соціального розвитку в екологічному, соціальному та економічному контексті на місцевому, регіональному та глобальному рівнях [1; 3; 24; 40]. Тому цілком закономірно, що місце як рибальства, так і аквакультури буде визначатися його здатністю вирішувати стратегічні взаємопов'язані проблеми глобального і місцевого значення. Очевидно, що зростання населення і доходів разом з урбанізацією і диверсифікацією раціону харчування, створять у країнах, що розвиваються додатковий попит на продукти тваринного походження, в тому числі і на рибу.

Тому нами запропоновано розроблену модель для аналізу перспектив рибальства та аквакультури з погляду його виробничого потенціалу, споживання, цін і тих ключових факторів, які здатні впливати на пропозицію і попит в майбутньому [1, С. 506–516; 5; 7; 8, С. 107–109; 15; 17; 19] (рис. 3.20).

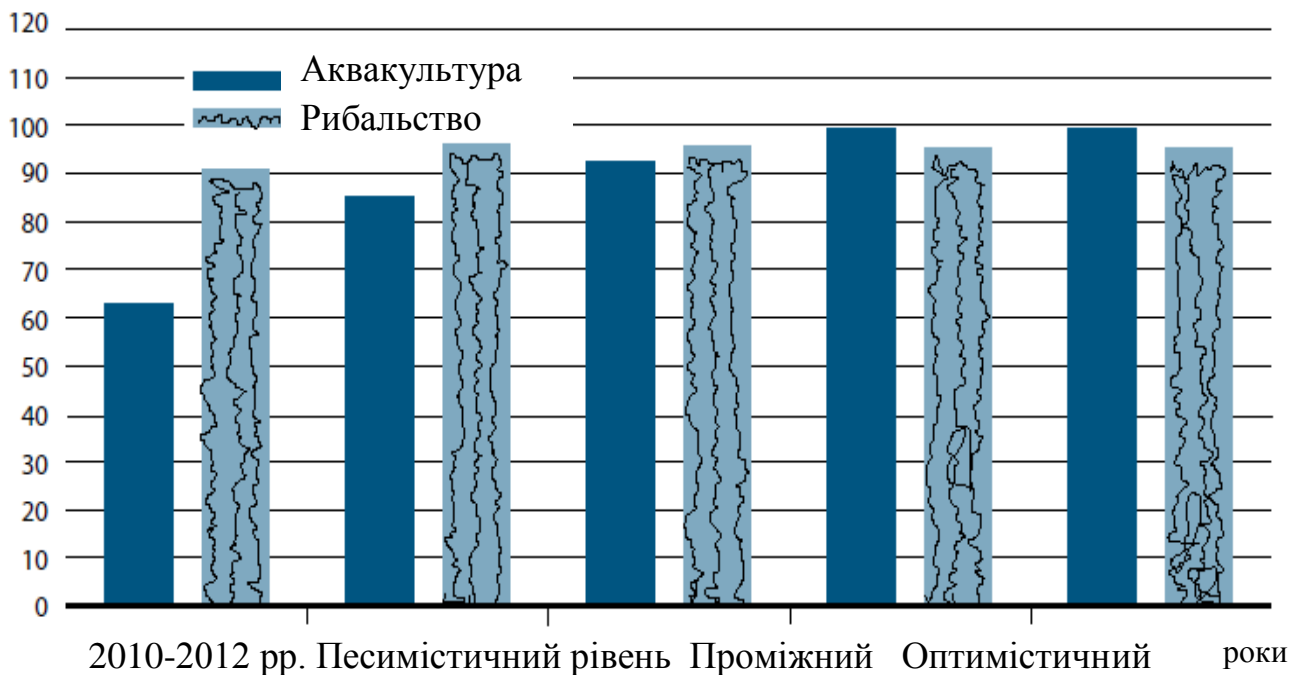

Рис. 3.20 Модель розвитку рибного господарства за різними сценаріями розвитку [15; 16; 24].

Ці прогнози оновлюються щорічно для того, щоб відображати ймовірні сценарії на 10-річну перспективу при певних припущеннях, наприклад, макроекономічне середовище, правила і тарифи міжнародної торгівлі, управлінські обмеження для виробництва та довгострокові тенденції продуктивності [5; 24; 40]. Ці припущення відображають конкретне макроекономічне і демографічне середовище, яке визначає еволюцію попиту та пропозиції (рис. 3.21).

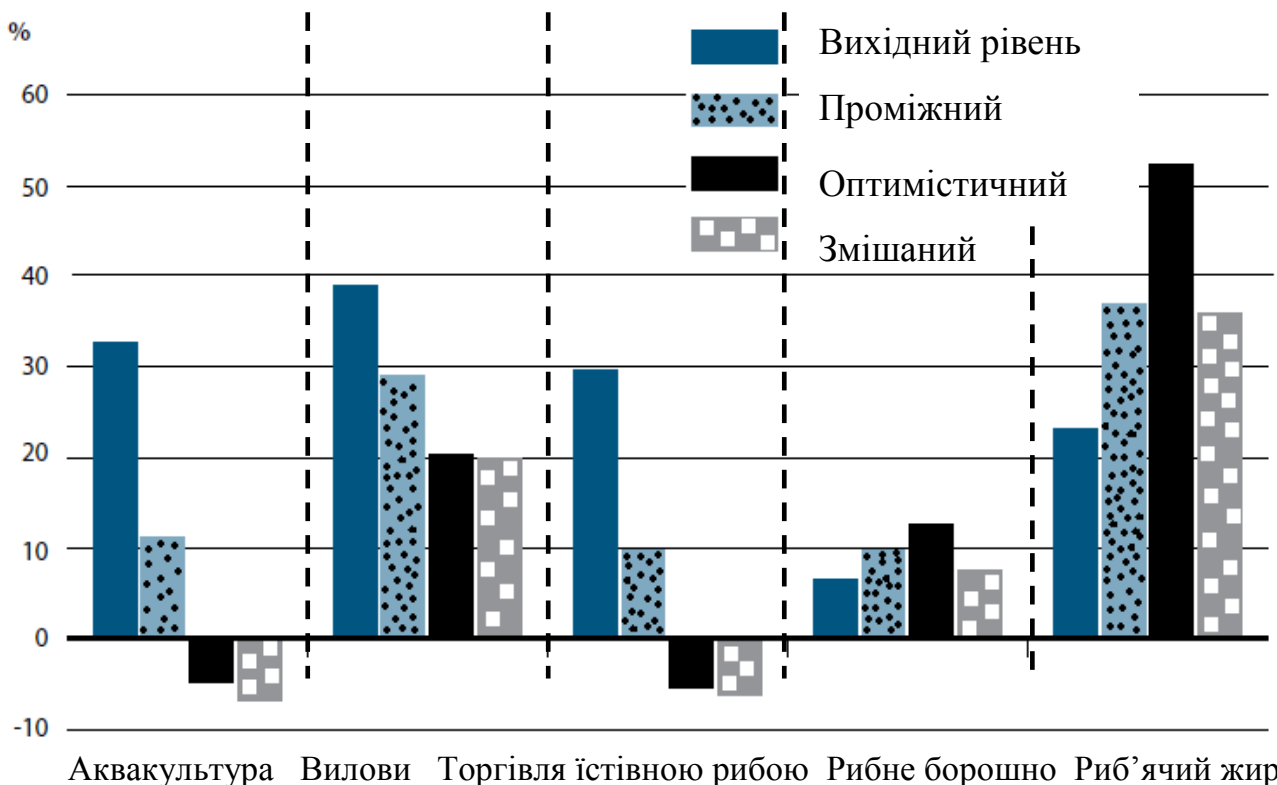

Рис. 3.21 Зміна світових цін відповідно до різних сценаріїв за період з 2010 до 2022 рр. у контексті моделі розвитку рибного господарства за ФАО [3; 16; 24].

В останні роки рибне господарство все частіше вмонтоване в загальний аналіз становища в аграрному секторі, у тому числі в прогнозні моделі – з тим, щоб більш комплексно і послідовно проаналізувати середньо- і довгострокові перспективи з урахуванням взаємодії з іншими харчовими продуктами [8; 25].

Крім цього, в даних сценаріях передбачаються більш високі темпи розвитку виробництва аквакультури в порівнянні з вихідним рівнем. Зведені прогнози всіх чотирьох сценаріїв відображені в табл. 24 і 25 [4; 7; 8, С. 208; 10; 28; 40].

Виходячи із зроблених припущень, виробництво світового рибного господарства під впливом більш високого попиту протягом 2013-2022 рр. має зрости у 2022 році до 181 млн тонн, з яких 161 млн тонн будуть призначені для безпосереднього споживання людьми (табл. 3.7).

3.7 Модель розвитку рибного господарства до 2022 року за ФАО [3; 5; 7; 16; 19; 26]

	Базовий період 2010- 2015 рр.	Сценарії на 2022 рік			
		Вихідний	Проміжний	Оптимістичний	Змішаний
		(млн тонн в еквівалентні в живій вазі)			
Світ					
Виробництво рибного господарства, всього	153,9	181,0	188,0	194,8	194,7
Аквакультура	62,9	85,1	92,4	99,3	99,3
Вилови	91,0	95,9	95,6	95,4	95,4
Виробництво рибного борошна (вага продукції)	6,1	7,0	7,3	7,6	7,73
Виробництво риб'ячого жиру (вага продукції)	0,98	1,0	1,0	1,0	1,08
Торгівля рибою для споживання	36,9	45,0	45,5	46,2	46,5
Пропозиція риби для споживання	131,7	160,5	167,3	173,9	174,0
Споживання на одну особу (кг)	18,9	20,7	21,6	22,4	22,4
Африка					
Виробництво рибного господарства, всього	9,0	10,4	10,5	10,6	10,2
Аквакультура	1,3	2,0	2,2	2,3	2,0
Експорт риби для споживання	1,8	1,9	1,7	1,6	1,6
Імпорт риби для споживання	3,8	4,6	4,9	5,1	5,3
Споживання риби на одну особу (кг)	10,0	9,0	9,4	9,7	9,6

Продовження табл. 3.7

Америка					
Виробництво рибного господарства, всього	22,2	23,7	24,1	24,4	23,7
Аквакультура	2,9	3,9	4,27	4,5	3,9
Експорт риби для споживання	6,5	8,2	8,1	8,0	7,7
Імпорт риби для споживання	7,6	9,3	9,5	9,6	9,7
Споживання риби на одну особу (кг)	14,9	15,1	15,6	16,1	15,9
Азія					
Виробництво рибного господарства, всього	104,9	128,5	134,8	140,8	142,3
Аквакультура	55,8	75,9	82,4	88,6	90,1
Експорт риби для споживання	19,2	24,2	25,0	25,9	26,9
Імпорт риби для споживання	14,5	17,6	17,5	17,5	17,4
Споживання риби на одну особу (кг)	21,7	24,6	25,8	26,8	26,9
Європа					
Виробництво рибного господарства, всього	16,0	16,6	16,9	17,1	16,6
Аквакультура	2,6	2,9	3,1	3,4	2,9
Експорт риби для споживання	8,6	9,1	9,6	9,5	9,2
Імпорт риби для споживання	10,2	12,5	12,8	13,0	13,1
Споживання риби на одну особу (кг)	21,2	23,5	24,3	25,0	24,8
Океанія					
Виробництво рибного господарства, всього	1,3	1,3	1,3	1,41	1,3
Аквакультура	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
Експорт риби для споживання	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7
Імпорт риби для споживання	0,6	0,7	0,8	0,8	0,8
Споживання риби на одну особу (кг)	26,5	28,5	29,1	29,7	29,6

Це свідчить про зростання у 18 % в порівнянні з середніми показниками для вихідного періоду 2010-2012 рр. при середньорічних темпах зростання в 1,3 % [3]. За прогнозами, виробництво промислового рибальства зросте на 5 % до майже 96 млн тонн (табл. 3.8).

3.8 Модель розвитку рибного господарства до 2022 року згідно різних сценаріїв за інформацією ФАО [1, С. 506–516; 3-5; 7; 9; 16; 19; 22-24; 26; 40]

	Вихідний рівень	Проміжний	Оптимістичний	Змішаний
Світ				
Виробництво рибного господарства, всього	17,6	22,2	26,5	26,5
Аквакультура	35,3	46,8	57,9	57,9
Вилов	5,4	5,1	4,9	4,9
Виробництво рибного борошна	15,0	20,6	25,8	26,7
Виробництво риб'ячого жиру	10,2	10,9	11,7	11,1
Торгівля рибною для споживання	21,9	23,2	25,0	25,9
Пропозиція риби для споживання	21,8	27,1	32,1	32,1
Споживання риби на одну особу	9,4	14,1	18,6	18,6
Африка				
Виробництво рибного господарства, всього	15,4	16,5	17,7	13,9
Аквакультура	47,5	60,1	72,1	47,5
Експорт риби для споживання	3,2	-5,8	-13,1	-13,9
Імпорт риби для споживання	21,0	27,0	32,9	37,6
Пропозиція риби для споживання	20,1	25,4	30,4	29,0
Споживання риби на одну особу	-10,3	-6,3	-2,6	-3,7
Америка				
Виробництво рибного господарства, всього	6,8	8,3	9,7	6,8
Аквакультура	35,2	46,8	57,8	35,2
Експорт риби для споживання	25,7	24,1	22,8	17,8

Продовження табл. 3.8

Імпорт риби для споживання	22,2	24,2	26,1	27,5
Пропозиція риби для споживання	11,9	15,7	19,2	17,9
Споживання риби на одну особу	1,3	4,7	7,9	6,8
Азія				
Виробництво рибного господарства, всього	22,5	28,5	34,2	35,7
Аквакультура	36,1	47,7	58,8	61,5
Експорт риби для споживання	25,8	30,1	35,1	40,2
Імпорт риби для споживання	21,2	20,1	20,5	19,9
Пропозиція риби для споживання	25,2	31,0	36,5	37,1
Споживання риби на одну особу	13,7	19,0	24,0	24,5
Європа				
Виробництво рибного господарства, всього	3,8	5,4	6,8	3,8
Аквакультура	12,4	22,0	31,2	12,4
Експорт риби для споживання	17,5	16,6	15,9	12,4
Імпорт риби для споживання	22,5	24,9	27,1	28,3
Пропозиція риби для споживання	12,1	15,7	19,0	18,5
Споживання риби на одну особу	11,0	14,5	17,8	17,3
Океанія				
Виробництво рибного господарства, всього	-0,5	1,1	2,5	-0,5
Аквакультура	32,3	43,8	54,6	32,3
Експорт риби для споживання	-9,7	-9,8	-10,0	-12,4
Імпорт риби для споживання	22,3	24,4	26,4	28,0
Пропозиція риби для споживання	23,3	25,9	28,3	27,7
Споживання риби на одну особу	7,6	9,8	11,9	11,4

Як показують дослідження, вказане зростання буде можливим завдяки поєднанню факторів, у тому числі відновленню запасів за рахунок поліпшення управління ресурсами, зростанню в ряді країн, що не обмежені виробничими квотами, а також поліпшення виловів, включаючи скорочення викидів, втрат і псування під тиском законодавства або більш високих ринкових цін [13]. Загальне зростання пропозиції прогнозується на аквакультуру, виробництво якої у 2022 році досягне приблизно 85 млн тонн (зростання за цей період у 35 %). Разом з тим, середньорічний приріст виробництва в ній в 2013-2022 рр. прогнозується в 2,5 % в порівнянні з 6,1 % в 2003-2012 рр. Головними причинами такого уповільнення зростання будуть нестача прісної води, менш сприятливе розміщення виробничих об'єктів, а також високі ціни на рибне борошно, риб'ячий жир та інші корми. Слід взяти до уваги, що 50 % світової аквакультури залежить від зовнішніх кормів. За прогнозом ФАО продукція аквакультури у глобальному виробництві рибного господарства зросте з 41 % в 2010-2012 рр. до 47 % у 2022 році. Відносно риби, призначеної для вживання в їжу, то продукція аквакультури має всі підстави досягти межі за 50 % від загального виробництва до 2015 року і досягти 53 % до 2022 року [7; 23, С. 3–6; 35].

За даними ФАО основна маса риби буде вирощуватися саме у рибному господарстві Азії. Її частка зросте з 68 % у базовому періоді до 71 % у 2022 році (до 55 % промислове рибальство та 89,2 % аквакультура). Китай залишиться основним виробником з 16 % і 63 % виробництва світового промислового рибальства та аквакультури відповідно. Очікується, що в рибному господарстві відбуватиметься підвищення цін і виробничих витрат. Водночас ціни в середньостроковій перспективі будуть рости в номінальному і реальному обчисленні. Ця тенденція стане підсумком впливу ряду факторів, що визначають загальну позитивну динаміку попиту, включаючи зростання доходів і населення, зростаючі ціни на м'ясо і загальне ослаблення позицій долара США. Крім цього, скорочення пропозиції сприяють такі чинники як обмежений

потенціал подальшого зростання виробництва промислового рибальства і ціновий тиск з боку найважливіших ресурсів, зокрема рибне борошно, риб'ячий жир. Очікується, що протягом аналізованого періоду середня ціна вивантаження улову в промисловому рибальстві (за винятком риби, що йде на переробку) зростатиме швидше, ніж штучно вирощеної риби (39 % і 33 %).

Аналіз даних ФАО показує, що у 2022 році близько 16 % продукції промислового рибальства буде перероблено на рибне борошно і риб'ячий жир, що на 7 % менше, ніж в середньому в 2010-2012 рр. Разом з тим, у 2022 році загальне виробництво рибного борошна і риб'ячого жиру зросте порівняно з вихідним періодом на 15 % і 10 % відповідно. Майже 95 % приросту з рибного борошна вдасться отримати за рахунок використання рибних обрізків.

Сталий попит і високі ціни на рибне борошно в умовах скорочення доступу до сировини і зростаючої частки продукції рибного господарства з високою доданою вартістю, призначеної для споживання, сприятимуть більш ефективному використанню відходів для виробництва рибного борошна.

Частка рибного борошна з рибних відходів у 2022 році у прогнозі має скласти 49 % всього виробництва рибного борошна. При випереджаючому зростанні глобального попиту порівняно з пропозицією, ціни на рибне борошно і риб'ячий жир до 2022 року зростуть на 6 % і 23 % відповідно.

Очікується, що дефіцит їх пропозиції в середньостроковому плані сприятиме збільшенню різниці між цінами на продукцію з риби. Прогнозується, що глобальне споживання рибної продукції на одну особу зросте з 18,9 кг у вихідний період до 20,7 кг у 2022 році. Річні темпи зростання скоротяться з 1,8 % до 0,6 %. Споживання риби на одну особу зросте на всіх континентах, за винятком Африки. В Африці споживання знизиться на 10 %, оскільки темпи приросту населення перевищуватимуть зростання пропозиції. Споживання риби підвищиться також в Азії (+ 14 %). За прогнозами, споживання риби виросте незначно або не виросте взагалі в багатьох розвинених країнах при загальному

прирості в 4 % до 2022 року. 91 % всього зростання споживання риби припадатиме на країни, що розвиваються. Навіть незважаючи на це, річне споживання риби на одну особу в них залишиться нижче, ніж у більш розвинених регіонах (19,8 кг проти 24,2 кг), хоча цей розрив буде скорочуватися.

Також продовжиться глобалізація виробничо-збутових ланцюгів у рибному господарстві: 36 % всієї продукції рибного господарства у 2022 році буде поставлено на експорт. Також світова торгівля рибою, призначеної для споживання, за цей період зросте на 22 %. Річні темпи зростання експорту знизяться з 3,3 % до 1,8 %, частково внаслідок зростаючих цін, більш високих транспортних витрат і уповільнення зростання аквакультури. У номінальному обчисленні середні ціни на реалізовану рибу та рибну продукцію, призначену для споживання, виростуть за цей період на 30 %. Вони також зростуть у реальному обчисленні, не досягнувши в той же час рівня початку 1990-х рр. На країни, що розвиваються, як і раніше буде припадати до 67 % всієї експортованої харчової риби. У тому числі частка країн Азії складе 54 %, а найбільшим світовим експортером буде Китай.

Привертає увагу змішаний сценарій, яким передбачено такий же загальний приріст, як і в оптимістичному сценарії, за винятком того, що більша його частина припаде на Азію. Виробництво продукції аквакультури в Азії становитиме 90,2 млн тонн, або зростання на 62 % у порівнянні з вихідним періодом, і на 14 млн тонн більше, ніж передбачає базовий сценарій. За прогнозом очікується, що на азіатські країни припаде майже 91 % світового виробництва аквакультури у 2022 року, а найвищі темпи зростання будуть спостерігатися в Бангладеш, Таїланді, Індії та Китаї. У порівнянні з іншими сценаріями, експорт рибної продукції з країн Азії виросте незначно. Так само, як і в оптимістичному сценарії, очікується, що споживання рибної продукції на одну особу у світі у 2022 році досягне 22,4 кг, однак з невеликими відмінностями в розподілі цього приросту за континентами.

Список літератури до розділу 3

1. Fisheries: hope or despair? / Pitcher T. Cheung W. // Marine Pollution Bulletin, 2013. – № 74 (2). – С. 506–516.
2. Rebuilding global fisheries: the World Summit Goal, costs and benefits. Fish and Fisheries / Y. Cochrane, K. Bianchi, G. Willmann, R. Majkowski, J. Tandstad, M. Carocci, 2013. – № 14 (2). – С. 174–185.
3. Reversal of fish stock decline in the Northeast Atlantic / Fernandes P.G., Cook R.M. // Current Biology, 2013. – № 23 (15).
4. The World Bank. 2014. Global economic prospects [Електронний ресурс]. Volume 8, January 2014. Washington, DC. www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/GEP/GEP2014a/GEP2014a.pdf
5. De Graaf, G. & Garibaldi, L. (forthcoming). The value of African fisheries. FAO Fisheries and Aquaculture Circular № 1093. Rome, FAO.
6. Витяги із щорічного огляду «EU Fisheries and Aquaculture Markets Highlights - 07/2015» [Електронний ресурс]. <http://www.eumofa.eu/documents/10157/14151/Monthly+Highlights+-+No.7-2015.pdf>
7. Огляд стану сільського господарства ОЕСР/ФАО. The Agricultural Outlook 2015-2024, Paris, 2012. – 147 с. [Електронний ресурс]. <http://www.fao.org/3/a-i4738e.pdf>
8. Состояние мирового рыболовства и аквакультуры: возможности и проблемы, Рим, 2014. – 233 с. [Електронний ресурс]. www.fao.org/publications
9. Павленко О. Чому українському агросектору треба навчитися у Норвегії / О. Павленко // Європейська правда. [Електронний ресурс]. http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/11/25/7041186/view_print/
10. OECD/FAO (2015), «OECD-FAO Agricultural Outlook», OECD Agriculture Statistics (database). [Електронний ресурс]. <http://dx.doi.org/10.1787/agr-outl-data-en>. <http://dx.doi.org/10.1787/888933229141>

11. Грижевський М.В. Світові рибогосподарські ресурси / М.В. Грижевський, І.І. Грициняк, Т.М. Швець та ін. // Рибогосподарська наука України, 2011. – С. 4–18.
12. Индекс цен на рыбу ФАО снизился из-за падения стоимости лосося и креветки. [Електронний ресурс]. <http://fishretail.ru/news/read?id=285136>
13. Світові ціни на рибу піднялись до рекордних позначок, 2013. [Електронний ресурс]. http://vgolos.com.ua/news/svitovi_tsiny_na_rybu_pidnyalys_do_rekordnyh_poznachok_66615.html?print
14. Вдовенко Н.М. Регулювання розвитку аквакультури у штучних водоймах України : Монографія / Н.М. Вдовенко. – К.: Основа, 2011. – 368 с.
15. Продовольственный прогноз ФАО. Индекс цен на рыбу ФАО [Електронний ресурс]. www.fao.org/GIEWS/English/fo/index.htm
16. FAO. 2012. Evaluation of FAO's support to the implementation of the Code of Conduct for Responsible Fisheries. Office of Evaluation. Rome. – 145 с.
17. GLOBEFISH Highlights / Ежеквартальный бюллетень [Електронний ресурс]. www.globefish.org/price-reports.html
18. Report of the Fourth Meeting of the Regional Fishery Body Secretariats Network (RSN-4), Rome, 13 July 2012. FAO Fisheries and Aquaculture Report. – № 1013. – Rome, 2013. – 28 с. [Електронний ресурс]. www.fao.org/docrep/017/i2774e/i2774e00.pdf.
19. Performance reviews by regional fishery bodies: introduction, summaries, synthesis and best practices / M. Fagnani, S. Swan, J. Tamada, K. Watanabe // Volume I: Рим, ФАО, 2012. – 92 с. [Електронний ресурс]. www.fao.org/docrep/015/i2637e/i2637e00.pdf.
20. Estimating the worldwide extent of illegal fishing / D. Pearce, J. Pramod, G. Peatman, T. Watson, R. Beddington, J. Pitcher // PLoS ONE, 2009. – № 4 (2).
21. IW:LEARN. 2001–2014. CTI Strategies for Fisheries Bycatch Management. В сборнике IW:LEARN [Електронний ресурс]. <http://iwlearn.net/iw-projects/3619>

22. IW:LEARN. 2001-2014. Sustainable Management of Bycatch in Latin America and Caribbean Trawl Fisheries (REBYC-II LAC). В сборнике IW:LEARN [Електронний ресурс]. <http://iwlearn.net/iw-projects/5304>

23. Развитие аквакультуры в искусственных водоемах на основе приоритетных направлений маркетинговой деятельности / Н. Вдовенко // *Věda a vznik – 2012/2013: materiály IX mezinárodní vědecko – praktické konference*, (Praha 27 prosince 2012–05 ledna 2013 roku). – *Ekonomické vědy* : Praha, Publishing House Education and Science, 2013. – Díl 7. – С. 3–6.

24. Состояние мирового рыболовства и аквакультуры в 2012 г., Рим., 2012. – 237 с. [Електронний ресурс]. www.fao.org/docrep/016/i2727r/i2727r.pdf

25. Vdovenko N., Methodological basis to ensure the competitiveness of the agricultural sector in terms of growth of aggregate demand for safe food / Vdovenko N., Heraimovych V., Bogach L. // *National economic reform: experience of Poland and prospects for Ukraine – Collective monograph*. – V. 1. – Poland, Izdevnieciba Baltija Publishing, 2016. – 472 p.

26. Сільське, лісове та рибне господарство Іспанії [Електронний ресурс]. <http://www.geograf.com.ua/spain/527-spain-agriculture>

27. Господарство Туреччини [Електронний ресурс]. <http://ukr-tur.narod.ru/turizm/spysok/turkey/gospodtuech/gospodarturech.htm>

28. Сільське, лісове та рибне господарство Великої Британії [Електронний ресурс]. <http://www.geograf.com.ua/great-britain/553-great-britain-agriculture>

29. Специфические особенности формирования цены на продукцию аквакультуры / Н.М. Вдовенко // *Материалы Всероссийской научно-практической конференции «Цена и ценообразование в экономике знаний»*, Курган, Институт Экономики УрО РАН, 9 апреля 2012 г. – Курган, 2012. – С. 127–129.

30. Соціально-економічні аспекти розвитку аграрного сектору економіки України : Колективна монографія, Юшин С.О., Вдовенко Н.М., Шмігельська К.М.,

Ліба Н.С. та ін. – Умань: Сочінський, 2012. – 348 с. Розділ «Світова аквакультура в кінці XX – початку XI століть: стан та проблеми розвитку».

31. Проблемы экономики и управления предприятиями, отраслями, комплексами : монография / Бром А.Е., Вдовенко Н.М., Гоголина Л.С., С.С. Чернов // Раздел «Методологические аспекты формирования и прогнозирования цены на рынке продукции аквакультуры». – Новосибирск: СИБПРИНТ, 2010. – 385 с.

32. Fish to 2030 : Prospects for Fisheries and Aquaculture World Bank report № 83177-GLB Office of the Publisher, The World Bank, 1818 H Street NW, Washington, DC 20433, USA. – P. 80.

33. World Bank. 2013c. China 2030: Building a Modern, Harmonious and Creative High-Income Society. Washington, DC: World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/2012/02/15873233/china-2030-building-modern-harmonious-creative-high-income-society> (accessed March 3, 2013).

34. USDA (U.S. Department of Agriculture). 2012. «Maternal Intake of Seafood Omega-3 Fatty Acids and Infant Health: A Review of the Evidence» Nutrition Insight 46. Center for Nutrition Policy and Promotion, USDA, Washington, DC.

35. Somwaru, A., S. Dirkse. 2012. Dynamic PEATSim Model: Documenting Its Use in Analyzing Global Commodity Markets. Technical Bulletin 1933. Washington, DC: Economic Research Service, U.S. Department of Agriculture. <http://www.ers.usda.gov/publications/tb-technical-bulletin/tb1933.aspx> (accessed August 12, 2013).

36. Ninh N.H., 2013. A Comparison of Communal and Separate Rearing of Families in Selective Breeding of Common Carp (*Cyprinus carpio*): Responses to Selection / Ninh, N.H., R.W. Ponzoni, N.H. Nguyen, J.A. Woolliams, J.B. Taggart, B.J. McAndrew, and D. J. Penman // *Aquaculture*, 408–409: 152–59.

37. Melnychuk M. C., 2013. Effects of Management Tactics on Meeting Conservation Objectives for Western North American Groundfish Fisheries / Melnychuk, M. C., J. A. Banobi, and R. Hilborn // *PLOS ONE* 8 (2): e56684.

38. Leung T.L., 2013. More Rapid and Severe Disease Outbreaks for Aquaculture at the Tropics: Implications for Food Security / Leung T.L., Bates.A.E. // Journal of Applied Ecology 50 (1): 215–22.
39. Jackson, A. 2010. «IFFO Responsible Supply Certification Program». Global Outlook for Aquaculture Leadership Conference» Kuala Lumpur, Malaysia, October 17–20. <http://www.galliance.org/update/GOAL10/Jackson.pdf>.
40. Rosegrant M., 2001. Global Food Projections to 2020: Emerging Trends and Alternative Futures / Rosegrant M., Paisner M., S. Meijer, and J. Witcover // Washington, DC: International Food Policy Research Institute.
41. Gechbaia B. Coordination of process standartization and methodology of state regulation of agrarian sector / Vdovenko N., Gechbaia B. // Moambe. – 2016. – № 23. – С. 17–21.
42. Стратегічна екологічна оцінка в контексті європейської інтеграції : Навч. посібник. / Вдовенко Н.М., Кірейцева О.В., Коробова Н.М. – К.: НУБіП України, 2016. – 87 с.
43. Механізми і методологія збирання даних у галузях аграрного сектору економіки / Вдовенко Н.М., Гераймович В.Л. // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». – К., 2016. – Вип. 244. – С. 105–113.
44. Бокова С.Л. Продовольча безпека держави в умовах глобалізації / С.Л. Бокова, О.В. Боков // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». – К., 2016. – Вип. 244. – С. 164–170.
45. Reforms to increase production, streamline administration. Eurofish Magazine № 1. – 2016. – P. 34–35.
46. Кваша С.М. Методологічний базис прийняття суспільних рішень в аграрній політиці / Кваша С.М. // Авторське свідоцтво № 67499 від 31.08.2016.

РОЗДІЛ 4

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ СУБ'ЄКТІВ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА

4.1 Інформаційне забезпечення рибного господарства в контексті глобальних трансформацій

Згідно із Законом України «Про аквакультуру» від 18.09.2012 № 5293-VI (чинний з 01.07.2013 р.) [1], суб'єкти рибного господарства у галузі аквакультури зобов'язані подавати центральному органу виконавчої влади у сфері рибного господарства звітну інформацію щодо обсягів виробництва продукції аквакультури у визначені строки та за формами затвердженими в установленому порядку. Форму 1А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20_ рік» заповнюють усі, без винятку, як юридичні особи, так і фізичні особи-підприємці, які здійснюють, виробництво рибопосадкового матеріалу та товарної риби в умовах аквакультури.

Розділи I «Баланс площ виробничих потужностей водних об'єктів за звітний рік», III «Вирощування рибопосадкового матеріалу», IV «Вирощування товарної риби», V «Вилів товарної продукції», VI «Витрати кормів та внесення добрив», VII «Економічні показники виробництва продукції аквакультури» звіту заповнюють за результатами звітного року (починаючи з 1 січня по 31 грудня), а розділ II «Наявність ремонтно-маточного поголів'я» – станом на початок звітного року [12; 14; 16; 55].

Форму № 1 А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20_ рік» заповнюють на підставі спеціальних первинних документів. В основу розроблення первинної облікової документації покладено групування за технологічними процесами виробництва продукції аквакультури та узгоджено з абзацами 26 та 43 статті 9 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» від 08.07.2011 № 3677-VI [2; 8].

Форми затверджено наказом Мінагрополітики України «Про затвердження спеціальних форм первинної документації для суб'єктів рибного господарства в галузі аквакультури» від 19.06.1012 № 362, зареєстровано в Мінюсті України від 05.07.2012 № 1126/21438 [5; 63]:

№ А-01 «Акт № __ про переведення поголів'я з групи в групу»;

№ А-02 «Відомість про наявність ремонтного поголів'я (за видами риб) __»;

№ А-03 «Відомість про наявність маточного поголів'я (за видами риб) __»;

№ А-04 «Журнал отримання статевих продуктів від маточного поголів'я»;

№ А-05 «Журнал спостережень за інкубацією ікри»;

№ А-06 «Акт № __ про результати інкубації ікри»;

№ А-07 «Відомість про результати нересту»;

№ А-08 «Акт № __ про результати підрощування личинки»;

№ А-09 «Акт № __ про розведення живих кормів»;

№ А-10 «Акт № __ про зариблення»;

№ А-11 «Зведена відомість про зариблення»;

№ А-12 «Відомість про результати контрольного лову»;

№ А-13 «Акт № __ про облов»;

№ А-14 «Зведена відомість облову»;

№ А-15 «Акт № __ умовного визначення кількості риби в необловлених водних об'єктах»;

№ А-16 «Акт № __ на вибуття поточних біологічних активів рибництва (загибель риби)»;

№ А-17 «Графік спуску та облову ставів, садків, басейнів, лотків, інших об'єктів»;

№ А-18 «Акт № __ про внесення добрив»;

№ А-19 «Акт № __ про підготовку нерестових ставів»;

№ А-20 «Лімітно-забірна картка на корми для риб»;

№ А-21 «Відомість про годівлю риби і витрати кормів»;

№ А-22 «Акт № __ визначення справедливої вартості продукції аквакультури (ікра, личинки, мальки, цьоголітки, однорічки, ремонтний молодняк, плідники, товарна риба)» [9, С. 109–112; 16; 21; 27; 55, С. 102–105; 57, С. 3–6; 61; 62, С. 15–19].

Зважаючи на викладене вище, збирання інформації, що стосується вилову риби, належить до компетенції Державного агентства рибного господарства України. Разом з тим, за дорученням Голови Державного агентства рибного господарства України, відповідно до наказу від 03.02.2015 року № 30, робоча група на базі Бюджетної установи «Методично – технологічний центр з аквакультури» від 08.02.2016 № 17-ОД здійснила узагальнення статистичних та інформаційних матеріалів з використанням даних форми № 1 А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20_ рік». Потому зібрана інформація була подана до Відділу статистичної і інформаційної служби (FIPS) Департаменту рибного господарства і аквакультури ФАО Організації Об'єднаних Націй, а також до Служби риболовної та риболовецької статистики ФАО. Слід відмітити, що Департаменту рибного господарства і аквакультури ФАО Організації Об'єднаних Націй відповідальний за збір, складання, аналіз і розповсюдження глобальної статистичної інформації стосовно рибних господарств, зазначених в базі даних рибних господарств ФАО (Додатки С-Х).

При цьому в результаті проведеного дослідження видно, що спостерігаються певні відмінності у статистиці щодо виловів у прісних водоймах, зокрема, район 5 та продукції аквакультури. У попередні роки до продукції аквакультури включали дані з виловів спеціальних товарних рибних господарств (СТРГ), які мають здійснювати випасну аквакультуру. В той же час у складі уловів таких господарств переважали ті види риб, до відтворення яких людина не мала стосунку, оскільки вони самі відтворюються. У даних за 2014 рік, в таблицю з аквакультури було включено саме інформацію із згаданої вище офіційно затвердженої спеціалізованої форми звітності щодо продукції аквакультури.

4.2. Формування науково-практичного розуміння обліку ремонтно-маточного поголів'я риб

4.2.1 Нормативні аспекти щодо формування та вирощування деяких видів племінних риб

У більшості рибницьких господарств продукцію вирощують за дволітнім циклом, який включає п'ять стадій технологічного процесу: вирощування і формування ремонтно-маточного стада, отримання потомства, вирощування цьоголітки, зимівля цьоголітки, вирощування товарної дволітки. Перш за все відмітимо, що ремонтно-маточні стада об'єктів аквакультури – це різновікові групи гідробіонтів, у тому числі їх статевозрілі особини (плідники), призначені для одержання статевих продуктів (статевих клітин) та/або потомства об'єктів аквакультури (п. 1 ст. 1 Закону України «Про аквакультуру» від 18.09.12 № 5293-VI [1]).

Плідників утримують у спеціальних маточних ставках, а ремонтне стадо, тобто різновікові групи нестатевозрілої риби, відібрані за кращими екстер'єрними ознаками для заміни вибракуваних плідників – у ремонтних ставках. Відбір риби на плем'я проводять серед цьоголіток, однорічок та дволіток, що досягли статевої зрілості. Це приблизно 50 % загального числа риб. Серед решти груп ремонтної молоді здійснюють коригуючий відбір, тобто вибраковують близько 5 % риб, які відстали у рості або травмовані [51, С. 20]. Щоб правильно визначити чисельність плідників і ремонтного стада риб у господарстві, слід враховувати потужність рибницького господарства [64, С. 49–51]. Зокрема враховують план реалізації такої продукції, личинки, цьоголітки, однорічки, продуктивність самок. Наприклад, продуктивність самок коропа у зонах становить (тис. шт/га):

личинки на одну самку на Поліссі – 225, у Лісостепу та Степу – 250 [7; 51];
цьоголіток (при виході 30 %) на Поліссі – 68, у Лісостепу та Степу – 75;
однорічок (при виході 85 %) на Поліссі – 51, у Лісостепу та Степу – 56;

дволіток (при виході 85 %) на Поліссі – 43, у Лісостепу та Степу – 48.

Робоча плодючість самок риб (тис. ікринок) за оптимальними та допустимими нормами становить: білого амура та білого товстолобика – 350–400 та 150–1200 відповідно; строкатого товстолобика – 500–600 та 200–1500.

Для деяких видів риб установлені лише оптимальні норми робочої плодючості. Так, оптимальна робоча плодючість (тис. ікринок) самок риб веслоноса – 10, райдужної форелі – 2; щуки – 20–45, судака – 150–1 000, великоротого буфало – 300–500, європейського сома – 25–40, чорного амура – 300–400. Оптимальна робоча плодючість (тис. ікринок) однієї самки амурського сазана становить 250, ленського осетра – 60, а самки стерляді при першій хвилі дозрівання – 12, другій хвилі – 18, третій – 25. При переведенні риби в стадо плідників на плем'я залишають 50–75 % самок і стільки ж самців [34, С. 10–12]. Орієнтовну кількість ремонтної молоді різних вікових груп коропа для відбору при щорічному вирощуванні 100 пар плідників (за заводського відтворення) наведемо у табл. 4.1.

4.1 Орієнтовна кількість ремонтної молоді різних вікових груп коропа
для відбору на вирощування

Вік риби, роки	Фізико-географічна зона / (шт./га)		
	Полісся	Лісостеп	Степ
1	2	3	4
0+*	3 500	3 300	2 700
1+	1 200	1 200	950
2+	450	450	370
3+	370	370	150 (самки)**
4+	150 (самки)**	150 (самки)**	—

* Це стадії розвитку риб, які як об'єкт оперативного обліку поділяють на: цьоголітки (0+) – риба, вирощена на першому році життя (одне літо, риба цього літа);

дволітки (1+) – риби, які прожили один рік і ще одне літо (два літа);

трилітки (2+) – риби, які прожили два роки і ще одне літо (три літа);
чотирирічки (3+) – риби, які прожили три роки і ще одне літо (чотири літа);
(4+, 5+, 6+) ** Самців цього віку переводять у стадо плідників.

Співвідношення самок та самців у маточному стаді може змінюватися залежно від масштабів відтворення. Для розрахунків, як правило, береться пропорція 1 : 1, а резерв плідників – у розмірі 50 % розрахункової чисельності самок на випадок загибелі частини риб. Період експлуатації плідників визначається за їх станом і становить, наприклад, для самок і самців амурського сазана – 4–5 років; білого амура – 5–6, іноді до 8 років; чорного амура – 5 років.

Отже, при відборі на плем'я процент ремонтного молодняку становить:

амурського сазана: трирічки самок – 90, чотирирічки самок при переведенні в стадо плідників – 95, а самців – 90, п'ятирічки самок – 85;

білого амура: дворічки, трилітки, трирічки, чотирилітки (самки та самці), чотирирічки (самки та самці), п'ятилітки (самки та самці) – 95, п'ятирічки самки – 95, п'ятирічки самці (при переведенні до стада плідників) – 37, шестилітки (самки та самці) – 95, шестирічки самки (при переведенні до стада плідників) – 75;

канального сома: однорічки – 60, дворічки – 80, трирічки – 90, чотири- та п'ятирічки – 95, шести- та семирічки – 98;

усіх вікових груп стерляді – 20 [7; 36].

Для того щоб визначити, яких плідників залишати на плем'я, а яких вибракувати, яких риб з ремонтного молодняку вибрати для заміни вибракуваних плідників, проводять інвентаризацію маточного і ремонтного стада. Інвентаризація обов'язкова і для риб, які знаходяться в рибницькому господарстві, і для завезених із спеціальних племінних господарств. Плідників після отримання від них зрілих статевих продуктів висаджують на нагул у літні ставки. Крім того, у літніх ставках окремо утримується і ремонтний молодняк.

У табл. 4.2 доцільно навести норми щільності посадки племінного матеріалу (тис. шт/га) різних культивованих видів риб.

4.2. Норми щільності посадки племінного матеріалу

Вид риби	Вік риби, роки						
	0+	1+	2+	3+	4+	5+	6+
1	2	3	4	5	6	7	8
Білий амур	3	0,09	0,07	0,05	0,05	0,01	0,01
Великоротий буфало	40	0,5	0,2	–	–	0,08	0,08
Білий товстолобик	25	0,44	0,25	0,19	0,17	0,08	0,08
Строкатий товстолобик	10	0,19	0,1	0,07	0,05	0,05	0,03
Короп	30–40	1,0–1,4	0,45–0,6	0,3–0,4	0,15–0,3	0,1–0,2	0,1–0,2

Щільність посадки племінних риб у літні ставки становить (шт/га):

чорного амура: для дворічок – 40, трирічок – 30; чотирирічок – 25, п'ятирічок – 20, шестирічок – 15, семирічок – 10, плідників – 5–10;

амурського сазана: для дворічок – 500, трирічок – 300, чотирирічок-самців – 200, чотирирічок-самок – 250;

білого амура: для дволіток – 60, три- і чотириліток – 50;

стерляді: для трирічок – 1 500–2 000, чотирирічок – 600–800, п'ятирічок – 400–600, шестирічок – 300–500, семирічок – 250–300, восьмирічок – 150–200;

великоротого буфало: для плідників – 200–250;

тиляпії: для плідників – 1 000–2 000;

білуги: для самок і самців усіх вікових груп – 5 000 кг/га.

Водночас щільність посадки канального сома на плем'я становить: цьоголітки – 2,0 шт/м² або 20 000 шт/га, однорічки – 0,7 шт/м² або 7 000 шт/га, плідників – 0,04–0,1 шт/м² або 400–1 000 шт/га.

Щільність посадки плідників на донерестове утримання становить (шт/га): самок амурського сазана – 300, самців – 500; плідників канального сома – 200; самок веслоноса – 400, самців – 600; великоротого буфало – 1 000–1 100 [7; 64].

Приріст маси племінних риб за вегетаційний період (у літньо-маточних ставках) є одним із основних показників, який характеризує, з одного боку,

умови нагулу риби, а з іншого – їх породні якості. Дані про нормативну величину маси племінних риб різновікових груп деяких видів ставкових риб (кг) наведено у табл. 4.3. Таким чином, щорічний приріст маси плідників рослиноїдних риб і коропа має становити не менше 1–1,5 кг; чорного амура – 1,5–2,0 кг. Приріст маси інших видів племінних риб протягом вегетаційного періоду становить: амурського сазана (кг): цьоголітки – 0,05, дволітки – 0,50, трилітки самців – 0,60, самок – 0,80, чотирилітки самців – 0,50, самок – 0,60, п’ятилітки самців – 0,45, самок – 0,50; білуги (кг): самки – 5, самці – 3.

4.3 Дані про нормативну величину маси племінних риб
різновікових груп деяких видів ставкових риб

Вік риби, роки	Білий амур	Білий товстолобик	Строкатий товстолобик	Короп	Великоротий буфало	Форель
1	2	3	4	5	6	7
0+	0,08	0,04	0,08	0,045-0,1	0,07	0,03–0,05
1+	1,35	0,085	1,35	0,5–1,3	1,0	0,25–0,5
2+	3,0	2,0	3,0	1,4–2,5	2,0	0,5
3+	5,0	3,0	5,0	2,2–3,5	3,0	–
4+	7,0	4,0	7,0	3,0–4,5	4,0	–
5+	9,0	5,0	9,0	3,5–5,5	–	–

Тому що під час літнього утримання також буває відхід риби. Вихід поголів’я при літньому вирощуванні ремонтно-маточного матеріалу такий (%): для всіх вікових груп стерляді – 90; білуги: плідників – 98; великоротого буфало – 5; бестера: дволітки – 95, трилітки – 97. Вихід з нагулу амурського сазана становить (%): для цьоголітки – 70, дволітки – 90, трилітки – 95, чотирилітки та плідників – 95. Вихід племінного матеріалу білого амура від посадки (%): цьоголітки від підрощеної молоді – 70, дволітки від цьоголіток – 90, інші вікові категорії – до 100.

4.2.2 Зимівля плідників та ремонтного молодняку

Важливим етапом в утриманні плідників та ремонтного матеріалу є зимівля [72]. Ставки для зимівлі мають бути невеликими за площею, наприклад 0,1–0,2 га. При посадці та утриманні плідників риб та ремонтного молодняку в зимувальних ставках слід враховувати такі показники:

1) норматив щільності посадки: для білого амура: плідники всіх вікових груп – до 1 тис. шт/га; ремонтний молодняк – 10–20 т/га; білуги: плідники всіх вікових груп – 5 т/га; великоротий буфало – 5–6 т/га; стерляді (тис. шт/га): трилітки – 10, чотири- та п'ятилітки – 8, шести- і семилітки – 7, восьмилітки – 6; європейський сом: плідники – 40–50 шт/га.

Щільність посадки на зимівлю для всіх груп амурського сазана становить 10 т/га, ремонтного поголів'я білуги (семилітки і старші вікові групи) – 5 т/га;

2) вихід із зимувальних ставок (%):

для амурського сазана: дво- і трирічки – 95, чотири- та п'ятирічки, плідники – 98; стерляді: усі вікові групи – 90%.

білуги: цьоголітки від молоді – 70, однорічки – 92, дволітки і дворічки – 96, трилітки, трирічки, чотирилітки, чотирирічки, п'ятилітки, п'ятирічки, шестилітки, шестирічки, семилітки – 97, семирічки і старші вікові групи – 98;

бестера: дволітки – 96, трилітки – 100;

великоротого буфало – 95;

3) втрата маси за період зимівлі (%): для амурського сазана: дворічки – 6, трирічки та плідники – 5; білуги: ремонтне поголів'я, зокрема цьоголітки – 12, дволітки і старші вікові групи ремонту і плідників – 10.

Отже, дотримання нормативів вирощування різних за видами племінних риб, дозволить збільшити частку високопродуктивних риб у загальному обсязі виробництва товарної риби, знизити витрати комбікормів, інших матеріальних і трудових ресурсів, удосконалити обліково-аналітичне забезпечення виробництва.

4.2.3 Інвентаризація та бонітування ремонтно-маточного поголів'я риб в умовах орієнтації на забезпечення достовірності даних

Для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності рибогосподарські підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію ремонтно-маточного поголів'я. Такі норми передбачені ст. 10 Закону від 16.07.99 № 996-XIV «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Інвентаризувати плідники та ремонтне стадо слід не менше двох разів на рік: навесні, при облові зимувальних ставків та пересаджуванні риби до ставків для переднерестового утримання (за даними на 1 липня), і восени, при розвантажуванні літніх маточних ставків. Загальний порядок проведення інвентаризації визначено Положенням про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженою наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879, зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 30.10.2014 № 1365/26142 [3], а особливості її здійснення на сільгосппідприємствах викладено в Методичних рекомендаціях, затверджених листом Мінагрополітики від 04.12.03 № 37-27-12/14023 [4]. Проведення інвентаризації є обов'язковим у разі: зміни матеріально відповідальних осіб (на день приймання-передачі справ); виявлення крадіжок, зловживань або псування цінностей (на день встановлення таких фактів); ліквідації підприємства [65, С. 16–18].

Інвентаризацією займається постійна або робоча інвентаризаційна комісія, до складу якої зазвичай входять: спеціалісти господарства (головний рибовод, рибовод-селекціонер, іхтіопатолог). Крім того, за згодою сторін членами комісії можуть бути представники управління сільського господарства і продовольства районних держадміністрацій (за наказом управління), уповноважені особи відповідних управлінь ветеринарної медицини, фахівці з відповідною кваліфікацією галузевих підприємств, які пройшли атестацію. До початку інвентаризації необхідно зібрати розписки з матеріально відповідальних осіб про те, що вони здали до бухгалтерії всі прибутково-видаткові документи.

У ході перевірки інвентаризаційна комісія встановлює масу ремонтного поголів'я, яка розраховується за середньою пробою на основі групового зважування риби (50–100 шт.). У племінних господарствах масу риби визначають шляхом індивідуального зважування не менше 100 шт. ремонтної молоді та 50 шт. старшого ремонту. Масу цьоголітки та однорічки встановлюють з точністю до 1 г, дволітки та дворічки – до 10 г, три-, чотириліток, три-, чотирирічки – до 50 г. Масу плідників визначають шляхом індивідуального зважування в люльці з точністю до 100 г.

Для документального оформлення результатів інвентаризації доцільно оформити Відомість інвентаризації плідників та ремонтного поголів'я. Вона повинна містити всю необхідну інформацію, а саме: дату та місце складання, назву підприємства, дані про стать, вид, вік (років) та масу (кг) риби, кількість особин у кожній віковій групі (шт.), підписи всіх членів комісії. Рибогосподарські підприємства за даними інвентаризації здійснюють бонітування племінних риб, тобто визначають стан риби та надають їй оцінку, вибраковують рибу, яка не відповідає вимогам даного стада (наприклад, частину ремонтного стада переводять до маточного поголів'я) [65].

4.2.4 Методичні аспекти переведення риби з ремонтного стада до маточного поголів'я

При переведенні риби з ремонтного стада до маточного поголів'я (плідників) складається Акт про переведення поголів'я з групи в групу (форма № А-01, затверджена Наказом № 362 [5]). Цей акт складається у двох примірниках спеціально створеною комісією у день переведення риби. До складу комісії, як правило, входять: керівник структурного підрозділу, головний рибовод, матеріально відповідальна особа (особа, яка виконує роботу, безпосередньо пов'язану із зберіганням, обробкою, відпусканням, перевезенням або застосуванням у процесі виробництва переданого їм ремонтно-маточного поголів'я риб, наприклад рибовод), бухгалтер. В акті вказують,

звідки і куди переводиться риба, а також за видами риб (окремо за самками і самцями) відображають: у графі 1 – інформацію про види риби; графах 2–4 – дані про кількість (шт.), загальну масу (кг), балансову вартість (грн) самок; графах 5–7 – дані про кількість (шт.), загальну масу (кг), балансову вартість (грн) самців.

Підготовлений акт підписується усіма членами комісії та затверджується керівником підприємства (фізичною особою – підприємцем). Наступного дня після затвердження перший примірник акта передається до бухгалтерії підприємства, а другий залишається у справах головного рибовода (рибовода).

Інформація про уже сформоване стадо плідників (з використанням даних актів, складених за формою № А-01) фіксуються головним рибоводом (рибоводом) у Відомості про наявність маточного поголів'я (за видами риб) (форма № А-03, затверджена Наказом № 362) [5]. Дана відомість заповнюється у два етапи: спочатку складається при бонітуванні (наприклад, станом на 20 травня), а потім до неї додається остаточно підготовлена відомість, яка містить дані про кількість племінного поголів'я, яке залишилося після проведення інкубації (як правило, станом на 1 червня). Загальні дані про наявність ремонтного молодняку (з урахуванням даних актів форми № А-01 (рис. 4.1) фіксуються головним рибоводом (рибоводом) у Відомості про наявність ремонтного поголів'я (за видами риб), затверджена Наказом № 362 [5]), яка складається у двох примірниках (рис. 4.2). У відомості окремо за ремонтними самками і самцями наводять: у графах 1–5 – дані про вихід риби із зимівлі: вік, кількість (тонн), загальну масу (кг), процент виходу, середній приріст за літо (кг); графах 6–8 – вік риби, переведеної з інших груп, її кількість (тонн) та масу (кг); графах 9–11 – дані про придбане чи одержане в обмін ремонтне поголів'я риб, їх вік, кількість (тонн) та масу (кг); графах 12 та 13 – загальну кількість отриманого молодняку риби (тонн та кг); графах 14–29 – кількість та масу вибракуваної та загиблої риби у розрізі різновікових груп; графах 30 та 31 – дані щодо наявності ремонтного поголів'я на кінець звітнього року (тонн та кг) [32, С. 22; 63, С. 70–73].

4.1 Форма № А-01

Суб'єкт господарювання <u>Виробничо-комерційна фірма</u> <u>«Агропродресурси»</u> (найменування/прізвище, ім'я, по батькові)	ЗАТВЕРДЖУЮ Керівник суб'єкта господарювання (юридичної особи)/ фізична особа – підприємець <u>Коробкіна Т.М.</u> (підпис)
Код згідно з ЄДРПОУ / реєстраційний номер облікової картки платника податків / серія та номер паспорта 23581583	
Структурний підрозділ <u>с. Шевченкове</u>	«15» травня 2015 р.

АКТ № 1
ПРО ПЕРЕВЕДЕННЯ ПОГОЛІВ'Я З ГРУПИ В ГРУПУ
з групи старшого ремонту в групу плідників
«15» травня 2015 р.

Види риб	Самки			Самці		
	кількість, тонн	маса, кг	балансова вартість, гривень	кількість, тонн	маса, кг	балансова вартість, гривень
1	2	3	4	5	6	7
Білий амур	7	42	3 360	10	60	4 800
Короп	10	50	2 500	13	52	2 600
Усього	17	92	5 860	23	112	7 400

Код синтетичного обліку	дебет	235
	кредит	232

Після складання, кожного разу відомість підписується керівником структурного підрозділу, головним рибоводом (рибоводом), економістом, бухгалтером та затверджується керівником підприємства (фізичною особою – підприємцем). Наступного дня після затвердження перший примірник відомості передається до бухгалтерії підприємства, а другий залишається у справах рибовода [32, С. 23].

Наведений порядок документального оформлення операцій з переведення риби з ремонтного стада до плідників сприятиме правильному заповненню форми № 1А-риба (річна) [21]. Зокрема, у розділі II наводять дані про наявність ремонтно-маточного поголів'я за видами риб: у рядку 21 – загальну кількість

маточного поголів'я (у рядках 22 і 23 вказують відповідно кількість окремо самок і самців), у рядку 24 – загальну наявність ремонтного поголів'я, незалежно від статі.

4.2 Форма № А-03

Суб'єкт господарювання Виробничо-комерційна фірма «Агропродресурси» (найменування/прізвище, ім'я, по батькові)	ЗАТВЕРДЖУЮ Керівник суб'єкта господарювання (юридичної особи)/ фізична особа – підприємець <u>Коробкіна Т.М.</u> (підпис)
Код згідно з ЄДРПОУ / реєстраційний номер облікової картки платника податків / серія та номер паспорта 23581583	
Структурний підрозділ с. Шевченкове	«20» травня 2015 р.

ВІДОМІСТЬ ПРО НАЯВНІСТЬ МАТОЧНОГО ПОГОЛІВ'Я (за видами риб) білий амур

Самки																	
надходження											вибуття				наявність на кінець звітнього року		
виловлено восени					переведено з інших груп			разом		посаджено на зимівлю			...				
вік	шт.	кг	вихід, %	середній приріст за літо, кг	вік	шт.	кг	...	шт.	кг	вік	шт.	кг	...	шт.	кг	
1	2	3	4	5	6	7	8	...	12	13	14	15	16	...	30	31	
6	95	855	100	171	4	7	42	...	102	897	5	95	684	...	102	897	

Зворотний бік форми № А-03

Самці																
надходження											вибуття			наявність на кінець звітнього року		
виловлено восени					переведено з інших груп			...	разом		посаджено на зимівлю					
вік	шт.	кг	вихід, %	середній приріст за літо, кг	вік	шт.	кг		шт.	кг	вік	шт.	кг		шт.	кг
1	2	3	4	5	6	7	8	...	12	13	14	15	16	...	30	31
6	113	904	100	161	4	10	60	...	123	964	5	113	743	...	123	964
Усього	208	1 759	х	332	х	17	102	...	225	1861	х	208	1427	...	225	1 861
Код синтетичного обліку					дебет		235									
					кредит		232									

4.2.5 Комплексний підхід до забезпечення обліку вибракуваних племінних риб

4.2.5.1 Прикладні аспекти списання відпрацьованих плідників риб

Відпрацьовані плідники списуються в день їх відбору спеціально створеною комісією, склад якої затверджується наказом керівника підприємства. За результатами відбору комісія складає у двох примірниках Акт на вибуття поточних активів рибництва (загибель риби) (форма № А-16, затверджена наказом Мінагрополітики України від 19.06.12 № 362) [5; 50, С. 25–26]. В акті вказуються: вид та вік риби, кількість (шт.), загальна маса (кг), балансова вартість риби (грн), причини вибуття, результати іхтіопатологічних досліджень, інтенсифікаційні заходи, висновки та пропозиції щодо її можливого використання (в їжу, на корм). Підготовлений акт підписують всі члени комісії, зокрема керівником структурного підрозділу, головним рибоводом (рибоводом), іхтіопатологом, відповідальними особами, за якими було закріплено племінних риб (бригадир ставу або дільничний), уповноваженою особою відповідного управління ветеринарної медицини, бухгалтером, та затверджується керівником підприємства (фізичною особою – підприємцем). Наступного дня після складання перший примірник акта передається до бухгалтерії підприємства, а другий залишається у справах рибовода.

Плідники риб (у розрізі вікових груп), визнані придатними для їх подальшого використання (реалізації, передачі на переробку для виробництва копченої рибної продукції або корму для худоби), оприбутковуються на склад за Накладною (внутрігосподарського призначення) (сільгоспоблік, форма № ВЗСГ-8, затверджена наказом Мінагрополітики від 21.12.07 № 929). Вказана накладна за підписом комірника, який прийняв продукцію, додається до акта, що передається до бухгалтерії [50, С. 25; 69, С. 63–65].

4.2.5.2 Напрями оптимального використання поточних біологічних активів

Списання плідників, які загинули від стихійного лиха, замору, захворювання, після інкубації, здійснюється лише спеціально створеною комісією в день загибелі риби. За результатами перевірки комісія складає на кожен випадок загибелі риби та підписує у трьох примірниках акт за формою № А-16 (рис. 4.3).

4.3 Форма № А-16

Суб'єкт господарювання
Виробничо-комерційна фірма «Агропродресурси»
(найменування/прізвище, ім'я, по батькові)

Код згідно з ЄДРПОУ / реєстраційний
номер облікової картки платника
податків / серія та номер паспорта 23581583

Структурний підрозділ с. Шевченкове

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства аграрної політики та
продовольства України

ЗАТВЕРДЖУЮ
Керівник суб'єкта господарювання
(юридичної особи) /
фізична особа – підприємець Коробкіна Т.М.
(підпис)

«01» червня 2015 р.

АКТ № 1 НА ВИБУТТЯ ПОТОЧНИХ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ РИБНИЦТВА (загибель риби)

Види риби	Вік	Кількість, шт.	Усього, кг	Балансова вартість, гривень
1	2	3	4	5
короп	5	3	27	1 350
білий амур	6	5	25	2 000
строкатий товстолобик	5	9	90	7 200
Усього	х	17	142	10 550
Код синтетичного обліку	дебет	949		
	кредит	232, 235 тощо		

Причина вибуття: реакція на гіпофіз

Загибель відбулася за таких умов:

(температура води, прозорість, вміст O₂, CO₂, рН, окиснюваність, солоність, щільність посадки, інтенсифікаційні заходи)

Зворотний бік форми № А-16

Результати іхтіопатологічних досліджень

Клінічні: Загибель відбулася після інкубації плідників через 3 доби

Діагноз і заключення: реакція на гіпофіз

В акті вказуються: вид та вік риби, кількість (шт.), загальна маса (кг), балансова вартість риби (грн), причини вибуття та умови загибелі племінної риби (температура та прозорість води, вміст O_2 , CO_2 , рН, окиснюваність тощо), результати іхтіопатологічних досліджень, діагноз і висновки.

Після оформлення усі примірники актів передаються керівнику підприємства (фізичній особі-підприємцю) на розгляд і затвердження, а потім перший примірник акта та передається до бухгалтерії, другий – представнику ветеринарної служби (відповідного управління ветеринарної медицини).

Третій примірник зберігається у справах рибовода.

У разі загибелі племінних ремонтних і маточних риб з вини окремих працівників вартість риби, яка загинула, записується на рахунок винної особи, за якою було закріплено таких племінних риб (як правило, це бригадир ставу або дільничний), і утримується з неї в установленому законом порядку.

Беручи до уваги, що вдосконалення рівня організації обліку племінної роботи вимагає певного часу, наведений порядок документального оформлення та обліку операцій з вибуття плідників, налаштує суб'єкта господарювання на використання уніфікованих спеціальних форм первинної документації.

У свою чергу доцільно використовувати в роботі Акт виходу із зимівлі, який буде підтвердним документом при заповненні рядка 21 з наведенням даних щодо загальної кількості маточного поголів'я.

Зауважимо, що за рядком 21 графа 1 має дорівнювати сумі граф 3, 5, 7, 9, 11 і 13, а графа 2 – сумі граф 4, 6, 8, 10, 12 і 14 звітної форми № 1А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__ рік» [6; 21; 41; 69, С. 63–65].

4.3 Концептуальні засади та особливості обліку отримання потомства рослиноїдних риб

Із настанням весни у рибницьких господарствах розпочинаються роботи з отримання молоді від рослиноїдних риб, зокрема білого амура, білого і строкатого товстолобика. Такі риби у природних водоймах України не розмножуються, тому отримати від них потомство можна лише за заводським методом, який полягає в ін'єктуванні плідників, штучному заплідненні та інкубації ікри в апаратах. Аби рибницьким господарствам правильно відображати дані, одержані на цьому етапі виробництва, слід використовувати нормативи відтворення рослиноїдних риб за видами, враховувати особливості бухгалтерського обліку інкубації ікри та отриманої з неї личинки для зариблення вирощувальних ставків, а також забезпечити належне документальне оформлення цих операцій.

Вказане спонукає звернути окрему увагу на нерест риб, як процес відкладання ікри самицями з подальшим заплідненням їх молочком самців. Підготовка плідників рослиноїдних риб до нересту починається із розвантаження зимувальних ставків з плідниками та їх посадки у нерестові ставки. Також проводиться бонітування ремонтно-маточного поголів'я, його розподіл за видами та статтю. Загальна наявність стада плідників, фіксується головним рибоводом (рибоводом) у Відомості про наявність маточного поголів'я (за видами риб) (форма № А-03, затверджена Наказом № 362), яка складається у двох примірниках [5].

У відомості окремо за племінними самками і самцями вказують: у графах 1-5 – дані про вихід риби із зимівлі: вік, кількість (шт.), загальну масу (кг), % виходу, середній приріст за літо (кг); графах 6-8 – вік риби, переведеної з інших груп, її кількість (шт.) та масу (кг); графах 9-11 – дані про куплені чи отримані в обмін плідники, їх вік, кількість (шт.) та масу (кг); графах 12 та 13 – загальну кількість отриманої риби (шт. та кг); графах 14-29 – кількість вибулих

плідників даного виду у розрізі різновікових груп; графах 30-31 – дані щодо наявності маточного поголів'я (шт. та кг).

Після складання Відомість підписується керівником структурного підрозділу, головним рибоводом (рибоводом), матеріально відповідальними особами (тобто особами, які виконують роботу, безпосередньо пов'язану із зберіганням, обробкою, продажем (відпуском), перевезенням або застосуванням у процесі виробництва переданого їм маточного поголів'я риб), економістом, бухгалтером та затверджується керівником підприємства (або фізичною особою – підприємцем). Наступного дня після затвердження керівником перший примірник відомості передається до бухгалтерії підприємства, а другий залишається у справах рибовода. Після підготовки плідників до нересту проводиться нерестова кампанія, яка триває не більше 25-30 днів. Спочатку отримують потомство від білого амура та білого товстолобика, а через 10-15 днів – від строкатого товстолобика, як найбільш теплолюбного виду. Для того щоб прискорити виділення плідниками зрілих статевих продуктів та для переходу рослиноїдних риб у переднерестовий стан (тобто для стимулювання розвитку статевих продуктів), плідникам риб роблять дворазові ін'єкції з використанням гіпофіза (гіпофізарні ін'єкції). У табл. 4.4 наведемо нормативи витрат гіпофіза для білого амуру, білого та строкатого товстолобика [35, С. 23].

Окрему увагу слід звернути на те, що ін'єктують плідників з розрахунком часу їх дозрівання та для одержання зрілих статевих продуктів у світлий час доби. Якщо діапазон між першим та другим ін'єктуванням становить 24 години, за умови отримання ікри вранці, то першу ін'єкцію самкам роблять увечері (о 20.00-21.00), другу – також увечері. Якщо діапазон між ін'єкціями становить 12 годин, перше ін'єктування проводять вранці (о 8.00-9.00), друге – ввечері (о 20.00-21.00) того ж дня. Тривалість дозрівання плідників залежить від температури води і після вирішальної ін'єкції становить: при температурі 20-22 °С оптимальна норма – 10-13 год., а допустима – 9-14 год.

4.4 Нормативи витрат гіпофіза для білого амуру,
білого та строкатого товстолобиків

Найменування	Одиниця виміру	Допустимі норми	Оптимальні норми
1	2	3	4
Витрати сухої речовини гіпофіза на 1 кг маси самок: 1) білий амур: - у першій половині нерестової кампанії - у другій половині нерестової кампанії	мг/кг	3-7 2-5	5-6 3-4
2) білий товстолобик: - у першій половині нерестової кампанії - у другій половині нерестової кампанії		3-7 2-5	5-6 3-4
3) строкатий товстолобик: - у першій половині нерестової кампанії - у другій половині нерестової кампанії		4-7 2,5-6	5-6 3-4
Витрати сухої речовини ацетонованих гіпофізів на 1 кг маси самців: - білий амур - білий товстолобик - строкатий товстолобик	% від дози самки	30-60 30-60 40-80	40-50 40-50 50-60
Кількість гіпофіза, яку вводять самцям під час попереднього ін'єктування	% від вирішального ін'єктування	25-30	12-20
Кількість суспензії, яку застосовують плідникам під час гіпофізарного ін'єктування: 1) масою до 5 кг: - під час першого ін'єктування самкам	мл	—	0,5-1
- під час другого ін'єктування (самкам і самцям)	мл	1,5	1
2) масою понад 5 кг: - під час першого ін'єктування самкам	мл	—	1
- під час другого ін'єктування (самкам і самцям)	мл	—	1,5-2

При температурі 23-25 °С – відповідно 8-10 год. та 7-12 год., а при температурі 26-28 °С – 7-8 год. та 6-9 год [7].

Ікру, одержану від однієї самки, осіменяють спермою від 3-4 самців, з розрахунку 3-4 мл на 1 кг ікри. Кількість отриманої ікри, можна знайти за допомогою одного із таких методів: об'ємного, застосувавши мірні кухлики різної ємності: 0,25 л, 0,5 л або 0,1 л. Знаючи, скільки ікри вміщується у мірному кухлику, визначають її загальну кількість у даній партії. Для цього кількість мірних кухлів помножують на кількість ікри у кожному з них; вагового, при якому підраховують кількість ікри за певними наважками, переважно в діапазоні від 0,5 до 1 г. Тож, знаючи, скільки ікри вміщується у прийнятій наважці, обчислюють її загальну кількість у даній партії; поштучного (рахункового), підрахувавши ікру поштучно. Цей метод застосовується тільки для підрахунку невеликої кількості ікри. У такий спосіб розраховують ту кількість, яка необхідна для ведення селекційно-племінної роботи. Після проведення усіх необхідних заходів ікру розміщують в спеціальні інкубаційні апарати, а плідників після отримання від них зрілих статевих продуктів висаджують на нагул у ставки. У кожний інкубаційний апарат поміщають ікру від однієї самки. Оскільки нерест у рослиноїдних риб буває розтягнутим, потрібно, щоб до апаратів потрапляла ікра, близька за стадією розвитку даного виду риб. У табл. 4.5 наведемо норму завантаження модифікованих апаратів ікринками рослиноїдних риб [35, С. 24].

4.5 Норма завантаження модифікованих апаратів ікринками рослиноїдних риб

Найменування інкубаційного апарату	Одиниця виміру	Допустимі норми	Оптимальні норми
1	2	3	4
ВНДІПРГ 100 л	тис. шт.	300-1 000	500-600
ВНДІПРГ 200 л		600-1 500	1 000-1 200
ІВЛ-2		1 000-3 000	1 500-2 000
Амур		До 4 000	1 500-2 000

Вихід 3-4-добових личинок від заплідненої ікри за допустимими нормами має бути не нижчим 40-80 %, а за оптимальними – 50 %. Так, вихід личинок від однієї самки білого амуру за допустимими нормами становить 100-500 тис. шт., а за оптимальними – 175-200 тис. шт.; білого товстолобику відповідно 75-600 тис. шт. та 175-200 тис. шт.; строкатого товстолобику – 100-750 тис. шт. та 250-300 тис. шт. Для документального оформлення процесу нересту головний рибовод веде: Журнал отримання статевих продуктів від маточного поголів'я (форма № А-04, затверджена Наказом № 362) [4]. В ньому залежно від статі відображається: вид риби та її вік, час і доза попередньої та дозволеної ін'єкції, дата і час відбору ікри та її кількість (г і тис. шт.). Сторінка журналу за кожну дату підписується рибоводом і робочим інкубаційного цеху; Журнал спостережень за інкубацією ікри (форма № А-05, затверджена Наказом № 362 рис. 4.4), записи в якому здійснюються щодобово під час необхідних операцій. Сторінка журналу за кожну дату підписується рибоводом і робочим інкубаційного цеху. Дані цих журналів використовуються для складання Акта про результати інкубації ікри, а форма № А-06, затверджена Наказом № 362 [5; 35; 35, С. 26; 40] (рис. 4.5).

4.4 Форма № А-05 ЖУРНАЛ СПОСТЕРЕЖЕНЬ ЗА ІНКУБАЦІЄЮ ІКРИ

Почато: «25» травня 2015 р.
Закінчено: «19» червня 2015 р.

Дата	Назва апарату	№ апарату	Об'єм апарату, л	Закладено ікри, тис. шт.	Запліднено, %	Час інкубації, год.	Температура води, °С		Вміст кисню, мг/л	Вихід, %
							мін.	макс.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
25.05	Амур	9	200	115	85	6 15	20	28	7	65
...

У журналі пронумеровано та прошнуровано 9 аркушів.

М. П. Рибовод Голінка Голінка Л.І.

(посада) (підпис) (ініціали та прізвище)

«19» червня 2015 р.

4.5 Форма № А-06

Суб'єкт господарювання

Виробничо-комерційна фірма

«Агропродресурси»

(найменування/прізвище, ім'я, по батькові)

Код згідно з ЄДРПОУ / реєстраційний
номер облікової картки платника
податків / серія та номер паспорта
23581583

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства аграрної
політики та продовольства
України

Структурний підрозділ Шевченкове

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник суб'єкта господарювання
(юридичної особи) /
фізична особа – підприємець
Коробкіна Т.М.

(підпис)

«05» червня 2015 р.

4.5 АКТ № 10

ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ІНКУБАЦІЇ ІКРИ

Комісія в складі начальника інкубаційно-селекційної дільниці Голінки Л.І.,
бригадира Новохацького В.В., головного рибовода Шептекита С.А.
установила: за період з «24» травня до «04» червня була проведена інкубація ікри.

Вид риби	Самки		Отримано ікри, тис. шт.	Закладено ікри в апарати		Реалізовано ікри		Отримано личинки		
	вік	кількість, шт.		назва	об'єм, л	тис. шт.	тис. грн	млн. шт.	сер. маса, г	вихід, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Білий амур	5	25	115	Амур, 17 шт.	200	—	—	10	0,025	65
...
Усього	х	25	115	х	х	—	—	10	х	х

Код синтетичного обліку	дебет	21
	кредит	234

Даний акт складається у двох примірниках спеціально створеною комісією
після пересаджування личинки, отриманої від кожної партії ікри. До складу
комісії, як правило входять: керівник структурного підрозділу, головний

рибовод, відповідальна особа, бухгалтер. В акті вказують: період проведення інкубації ікри, вид рослиноїдних риб – самок, їх вік та кількість (шт.); назву та об'єм (л) закладених апаратів; вихід личинки риби (тис. шт., середня маса (г), % виходу), а також обсяги реалізованої ікри (тис. шт. і тис. грн).

Крім того, після завершення всього процесу підрощування на всі об'єкти, з урахуванням даних вказаних вище журналів, комісія складає у двох примірниках Акт про результати підрощування личинки (форма № А-08, затверджена Наказом № 362) [5]. У ньому вказують: у графі 1 – вид риб; у графах 2–5 – номери ставків (категорію), садків, басейнів, лотків, їх площу (га/м²), середню глибину (м), вік личинки (дні); у графах 6 та 7 – кількість посаджених личинок (тис. шт., тис. шт/га, тис. шт/м²); у графах 8-12 – строки підрощування, кількість виловленої личинки (тис. шт.), їх середню масу (г) та вихід (%) тощо.

Складені акти (форми № А-06 та № А-08) підписуються усіма членами комісії та затверджуються керівником підприємства (або фізичною особою – підприємцем). Наступного дня після затвердження перший примірник акта передається до бухгалтерії підприємства, а другий залишається у справах головного рибовода (рибовода). Дані щодо відпущених личинок риб з інкубаційного цеху на подальше їх вирощування у ставках відображаються у Акті про зариблення [5; 35]. Для збільшення та якісного покращення рибних запасів в майбутньому, рибницьким підприємствам, які працюють за дволітнім циклом, слід використовувати наведені норми витрат на відтворення рослиноїдних риб за видами. Для правильного ведення обліку витрат на виробництво, личинки рослиноїдних риб доцільно використовувати форми первинної документації, зокрема форми № А-03, № А-06 та № А-08. Як бачимо, графи 25-31 форми № А-03, графа 9 форми № А-06, графи 14 та 15 форми А-08 є підставою для заповнення форми № 1 А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__р.», затвердженої наказом Мінагрополітики України від 21.03.12 № 141 [12; 21; 27; 35; 40].

4.4. Практичні рекомендації щодо зариблення вирощувальних ставків

Після отримання потомства від маточного поголів'я різних видів риб здійснюється пересаджування рибопосадкового матеріалу у вирощувальні ставки як за дволітнього, так і за трилітнього циклу ведення рибного господарства. До цього процесу слід підходити відповідально, зокрема дотримуватися певних норм, адже, наприклад, при перезарибленні вихід цьоголітки буде нижче нормативного, а при недозарибленні – цьоголітки будуть крупними, а кількість рибопосадкового матеріалу невеликою. Щоб господарствам правильно розрахувати та відобразити дані, одержані на цьому етапі виробництва, розглянемо нормативи із зариблення різних видів риб за їх видами та порядок документального оформлення цих операцій. За дволітнього циклу у рибогосподарському виробництві використовують просто вирощувальні ставки, а за трилітнього – вирощувальні ставки I та II порядку. Зауважимо, що вирощувальні стави II порядку призначені для вирощування дволіток, які за трилітнього циклу господарства не є товарною рибою, а є її рибопосадковим матеріалом на третьому році вирощування [52, С. 15].

Як свідчить досвід, оптимальна площа вирощувальних ставків – до 15 га, допустима – до 50 га за середньої глибини 0,5–0,8 м, максимальної – до 1,5 м. З вищезгаданого, стає зрозуміло, що зариблення вирощувальних ставків при вирощуванні цьоголітки проводять три-чотири добовими личинками або підрощеною до життєздатних стадій молоддю. Практикується зариблення ставків у полікультурі (спільне вирощування кількох видів риб, які розрізняються за об'єктами живлення) за такими варіантами: личинки коропа і личинки рослиноїдних риб; підрощена молодь коропа і підрощена молодь рослиноїдних риб; підрощена молодь рослиноїдних риб та личинки коропа; підрощена молодь коропа та личинки рослиноїдних риб. З метою підвищення рибопродуктивності вирощувальних ставків після посадки в них молоді, проводиться комплекс

інтенсифікаційних заходів, а саме: молодь годують, вносять органічні та мінеральні добрива [28]; створюють умови покращення кисневого режиму, використовуючи проточність, аерацію, вапнування [33]; проводять контрольні лови (раз на декаду) для отримання інформації про інтенсивність росту риби протягом усього періоду вирощування та її кількість [39].

4.4.1 Планові розрахунки кількості молоді риб для посадки у вирощувальні ставки

Основними величинами для розрахунку кількості рибопосадкового матеріалу (личинки, мальків) для посадки у вирощувальні ставки є рибопродуктивність ставка та нормативні вимоги (середня маса цьоголітки або дволітки, а за трилітнього циклу – і триліток та відсоток виходу (виживання) молоді від кількості посаженого рибопосадкового матеріалу). Дану формулу слід застосовувати при вирощуванні риби як у монокультурі, так і у полікультурі, але в останньому випадку доцільно норми посадки кожного виду риб слід розраховувати окремо.

Так, кількість рибопосадкового матеріалу (X , шт.), необхідного для посадки у вирощувальний ставок у цілому на 1 га ставка, обчислюється за формулою (4.1):

$$X = (\Gamma \times \text{Пр} : \text{См}) : B \times 100, \quad (4.1)$$

де Γ – площа ставка, га; Пр – природна рибопродуктивність ставка, кг/га; См – середня маса цьоголітки (дволітки або триліток), яку планується отримати при облові ставка (за нормами для даної зони), кг; B – запланований кількісний вихід (виживання) цьоголітки при облові ставка (за нормативами у %) [52, С. 16].

4.4.2 Дослідження процесів зариблення ставків за дволітнього циклу

Нормативи природної рибопродуктивності (у кг/га) вирощувальних ставків за видами риб наведено у табл. 4.6. Як свідчить досвід, поправочний коефіцієнт для різних ґрунтів вирощувальних ставків: галькові, піщані та солончакові,

торф'яні та чорноземи відповідно – 0,4; 0,6; 0,5; 1,2. Крім того, при невнесенні мінеральних добрив рибопродуктивність вирощувальних ставків за рослиноїдними рибами зменшується у середньому в 1,5 рази.

4.6 Нормативи природної рибопродуктивності вирощувальних ставків [52, С. 16]

Показник	Фізико-географічні зони			
	Полісся	Лісостеп, Прикарпаття	Північний степ	Південний степ
1	2	3	4	5
Природна рибопродуктивність ставків (середня) за коропом	150	200	220	240
Природна рибопродуктивність ставків (середня) за коропом за умови застосування мінеральних добрив	280	320	360	400
Природна рибопродуктивність ставків (середня) за рослиноїдними рибами за умови застосування мінеральних добрив:				
– білий товстолобик	250	360	580	830
– строкатий товстолобик	300	240	200	150
– білий амур	60	80	90	90

Необхідно розуміти, що середня нормативна маса (у г) цьоголітки, вирощеної у ставкових рибницьких господарствах, становить у зоні:

Полісся: коропа – 25–30; строкатого товстолобика – 20, гібрида товстолобиків – 20, білого амура – 20;

Лісостеповій: коропа – 27, білий товстолобик – 20, строкатий товстолобик – 20, білий амур – 25;

Північностеповій та Південностеповій: короп – 27 і 30, білий товстолобик – 25, строкатий товстолобик – 20 і 25, білий амур – 30 [7; 52, С. 16].

Середня маса цьоголітки великоротого буфало, отриманої від личинки, – 20–30 г, від підрощеної молоді – 35–45 г.

Як підтверджують результати досліджень та вивчення економічної літератури нормативна величина виходу цьоголітки від підрощеної личинки або

мальків коропа становить 65 %, рослиноїдних риб – 60–65 % залежно від зони ведення аквакультури, а від непідросленої личинки за коропом – 32–35 %, по рослиноїдних рибах – 25–30 %. Вихід цьоголітки великоротого буфало від личинки – 40 %, від підросленої молоді – 70 %. Щільність посадки при вирощуванні риби в монокультурі (у тис. шт/га): непідросленої (три-чотиридобової) личинки на Поліссі становить: за оптимальними нормами – 100, за допустимими – 80–120; у Лісостепу – відповідно 120 та 80–150, Степу – 150 та 120–200. А щільність посадки підросленої личинки або мальків рослиноїдних риб на Поліссі становить (у тис. шт/га): за оптимальними нормами – 60, за допустимими – 40–80; у Лісостепу – відповідно 80 та 60–100; Степу – 100 та 80–150.

Оптимальні норми щільності посадки при вирощуванні в полікультурі (у тис. шт/га) непідросленої личинки рослиноїдних риб і коропа становить:

на Поліссі – 190–225, у тому числі коропа – 120, строкатого товстолобика – 60, гібрида товстолобиків – 95, білого амура – 10;

у Лісостепу – 230, зокрема коропа – 120, білого товстолобика – 60, строкатого товстолобика – 40, білого амура – 10;

Північному степу – 250, з них коропа – 125, білого товстолобика – 75, строкатого товстолобика – 35, білого амура – 10;

Південному степу – 265, у тому числі коропа – 125, білого товстолобика – 110, строкатого товстолобика – 20, білого амура – 10 [52, С. 17].

Щільність посадки підросленої личинки або мальків рослиноїдних риб і коропа за оптимальними нормами (у тис. шт/га) становить:

на Поліссі – 90–105, зокрема коропа – 60, строкатого товстолобика – 25, гібрида товстолобиків – 40, білого амура – 5;

у Лісостепу – 115, зокрема коропа – 60, білого товстолобика – 30, строкатого товстолобика – 20, білого амура – 5;

Північному степу – 120, з них коропа – 65, білого товстолобика – 35, строкатого товстолобика – 15, білого амура – 5;

Південному степу – 130, у тому числі коропа – 65, білого товстолобика – 50, строкатого товстолобика – 10, білого амура – 5.

Щільність посадки личинки великоротого буфало: на Поліссі – 80 тис. шт/га, в Лісостепу – 100 тис. шт/га, Степу – 120 тис. шт/га.

Не можливо не погодитись, що щільність посадки молоді риб за умови її регулярної годівлі можна значно збільшити з урахуванням якості комбікормів.

Звертаємо увагу: Для досягнення поставленої мети, у процесі виробництва, висаджувати до вирощувальних ставків непідросшену личинку веслоноса не рекомендується, оскільки вихід його підросленої молоді варіює у межах від 0 до 42,5 % і в більшості випадків не перевищує 10 %. Більш надійним є підросування їх личинки у проточних басейнах і лотках.

За нормами зариблення вирощувальних ставків I порядку вирощування загальна щільність посадки непідрослених (три-чотиридобових) личинок коропо-сазанового гібрида та рослиноїдних риб при вирощуванні у полікультурі становить 200–250 тис. шт/га, зокрема коропо-сазановий гібрид – 170–200, гібрид білого і строкатого товстолобиків – 25–40, білого амура – 5–10. Орієнтовна величина середньої маси цьоголітки коропо-сазанового гібрида, вирощеної в монокультурі, повинна становити 10–15 г, а середня маса цьоголітки, вирощеної у полікультурі, у тому числі коропо-сазанового гібрида – 10–15 г, рослиноїдних риб – 25–30 г. Вихід цьоголітки від непідросленої личинки коропо-сазанового гібрида за нормами має дорівнювати 50 %, рослиноїдних риб – 35 %. Рибопродуктивність вирощувальних ставків I порядку при вирощуванні коропо-сазанового гібрида у монокультурі має дорівнювати понад 1,4 т/га. Бажано, щоб загальна рибопродуктивність при вирощуванні цьоголітки у полікультурі становила понад 1,5 т/га, у тому числі за коропо-сазановим гібридом – понад 1,2, рослиноїдними рибами – понад 0,3 т/га.

Загальна щільність посадки однорічки у вирощувальні ставки II порядку вирощування у полікультурі має становити 30–35 тис. шт/га, у тому числі

коропо-сазанового гібрида – 25–30, гібрида білого і строкатого товстолобиків – 2,5–4,5, білого амура – до 0,5 тис. шт/га. Орієнтовна величина середньої маси дволітки, у тому числі коропо-сазанового гібрида становить понад 70–80 г, рослиноїдних риб – понад 200–250 г. Вихід дволітки коропо-сазанового гібрида – 85 %, рослиноїдних риб – 80 %. Рибопродуктивність вирощувальних ставків II порядку при вирощуванні коропо-сазанового гібрида має становити понад 1,9 т/г, рослиноїдних риб понад 0,6 т/га.

Визначимо на умовному прикладі щільність посадки личинки коропа у вирощувальні ставки, оскільки він краще за всіх риб поїдає корм, тому рибопродуктивність ставків із коропом вище, ніж у ставах з іншими рибами.

Площа вирощувального ставка (Г) – 3 га, природна рибопродуктивність (Пр) – 240 кг/га. Середня маса цьоголітки коропа, яка планується до вилову восени (См), – 0,030 кг (30 г). Загальний вихід цьоголітки восени (В) – 65 %.

Знаючи рибопродуктивність і заплановану до вилову середню масу цьоголіток коропа, визначимо, скільки риби можна виростити на 1 га ставка: $240 \text{ кг} : 0,030 \text{ кг} = 8\,000 \text{ шт.}$ Разом з тим, застосовуючи норматив щільності посадки для певної зони аквакультури, проведемо розрахунок потреб у личинках коропа на всю площу вирощувального ставка. Отже, якщо взяти до уваги, що вихід цьоголітки від кількості посаджених личинок – 65 %, то щільність зариблення становитиме $12\,308 \text{ шт/га}$ ($8\,000 \text{ шт.} : 65 \% \times 100 \%$). На весь став буде потрібно 36 924 личинки ($12\,308 \text{ шт/га} \times 3 \text{ га}$). Такий же результат буде, якщо використати вищенаведену формулу, а саме: $(3 \text{ га} \times 240 \text{ кг/га} : 0,030 \text{ кг}) : 65 \% \times 100 \% = 36\,923 \text{ шт.}$ (різниця в 1 шт. за рахунок округлень).

Крім того, витрати, пов'язані з утриманням плідників, отриманням личинки риб і посадкою молоді риби у вирощувальні ставки, вартість мальків, пересаджених із нерестових (малькових) ставків і придбаних в інших господарствах, а також витрати на утримання вирощувальних ставків і вирощування цьоголітки обліковуються на аналітичному субрахунку «Вирощування цьоголітки».

Результати зариблення вирощувальних ставків фіксуються в Акті про зариблення (форма № А-10, затверджена наказом Мінагрополітики України від 19.06.12 362) рис. 4.6 [5; 16; 19; 52, С. 19]. Акт складається у двох примірниках спеціальною комісією. Для встановлення загальних результатів зариблення на підставі актів головний рибовод (рибовод) складає в двох примірниках Зведену відомість про зариблення (форма № А-11) [5; 19; 66, С. 41–44].

4.6 Форма № А-10

Суб'єкт господарювання

Виробничо-комерційна фірма

«Агропродресурси»

(найменування/прізвище, ім'я, по батькові)

Код згідно з ЄДРПОУ / реєстраційний
номер облікової картки платника
податків / серія та номер паспорта
23581583

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник суб'єкта господарювання
(юридичної особи) /
фізична особа – підприємець
Коробкіна Т.М.

(підпис)

Структурний підрозділ Шевченкове

«07» червня 2015 р.

Акт № 1 про зариблення

вирощувального, нагульного, зимувального ставу, садка, басейну,
лотка, іншого об'єкта (непотрібне закреслити)

№ ставів (категорія), садків, басейнів, лотків	Площа, га	Дата	Вид і вік риби	Кількіст ь, тис. шт.	Маса	
					середня, г	усього, кг
1	2	3	4	5	6	7
2	3	3 06.06.15 р. по 07.06.15 р.	Личинка коропа	36 924	0,002	73,8
Усього		х	Х	36 924	х	73,8

Середня глибина заповнення 0,59 м, температура води 24 °С. Зариблення вирощувального ставка проводилось власно вирощеним рибопосадковим матеріалом. Личинка коропа отримана заводським способом. Вихід чотиридобових личинок від заплідненої ікри становить 60 %. Вміст розчиненого у воді кисню становить 7 мг/л. Проведена профілактична обробка малахітовим зеленим.

Акт складено на підставі накладних № 1/13-НРІ, 1/14-НРІ, 1/15-НРІ.

Отже, дотримання нормативів при розрахунку кількості рибопосадкового матеріалу, як за дволітнього, так і за трилітнього циклу ведення рибного господарства, дозволить збільшити обсяг вирощуваної риби, підвищити її якість і відповідно збільшити прибутки [52, С. 18]. Дослідження показало, що акт за формою № А-10 та складена за його даними Зведена відомість за формою № А-11 є підставою для заповнення річної звітності за формою № 1 А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__р.», затвердженою наказом Мінагрополітики України від 21.03.12 р. № 141. А саме графи 5, 7 форми № А-10 або графи 4, 7, 8, 11, 12, 15, 16, 17 форми № А-11 за видами риб є основою для заповнення рядків 27 граф 1, 2, 3-16 за видами риб, форми № 1А-риба.

4.5 Системно-факторний підхід до розвантаження зимувальних ставків

Весною, як правило, із зимувальних ставків виловлюють рибопосадковий матеріал і пересаджують його до нагульних ставків. Іншими словами відбувається розвантаження зимувальних ставків. Залежно від кліматичних умов, процес охоплює на другу половину квітня – початок травня. Узагальнюючи результати дослідницького пошуку у напрямку з'ясування особливостей обліку процесу пересаджування рибопосадкового матеріалу із зимувальних до нагульних ставків, можна виокремити аспекти вирощування рибопосадкового матеріалу в повносистемних господарствах. Риба проходить усі стадії розвитку, облік ведеться поетапно, зокрема: інкубаційно-селекційна робота (отримання личинки); вирощування мальків; вирощування цьоголітки; утримання цьоголітки в зимувальних ставках. Останній завершальний етап триває протягом зимового та весняного періодів до моменту облову зимувальних ставків і посадки однорічки (це цьоголітки, які перезимували та яким виповнився один рік) у нагульні ставки.

Варто відмітити, що облов зимувальних ставків та пересаджування однорічки у нагульні ставки здійснюється у стислі строки (1,5–2 тижні) за низької

температури води (4–6 °C). Тривале витримування однорічки в зимувальних ставках за підвищеної температури води призводить до її сильного схуднення і подальшої загибелі. За місяць весняного голодування в таких умовах однорічки втрачають майже стільки ж поживних речовин тіла, скільки за 6 місяців зимового голодування. Поряд з цим значно скорочуються строки нагулу риби. При пересаджуванні рибопосадкового матеріалу необхідно:

перерахувати при облові зимувальних ставків рибу, яка перезимувала; встановити вихід однорічки по відношенню до кількості цьоголітки, посадженої в зимувальний ставок восени і відобразити це документально в акті облову;

визначити середню масу однорічки і на підставі індивідуальних вимірювань і зважувань (для цього беруть 30–50 і більше екземплярів риби);

визначити весняний коефіцієнт вгодованості. Наприклад, стандартна за масою цьоголітка коропа при нормальному коефіцієнті вгодованості втрачає за період зимівлі не більше 10 % живої маси. Якщо ж зимівля проходила в незадовільних умовах, то зниження риби в масі за зиму може бути більш значною. Нормативи виходу та природних втрат маси деяких видів риби в зимувальних ставках наведені у табл. 4.7.

4.7 Нормативи виходу та природних втрат маси деяких видів риби в зимувалах

Показники	Фізико-географічні зони			
	Полісся	Лісостеп, Прикарпаття	Північний Степ	Південний Степ
1	2	3	4	5
Вживання однорічки, %:	75	80	85	85
– коропа	75	75	80	80
– рослиноїдні риби	10–15	10–15	15–20	15–20
Втрати маси цьоголітки за період зимівлі, %	12	11	10	10

До нагульних ставків рибопосадковий матеріал завозять спеціальним транспортом, в живорибній тарі. Рибу рекомендується перевозити у прохолодну похмуру погоду у воді пониженої температури за умови насичення її киснем. Оптимальна температура води для перевезення теплолюбних риб становить 10–12 °С влітку, 5–6 °С – навесні і восени, 2–3 °С – взимку. Слід уникати перевезення риб за мінусової температури. Для перевезення холодолюбних риб температура води влітку повинна становити 6–8 °С, навесні і восени – 3–5 °С.

Безумовно, при транспортуванні риби існують певні норми втрат. Нормативи перевезення риби у рибницьких господарствах наведені у додатку 5 до Правил транспортування тварин, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.11 № 1402. Згідно з вказаними нормативами, відходи при транспортуванні вимірюються у відсотках обсягу завантаження та залежать від тари і віку риби (табл. 4.8).

4.8 Норми транспортування для деяких видів риби

№ п/п	Спосіб перевезення	час перевезення, год.	Короп	Рослинні риби	Пелядь	Щука
1	2	3	4	5	6	7
1	Спеціалізованим живорибним автотранспортом (місткість цистерн 3 м ³), кг: – цьоголітки та однорічки	До 3	600	400	250	х
		3–6	400	300	200	
		6–12	300	200	150	
		12 і більше	200	150	100	
2	В брезентових чанах місткістю не менше 2 м ³ , кг: – цьоголітки та однорічки	до 3	400	х	х	–
		3–6	250			
3	У поліетиленових пакетах (20 л води) із киснем, тис. шт.: – личинки	24	50-100	50	50	10
	– мальків	24	10-15	10-15	10	2

Продовження таблиці 4.8

4	У молочних бідонах або поліетиленових пакетах (40 л води) без кисню, тис. шт.: – личинки	не більше 2-х	100-200	100	80	15
	– мальків	не більше 2-х	8–16	8	6	1
5	В живорибних вагонах з механічною аерацією води (об'єм води 20 м ³), кг: – цьоголітки та однорічки	до 12	1 600	1 100	900	х
		12–24	1 400	1 000	800	
		24–48	1 200	750	х	

Нижче наведемо Акт про облов вирощувального, нагульного, зимувального ставку, садка, басейну, лотка, іншого об'єкту (рис. 4.7).

4.7 АКТ № 2 ПРО ОБЛОВ

вирощувального, нагульного, зимувального ставу, садка, басейну, лотка, іншого об'єкту (непотрібне закреслити)

Вид риби	Вік	№ об'єктів	Площа, га/м ²	Виловлено				
				дата	середня маса, г	тис. шт.	ц	вихід, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Короп	Однорічки	1	1	9.03	27	256,00	69,1	80
Товстолобик	Однорічки	1	1	9.03	22	38,00	8,5	82
Товстолобик	Однорічки	2	0,3	14.03	22	60,00	13,2	83
Білий амур	Однорічки	2	0,3	14.03	18	30,00	5,4	75
Короп	Однорічки	3	0,5	14.03	29	111,00	32,2	80
Товстолобик	Однорічки	3	0,5	14.03	22	31,00	6,9	82
Всього						783,05	380,2	х

Акт складено на підставі накладних № 17-Н, 18-Н, 19-Н, 24-Н, 25-Н, 27-Н, 34-Н.

Керівник структурного підрозділу	<u>Іванченко</u> підпис	<u>Іванченко А.П.</u> прізвище, ім'я, по батькові	Підпис відповідальної особи	<u>Шевченко</u> підпис	<u>Шевченко О.М.</u> прізвище, ім'я, по батькові
Головний рибовод	<u>Копилов</u> підпис	<u>Копилов А.В.</u> прізвище, ім'я, по батькові	Перевірив бухгалтер	<u>Рибка</u> підпис	<u>Рибка Н.Д.</u> прізвище, ім'я, по батькові

В такому Акті зазначається загальна кількість та маса виходу рибопосадкового матеріалу. Цей Акт складається у двох примірниках спеціально створеною комісією, склад якої затверджується наказом керівника рибницького підприємства. Один примірник Акту передається до бухгалтерії підприємства, другий зберігається у справах рибовода. Акт підписується членами комісії та затверджується керівником. В подальшому Акт використовують, як первинний документ для заповнення Зведеної відомості облову вирощувальних, нагульних, зимувальних ставків, садків, басейнів, лотоків, інших об'єктів.

Облік витрат, понесених на вирощування риби під час зимівлі відображається за відповідними субрахунками другого та третього порядку рахунка «Виробництво» («Утримання цьоголітки в зимувальних ставках»). Вирощений власними силами рибопосадковий матеріал обліковується на відповідних субрахунках рахунка «Поточні біологічні активи» залежності від їх оцінки. Розвантаження (облов) зимувальних ставків і пересаджування однорічки в обліку відображають наступними проведеннями (табл. 4.9).

4.9 Відображення в обліку процесу облову зимувальних ставків

№ п/п	Зміст операції	Бухгалтерський облік			Податковий облік	
		Дт	Кт	Сума, грн	Дохід	Витрати
1	2	3	4	5	6	7
1	Проведене розвантаження (облов) зимувальних ставків	213	2313	155 000	—	—
2	Посаджено однорічки із зимувальних ставків у нагульні	232	213	155 000	—	—

Втрати рибопосадкового матеріалу та риби під час транспортування у межах норм встановлених Правилами включаються до витрат платника податку на прибуток і не є об'єктом оподаткування ПДВ [42]. Водночас, відходи понад цих норм обкладаються ПДВ, виходячи із звичайних цін. При цьому така операція для суб'єктів спеціального режиму ПДВ відображається у декларації з ПДВ.

4.6 Сучасні тенденції зариблення нагульних ставків

На початку весни відразу після розвантаження зимувальних ставків у рибницьких господарствах, які працюють за дволітнім циклом, розпочинається кампанія із зариблення нагульних ставків для вирощування товарної риби [73]. Зариблення здійснювати вчасно, адже це дозволяє скоротити період знаходження рибопосадкового матеріалу в зимувальних ставках в умовах нестачі кормів, що негативно позначиться на його рості, та попередити зниження рибопродуктивності в майбутньому. У зв'язку із прикладними проблемами організаційно-економічного розвитку рибного господарства з 1 липня 2013 року слід дотримуватися норм рибопродуктивності, затверджених наказом Мінагрополітики України від 30.01.13 № 45 [29]. На нашу думку, саме для того, щоб рибницьким господарствам підвищити рибопродуктивність нагульних ставків, потребує розгляд порядку обчислення потрібної кількості риби для посадки в нагульний ставок, щільність її посадки при дволітньому циклі та документальне оформлення цих операцій. Зариблення нагульних ставків для вирощування товарної риби проводиться відразу після розвантаження зимувальних ставків шляхом залиття їх водою – або повного, або не менше ніж $\frac{2}{3}$ об'єму ставка [27]. Оптимальна площа нагульних ставків становить до 150 га, на рівній місцевості допускається до 200–250 га. Залежно від площі та особливостей створення нагульних ставків їх середні глибини повинні становити від 1,3 до 2 м, оптимальна середня глибина – 1,5 м. Заповнювати нагульні ставки водою слід через фільтри (рибосміттєвловлювачі з розміром вічка не більше 1 мм), адже вони зменшують імовірність проникнення до ставів хижої та смітної риби. Тривалість наповнення ставка – 10–15 діб [19, С. 14; 59, С. 40–42].

Деякі вчені та дослідники, зокрема С.І. Алимов та А.І. Андрющенко, вбачають, що не пізніше як за тиждень до заповнення водою в нагульних ставках готують кормові місця. Для цього такі місця чи кормові смуги ущільнюють піском або вапном на глибині 0,5–1 м. За інтенсивної форми вирощування риби

на 1 га ставка має бути 10–15 кормових місць. У майбутньому ці місця використовують для контролю за поїданням рибою штучних кормів, для чого встановлюють контрольні вішки з розрахунку 2–3 вішки на 1 га ставка. Також у разі згодовування рибі гранульованих комбікормів застосовують маятникові годівниці, що забезпечує зменшення витрат кормів на 20 і більше процентів [7]. Зауважимо, що полікультура, яка застосовується у ставовій аквакультурі, зорієнтована на коропа як основного об'єкта культивування. Поряд із ним чільне місце в ній відводиться рослиноїдним риbam далеосхідного комплексу (білий товстолобик, строкатий товстолобик, білий амур). Посадка до нагульних ставків додаткових хижих видів риб дозволяє повніше використовувати природну кормову базу водойм та запобігати розвитку малоцінної смітної риби, яка є конкурентом у живленні культивованим об'єктам аквакультури, і в результаті дає можливість підвищити рибопродуктивність ставків. При цьому індивідуальна середня маса рибопосадкового матеріалу коропа при зарибленні має бути не менше 25 г, рослиноїдних риб – 25–30 г. Якщо для зариблення ставка використовують дволіток, то маса такого рибопосадкового матеріалу має становити не менше 200 г. Наведемо в табл. 4.10 нормативи посадки в нагульні ставки риби в полікультурі за інтенсивною технологією [7; 19. С. 15; 59; 61].

4.10 Нормативи посадки в нагульні ставки риби в полікультурі

Показники	Фізико-географічні зони / (тис. екз/га)			
	Полісся	Лісостеп, Прикарпаття	Північний степ	Південний степ
Щільність посадки однорічки:	5,0	6,0	6,0	5,0–6,0
– коропа	1,5	1,5	2,0–2,5	2,5–2,0
– білий товстолобик	1,5	0,5–0,7	0,5	0,5
– строкатий товстолобик (або гібрид товстолобиків)	1,5–2,0	–	–	–
– білий амур	0,05– 0,2	0,05–0,2	0,05–0,2	0,05–0,2
– личинки щуки	0,2	0,2	0,2	0,2

4.6.1 Складові механізму для розрахунку кількості та щільності посадки риби в нагульні ставки

Зариблення нагульних ставків рибопосадковим матеріалом можна здійснити двома способами: одноразова посадка риби в нагульні ставки, розрахована на природні кормові запаси водойм; ущільнена посадка, розрахована на природні кормові запаси та внесені додаткові корми. Основними показниками для розрахунку кількості та щільності посадки риби в нагульні ставки при будь-якому способі є рибопродуктивність та нормативні вимоги, зокрема середня маса та запланований кількісний вихід після нагулу дволітки [11; 13; 19. С. 16].

Рибопродуктивність водойм вимірюється кілограмами, тоннами або центнерами на 1 га площі водного об'єкту і поділяється на природну та загальну (табл. 4.11).

4.11 Нормативи природної рибопродуктивності нагульних ставків за видами риб

Показник	Фізико-географічні зони / (кг/га)			
	Полісся	Лісостеп, Прикарпаття	Північний степ	Південний степ
1	2	3	4	5
Природна рибопродуктивність ставків (середня) за коропом	150	200	220	240
Природна рибопродуктивність ставків (середня) за коропом за умови застосування мінеральних добрив	190	250	265	310
Природна рибопродуктивність ставків (середня) за рослиноїдними рибами за умови застосування мінеральних добрив (середня):				
– білий товстолобик	200	300	450	560
– строкатий товстолобик	200	250	300	350
– білий амур	50	50	50	90

Природна рибопродуктивність – це сумарний приріст маси риби, одержаної протягом одного вегетаційного сезону з одиниці площі за рахунок природної кормової бази.

Загальна рибопродуктивність – це загальний сумарний приріст маси риби, одержаної протягом одного вегетаційного сезону з одиниці площі за рахунок природної кормової бази із застосуванням методів інтенсифікації (удобрення, вапнування ставків, годівля риби). Залежно від зони розташування рибницьких господарств, характеру ґрунтів, методів інтенсифікації, набору риби в полікультурі рибопродуктивність може буде різною.

При цьому поправочний коефіцієнт для різних ґрунтів нагульних ставків: галькові, піщані та солончакові, торф'яні та чорноземи відповідно – 0,4; 0,6; 0,5; 1,2. Також при невнесенні мінеральних добрив рибопродуктивність ставків за рослиноїдними рибами зменшується в середньому в 1,5 разу [7].

Середня нормативна маса дволітки, вирощеної на господарствах з виробництва продукції аквакультури, становить:

коропа: у зоні Полісся – 400 г, Лісостеповій зоні – 450 г, у Північностеповій та Південностеповій – 500 г;

білого товстолобика – 300 г, 350 г, 600 г і 700 г відповідно;

строкатого товстолобика – 350 г; 400 г; 500 г і 600 г;

білого амура – 350 г; 400 г; 500 г і 800 г.

Початкова середня маса риб для посадки на вирощування в нагульні ставки повинна становити: однорічки коропа – 40 г, однорічки/дворічки білого товстолобика – 30/150 г, однорічки/дворічки строкатого товстолобика – 35/150 г, дворічки білого амура – 250 г [7; 19. С. 16].

Величина виходу дволітки від посадженої однорічки за діючими нормативами у розрізі зон становить: коропа і рослиноїдних риб в обвалованих ставках площею до 150 га – 80–85 %, площею понад 150 га – 75–80 % [7; 19. С. 16].

4.6.2 Взаємозв'язок пропозицій щодо розрахунку кількості однорічки коропа для посадки в нагульні ставки

Для обчислення кількості однорічки коропа (А, шт.), необхідної для посадки в нагульний ставок, у цілому і на 1 га ставу, застосовується формула (4.2):

$$A = (\Gamma \times \Pi) : (B - b) : p \times 100, \quad (4.2)$$

де Γ – площа ставу, га; Π – природна рибопродуктивність ставка, який зариблюється, кг/га; B – середня маса товарної дволітки коропа, яку планується отримати при осінньому облові, кг; b – середня маса однорічки коропа при весняній посадці в нагульний ставок, кг; p – запланований кількісний вихід товарної риби при осінньому облові (у % від кількості посадженої весною однорічки).

З метою ефективного використання вітчизняних рибогосподарських водних об'єктів та виробництва екологічно чистої продукції аквакультури логічним є розрахунок на прикладах кількості однорічки коропа для одноразової посадки в нагульний ставок.

Приклад 1. Площа ставу (Γ) – 10 га. Природна рибопродуктивність ставка (Π) – 200 кг/га. Середня маса товарної дволітки коропа, яка планується до вилову восени (B), – 0,5 кг (500 г). Середня маса однорічки коропа при весняній посадці (b) – 0,025 кг (25 г). Запланований вихід товарної дволітки восени (p) – 90 %.

Визначимо необхідну кількість коропа для зариблення 1 га нагульного ставка:

$$(10 \text{ га} \times 200 \text{ кг/га}) : (0,5 \text{ кг} - 0,025 \text{ кг}) : 90 \times 100 = 4\,678 \text{ шт.}$$

Таким чином, на 10 га потрібно 46 780 шт.

Для збільшення обсягів виробництва товарної рибної продукції застосовують ущільнену посадку риби в нагульні ставки. Правильно визначена щільність посадки риби гарантує отримання стандартної маси риби. Щільність посадки однорічки (A_{Π} , шт.) коропа при підгодівлі в нагульному ставку визначається за формулою (4.3):

$$A_{\Pi} = [(\Pi + K : a) \times \Gamma] : (B - b) : p \times 100, \quad (4.3)$$

де K – запланована кількість корму для годівлі риби, кг/га; a – кормовий коефіцієнт [7; 19. С. 17].

Приклад 2. Площа нагульного ставка (Γ) – 10 га, природна рибопродуктивність (Π) – 250 кг/га. Загальна кількість кормів, запланована для годівлі риби на 1 га (K), – 4 000 кг/га (суміш із 50 % соєового і 50 % соняшникового шроту), кормовий коефіцієнт (a) – 5. Середня маса товарної дволітки коропа, яка планується до вилову восени (B), – 0,5 кг (500 г). Середня маса однорічки коропа при весняній посадці (b) – 0,025 кг (25 г). Запланований вихід товарної дволітки восени (p) – 90 %. Потрібно розрахувати щільність посадки однорічки коропа для вирощування в нагульному ставку з ущільненою посадкою і годівлею риби. Визначимо щільність посадки однорічки коропа для зариблення 10 га нагульного ставка:

$$A_{\Pi} = [(250 \text{ кг/га} + 4\,000 \text{ кг/га} : 5) \times 10 \text{ га}] : (0,5 \text{ кг} - 0,025 \text{ кг}) : 90 \times 100 = 24\,561 \text{ шт.}$$

Таким чином, для 1 га необхідно 2 456 шт.

Загальна рибопродуктивність 1 га нагульного ставка за рахунок природної їжі та внесених до ставка додаткових кормів (шроту) має становити 1 050 кг (250 кг – природна їжа ставу, 800 кг ($4\,000 \text{ кг/га} : 5$) – додатково внесені корми для годівлі риби з розрахунку на 1 га). Штучний вихід дволітки коропа восени з 1 га дорівнюватиме 2 210 шт. (2 456 шт. – 246 шт., або 10 %-ний відхід). Приріст одного коропа за період вирощування становитиме 475 г (500 г – 25 г), або 0,475 кг при середній товарній масі риби до осені згідно з планом – 500 г.

Приріст риби з 1 га за вегетаційний період – 1 050 кг (2 210 шт. \times 0,475 кг), тобто дорівнюватиме передбаченій раніше рибопродуктивності з урахуванням годівлі риби.

При вирощуванні риби в полікультурі розрахунки норм посадки за кожним видом риб проводять окремо, користуючись нижченаведеною формулою. Маса однорічки срібного карася повинна становити в середньому 15–20 г. Осінній вихід дволітки срібного карася становить близько 90 % до кількості посадженої

у ставок однорічки. При цьому спільне вирощування коропа та карася дозволить збільшити природну рибопродуктивність на 70–80 %.

Норму посадки срібного карася в коропові ставки (X) розраховують за формулою (4.4):

$$X = (\Gamma \times \Pi \times \pi) : [(B - b) \times p], \quad (4.4)$$

де Γ – водна площа ставка, га; Π – рибопродуктивність ставка по коропу, кг/га; π – очікуване підвищення рибопродуктивності в результаті додаткового вирощування срібного карася, % до рибопродуктивності по коропу; B – середня маса срібного карася при осінньому вилові, кг; b – середня маса при його весняній посадці у ставок, кг; p – осінній вихід срібного карася, % до посадки.

Приклад 3. Площа водного об'єкта (Γ) – 10 га, природна рибопродуктивність ставка (Π) – 200 кг/га; очікуване підвищення рибопродуктивності в результаті додаткового вирощування срібного карася (π) – 70 %; середня маса товарної дволітки срібного карася (B) – 0,15 кг (150 г); середня маса однорічки срібного карася (b) – 0,02 кг (20 г); запланований вихід восени дволітки срібного карася (p) – 90 % до кількості посадженої в став однорічки.

Визначимо норму посадки срібного карася в нагульні ставки:

$$X = (10 \text{ га} \times 200 \text{ кг/га} \times 70) : [(0,15 \text{ кг} - 0,02 \text{ кг}) \times 90] = 11\,965 \text{ шт.}$$

Отже, норма посадки на 1 га ставка – 1 195 шт. (11 965 шт. : 10 га).

Результати зариблення нагульних ставків фіксуються в Акті про зариблення (форма № А-10, затверджена наказом Мінагрополітики від 19.06.12 № 362 [5; 16; 19], рис. 4.8. Даний акт складається у двох примірниках спеціально створеною комісією на кожний водний об'єкт після повного його зариблення. До складу комісії, який затверджується наказом керівника підприємства, можуть входити: керівник структурного підрозділу, головний рибовод, бухгалтер. Наступного дня після затвердження один примірник акта передається до бухгалтерії разом із підтвердними документами (накладними). Другий примірник залишається у справах рибовода. Для встановлення

загальних результатів зариблення на підставі актів головний рибовод (рибовод) складає у двох примірниках Зведену відомість про зариблення (форма № А-11, затверджена Наказом № 362) [7; 19. С. 19].

4.8 Форма № А-10

Суб'єкт господарювання

Виробничо-комерційна фірма «Агропродресурси»

(найменування/прізвище, ім'я, по батькові)

Код згідно з ЄДРПОУ / реєстраційний
номер облікової картки платника
податків / серія та номер паспорта
23581583

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник суб'єкта господарювання
(юридичної особи) /
фізична особа – підприємець
Коробкіна Т.М.

Структурний підрозділ Шевченкове

«22» березня 2015 р.

Акт № 9 про зариблення

вищувального, нагульного, зимувального ставу,

садку, басейну, лотка, іншого об'єкта (непотрібне закреслити)

№ ставів (категорія), садків, басейнів, лотків	Площа, га	Дата	Вид і вік риби	Кількість, тис. шт/шт.	Маса	
					середня, г	усього, кг
1	2	3	4	5	6	7
№ 2, нагульний	38	14.03	Однорічка товстолобика	3 100	22	682
№ 2, нагульний	38	14.03	Однорічка коропа	13 920	25	3 480
№ 2, нагульний	38	15.03	Однорічка білого амура	1 250	20	250
№ 2, нагульний	38	15.03	Дволітки строкатого товстолобика	15 730	650	10 224,50
№ 2, нагульний	38	16.03	Дволітки строка- того товстолобика	19 270	650	12 525,50
№ 2, нагульний	38	16.03	Однорічка коропа	15 830	25	3 957,50
№ 2, нагульний	38	16.03	Однорічка товстолобика	2 000	22	440
Усього		х	х	71 100	х	31 559,50

Продовження рис. 4.8

Середня глибина заповнення 1,1 м, температура води 11 °С. Зариблення ставка проводилось власно вирощеним рибопосадковим матеріалом.

Проведена профілактична обробка малахітовим зеленим.

Акт складено на підставі накладних № 2/12-Н, 2/13-Н, 2/14-Н, 2/19-Н, 2/23-Н, 2/28-Н, 2/45-Н, 2/52-Н

Після затвердження керівником перший примірник відомості передається до бухгалтерії підприємства, а другий залишається у справах рибовода. У відомості вказуються: у графах 1 та 2 – номери ставків та їх площа (га/м²); графі 3 – строки зариблення; графах 4–15 – дані про вік риби, використаної для зариблення, за видами (у тис. шт., тис. шт. на 1 га), їх середня маса (г) та загальна маса риби (кг); графах 16 та 17 вказують, скільки посаджено разом видів різновікових груп риби (у тис. шт. та кг).

Відомість підписується керівником структурного підрозділу, головним рибоводом, відповідальними особами, бухгалтером та затверджується керівником підприємства (або фізичною особою-підприємцем).

Для підвищення рибопродуктивності нагульних ставків, в майбутньому, рибогосподарські підприємства, які працюють за дволітнім циклом, повинні дотримуватися рекомендацій щодо розрахунку кількості риби для посадки в такі ставки та щільності її посадки.

Крім того, для правильного ведення обліку витрат рибопосадкового матеріалу доцільним є використання нових спеціальних форм первинної документації – № А-10 та № А-11, оскільки графа 2 цих форм є підставою для заповнення форми № 1 А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__ р.», затвердженої наказом Міністерства аграрної політики України від 21.03.12 № 141 [6; 8; 19] із змінами від 03.12.2013 № 714, зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 17.12.2013 за № 2129/24661 (див. додаток Б5).

4.7 Облік придбаного рибопосадкового матеріалу

Рибницькі господарства бувають різних типів, як холодно-, так і тепловодні. Останні формують основу аквакультури України і за особливостями технологічного процесу вирощування риби поділяються на такі групи:

повносистемні – це господарства, у яких риба проходить усі стадії розвитку (від ікри до товарної продукції) у маточних, нерестових, малькових, вирощувальних, зимувальних, нагульних ставках;

неповносистемні – господарства, які мають справу лише з окремими стадіями вирощування. Тобто це риборозплідники, які спеціалізуються на вирощуванні рибопосадкового матеріалу (личинок, мальків, цьоголітків, цьогорічок, а в разі трирічного обороту – і дворічок коропа), та нагульні господарства, що спеціалізуються на виробництві товарної риби із такого матеріалу.

Залежно від прийнятої технології вирощування рибницькі господарства працюють за одно-, дво- і трирічними циклами. Цикл – це тривалість вирощування риби від личинки до товарної маси.

В Україні прийнято дворічний цикл, тобто товарну рибу вирощують два роки. У перший рік отримують цьоголітків масою 20–30 г, а впродовж другого літа вирощують товарну рибу [73].

Для кожного року та періоду вирощування риби може використовуватися окремий ставок (мальковий, вирощувальний, нагульний, зимувальний тощо).

Кожна господарська операція на рибогосподарському підприємстві повинна оформлятися певними первинними документами, на підставі яких ведеться її облік.

Наведемо для зручності у табл. 4.12 основні форми, які можна використовувати сьогодні для відображення процесу отримання та вирощування рибопосадкового матеріалу рибницькими господарствами, та їх коротку характеристику.

4.12 Документи для відображення процесу отримання та вирощування рибопосадкового матеріалу рибницькими господарствами

Назва та номер форми	Особливості застосування
1	2
Отримання придбаного рибопосадкового матеріалу від стороннього господарства	
Накладна, товарно-транспортна накладна (типова форма № 1-ТН*)	Оформляється доставка рибопосадкового матеріалу від постачальника до рибницького господарства
Зариблення ставка	
Акт про зариблення (форма № А-10**)	Складається за фактом повного зариблення нагульного ставка комісією, призначеною наказом керівника, у двох примірниках: один – для бухгалтерії, другий – для рибовода. Підставою для заповнення може бути накладна (ТТН) постачальника, про що на ній робиться відповідна позначка, або окремі накладні про зариблення, які складаються за кожен день зариблення.
Облов ставка	
Графік спуску та облову ставів, садків, басейнів, лотків, інших об'єктів (форма № А-17**)	Складається в одному примірнику головним рибоводом (рибоводом) із таким розрахунком, щоб закінчити вилов усієї риби до замерзання води, і у нього ж залишається. Підписується керівником структурного підрозділу, головним рибоводом, відповідальною особою, бухгалтером та затверджується керівником підприємства (фізособою-підприємцем).

<p>Накладна-вимога на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів (типова форма № М-11***)</p>	<p>Складається бригадиром ставкової бригади у чотирьох примірниках (для бухгалтерії, матеріально відповідальної особи, рибовода та бригадира) на щоденну кількість виловленої риби</p>
<p>Акт про облов (форма № А-13**)</p>	<p>Складається у двох примірниках на підставі накладних про облов спеціально створеною комісією, склад якої затверджується наказом керівника підприємства. Один примірник акта наступного дня після його складання передається до бухгалтерії підприємства, другий – зберігається у справах рибовода.</p> <p>В акті за датами вказуються: середня маса (г) та загальний вихід (кг) риби за видами та віком з обловленого вирощувального (нагульного, зимувального) ставка, садка, басейну, лотка, іншого водного об'єкта; загальний відсоток виходу риби. На підставі цих даних за кожною партією у гр. 10 відображається балансова вартість продукції (грн).</p> <p>Крім того, в акті наводяться коди синтетичного обліку. Акт підписується членами комісії, а саме: керівником структурного підрозділу, головним рибоводом, відповідальними особами, бухгалтером, та затверджується керівником підприємства (фізособою-підприємцем)</p>
<p>* Наведена у додатку 7 до Правил, затверджених наказом Мінтрансу України від 14.10.97 № 363. ** Затверджена наказом Мінагрополітики та продовольства від 19.06.12 № 362. *** Затверджена наказом Мінстату від 21.06.96 № 193.</p>	

Рибопосадковий матеріал є додатковим біологічним активом (додаток до П(С)БО 30 «Біологічні активи»; додаток 1 до Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 29.12.06 № 1315) [73].

У разі придбання рибопосадкового матеріалу від інших господарств нагульні господарства оприбутковують його на баланс за первісною вартістю, яка визначається відповідно до П(С)БО 9 (п. 7 П(С)БО 30, п. 4.1 Методрекомендацій № 1315) та обліковують на субрахунку «Поточні біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю».

Після придбання рибопосадковий матеріал відразу запускається до ставка і списується із кредиту субрахунку «Поточні біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю» в дебет відповідного субрахунку рахунка «Виробництво», наприклад, «Вирощування товарної риби».

Зазначимо, що до витрат на вирощування риби, які обліковуються на субрахунку «Вирощування товарної риби», окрім вартості придбаного та запущеного до ставка рибопосадкового матеріалу відносяться також витрати на оренду та охорону ставка, придбання як мінеральних, так і органічних добрив, комбікормів і засобів захисту риби, вилов риби тощо. Отриману (виловлену) товарну рибу відображають на рахунку «Продукція сільськогосподарського виробництва» на підставі акта про облов (форма № А-13).

Оцінюють отриману продукцію (товарну рибу): або за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані в місці продажу витрати (п. 12 П(С)БО 30, п. 6.1 Методрекомендацій № 1315). Різниця між справедливою вартістю (за вирахуванням витрат на продаж) та витратами на виробництво в обліку визнається доходами або витратами від первісного визнання продукції.

Дохід від первісного визнання відображається проведенням Дт 23 – Кт 710, а витрати – проведенням Дт 940 – Кт 23 або за виробничою собівартістю згідно із П(С)БО 16 «Витрати» [73].

4.8 Елементи інноваційної моделі удобрення ставків на етапі адаптації до сучасних вимог ресурсозбереження

У ставовій аквакультурі використання органічних та мінеральних добрив є одним із найбільш дієвих засобів не тільки відновлення рибопродуктивності, але й досягнення її значного підвищення. Органічними є добрива, що містять елементи живлення рослин переважно у формі органічних сполук. До них відносяться: гній, компости, торф, тирса, солома, зелене добриво, мул (сапропель), промислові та господарські відходи [28; 60, С. 30–31]. Інформацію про доцільність використання основних видів органічних добрив наведемо у табл. 4.13.

4.13 Використання основних видів органічних добрив

Вид добрива	Інформаційні дані про доцільність застосування добрив
1	2
Пташиний послід	Пташиний послід як органічне добриво доцільно використовувати у ставках протягом вегетаційного сезону (насамперед під час випасного вирощування риб). Найбільш ефективним є використання цього добрива в рідкій підгодівлі. Його вносять у вигляді розчину при загальній витраті за сезон до 150–200 кг/га. Ставки удобрюють розчином у співвідношенні пташиного посліду до води 1 : 2 або 1 : 3. Методика внесення такого розчину схожа до внесення у ставки мінеральних добрив. Більш цінним є курячий та голубиний послід, менш цінним – качиний і гусячий. При частому внесенні посліду в ґрунті накопичується азот у нітратній формі, тому це добриво краще закладати восени, рівномірно розподіляючи по всій площі
Зелене добриво	Однією із форм удобрення ставків (особливо малькових та вирощувальних) є засівання їх ложа злаковими або бобовими культурами до заливки водою. Після заливки ставка, рослинність, що розкладається, сприяє швидкому розвитку природної кормової бази. Така форма зеленого удобрення ставків називається сидерацією. У вирощувальних ставках позитивні результати отримують при весняному засіванні ложа вико-вівсяною сумішшю (береться 2/3

	<p>насіння вики та 1/3 вівса) із розрахунку 150–180 кг/га. Зелену масу, що виросла, частково скошують і прибирають. Після заливки ставка рослинна маса, що залишилась, та поживні залишки, розкладаючись, збагачують воду біогенними елементами, особливо азотом. Як і всі органічні добрива, вони слугують їжею для бактерій та деяких донних і планктонних організмів. Як органічні добрива, особливо у невеликих за площею ставках, доцільно також використовувати снопи прив'яленої водної та наземної рослинності. Їх розміщують біля берега на глибині 0,5–0,8 м. У зоні розташування снопів розвивається природна кормова база. Норма внесення прив'яленої рослинності за сезон становить до 2–4 т/га. Через 20–25 днів після першого внесення снопи прибирають зі ставка і замінюють їх на нові. У ставках з незадовільним кисневим режимом норму внесення органічних добрив зменшують до 0,1–1,0 т/га</p>
Гній	<p>Найкраще застосовувати добре перепрілий гній великої рогатої худоби, коней, свиней, птиці, а також свіжий гній свиней, коней і ВРХ, який містить 0,45 % азоту, 0,23 % фосфору, 0,5 % калію, 0,4 % кальцію, 0,11 % магнію та ряд інших біогенних речовин. Кількість внесених органічних добрив, зокрема перегною ВРХ, не може бути однаковою внаслідок їх різної якості, різного стану ставків, форми їх використання, ґрунтів. У ставки з піщаними та глинистими ґрунтами вносять гною 10–15 т/га, іноді більше. Для таких же ставків, але з відкладеним вже родючим шаром мулу норму зменшують до 5–10 т/га, на родючих ґрунтах – до 3–5 т/га. Гній слід вносити різними способами: восени розкидати по осушеному ложу і приорювати на глибину до 5–15 см чи розкладати купами по 2–3 т у мілководних зонах; взимку – на лід у зонах мілководдя у неспускних ставках чи по замерзлому ложу; навесні – по ложу ставка, до їх заливки (виращувальні ставки) або по урізу води розкладати вздовж берега купами, потім бульдозером зіштовхувати у воду так, щоб вони постійно наполовину чи на 2/3 обмивались водою</p>

В аквакультури до мінеральних добрив відносять: азотні, фосфорні, калійні. Потреби водойм у цих добривах визначають різними методами: за прозорістю води, інтенсивністю її цвітіння, наявності у воді біогенних речовин. Якщо прозорість води становить більше 0,5 м і вода не має зеленуватого відтінку, таку

водойму слід удобрювати. Для розвитку фітопланктону добрива вносять частіше. Норму внесення азотних і фосфорних добрив визначають за формулою (4.1):

$$A = [K - k] \times h \times 1\,000 : k_1, \quad (4.1)$$

де A – норма внесення добрива, кг/га; K – оптимальна концентрація біогенної речовини у воді до внесення, мг/л; k – концентрація біогенної речовини у воді до внесення, мг/л; h – середня глибина ставка, м; k_1 – вміст біогена (N, P) у добриві, %; 1 000 – коефіцієнт [7; 60, С. 30–31].

Наведемо у табл. 4.14 норми внесення у водойми мінеральних добрив за сезон для вирощування коропа та рослиноїдних риб.

4.14 Норми внесення у водойми мінеральних добрив за сезон для деяких видів риб

Зона аквакультури	Норма внесення, кг/га для вирощування:			
	коропа		коропа та рослиноїдних риб	
	аміачна селітра	простий суперфосфат	аміачна селітра	простий суперфосфат
1	2	3	4	5
Нерестові ставки: – I–II	120	80	–	–
– III–IV	150	100	–	–
Вирощувальні ставки: – I–II	200	170	250	200
– III–IV	300	200	450	300
– V	400	350	700	600
– VI	450	400	800	650
Нагульні ставки: – I–II	250	200	300	250
– III	300	200	450	700
– IV	300	250	550	350
– V	400	400	700	600

Продовження табл. 4.14

Слабопроточні водойми комплексного призначення: – I–II	250	200	300	250
– III–IV	300	250	500	300
– V–IV	450	400	800	650

На початку вегетаційного періоду, коли водойми ще не цвітуть і рибу не годують або годують в обмеженій кількості, добрива вносять через 3–5 днів, потім через 5–7 днів, а при появі інтенсивного цвітіння через 10–15 днів, удвічі зменшуючи кількість добрив. Найбільш ефективним є використання добрив за достатньо високих температур (15–30 °C). При температурі нижче 12 °C мінеральні добрива у водойми не вносяться. Сезонна норма внесення мінеральних добрив залежить від природної продуктивності водойми, тобто зони аквакультури, щільності посадки та видової різноманітності риб.

Зауважимо також, що потреба в добривах і терміни їх внесення відрізняються залежно від ґрунтово-кліматичних умов зон, окремих господарств і навіть локальних особливостей окремих ставків. Тому не можна говорити про однозначне застосування добрив, адже дуже важко розробити конкретні норми для кожного окремого господарства, умови в якому можуть змінюватися від сезону до сезону. Рациональне використання добрив можливе лише при визначенні біологічної потреби в них і систематичному контролі за ефективністю їх дії.

Мінеральні добрива корисно вносити в ті ставки, які заливались і використовувались протягом декількох років (не менше 4–5 років). При цьому вносять лише ті елементи, яких мало або зовсім немає у воді та ґрунті ставка.

У господарствах, які не мають добре обладнаних лабораторій, про ефективність використання добрив роблять висновок по цвітінню води та

зменшенню її прозорості. Наведемо у табл. 4.15 розрахункові норми їх внесення, якими можна користуватися за таких умов [15; 17; 18; 20; 29; 30, С. 6; 31; 60].

4.15 Норми внесення добрив

Концентрація фосфору у воді, мг/л	Норма внесення суперфосфату, кг/га, за глибини ставка, м		Концентрація азоту у воді, мг/л	Норма внесення аміачної селітри, кг/га, за глибини ставка, м	
	0,7	1,0		0,7	1,0
1	2	3	4	5	6
0,1	50	71	0	40	57,0
0,2	40	57	0,2	36	51,0
0,3	30	42,5	0,4	32	46,5
0,4	20	28,5	0,6	28	40,5
0,5	10	14	0,8	24	35,0
—	—	—	1,0	20	28,5
—	—	—	1,2	16	23,0
—	—	—	1,4	12	17,0
—	—	—	1,6	8	11,5
—	—	—	1,6	4	6,0
—	—	—	2,0	—	0

Удобрення нерестових ставків. Для покращення розвитку трави (субстрату для ікри) у нерестових ставках, а також інтенсивного розвитку природної кормової бази спочатку по водозбірних каналах ложа не залитого ставка вносять мінеральні добрива (із розрахунку по 50 кг/га аміачної селітри і суперфосфату),

а потім по воді у вигляді розчину (1 кг добрива розчиняють у 7 л води): 30–40 кг/га кожного добрива відразу після заливки ставка. Згодом їх вносять повторно у таких же кількостях з періодичністю 2–3 дні. Припиняють удобрення нерестових ставків за три дні до їх облову [7; 28; 60].

Удобрення вирощувальних ставків. При удобренні таких ставків аміачною селітрою із суперфосфатом дозами необхідно дотримуватися таких загальних правил: кількість цих добрив розраховують на весь об'єм води ставка, за 10 днів до зариблення ставків щоденно протягом 5–7 днів вносять частину добрив. У перший місяць вирощування молоді риб, коли її ще не годують, добрива вносять з періодичністю до 10 днів.

У південних районах у разі використання щільних посадок білого та строкатого товстолобиків, їх спільного вирощування з коропом добрива вносять через кожні 4–6 днів, залежно від рівня розвитку фітопланктону.

Для прикладу можна скористатись розрахунком необхідної кількості аміачної селітри і суперфосфату при спільному і регулярному (через кожні 10 днів) їх внесенні у вирощувальні ставки протягом вегетаційного періоду, виходячи з норми 2 мг азоту і 0,2 мг фосфору на 1 л води або 2 г азоту і 0,2 г фосфору на 1 м³ води.

Отже, об'єм води 1 га ставка при глибині 1 м дорівнює 10 000 м³. Потреба в аміачній селітрі при нормі 2 г на 1 м³ води – 20 000 г (10 000 м³ x 2 г), або 20 кг/га. Аміачна селітра містить 35 % азоту, тому її треба взяти у 2,9 разу більше ($100 : 35 = 2,86 \approx 2,9$). Потреба в аміачній селітрі для 1 га ставка при середній глибині 1 м становить 58 кг (20 кг x 2,9). Вказана кількість є разовою нормою, яку вносять на 1 га ставка приблизно три рази на місяць.

Оскільки вирощувальні ставки удобрюються приблизно протягом трьох місяців за вегетаційний період (червень – серпень), загальна кількість разових норм (порцій) внесення добрив у ці ставки за вказані три місяці має становити 9.

Так, загальна кількість аміачної селітри, необхідна для удобрення 1 га вирощувального ставка при середній глибині 1 м та разовій нормі 2 г азоту на 1 м³ води дорівнює 180 кг (20 кг x 9). Проведемо додатковий розрахунок необхідної кількості суперфосфату, внесеного одночасно з аміачною селітрою на 1 га ставків. При разовій нормі удобрення 0,2 г фосфору на 1 м³ води його кількість на 1 га ставка повинна скласти 2 000 г, або 2 кг. За весь період має бути внесено 18 кг (2 кг x 9). Подвійного суперфосфату з 40-%-м вмістом фосфору на 1 га буде потрібно в 2,5 разу більше ($100 : 40 = 2,5$), тобто 5 кг для однієї разової норми (2 кг x 2,5), а при 9-разовому внесенні за літо – 45 кг (5 кг x 9).

Таким чином, при заданих умовах разова порція аміачної селітри для удобрення 1 га вирощувальних ставків при нормі 2 мг азоту на 1 л води має становити 20 кг, а разова порція подвійного суперфосфату з 40 %-м вмістом фосфору при нормі внесення добрив 0,2 г на 1 м³ води на ту саму площу – 5 кг.

Не рекомендується удобрювати ставки, не визначивши потреби в компонентах добрив, необхідні дози і строки внесення, оскільки це призводить до перевитрат добрив і може погіршити нормальні умови вирощування риби.

Удобрення нагульних ставків. Мінеральні добрива у нагульних ставках починають використовувати, коли вода прогрівається вище 12 °С. Перші внесення добрив здійснюють по чистій воді, переважно на початку сезону вирощування у таких же кількостях, як і у вирощувальних ставках, з інтервалом у 6 днів. Не менше 75 % акваторії ставка має бути вільною від заростей м'якої і жорсткої водяної рослинності.

Загальна кількість мінеральних добрив, внесених у ці ставки за сезон, у разі їх економного використання зазвичай не перевищує 150–200 кг/га. При інтенсивному водообміні або значному заростанні ставків, цвітінні води добрива вносять рідше: при вирощуванні коропа у монокультурі – через 10–15 днів, у полікультурі – через 5–7 днів. Дозу добрив у цей період зменшують у 1,5–2 рази. Внесення добрив припиняють за місяць до облову ставків [7; 28; 60].

У ставках із супіщаними, підзолистими і торф'яними ґрунтами найбільший ефект дають фосфорні добрива. У господарствах доцільно застосовувати суперфосфат, причому як простий, так і подвійний. Подвійний суперфосфат містить фосфорної кислоти вдвічі більше (38–40 %), ніж простий (14–20 %).

Для прикладу візьмемо фосфорні добрива вносять з розрахунку 30 кг фосфорної кислоти на 1 га водного дзеркала ставка. Виходячи із цього легко розрахувати, що на 1 га ставкової площі потрібно 200 кг простого суперфосфату (15 % фосфорної кислоти; $30 \times 100/15$) або 75 кг подвійного суперфосфату (40 % фосфорної кислоти; $30 \times 100/40$). Фосфорні добрива сприяють розвитку в ставках м'якої водної рослинності та харчових організмів для риб. Продуктивність ставів збільшується на 16–63 % у порівнянні з природною рибопродуктивністю неудобреної водойми [7; 28; 60].

Удобрення водойм комплексного призначення.

Таке удобрення здійснюється залежно від мети використання цих водойм (для вирощування посадкового матеріалу чи для нагулу риб) та способу вирощування (у моно- чи полікультурі).

Якщо ці водойми слабо проточні, з низьким ступенем заростання, їх удобрюють так само, як вирощувальні та нагульні ставки.

Добрива відображаються в обліку залежно від способу їх отримання, а саме: органічні добрива власного виробництва – за дебетом окремих субрахунків рахунка «Продукція сільськогосподарського виробництва», куповані – на субрахунку «Матеріали сільськогосподарського призначення». Добрива, використані для вирощування риби, списуються в дебет відповідних субрахунків другого та третього порядків рахунка «Виробництво»: «Вирощування рибопосадкового матеріалу (аналітичний рахунок «Вирощування мальків»; аналітичний рахунок «Вирощування цьоголітки»), «Вирощування товарної риби при дворічному обороті», «Вирощування товарної риби при трирічному обороті»).

4.9 Сутність та об'єктивна необхідність вапнування ставків у контексті орієнтації економіки до умов якості та безпеки продукції

Мінеральні та органічні добрива дають очікуваний результат лише у добре підготовлених ставках, у ґрунт ложа яких вноситься вапно. Вапнування має багатоплановий характер [60, С. 30–31]. Воно пов'язане з годівлею риби і проточністю водойми, сприяє облагородженню води і підвищенню родючості ґрунту ложа ставків, попереджає виникнення багатьох захворювань риб та інтенсивне заростання, яке може призвести до задухи риби. Внесення у ставок вапна завжди виправдане з господарської точки зору. Для вапнування ставків використовують такі речовини, як негашене та гашене вапно, мелений вапняк та аналогічні породи. Як правило, вапнування здійснюють, виходячи із рівня інтенсифікації у господарстві та складу донних відкладень ставків. У Поліссі до ставків, розташованих на кислих дерново-підзолистих ґрунтах із піщаним та супіщаним механічним складом і торфових ґрунтах, вносять 1 200–1 800 кг/га. У Лісостепу та Степу до ставків із чорноземними ґрунтами легкосуглинкового та суглинкового механічного складу із нейтральною та слабко лужною реакцією вносять 300–600 кг/га. Дози внесення вапна до ставків із високим рівнем інтенсифікації та сильним цвітінням води із перманганатною окислюваністю понад 20–25 мгО/л дещо збільшуються – приблизно на 300 кг [45; 30, С. 6].

Разова доза внесення вапна у будь-який ставок не повинна перевищувати 400–600 кг/га, оскільки надмірна кількість вапна може негативно позначитися на стані природної кормової бази. Особливе значення вапнування ставків має при вирощуванні риби за інтенсивною технологією із застосуванням високих щільностей посадки риби. Для покращення їх санітарного стану та його стабілізації після зариблення нагульних ставків у першій декаді травня з профілактичною метою доцільно провести вапнування по всій площі ставка із розрахунку 100–150 кг/га, а влітку – ділянок ставків біля автогодівниць та на кормових місцях. Вапнування

нагульних ставків з профілактичною метою розпочинають з останньої декади червня – першої декади липня із настанням спеки з розрахунку 100–200 кг/га за одноразове внесення. Застосування більших разових доз вапна (200–250 кг/га) є обґрунтованим лише у виняткових випадках (наприклад, на фоні надмірного розвитку водоростей і погіршення газового режиму ставків). Вапно слід вносити до ставка за певними нормами, значна частина яких була розроблена ще у 70–90-х роках минулого століття, але діє до теперішнього часу [15; 17; 22; 23–25].

Вносити вапно по ложу спущеного ставка, крім профілактичних цілей, рекомендується у такі строки: до нагульних ставків, що мають тверде дно, – весною, за два тижні до посадки риби, і ще раз восени, після її вилову; до ставків із в'язким болотистим дном – взимку, після їх підморожування; вирощувальних – весною, за 15–20 днів до їх зариблення, перед заповненням їх водою (якщо у ставках висівають трави на зелені добрива, їх вапнують до висівання) або восени після облову; нерестових – у червні – липні після нересту, вилову і пересаджування мальків (для підготовки цих ставків до наступного сезону); зимувальних – у липні; літньо-маточних – восени після облову (табл. 4.16).

4.16 Внесення вапна у ставки

Показник рН сольової витяжки грунту	Норма внесення, кг/га		
	негашене вапно	гашене вапно	вапняк
1	2	3	4
4,0	2 000	2 600	3 600
4,5	1 500	1 950	2 700
5,0	1 000	1 300	1 800
5,5	500	650	900
6,0	300	350	540
6,5*	100–200	130–260	180–360
* Дозу внесення вапна збільшують до 300 кг/га.			

Доза внесення вапна у ставки залежить від значення рН сольової витяжки ґрунту в розрахунку на нейтралізацію їх ложа (10 см шару ґрунту).

Нейтралізуюча здатність усіх цих речовин різна. Так, якщо прийняти нейтралізуючу здатність негашеного вапна за 1, то у гашеного вона буде у 1,3, а у вапняку – у 1,8 разу менша. Тобто за однієї і тієї ж потреби у вапнуванні ставків гашеного вапна та вапняку треба мати більше, ніж негашеного вапна.

Ефективність використання вапна у цьому випадку залежить від його рівномірного розподілу по ложу ставка. Його дія не тільки на поверхневий шар, але й на більш глибокі прошарки ґрунту досягається подальшою оранкою і боронуванням. При глибині заорювання більш ніж на 10 см норми вапнування необхідно збільшувати на 10 %. Ставки вапнують також з метою дезінфекції. Ложе ставів, рибо - і водозбірні канали, не осушені і заболочені ділянки ставків знезаражуються, наприклад, негашеним вапном з розрахунку 25–30 ц/га, яке вносять по мокрому ложу при температурі води не нижче 10 °С.

Нагульні ставки можна обробляти частково, засипаючи вапном рибозбірні канали, ями, підтоплювані місця. Карантинні ставки дезінфікують за вказівкою ветеринарних органів [30, С. 6; 45].

Вапнування по воді здійснюється у літній час у ставках з інтенсивною експлуатацією для осаджування надмірно великої кількості органічних речовин, які знаходяться у товщі води, а також для нормалізації вмісту кисню та попередження замору риби.

Існує декілька способів вапнування по воді, які відображають різні підходи до цього заходу. Перший спосіб передбачає щомісячне внесення вапна протягом вегетаційного періоду по воді як нагульних, так і вирощувальних ставків рівними дозами. Так, якщо вода містить менше 50 мг/г кальцію, то в неї слід внести необхідну кількість вапна, що сприяє підвищенню значення водневого показника води (рН). Доза внесення вапна у цьому випадку залежить від значення рН середовища (табл. 4.17).

4.17 Доза внесення вапна, яка залежить від значення рН середовища

Водневий показник води (рН)	Норма внесення, кг/га		
	негашене вапно	гашене вапно	вапняк (крейда)
1	2	3	4
4	2 000	2 600	3 600
4,5	1 500	1 950	2 700
5	1 000	1 300	1 800
5,5	500	650	900
6	300	350	540

Другий спосіб передбачає щотижневе внесення вапна, переважно негашеного. Вапно починають вносити з початком годівлі риби. Перша доза становить 12 % маси риби, яка знаходиться у водоймі, кожна наступна знижується на 0,5 %, досягаючи на кінець сезону 6 % [45].

Для прикладу оберемо щільність посадки однорічки 4 000 шт/га. Їх середня маса 25 г/шт. Початкова маса риби становитиме 100 кг/га, а перша доза внесення вапна – 12 кг/га. При виході дволіток 75 % їх щільність в кінці сезону дорівнюватиме 3 000 шт/га, а середня маса – близько 400 г/шт. Тоді маса товарної риби на виході становитиме 1,2 т/га, а остання доза внесення вапна – відповідно 72 кг/га. При більш високій щільності посадки і рибопродуктивності дози внесення вапна зростуть. При рівні товарної риби 2 т/га остання доза вапна дорівнюватиме 120 кг/га, а при 3 т/га – 180 кг/га. Вапнування є ефективним інтенсифікаційним заходом лише тоді, коли у водоймі є достатня кількість органічних речовин (якщо вносять органічні добрива або інтенсивно годують рибу). Орієнтиром може бути рівень рибопродуктивності. При досягненні виходу риби 1 т з 1 га водного дзеркала вапнування стає ефективним і необхідним, а за умови підвищення рибопродуктивності до 2–2,5 т/га обов’язковим. За його відсутності знижується ефективність годівлі та зростає ймовірність виникнення захворювань [30, С. 6; 60, С. 30–31].

Інформацію про необхідні витрати вапна для профілактики і лікування хвороб ставкових риб, зокрема коропа, наведено у табл. 4.18.

4.18 Витрати вапна для профілактики і лікування хвороб ставкових риб

Захворювання	Норма негашеного вапна, ц/га	Спосіб застосування	Час проведення і періодичність
1	2	3	4
Аеромоноз, або краснуха	1,0–3,0	Вносити по воді	Раз на тиждень
Бранхіомікоз	1,0–3,0		Раз на місяць
Сапролегніоз	1,0–3,0 (залежно від рН води)		Двічі через три дні
Мукофільоз	1,0–3,0		Раз на 10 днів
Іхтіободоз	1,5–2,5		Раз до висаджування молоді в ставки
Псевдомоноз	1,0–3,0		Взимку раз на тиждень
Постодиплостоматоз (чорнильне захворювання)	25,0 (0,1–1,0 %-й розчин)	Вносити по ложу всіх ставків	Щорічно весною і восени після вилову риби і спускання води
Ботріоцефальоз, кавіоз	25,0		Після спускання зимувальних ставів
Іхтіофтиріоз	25,0		
Триходиніоз	25,0		Одноразово по ложу ставка восени при температурі не нижче 14 °С або весною при температурі 10–12 °С

Примітка. При дезінфекції і дезінвазії (заходи, спрямовані на знищення яєць, личинок та збудників інвазійних захворювань при знезараженні приміщень) норма внесення негашеного вапна становитиме 25,0–30,0 ц/га.

Крім уже наведених норм, можна користуватися нормами, які залежать від певних характеристик ставка, а саме:

1) 5–8 ц/га – для ставків, розташованих у заболоченій поймі з кислими ґрунтом і водою (при рН сольової витяжки з ґрунту менше 4–5, рН води 5–6) та 10–12 ц/га – для ставків, що мають болотистий водозбір. Для цього тонко розмелене вапно розбовтують у воді (1 відро вапна на 20–30 відер води) у будь-якому посуді (діжці, колоді, човні). Розчин розливають або розприскують за допомогою фарбопульта по всьому ставку, особливо на замулених місцях, у канавах осушувальної мережі, рибозбірних ямах, бочагах;

2) 4–5 ц/га – для ставків, розташованих на підзолистих і слабозаболочених ґрунтах (при рН сольової витяжки з ґрунту 5–6; рН води 6–6,5), до 4 ц/га – для сильно замулених ставків, які влітку мають прозору воду з високою окислюваністю, до 3 ц/га – для слабо замулених ставків, які безперервно експлуатуються (більше 20 років). Для цього у спущених ставках заболочені та закислі ділянки посипають шаром сухого негашеного вапна.

В окремих ставках, що мають значний шар тонкого мулу, вносять підвищену норму вапна для розпушення мулу і поліпшення життєдіяльності корисної мікрофлори. Норма внесення вапна для слабо замулених ставків, розташованих на чорноземних ґрунтах, становить до 1 ц/га; для незамулених ставків з чорноземними ґрунтами та дерновим покривом, який не розклався, з водою, збагаченою кальцієм, – від 0,3 до 0,5 ц/га. Для спускних ставків, усіх вологих місць (верхів'я, які заросли очеретом, канали, ями, рибозбірні ями, заболочені та закислі ділянки), дуже заболочених територій норма внесення вапна – 5 ц/га, для мало заболочених місць – 2–3 ц/га, для чорноземних ґрунтів – 1–1,5 ц/га. Вапно (4–5 ц/га) може бути замінене гіпсом (12–15 ц/га) або мергелем (16–20 ц/га).

На сьогодні у рибному господарстві слід застосовувати форми первинної документації для суб'єктів рибного господарства у галузі аквакультури, затверджені наказом Мінагрополітики та продовольства від 19.06.12 № 362 (далі – Наказ № 362). Так, операція із внесення вапна у нерестові ставки

відображається в Акті про підготовку нерестових ставків за спеціальною формою № А-19 (рис. 4.9).

4.9 Форма № А-19

Суб'єкт господарювання
ВКФ «Агропродресурси»
(найменування)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України 19.06.12 № 362

Код згідно з ЄДРПОУ/
реєстраційний номер
облікової картки платника
податків/серія та номер
паспорта*

23581583

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України

Структурний підрозділ Шевченкове

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник (юридичної
особи) / фізична особа –
підприємець

Коробкіна Т.М.
(підпис)

«12» липня 2015 р.

АКТ № 8-Н/12 ПРО ПІДГОТОВКУ НЕРЕСТОВИХ СТАВКІВ

№ ставка	Площа, га	Проведені заходи					
		вапнування, кг	видалення минулорічної рослинності, м ²	розчищення каналів, м ²	ремонт гідроспоруд, м ²		підсипання дамб, м ³
					поточний	капітальний	
1	2	3	4	5	6	7	8
1	0,05	93,70	5, 80	4,43	4,34	–	–
2	0,15	120,90	7,40	4,43	–	4,75	–
3	0,3	150,20	12,20	2,72	2,31	–	15,46

Зворотний бік форми № А-19

№ ставка	Площа, га	Проведені заходи					
		вапнування, кг	видалення минулорічної рослинності, м ²	розчищення каналів, м ²	ремонт гідроспоруд, м ²		підсипання дамб, м ³
					поточний	капітальний	
1	2	3	4	5	6	7	8
...
Усього		364,80	25,40	11,58	6,65	4,75	15,46

Цей акт складається перед початком нересту комісією, призначеною наказом керівника, у двох примірниках: один для бухгалтерії, а другий залишається у справах рибовода. До складу комісії можуть входити: головний рибовод (рибовод), гідротехнік, начальник (майстер, бригадир) виробничої ділянки та інші.

Акт заповнюється таким чином: у графі 2 вказується площа водойми, га; у графах 3–8 містяться відомості про характер проведених заходів, а саме: у графі 3 – про вапнування, кг; графі 4 – видалення минулорічної рослинності, м²; графі 5 – розчищення каналів, м²; графах 6–7 – ремонт гідроспоруд, м²; графі 8 – підсилення дамб, м³.

Операції з внесення вапна у зимувальні, вирощувальні та нагульні ставки слід відображати в Акті перевірки стану зимувальних, вирощувальних, нагульних ставків (довільної форми) [45].

Цей документ складається призначеною керівником підприємства комісією у двох примірниках: один – для бухгалтерії, другий – для рибовода. В акті зазначаються: дата вапнування, площа, яка підлягала обробці вапном, фактичні дози внесення вапна у центнерах на гектар і кількість витраченого вапна. У ньому наводять також інформацію з обліку вапна, витраченого на обробку ложа ставків, внесення по воді за весь літній період, профілактичну обробку риби, дезінфекцію гідротехнічних споруд та рибоводного інвентарю.

Негашене та гашене вапно, мелений вапняк та інші аналогічні породи, витрачені на вирощування риби, списуються з кредиту субрахунку 208 «Матеріали сільськогосподарського призначення» в дебет відповідних субрахунків другого та третього порядку рахунка 23 «Виробництво», а саме: 231 «Вирощування рибопосадкового матеріалу» (2311 «Вирощування мальків»; 2312 «Вирощування цьоголітки»), 232 «Вирощування товарної риби при дворічному обороті», 233 «Вирощування товарної риби при трирічному обороті»).

4.10 Аналітичні процедури у системі контрольного лову в аквакультурі

Доходи рибницьких господарств залежать і від показників якості та обсягу вирощуваної риби. Інформацію про інтенсивність росту риби та про її кількість отримують за результатами контрольного лову. Ця інформація дає господарству можливість прогнозувати свої доходи та за необхідності своєчасно вжити заходів, направлених на покращення даних показників. Контрольний лов – це вилучення риби та інших водних живих ресурсів для контролю кількісного або якісного складу популяції з метою регулювання їх промислу, з'ясування ветеринарно-санітарного, іхтіопатологічного (епідеміологічного) стану. Розглянемо більш детально порядок проведення контрольного лову за стадіями розвитку риб [43; 70, С. 31 – 32]. Для перевірки темпів росту цьоголітка, зокрема коропа, його масу при контрольному лові порівнюють із графіком росту (табл. 4.19).

4.19 Дані для перевірки темпів росту цьоголітка

Строк	Кількість днів росту	Маса риби, г	Строк	Кількість днів росту	Маса риби, г
1	2	3	4	5	6
1 липня	15	3–5	1 вересня	75	23–25
15 липня	30	7–10	15 вересня	90	25–30
1 серпня	45	12–15	1 жовтня	105	30–32
15 серпня	60	18–20			

Ріст цьоголітки протягом вегетаційного періоду контролюють шляхом проведення контрольних ловів один раз на декаду (період часу тривалістю в 10 днів, третя частина місяця). Лов здійснюють на різних ділянках ставка за визначеними станціями відбору проб, відловлюючи на кожній із них не менше 50 екземплярів цьоголітки.

Рибу зважують, роблять необхідні проміри, визначають середню масу цьоголітка і її приріст між контрольними ловами. Досліджують фізіологічний стан та стан здоров'я, характер живлення (досліджують вміст кишечника не менше ніж у 10 екземплярів риб), за необхідності вживають відповідні заходи.

Якщо при проведенні контрольного лову в ставку спостерігається високий темп росту риби, який значно перевищує плановий, це також має бути сигналом до аналізу явища. Причини цього можуть бути пов'язані з відходом молоді під час зариблення або в перші дні вирощування, захворюванням риби та її загибелі, наявністю у ставку хижої риби. Коли риба відстає в рості, а її маса нижче від даних, наведених у примірному графіку (для дати контрольного облову), на підприємстві виявляють причини цього явища, які можуть бути такими: недостатній рівень кормової бази; наявність у ставку конкурентів у живленні; несприятлива температура води; незадовільний гідрохімічний режим; неправильна організація годівлі; захворювання риби тощо.

Щоб підвищити швидкість росту риби, покращують кормовий раціон, підвищують добову норму кормів для згодовування, організовують замість одноразової годівлі двохразову і навіть трьохразову при обов'язковому контролі за поїданням корму, посилюють проточність води для прискорення водообміну. Для визначення потреби цьоголітка в додатковому кормі при відставанні їх у рості використовують формулу (4.5):

$$A = \Gamma \times \Pi \times (B - b) \times K : B, \quad (4.5)$$

де A – необхідна кількість додаткового корму, кг; Γ – площа вирощувального ставка, га; Π – природна рибопродуктивність ставка, кг/га; B – середня маса цьоголітка за планом на день контрольного облову, г; b – фактична середня маса цьоголітка на день контрольного облову, г; K – кормовий коефіцієнт додаткового корму).

Розрахуємо потребу в додатковому кормі на прикладі, де площа ставка – 3 га, природна рибопродуктивність ставка – 200 кг/га. Облов проводився 15 серпня. Середня маса цьоголітка (за умови, що кількість днів росту становить 60) дорівнює на день контрольного лову – 20 г (див. табл. 4.19). Фактична середня маса за даними облову – 16 г. Тобто відставання їх у рості становить 4 г. Кормовий коефіцієнт додаткового корму – 4.

За таких показників потреба цьоголітка в додатковому кормі становить 480 кг [3 га х 200 кг/га х х (20 г – 16 г) х 4 : 20 г]. Додаткові корми розподіляють до кінця вирощування риби, виділяючи на останній місяць годівлі, тобто на вересень, найменшу норму (не більше 5 %). Це обумовлено тим, що через похолодання потреба риби в поживних речовинах знижується. Крім того, у другій половині вересня кількість кормових днів зменшується внаслідок початку облову вирощувальних ставків. Таким чином, у серпні потрібно було збільшити корм цьоголіткам приблизно на 450–460 кг, а у вересні – десь до 24 кг. Однак, як зазначалося вище, доцільно враховувати погодні умови та температурні показники.

Слід звернути увагу на те, що цьоголітки повинні мати не тільки стандартну масу, але й високу вгодованість, яка характеризує вміст у тілі риби білка та жиру. При вирощуванні цьоголітка в умовах високої щільності посадки з використанням комбікормів вміст жиру в їх тілі має бути більш високим порівняно із цьоголітками, вирощеними на природній кормовій базі. Для оцінки якості вирощеного цьоголітка у аквакультурі використовують коефіцієнт вгодованості, який визначають на основі індивідуальних вимірювань та зважувань риби під час здійснення контрольних ловів. Він є показником фізіологічного стану цьоголітка та відображає стан готовності рибопосадкового матеріалу риб до зимівлі. Крім того, він дає можливість прогнозувати їх виживання за період зимівлі і розраховується за формулою (4.6):

$$K = M : I \times 100 \%, \quad (4.6)$$

де М – маса риби; І – довжина тіла риби від рила до кінця лускового покриву.

Нормативні показники коефіцієнта вгодованості деяких видів риб наведемо в табл. 4.20 [70, С. 31 – 32]. За маси понад 25 г виживання однорічки сягає 80–96 %, за маси 20–25 г – 70–80 %, за її показників 15–20 г – 60–70 %; за маси 10–15 г – 30–50 %; за маси менше 12 г – не вище 20 %.

Визначають коефіцієнт вгодованості риб у цьоголітка двічі за вегетаційний період.

4.20 Нормативні показники коефіцієнта вгодованості риби

Види риб	Маса риби, г	Фізико-географічна зона (зона рибництва)	
		Полісся – Лісостеп (III–IV)	Північний та Південний Степ (V–VI)
1	2	3	4
Амурський сазан	> 20	2,4	2,4
	19,9–10	2,6	2,6
	< 10	2,8	2,8
	> 30	2,7	2,6
Короп	29,9–20	2,8	2,7
	19,9–10	3,0	2,9
	< 10	3,1	3,1

Перший раз – на початку серпня (у цей період він має бути не менше 2,2). Для цього при проведенні контрольного лову, де беруть не менше 50 риб, сортують їх за розмірами і визначають модальні та залишкові варіанти значення коефіцієнта. Якщо його показник нижче 2, вживають негайних заходів і, перш за все, до раціону цьоголітка вводять зернові корми із широким білковим співвідношенням, що забезпечує накопичення в організмі риби жиру.

Другий раз – перед посадкою цьоголітка на зимівлю (він має бути 3,0). За нижчих його показників як остаточний захід у зимувальних ставках організовують годівлю риби з метою скорочення періоду голодного обміну в цьоголітка за рахунок власних резервів організму.

Одночасно із проведенням контрольних ловів риби відбирають проби фітопланктону, зообентосу для вивчення стану природної кормової бази водойм, здійснюють відбір проб на вивчення термічного та гідрохімічного режимів і в першу чергу – вмісту розчиненого у воді кисню, діоксиду вуглецю, водневого показника води (рН), окислюваності. Один раз на місяць (у першій декаді) відбирають проби на вивчення загального гідрохімічного режиму ставків. На основі аналізу комплексу одержаних даних, які визначають умови утримання риби, у вирощувальних ставках проводять необхідні заходи. Правильне ведення

контролю за процесом вирощування риби, дотримання всіх вимог технологічного процесу сприяють оперативному вирішенню питань, пов'язаних з отриманням господарством необхідної кількості цьоголітка високої якості [56; 70, С. 31 – 32].

З метою перевірки стану і росту риби проводять контрольні лови бреднем (невід невеликих розмірів – 10–100 м завдовжки, 2–3 м заввишки, без матні, призначений для лову риби убрід на мілких ділянках водойм) на декількох ділянках ставка один раз на декаду або два рази на місяць (визначає рибовод індивідуально по ставку). Перший лов проводять зазвичай через 3 тижні після посадки риби в нагульний ставок. Для перевірки беруть по 25 риб із кожної ділянки, поміщають їх у відра з водою. Потім рибу вимірюють і зважують, розраховують середню масу. Кожну виловлену рибу ретельно оглядають для того, щоб виявити ознаки захворювань. Якщо відсутні ознаки захворювання і паразитів, рибу відпускають у ставок. При виявленні ознак захворювання (пошкодження шкіряного покриву, білий наліт на поверхні тіла, дефекти луски, витрішкуватість, побіління зяберних пелюсток) або паразитів, живу рибу (декілька екземплярів) терміново відправляють для лабораторного дослідження іхтіопатологам. Обстежену рибу випускають назад до ставка, а хвору – утилізують.

Для вивчення харчування риби із проби виявлених дволіток відбирають 2–3 екземпляри, які фіксують у 4 %-ному розчині формаліну. Бажано обстежити за один контрольний лов не менше 0,5–1 % посаджених риб. Не можна допускати загибелі риби під час зважувань. Середню масу дволіток визначають шляхом ділення загальної маси виловленої риби на її кількість. Дані щодо росту риби, отримані на основі контрольних ловів, порівнюють із примірним графіком росту дволітка коропа (табл. 4.21).

При відставанні риби в рості необхідно виявити його причину. Важливо також посилити спостереження за поїданням кормів, збільшити кількість кормових площ, посилити годівлю, відрегулювати в ставку водообмін, викосити зайву рослинність і обов'язково видалити її зі ставка.

4.21 Примірний графік росту дволітка коропа

Період росту	Середній приріст за 15 днів, г	Середня маса дволітка до кінця періоду, г
1	2	3
1–15 травня	–	25
16–31 травня	30	55
1–15 червня	55	110
16–30 червня	70	180
1–15 липня	70	250
16–31 липня	80	330
1–15 серпня	80	410
16–31 серпня	70	480
1–15 вересня	10–15	490–495
16–30 вересня	5–10	500
Примітка. Для 1–15 травня вказана середня маса однорічки при посадці.		

Ремонтно-маточне поголів'я. Приріст маси риб за вегетаційний період є одним з основних показників, що характеризують, з одного боку, умови нагулу племінної риби, а з іншого – їх породні якості. Орієнтовну величину маси різних вікових груп риби наведемо в табл. 4.22. Щорічний приріст маси, зокрема плідників коропа і рослиноїдних риб, має бути не менше 1–1,5 кг.

4.22 Величина маси різних вікових груп деяких видів риби

Вік риби, років	Короп	Білий товстолобик	Строкатий товстолобик	Білий амур	Форель	Великоротий буфало
1	2	3	4	5	6	7
0+	0,045–0,1	0,04	0,08	0,08	0,03–0,05	0,07
1+	0,5–1,3	0,85	1,35	1,35	0,25–0,5	1,0
2+	1,4–2,5	2,0	3,0	3,0	0,5	2,0
3+	2,2–3,5	3,0	5,0	5,0	–	3,0
4+	3,0–4,5	4,0	7,0	7,0	–	4,0
5+	3,5–5,5	5,0	9,0	9,0	–	–

Норми щільності посадки племінного матеріалу культивованих видів риби, що визначають заданий приріст маси риби, наведемо в табл. 4.23.

4.23 Норми щільності посадки племінного матеріалу культивованих видів риби

Вид риби	Вік риби, років / (тис. шт/га)						
	0+	1+	2+	3+	4+	5+	6+
1	2	3	4	5	6	7	8
Короп	30–40	1,0– 1,4	0,45– 0,6	0,3– 0,4	0,15– 0,3	0,1– 0,2	0,1–0,2
Білий товстолобик	25	0,44	0,25	0,19	0,17	0,08	0,08
Строканий товстолобик	10	0,19	0,1	0,07	0,05	0,05	0,03
Білий амур	3	0,09	0,07	0,05	0,05	0,01	0,01
Буфало	40	0,5	0,2	–	–	0,08	0,08

Щільність посадки має особливе значення в тих випадках, коли ремонтно-маточне поголів'я риби практично позбавлене природної їжі, наприклад при вирощуванні в садках та басейнах, а також за високої щільності посадки у ставках.

Для самок, зокрема, витрати кормів планують з урахуванням не тільки запланованого приросту, але й поповнення маси, утраченої в період нерестової кампанії. Отже, загальний приріст маси для самок становить 2–2,5 кг [56; 70].

Після контрольного лову результати огляду, вимірювання, зважування риби записують у Журналі контрольного лову у вирощувальному ставку (на стадії вирощування рибопосадкового матеріалу) (табл. 4.24) та Журналі контрольного лову дволітки коропа у нагульному ставку (на стадії вирощування товарної риби) (табл. 4.25), які є внутрішньою документацією. Ці журнали знаходяться в рибовода і розробляються підприємством самостійно.

4.24 Журнал контрольного лову у вирощувальному ставку

№ ви- рощуваль- ного ставка	Пло- ща, га	Осінній вихід цього- літка, тис. шт.	Маса цьоголітка, г												
			на 20 червня			на 1 липня			на 10 липня			на 20 липня			
			наймен- ша	найбіль- ша	середня	наймен- ша	найбіль- ша	середня	наймен- ша	найбіль- ша	середня	наймен- ша	найбіль- ша	середня	і т. д.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16

4.25 Журнал контрольного лову дволітка коропа в нагульному ставку

Дата посадки риби і контрольних ловів	Кіль- кість риби у пробі	Загальна маса, кг	Штучна маса, г			Штучна маса, г (за графіком)	Відхилення в рості від графіка за масою, г	Примітки (причини відхилень, стану риби і житті заходи)
			наймен- ша	найбіль- ша	серед- ня			
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Для характеристики росту доцільно розраховувати показники абсолютного, відносного і середньодобового приросту риби на початок і кінець періоду (декади). Ці показники визначаються за такими формулами (4.7) та (4.8):

абсолютний приріст (г):

$$\Delta M_{\text{абс}} = M_1 - M_0, \quad (4.7)$$

де M_1 і M_0 – маса риби відповідно на кінець і на початок періоду, г;

відносний приріст (%):

$$\Delta M_{\text{відн}}^0 = (M_1 - M_0) : M_0 \times 100 \%, \quad (4.8)$$

Для більш поглибленого контролю можна розраховувати середньовідносний приріст (4.9):

$$\Delta M_{\text{відн}}^{\text{ср}} = 2 \times (M_1 - M_0) : (M_1 + M_0) \times 100 \%, \quad (4.9)$$

середньодобовий приріст (%), формула (4.10):

$$W = 2 \times (M_1 - M_0) : (M_1 + M_0) \times L \times 100 \%, \quad (4.10)$$

де L – період вирощування, діб.

На основі даних зазначених журналів складають Відомість про результати контрольного лову для вирощувального, нагульного, зимувального ставків,

садку, басейну, лотка, іншого об'єкта за формою № А-12, затвердженою наказом Мінагрополітики від 19.06.12 № 362 (рис. 4.10) для всіх різновікових груп риби.

4.10 Форма № А-12

Суб'єкт господарювання ВП НУБіП України

«Агрономічна дослідна станція»

(найменування/прізвище, ім'я, по батькові)

Код згідно з ЄДРПОУ/
реєстраційний номер
облікової картки платника
податків/
серія та номер паспорта*

12345678

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства аграрної
політики
та продовольства України
від 19.06.12 р. № 362

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник суб'єкта

Семеняка

(підпис)

Структурний підрозділ

господарювання

(юридичної особи) /

фізична особа – підприємець

«14» вересня 2015 р.

ВІДОМІСТЬ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ КОНТРОЛЬНОГО ЛОВУ

~~вирощувального, нагульного, зимувального ставу, садку, басейну, лотка, іншого~~
~~об'єкта (непотрібне закреслити)~~

Вид, вік риби	№ ставків (категорія), садків, басейнів, лотків, інших об'єктів	Площа, га/м ²	Посад- жено		Середня маса, г		Приріст за декаду		За- галь- на маса, кг	Згодовано кормів, кг	
			шт.	кг	при конт- роль- ному лові	за попе- редню декаду	сер. поштуч- ний, г	за- галь- ний, кг		за дека- ду	з почат- ку року
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Короп, дворічки	Нагульний ставок № 2	2	1 665	500	600	550	275	457	0,132	520,6	4 273,9
...

Примітка. Комісія встановила, що при проведеному контрольному лові риби було виловлено 22 коропи загальною масою 13,2 кг, у середньому 600 г кожна рибина. Виходячи з даних за попередні контрольні лови можна стверджувати, що за сезон короп досяг маси у середньому 575 г. Тобто приріст становив 275 г на кожну рибину, а в цілому – 457 кг або 91,4 %.

Керівник структурного підрозділу	<u>Коваленко</u> (підпис)	<u>Коваленко М.А.</u> (прізвище, ім'я, по батькові)	Підпис відповідальної особи	<u>Коробкіна</u> (підпис)	<u>Коробкіна Т.М.</u> (прізвище, ім'я, по батькові)
Головний рибовод	<u>Ворошило</u> (підпис)	<u>Ворошило О.П.</u> (прізвище, ім'я, по батькові)	Перевірив бухгалтер	<u>Дуда</u> (підпис)	<u>Дуда О.І.</u> (прізвище, ім'я, по батькові)

Відомість складається призначеною наказом керівника комісією у двох примірниках за результатами лову.

До складу такої комісії можуть входити: керівник структурного підрозділу, головний рибовод, матеріально відповідальна особа, бухгалтер. Після її затвердження керівником перший примірник передається до бухгалтерії підприємства, а другий залишається у справах рибовода [39; 56].

У графі 1 Відомості вказуються вид і вік риби, у графі 2 – номери ставків (категорія), садків, басейнів, лотків, інших об'єктів, у графі 3 – площа (га/м²), у графах 4–5 – кількість посаженої риби (тис. шт. та кг).

У Відомості фіксуються також і додаткові дані: у графах 6 та 7 – середня маса при контрольному облові та за попередню декаду, приріст за декаду (г), у графі 8 – середній поштучний приріст (г), у графі 9 – загальний приріст (кг), у графі 10 – загальна маса (кг). У графах 11 та 12 окремо наводиться кількість кормів у кілограмах, згодованих за декаду та з початку поточного року.

У цьому зв'язку проведення контрольного лову за стадіями розвитку риб та дотримання зазначених нормативів, дозволить збільшити обсяг вирощуваної риби, підвищити її якість і відповідно збільшити доходи.

Проаналізовані форми журналів контрольного лову та складена за їх даними Відомість про результати контрольного лову (за формою № А-12) є підставою для заповнення річної звітності за формою № 1А-риба «Виробництво продукції аквакультури за 20 р. __», затвердженою наказом Мінагрополітики України від 21.03.12 № 141 [6; 16; 39; 70].

Таким чином, можна зробити висновок, що за результатами контрольного лову в обліку проводять коригування приросту маси риби та одночасно на суму її вартості роблять запис за дебетом рахунку «Поточні біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю» та кредитом рахунку «Інші доходи від операційної діяльності».

4.11 Особливості облову нагульних ставків із дволітнім циклом

У вересні-жовтні, коли температура води знижується до 8-10 °С, а ріст риби майже припиняється, у рибницькому господарстві, яке працює за дволітнім циклом, проводяться облови нагульних ставків. Вилов, відвантаження та реалізація товарної риби є завершальним етапом виробничого процесу. На вирощування товарної риби при дволітньому обороті витрачають 16-17 місяців, тобто один повний рік і ще одне літо [26]. При цьому біологічний вік риби починається з травня або з часу розмноження і виходу личинки з ікри.

Обловлюють товарну рибу поетапно неводами по воді, а також за допомогою рибовловлювачів. Облік вирощеної риби здійснюють об'ємно-ваговим методом. За дволітнього циклу вирощування доцільно сортувати рибу, особливо при різній якості дволітки за кінцевою масою. Виловлену у ставках рибу зважують, ведуть її облік, установлюють сумарний приріст за вегетаційний період, середню індивідуальну масу. Визначають вихід риби у процентах від її посадки на вирощування та рибопродуктивність нагульних ставків (т/га). Якщо до ставка була посаджена на вирощування різнорозмірна риба (масою від 25 до 100 г), то крупний рибопосадковий матеріал досягає товарної маси значно раніше. На початку серпня слід здійснювати селективний лов такої риби. Риба, яка залишена у ставку завдяки розрідженій посадці, має більше можливостей для швидкого набирання маси, що дає можливість розширити строки реалізації товарної продукції і на кінець вегетаційного сезону досягає своїх нормативних показників (табл. 4.26).

Після вилову риби та спускання води приступають до робіт із підготовки ставків до вирощування риби у наступному сезоні. У цей період основні роботи на ставках зводяться до їх осушення після останнього облову, ремонту гідроспоруд, вилучення зайвої рослинності, агрооброблення ложа ставків, розпушування ґрунту ложа на глибину до 5 см, розчищення та поглиблення осушувальної мережі, вапнування з метою дезінфекції, внесення добрив [7; 15; 17; 20; 23; 28; 45].

4.26 Нормативні показники виробництва товарної риби

Нормативний показник	Одиниці виміру	Фізико-географічні зони			
		Полісся	Лісостеп, Прикарпаття	Північний степ	Південний степ
1	2	3	4	5	6
Виживання дволітки:	%				
– коропа		75-85	75-85	75-85	75-85
– рослиноїдні риби		75-80	75-80	75-80	75-80
– молодь щуки		30	30	30	30
Середня маса дволітки:	г				
- коропа		400	450	450–500	450–500
- білий товстолобик		–	350–400	450–500	450–500
- строкатий товстолобик		–	450	500–600	500–600
- гібрид товстолобиків		350	–	–	–
- білий амур		400	450	500	500
Загальна рибопродуктивність:	т/га,				
- коропа		1,7–2,3	2,4–3,1	2,6–3,7	2,3–3,7
- білого товстолобика		1,4–1,7	1,9–2,3	1,9–2,6	1,6–2,6
- строкатого товстолобика		–	0,3–0,5	0,5–0,94	0,5–0,94
- гібрида товстолобиків		0,3–0,5	0,13–0,24	0,15–0,2	0,15–0,2
- білого амура	кг/га	14–16	14–67	16–37	16–37
Природна рибопродуктивність: коропа	кг/га	190	–	–	–
- при застосуванні мінеральних добрив		220	250	265	250
Витрати мінеральних добрив на одиницю продукції (удобрювальний коефіцієнт)	одиниць	2,5–3	2,5–3	2,5–3	2,5–3

Одночасно перед заповненням ставків водою в них готують кормові місця. За інтенсивної форми вирощування риби має бути 10-15 кормових місць на 1 га ставу. Ці роботи виконують не пізніше як за тиждень до заповнення ставків водою. Оптимальна площа нагульних ставків – 150 га, на рівній місцевості допускається до 200-250 га. Залежно від площі та особливостей створення нагульних ставків їх середня глибина становить від 1,3 до 2 м, оптимальна середня глибина – 1,5 м.

Для своєчасного проведення усіх робіт із вилову риби на підприємстві за два-три тижні до початку облову ставків необхідно скласти Графік спуску та облову ставів, садків, басейнів, лотків, інших об'єктів (форма № А-17, затверджена наказом Мінагрополітики від 19.06.12 № 362, рис. 4.11) [26; 53, С. 32–33].

Графік складається в одному примірнику головним рибоводом (рибоводом) на кожний водний об'єкт із таким розрахунком, щоб закінчити вилов усієї риби до замерзання води, і у нього ж залишається. У графіку зазначаються такі дані: у графі 1 – номери ставків (категорія), садків, басейнів, лотків, інших об'єктів, у графі 2 – їх площа (га/м²), у графах 3–6 – планові та фактичні строки облову. Документ підписується керівником структурного підрозділу, головним рибоводом, відповідальною особою, бухгалтером та затверджується керівником підприємства (фізичною особою – підприємцем). Результати облову фіксуються в Акті про облов (форма № А-13, затверджена Наказом № 362 [27]. Акт складається у двох примірниках спеціально створеною комісією, склад якої затверджується наказом керівника підприємства. Один примірник акта наступного дня після його складання передається до бухгалтерії підприємства і є підставою для оприбуткування товарної рибної продукції. Другий примірник зберігається у справах рибовода. В акті за датами вказуються: середня маса (г) та загальна кількість (кг) по виходу риби за видами та віком з обловленого вирощувального, нагульного, зимувального ставка, садка, басейну, лотка, іншого водного об'єкта; загальний відсоток виходу риби.

4.11 Форма № А-17

Суб'єкт господарювання
ВКФ (виробничо-комерційна фірма)
«Агропродресурси»
(найменування)

Код згідно з ЄДРПОУ /
23581583
реєстраційний номер облікової
картки платника податків /
серія та номер паспорта

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства аграрної
політики
та продовольства України

Структурний підрозділ Шевченкове

ЗАТВЕРДЖУЮ
Керівник суб'єкта господарювання
(юридичної особи) / фізична особа –
підприємець Коробкіна Т.М.
(підпис)

«7» вересня 2014 р.

ГРАФІК СПУСКУ ТА ОБЛОВУ СТАВІВ, ~~САДКІВ, БАСЕЙНІВ, ЛОТКІВ, ІНШИХ ОБ'ЄКТІВ~~ (непотрібне закреслити)

№ ставків (категорія), садків, басейнів, лотків, інших об'єктів	Площа, га/м ²	Заплановані терміни		Фактичні терміни	
		початок	кінець	початок	кінець
1	2	3	4	5	6
Нагульний став № 1	3	01.10.14 р.	25.10.14 р.	01.10.14 р.	23.10.14 р.

Керівник Іванченко Іванченко В. П. Підпис Коваленко Коваленко М. В.
структурного (підпис) (прізвище, ім'я, відповідальної (підпис) (прізвище, ім'я,
підрозділу по батькові) особи по батькові)

Головний Рибка Рибка М. І. Перевірів Ворошило Ворошило А. А.
рибовод (підпис) (прізвище, ім'я, бухгалтер (підпис) (прізвище, ім'я,
по батькові) по батькові)

На підставі отриманих даних по кожній партії у графі 10 відображається балансова вартість продукції (грн). Крім того, в акті наводяться коди синтетичного обліку. Акт підписується членами комісії, зокрема керівником структурного підрозділу, головним рибоводом, відповідальними особами, бухгалтером, та затверджується керівником підприємства (фізичною особою – підприємцем).

Для встановлення загальних результатів облову ставків на підставі актів головний рибовод (рибовод) складає у двох примірниках Зведену відомість облову (форма № А-14, затверджена Наказом № 362). Наступного дня після її складання один примірник передається до бухгалтерії підприємства, другий залишається у справах рибовода. У відомості вказуються: у графах 1 і 2 – номери ставків (категорія), садків, басейнів, лотків, інших об'єктів та їх площа (га/м²); графах 3 і 4 – строки облову; графах 5–7 – вид і вік риби, кількість виловленої риби (тис. шт.), маса (кг). Наприкінці документа наводяться дані про загальний відсоток виходу риби. Відомість підписується керівником структурного підрозділу, головним рибоводом, відповідальними особами, рибоводом та затверджується керівником підприємства (фізичною особою – підприємцем).

4.12 Оцінка наслідків пересаджування молоді риб на зимівлю для рибницького підприємства

Восени рибницькі господарства виловлюють із вирощувальних ставків молодь різних видів риб і пересаджують її до зимувальних ставків. Тобто здійснюється зариблення зимувальних ставків рибопосадковим матеріалом, яке припадає на другу половину вересня – кінець жовтня. Одним із етапів вирощування рибопосадкового матеріалу є утримання цьоголітки в зимувальних ставках. Цей етап розпочинається з облову вирощувальних ставків за температури води не вище 6-7 °С і має бути завершеним до настання заморозків [49; 54, С. 19–21; 67; 71]. Облови ставків проводять у стислі строки (не більше 15 діб), оскільки затримка цьоголітки у вирощувальних ставках призводить до ослаблення організму риби та зниження його зимостійкості. Проводять підрахунки вирощеної цьоголітки, як правило, об'ємно-ваговим методом, зважуючи та перераховуючи кожен ємкість з виловленою рибою [26].

Визначають її загальну масу, вихід із одиниці площі водного об'єкту, розраховують рибопродуктивність. По можливості молодь риби потрібно

сортувати на три групи: понад 20 г, до 20 г та до 10 г. Цьоголітки масою до 10 г поміщають у окремий зимувальний ставок. Зимівлю цьоголітки коропа та рослиноїдних риб також проводять в окремих ставках (окремо).

З метою забезпечення високих показників виживання, цьоголітки коропа мають бути добре підготовлені до тривалого голодування протягом зимівлі. Слід пам'ятати, що цьоголітки в зимувальних ставках на енергетичних ресурсах власного організму утримуються практично 5-6 місяців. За цей період втрати маси у них становлять 10-12 %, жиру – до 50 %, білка – до 30 %.

Маса цьоголітки коропа, відповідно до нормативів для господарств різних фізико-географічних зон, до посадки у зимувальні ставки, має становити 25-30 г. Чим вища маса риби та її вгодованість, тим більше її виживання після зимівлі.

Зауважимо, що при масі понад 25 г виживання однорічки коропа становить 80-96 %, при масі 20-25 г – 70-80 %, 15-20 г – 60-70 %; 10-15 г – 30-50 %, при її показниках менше 10 г – не більше 20 % [27; 49, С. 19; 54, С. 19–21; 71].

Продовжуючи розглядати тему наслідків пересаджування молоді риб на зимівлю для рибницького підприємства, звернемо увагу на те, що щільність посадки стандартних цьоголіток коропа та рослиноїдних риб у зимувальні ставки при умові роздільного утримання риби становить, тис. шт. / га: за коропом, у Поліссі – 600, у Лісостепу та Прикарпатті – 650; Північному Степу – 700-750; Південному Степу – 700-750; за рослиноїдними рибами відповідно: 450, 450, 500-550, 500-550. Порівняно з нормами, прийнятими у галузі, масу посадки веслоноса у зимувальні ставки доцільно зменшити у 3-4 рази.

Зимове утримання веслоноса передбачає окреме від інших риб утримання у зимувальних ставках.

Щільність посадки цьоголітки великоротого буфало у зимувальні ставки становить 300-400 тис. шт. / га. Вихід однорічок після зимівлі – не менше 75-80 % [49, С. 20; 54, С. 19–21; 67].

4.12.1 Зимівля цьоголіток різних видів риб у ставках

Для зимівлі цьоголітки стерляді використовують спеціальні зимувальні ставки площею до 0,5 га, глибиною 2,5-3 м. Облов вирощувальних ставків починають на початку жовтня. Всю виловлену рибу сортують за розмірами та масою і поміщають до окремих зимувальних ставків. Щільність посадки на зимівлю у цьоголітки, залежно від середньої маси риби (25-50 г), становить від 60 до 120 тис. шт. на 1 га за умови виживання до 90 % та належної якості рибопосадкового матеріалу. У зимувалах цьоголітку стерляді утримують до кінця березня наступного року (5-5,5 міс.). Крім сказаного, слід ураховувати, що осінню і весною молодь осетрових риби, підгодовують (1-3 % від маси). За температури води 4-7 °С стерлядь, на відміну від коропа, продовжує споживати їжу. Навесні при підвищенні температури води до +3-4 °С молодь осетрових риби починають підгодовувати аж до пересадження її до літніх ставків. У результаті підгодівлі цьоголітки осетрових риби у зимовий період можна запобігти їх схудненню та досягти збільшення їх маси.

До зимувальних ставків молодь риби завозять спеціальним транспортом у живорибній тарі. Норми транспортування для рибопосадкового матеріалу деяких видів риби наведено у [27]. Допускається перевезення рибопосадкового матеріалу у поліетиленових пакетах (розділ «Особливості транспортування риби та інших гідробіонтів», п. 70 «Правил транспортування тварин», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.11 № 1402) [46]. Нормативи перевезення цьоголітки риби в рибницьких господарствах наведені у додатку 5 даних Правил. Після завершення перевезення температуру в ємностях для перевезення доводять до температури водного об'єкту, в який планується випустити рибу. Різниця у температурі води не повинна перевищувати 1-2°С для молоді та 3-4°С для риби після досягнення нею однорічного віку. Результати зариблення вирощувальних ставків фіксуються в Акті про зариблення (форма № А-10, затверджена наказом Мінагрополітики України від 19.06.12 № 362, рис. 4.12) [5; 19; 49].

4.12 Форма № А-10

Суб'єкт господарювання

Виробничо-комерційна фірма

«Агропродресурси»

(найменування/прізвище, ім'я, по батькові)

Код згідно з ЄДРПОУ / реєстраційний
номер облікової картки платника
податків / серія та номер паспорта
23581583

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник суб'єкта господарювання
(юридичної особи) /

фізична особа – підприємець

Коробкіна Т.М.

(підпис)

Структурний підрозділ Шевченкове

«18» жовтня 2015 р.

Акт № 12 про зариблення

вирощувального, нагульного, зимувального ставку, садка, басейну, лотка,
іншого об'єкта

(непотрібне закреслити)

№ ставів (категорія), садків, басейнів, лотків	Площа, га	Дата	Вид і вік риби	Кількість, тис. шт/шт.	Маса	
					середня, г	усього, кг
1	2	3	4	5	6	7
1	1	09.10	Цьоголітки коропа	320 000	30	96 000
			Цьоголітки товстолобика	47 400	25	11 850
2	0,3	14.10	Цьоголітки товстолобика	72 500	25	18 125
			Цьоголітки білого амура	40 000	20	8 000
3	0,5	14.10	Цьоголітки коропа	139 000	32	44 480
			Цьоголітки товстолобика	38 600	24	9 264
4	0,7	17.10	Цьоголітки коропа	152 000	30	45 600
			Цьоголітки товстолобика	51 200	25	12 800
Усього		х	х	860 700	х	246 119

Зариблення зимувальних ставків проводилось власно вирощеним
рибопосадковим матеріалом.

Проведена профілактична обробка 5 %-й водний розчин хлористого натрію
(кухонної солі), малахітовий зелений з метою уникнення травматизації з
розрахунку 3 мг малахітового зеленого на 1 л води з експозицією 40¹.

Акт складено на підставі накладних № 29/13-НРІ, 30/13-НРІ, 32/13-НК,
33/13-НК, 35/13-НК, 37/13-БА.

Цей акт складається у двох примірниках спеціально створеною комісією на кожний зимувальний ставок після повного його зариблення [49, С. 20– 21].

До складу комісії, який затверджується наказом керівника підприємства, можуть входити: керівник структурного підрозділу, головний рибовод, бухгалтер. Акт підписується керівником структурного підрозділу, головним рибоводом, відповідальними особами, бухгалтером та затверджується керівником підприємства (або фізичною особою – підприємцем).

Наступного дня після затвердження один примірник акта передається до бухгалтерії разом з підтвердними документами (накладними).

Другий примірник залишається у справах головного рибовода (рибовода).

Для встановлення загальних результатів зариблення зимувальних ставків на підставі актів головний рибовод складає у двох примірниках Зведену відомість про зариблення (форма № А-11, затверджена Наказом № 362 [5; 16]).

Після затвердження керівником перший примірник відомості передається до бухгалтерії підприємства, а другий залишається у справах головного рибовода (рибовода). У відомості відображаються в:

графах 1 та 2 – номери зимувальних ставків та їх площа (га);

графі 3 – строки зариблення; графах 4–15 – дані про вік риби, використаної для зариблення зимувального ставка, за видами (у тис. шт., тис. шт. на 1 га), їх середня маса (г) та загальна маса риби (кг);

графах 16 та 17 вказують, скільки посаджено разом видів різновікових груп риби (у тис. шт. та кг).

Відомість підписується керівником структурного підрозділу, головним рибоводом, відповідальними особами, бухгалтером та затверджується керівником підприємства або фізичною особою-підприємцем.

Утримання цього літки в зимувальних ставках є третьою і останньою стадією вирощування рибопосадкового матеріалу.

Після посадки цьоголітки в зимувальні ставки, роблять записи на вартість посадженої у зимувальні ставки молоді риби за дебетом аналітичного субрахунку 2313 «Утримання цьоголітки в зимувальних ставках» та кредитом субрахунку 213 «Поточні біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю».

Витрати, пов'язані з утриманням плідників, отриманням личинки риб і посадкою молоді риби у вирощувальні ставки, вартість мальків, пересаджених із нерестових (малькових) ставків і придбаних в інших господарствах, а також всі витрати на утримання вирощувальних ставків, включаючи витрати на вирощування мальків до посадки в зимувальні ставки, обліковуються на аналітичному субрахунку стадії «Вирощування цьоголітки» із подальшим списанням на аналітичний субрахунок стадії «Утримання цьоголітки в зимувальних ставках».

Наприклад, рибницьке господарство понесло прямі витрати з вирощування рибопосадкового матеріалу (вартість личинки, комбікормів, мінеральних та органічних добрив, ветеринарних препаратів і медикаментів, послуги інших організацій, заробітна плата з нарахуваннями працівників зайнятих саме вирощуванням риби, амортизація необоротних активів) до моменту облову вирощувального ставка на суму 100 тис. грн, окрім того ПДВ 4 тис. грн.

Після чого рибопосадковий матеріал (цьоголітки коропа, білого амура, товстолобика) посаджено в зимувальний ставок.

Крім того, частина виловленої риби собівартістю 40 тис. грн відразу продана на сторону за 60 тис. грн, в т.ч. ПДВ 10 тис. грн.

Бухгалтерський та податковий облік у рибницькому господарстві за умовами прикладу відображено у табл. 4.27.

У бухгалтерському обліку, наприклад внаслідок гибелі молоді риби від захворювання, рибопосадковий матеріал не вважається використаним в господарській діяльності рибницького господарства.

4.27 Бухгалтерський та податковий облік рибницького господарства (тис. грн)

№	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік			Податковий облік	
		Дт	Кт	Сума	Доходи	Витрати
1	2	4	5	6	7	8
Одержання рибопосадкового матеріалу з вирощувальних ставів						
1	Понесені витрати на вирощування рибопосадкового матеріалу	2312	13, 21, 201, 208, 63, 66, 65	100,0	—	—
2	Відображено податковий кредит з ПДВ	641	63	4,0	—	—
3	Проведено облов вирощувальних ставів	213	2312	100,0	—	—
4	Виловлену молодь риб оприбутковано на баланс для подальшої реалізації	27	213	40,0	—	—
Зариблення зимувальних ставів господарства						
5	Зариблені зимувальні ставки власно вирощеною молоддю риб	2313	213	60,0	—	—
Продаж рибопосадкового матеріалу на сторону						
6	Продано рибопосадковий матеріал	361	701	60,0	50	—
7	Нараховане податкове зобов'язання з ПДВ	701	641	10,0	—	—
8	Списано собівартість проданої цьоголітки	901	27	40,0	—	40
9	Собівартість реалізації молоді риби віднесено на фінансові результати	79	901	40,0	—	—
10	Дохід від продажу молоді риби віднесено на фінансові результати	701	79	50,0	—	—
11	Надійшла оплата від продажу рибопосадкового матеріалу	311	361	60,0	—	—

Тому вартість втраченого рибопосадкового матеріалу й усі витрати, понесені на здійснення заходів, пов'язаних із ліквідацією наслідків від даної надзвичайної події, доцільно було б списати на дебет відповідного субрахунку рахунка «Надзвичайні витрати». (табл. 4.28)

4.28 Витрати, понесені на здійснення заходів, пов'язаних із ліквідацією наслідків від даної надзвичайної події (тис. грн)

№	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік			Податковий облік	
		Дт	Кт	Сума	Доходи	Витрати
1	2	4	5	6	7	8
Втрати рибопосадкового матеріалу внаслідок загибелі від захворювання риб						
1	Списано вартість молоді риб внаслідок загибелі	99	213, 2312, 2313	12,8	—	—
2	Нараховане ПДВ на вартість втраченої продукції	99	641	1,6	—	—
3	Віднесено на фінансовий результат надзвичайні витрати	794	99	14,4	—	—

Таким чином, при проведенні зариблення зимувальних ставків необхідно врахувати, що дотримання нормативів при розрахунку кількості посадки молоді риб у зимували, наведений саме в цій консультації, дасть змогу забезпечити високі показники виживання цьогорітки протягом зимівлі.

Відповідно для організації документообігу рибницьким господарствам доцільно при зарибленні зимувальних ставків передбачити складання спеціалізованих форм: Акт про зариблення (форма № А-10); Зведена відомість про зариблення (форма № А-11) [16]. Отже, запропоновані документи є підставою для заповнення річної звітності за формою № 1А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__р.», затвердженої наказом Мінагрополітики України від 21.03.12 № 141 [6; 12; 21].

Список літератури до розділу 4

1. Про аквакультуру: Закон України від 18.09.2012 № 5293-VI (чинний з 01.01.2013 р.) // Офіційний вісник України. – 2012. – № 79. – С. 26.
2. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 08.07.2011 № 3677-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 59. – С. 120.
3. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань від 02.09.2014 № 879, зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 30.10.2014 № 1365/26142 // Офіційний вісник України, 2014. – № 91. – С. 560.
4. Методичні рекомендації з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, розрахунків та незавершеного виробництва сільськогосподарських підприємств
5. Про затвердження спеціальних форм первинної документації для суб'єктів рибного господарства в галузі аквакультури: Наказ Мінагрополітики України від 19.06.2012 № 362, зареєстровано в Мін'юсті України від 05.07.2012 № 1126/21438 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 53. – С. 122.
6. Про затвердження форми звітності № 1А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__р.» та інструкції щодо її заповнення: Наказ Мінагрополітики України від 21.03.2012 № 141, зареєстровано в Мін'юсті України від 09.04.2012 за № 514/20827 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 31. – С. 278.
7. Андрющенко А.І. Ставе рибництво: Підручник / А.І. Андрющенко, С.І. Алимов. – К. : НАУ, 2008. – 637 с.
8. Нова звітність для орендарів водойм / Н. Вдовенко // Агросвіт України. – 2013. – № 2. – С. 34.
9. Спеціальні форми первинної документації для сільськогосподарських товаровиробників / Н. Вдовенко // Фінансова система України: становлення та розвиток: матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф., (Острог, травень 2013 р.), Острог Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2013. – 109–112 с.

10. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон від 23.12.1997 № 771/97-ВР (із змінами внесеними згідно із Законами № 67-VIII від 28.12.2014, № 867-VIII від 08.12.2015 / Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 4. – С. 156.
11. Сборник нормативно-технологической документации по товарному рыболовству: в 2 т. – М.: Агропромиздат, 1986. – Т. 1. – 230 с.
12. Аквакультура: збираємо звітні дані / Н.М. Вдовенко // Матеріали за IX Міжнародна научна практична конференція «Найновітє научни постижения – 2013», 17–25 март 2013. – София. Бял ГРАД–БГ, 2013. – Т. 5. – С. 15–19.
13. Інтенсивне рибництво: Збірник інструктивно-технологічної документації. – К.: Аграрна наука, 1995. – 186 с.
14. Форма 1 А-риба: починаємо збирати дані вже сьогодні / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2013. – № 8. – С. 19–20.
15. Рекомендации по применению минеральных удобрений и извести в рыболовных прудах / Харитонов Н., Шпет Г., Просяный В. – К.: 1970. – 16 с.
16. Альбом спеціалізованих форм первинної документації для підприємств аквакультури / Н.М. Вдовенко. – К.: Вітас ЛТД, 2012. – 56 с.
17. Методические рекомендации по совершенствованию метода комплексной интенсификации прудового рыболовства УССР в зависимости от зонального положения хозяйств. – К., 1976. – 30 с.
18. Збірник нормативно-технологічної документації щодо товарного рибництва: В 2 т. /М.: Агропромиздат, 1986. – Т. 1. – 230 с.
19. Усе про зариблення нагульних ставів / Н.М. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2013. – № 11 (335). – С. 14–19.
20. Рекомендації по організації інтенсивного ведення рибництва в колгоспах і радгоспах. – К.: УкрНДІНТІ, 1978. – С. 40–45.
21. Вдовенко Н.М. Нова звітність з аквакультури набула чинності / Н.М. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2012. – № 19 (295). – С. 4–13.

22. Довідник рибовода / П.Т. Галасун, В.Ф. Товстик, В.М. Сабодаш. – К.: Урожай, 1985. – 184 с.
23. Беляев В.И. Справочник по рыбоводству и рыболовству. – М.: Урожай, 1986. – 224 с.
24. Збірник інструкцій по боротьбі з хворобами риб. – АМБ Агро, 1998. – 310 с.
25. Сборник научно-технологической и методической документации по аквакультуре. – М.: ВНИИРО, 2001. – 242 с.
26. Облов нагульних ставків із дволітнім циклом: оформляємо, як годиться / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2012. – № 36 (312). – С. 19–22.
27. Перспективи розвитку та нова звітність з аквакультури / Н.М. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2012. – № 18 (294). – С. 1–22.
28. Удобрення ставків: види добрив, оформлення та облік / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2012. – № 24 (300). – С. 6–10.
29. Козлов В. И. Справочник фермера-рыбовода. – М.: ВНИРО, 1998. – 446 с.
30. Норми рибопродуктивності слід ураховувати вже сьогодні / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2013. – № 10 (334). – С. 5–6.
31. Природна кормова база вирощувальних та нагульних ставів і шляхи її покращення: Методичні рекомендації. – К., 1997. – 50 с.
32. Все об учете ремонтно-маточного поголовья рыб. Нюансы документального оформления и учета производителей и ремонтного молодняка / Н.М. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2013. – № 26 (350). – Ч. 2. – С. 21–24.
33. Державне регулювання розвитку аквакультури в Україні: пріоритети та реалії / Н. Вдовенко // Інвестиції практика та досвід. – 2012. – № 8. – С. 105–107.
34. Рекомендації до нормативно-правових актів з визначення біологічних активів на підприємствах з виробництва продукції аквакультури. Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 02.06.2010 № 302 / Н.М. Вдовенко. – К.: Бізнес Медіа Консалтинг, 2010. – 52 с.

35. Отримання потомства рослиноїдних риб: особливості обліку / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2013. – № 16 (340). – С. 22–26.
36. Оптимальне використання водних об'єктів та виробництво екологічно чистої продукції аквакультури у садкових господарствах: методичні рекомендації / Н.М. Вдовенко. – К.: Вітас ЛТД, 2011. – 33 с.
37. Вдовенко Н. Рибництво: документальне оформлення. Вирощування рибопосадкового матеріалу / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2011. – Ч. 1. – № 18 (246). – С. 7–11.
38. Вдовенко Н.М. Рибництво: документальне оформлення. Вирощування товарної риби / Н.М. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2011. – Ч. 2. – № 26 (254). – С. 8–9.
39. Взаємодія теорії і практики при формуванні системи державного регулювання аквакультури / Н. Вдовенко // Агросвіт. – 2012. – № 8. – С. 30–33.
40. Вдовенко Н.М. Державне регулювання розвитку аквакультури в Україні / Н.М. Вдовенко. – К.: Кондор-Видавництво, 2013. – 464 с.
41. Вдовенко Н.М. Очікуємо нову звітність із аквакультури / Н.М. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2012. – № 17 (293). – С. 14–15.
42. Методичні рекомендації з обліку риби на всіх стадіях розвитку відповідно до П(С)БО 30 «Біологічні активи» для рибогосподарських підприємств України / Н. Вдовенко, К. Карпенко // К.: Вітас ЛТД, 2011. – 24 с.
43. Вдовенко Н.М. Усе про контрольний вилов в аквакультурі / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2012. – № 33 (309). – С. 20–25.
44. Рибництво: документальне оформлення. Облік вирощування товарної риби / Вдовенко Н., Золотухін О. // Баланс-Агро. – 2011. – Ч. 3. – № 28 (256). – С. 10–14.
45. Вдовенко Н.М. Вапнування ставів: документальне оформлення та облік / Н.М. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2012. – № 29 (305). – С. 19–23.
46. Про затвердження Правил транспортування тварин: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1402 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 8. – С. 24.

47. Рекомендації щодо удосконалення національної версії КВЕД (ДК 009:2010) Секція А – Сільське господарство, лісове господарство, рибне господарство / Н.М. Вдовенко // К.: Вітас ЛТД, 2013. – 17 с.
48. Взаємодія теорії і практики при формуванні системи державного регулювання аквакультури / Н. Вдовенко // Агросвіт. – 2012. – № 8. – С. 30–33.
49. Зарыбление зимовальных прудов: нюансы оформления и учета / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2013. – № 39 (363). – С. 19–21.
50. Усе про облік ремонтно-маточного поголів'я риб. Особливості документального оформлення вибуття племінних риб / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2013. – № 31 (355). – Ч. 3. – С. 24–26.
51. Усе про облік ремонтно-маточного поголів'я риб. Нормативи утримання ремонтно-маточного стада / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2013. – № 25 (349). – Ч. 1. – С. 20–23.
52. Практические рекомендации по зарыблению выростных прудов / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2013. – № 21 (345). – С. 15–19.
53. Нюанси документального оформлення облову нагульних ставів / Н. Вдовенко // Агросвіт України. – 2013. – № 6. – С. 32–33.
54. Економічна складова документального оформлення зариблення зимувальних ставів молоддю риб / Н. Вдовенко // Новости научной мысли: materialy Mezinarodni vědecko-prakticka konference, (Praha, 27 октября - 05 ноября 2013 r.). – Ekonomické vědy : Praha. Publishing House Education and Science, 2013. – Díl 6. – 96 с.
55. Обліково-аналітичне забезпечення суб'єктів рибного господарства у галузі аквакультури / Н. Вдовенко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія Економіка : [зб. наук. праць]. – 2013. – Вип. 22. – С. 102–105.
56. Контрольний вилов в аквакультурі / Н. Вдовенко // Агросвіт України. – 2013. – № 5. – С. 29–30.

57. Перспективи впровадження адміністративної звітності в рибному господарстві / Н. Вдовенко // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. – № 3. – С. 3–6.
58. Документальне оформлення процесу виборозведення / Н. Вдовенко // Агросвіт України. – 2013. – № 4. – С. 31–32.
59. Облік зариблення нагульних ставів суб'єктами аквакультури / Н. Вдовенко // Věda a technologie: krok do budoucnosti – 2013: materiály IX mezinárodní vědecko – praktická konference, (Praha, 27 února – 05 března 2013 roku). – Díl 5. – Ekonomické vědy : Praha. Publishing House Education and Science, 2013. – 112 с.
60. Орендарям водойм вибородуктивність слід планувати вже сьогодні / Н. Вдовенко // Агросвіт України. – 2013. – № 3. – С. 30–31.
61. Збалансований розвиток аквакультури / Н. Вдовенко // Naukowa przestrzeń Europy-2013: materiały IX Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, (Przemyśl, 07–15 kwietnia 2013 r.). – Ekonomiczne nauki: Przemyśl. Nauka i studia, 2013. – V. 12. – 88 с.
62. Аквакультура: збираємо звітні дані / Н. Вдовенко // Найновітє научні постиження – 2013: матеріали за IX Междунар. научна практична конф., (София, 17–25 март 2013 г.). – София. Бял ГРАД-БГ, 2013. – Т. 5. – 104 с.
63. Особливості застосування нових первинних документів для обліку продукції аквакультури / Н. Вдовенко // Dny vědy – 2013: materiály IX mezinárodní vědecko-praktická konference, (Praha, 27 března – 05 dubna 2013 r.). – Díl 6. – Ekonomické vědy: Praha. Publishing House Education and Science, 2013. – 112 с.
64. Специфіка документального оформлення та обліку племінних риб / Н. Вдовенко // Aktualne problemy nowoczesnych nauk – 2013: materiały IX Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, (Przemyśl, 07–15 czerwca 2013 r.). – Ekonomiczne nauki : Przemyśl. Nauka i studia, 2013. – V. 9. – 96 с.
65. Інвентаризація ремонтного стада та маточного поголів'я риб / Н. Вдовенко // Найновітє постиження на європейската наука – 2013: матеріали

за IX Международна научна практична конференция, (София, 17–25 юни 2013 г.). – Икономики: София. Бял ГРАД-БГ, 2013. – Т. 7. – 112 с.

66. Нюанси документального оформлення процесів посадки молоді риб у вирощувальні стави / Н. Вдовенко // Vědecky pokrok na přelomu tysyachalety – 2013: materialy IX mezinarodni vědecko-prakticka conference. (Praha, 27 května – 05 června 2013 r.). – Ekonomické vědy : Praha. Publishing House Education and Science, 2013. – Díl 12. – 80 с.

67. Облікові нюанси зариблення зимувальних ставів / Н. Вдовенко // Aktualne problemy nowoczesnych nauk – 2013: materiały IX Międzynarodowej naukowo-praktycznej conference, (Przemyśl, 07–15 listopada 2013 r.). – Ekonomiczne nauki: Przemyśl. Nauka i studia, 2013. – 112 с.

68. Економічні мотиви та сучасні тенденції достовірного відображення процесів у галузі аквакультури / Н. Вдовенко, К. Рибальченко // Механізм регулювання економіки. Міжнародний науковий журнал. – 2014. – № 3 (5). – С. 6–17.

69. Запровадження спеціальних форм первинної документації у рибному господарстві у контексті узгодження з міжнародними стандартами та нормами / Н. Вдовенко // Основні аспекти наукового забезпечення рибного господарства України: матеріали науково-практичного семінару (Київ, 23 травня 2013 р. під час виставки «FishExpo – 2013»). – К.: НТУУ КПІ, 2013. – 84 с.

70. Контрольний лов в аквакультурі / Н. Вдовенко // Агросвіт України. – 2014. – № 3. – С. 31 – 32.

71. Аквакультура: оформлення та облік при зарибленні зимувальних ставів / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2015. – № 41. – С. 22–24.

72. Переміщення ремонтно-маточного стада рослиноїдних видів риб в зимувальні стави / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2015. – № 43. – С. 22–23.

73. Аквакультура: облік придбаного рибопосадкового матеріалу / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2015. – № 35. – С. 21–23.

РОЗДІЛ 5

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИБНИМ ГОСПОДАРСТВОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

5.1 Визначення ключових індикаторів Глобального індексу ефективності аквакультури

Глобальний індекс ефективності аквакультури включає 10 індикаторів. Кожний індикатор має числовий бал, який розраховується за даними показників економічної діяльності. Для оцінки загальних показників, індивідуальні бали у першу чергу калібруються з припущенням про нульовий вплив. Кожна оцінка у балах потім відображається від 0 до 100, де 100 балів – репрезентують цільову вартість. З метою впливу оцінок індивідуальних індикаторів на стан рибогосподарського виробництва, здійснюється «зважування» кожного індикатора з використанням аналізу головних компонентів отриманих даних з метою визначення того, наскільки варіації даних пояснюються кожним індикатором. Бали комбінуються для отримання балів на одну тонну продукції. Це дозволяє йому бути помноженим на продукцію для отримання більш повноцінного порівняння потенційних впливів [12; 32].

Головною перешкодою для застосування Глобального індексу ефективності аквакультури є обмеженість систем, які можуть бути порівняними. Якщо він використовується належним чином, індекс може надати корисну інформацію для більш конкретної галузі або специфічного проекту.

Виділяють три групи індикаторів:

виробничі ресурси (споживання);

розряд;

біологічні наслідки.

Блок I. Виробничі ресурси (споживання).

1. Аквакультура, що базується на вилові рибопосадкового матеріалу у природному середовищі (Capture-based Aquaculture – CAP) розраховується за формулою (5.1):

$$CAP = \frac{\sum (\text{кількість риби з природної популяції (кг)} * \text{бал сталості})}{\text{Рибна продукція, тонн}} \quad (5.1)$$

Показує ступінь того, наскільки система залежить від зариблення рибницьких господарств рибопосадковим матеріалом із природного середовища, беручи до уваги сталість цього природного запасу.

2. Екологічна енергія (ECOE) розраховується за формулою (5.2):

$$ECOE = \frac{\sum \text{Чиста первинна продукція корму на вході (т вуглецю)}}{\text{Рибна продукція, тонн}} \quad (5.2)$$

Кількість енергії, або чистої первинної продукції (NPP), яку риба, що вирощується, вилучає з екосистеми через споживання харчових компонентів.

3. Промислова енергія (INDE) розраховується за формулою (5.3):

$$INDE = \frac{\sum (\text{Частка рибної продукції/тваринництво/рослинництво/система виробництва} * \text{коефіцієнт ножа (МДж/т)} * \text{загальні витрати кормів (т)})}{\text{Рибна продукція, тонн}} \quad (5.3)$$

Енергія, спожита під час виробництва та під час отримання та переробки компонентів кормів.

4. Сталість кормів (FEED) розраховується за формулою (5.4):

$$FEED = \frac{\sum (\text{виробництво кормів за видами} * \text{оцінка сталості кожного виду}) * \text{співвідношення риби на вході і виході}}{\text{Рибна продукція, тонн}} \quad (5.4)$$

Кількість, ефективність та сталість природних популяцій риб як інгредієнтів кормів.

Блок II. Розряд.

5. Антибіотики (ANTI) розраховується за формулою (5.5):

$$ANTI = \frac{\sum (\text{кількість активних інгредієнтів (кг)} * \text{співвідношення WHO-OIE})}{\text{Рибна продукція, тонн}} \quad (5.5)$$

Кількість використаних антибіотиків з урахуванням ризику для здоров'я людини та тварин.

6. Засоби проти біологічного впливу (мідь) (COP) розраховують за формулою (5.6).

$$FEED = \frac{\text{Рибпродукція, тонн} * \% \text{ продукція, отримана з використанням антифоулантів, що містять мідь}}{\text{Рибна продукція, тонн}} \quad (5.6)$$

Оціночна частина продукції, отриманої з використанням антифоулантів, що містять мідь.

7. Попит на кисень для біохімічних реакцій (BOD) розраховується за формулою (5.7).

$$BOD = \frac{BOD \text{ (т O}_2\text{)} * \text{територія впливу (км}^2\text{)}}{\text{Рибна продукція, тонн}} \quad (5.7)$$

Відносний вплив зменшення кількості кисню у воді внаслідок забруднення (не спожита їжа та фекалії).

8. Паразитициди (PARA) розраховується за формулою (5.8).

$$PARA = \frac{\sum (\text{Кількість (кг)} * [(1/DC50+1) * BOD \text{ (т O}_2\text{)} * \text{тривалість (дні)}])}{\text{Рибна продукція, тонн}} \quad (5.8)$$

Кількість вжитих паразитицидів, ураховуючи заходи із зменшення токсичності довкілля.

Блок III. Біологічні наслідки.

9. Втечі (ESC) розраховується за формулою (5.9).

$$ESC = \frac{GAPI \text{ інвазивна оцінка} * \text{риба, що втекла}}{\text{Рибна продукція, тонн}} \quad (5.9)$$

Кількість риб, що втекли, ураховуючи оцінку ризику на 1 голову.

10. Патогени (PATH) розраховується за формулою (5.10).

$$PATH = \frac{\sum \text{патоген-специфічні втрати (т)}}{\text{Рибна продукція, тонн}} \quad (5.10)$$

Кількість смертей на фермі, ураховуючи оцінки кількості видів у природній екосистемі, які чутливі до патогенних організмів з ферми.

5.1.1 Індикатори сталого розвитку морської аквакультури

Інша концепція, для морської аквакультури – Індикатори для сталого розвитку аквакультури та Керівництво з їх використання у Середземному морі (Indicators for Sustainable Development of Aquaculture and Guidelines for their use in the Mediterranean), була розроблена Середземноморською комісією з рибальства ФАО (рис. 5.1). Оцінка охоплює стале виробництво та ґрунтується на чотирьох складових: управлінській, економічній, соціальній та екологічній. Концепція декларує те, що вона побудована на визначенні 156 індикаторів, які повинні створити умови для консультацій з рибогосподарськими виробниками згідно з узгодженою методологією та певними принципами і критеріями [12; 32].

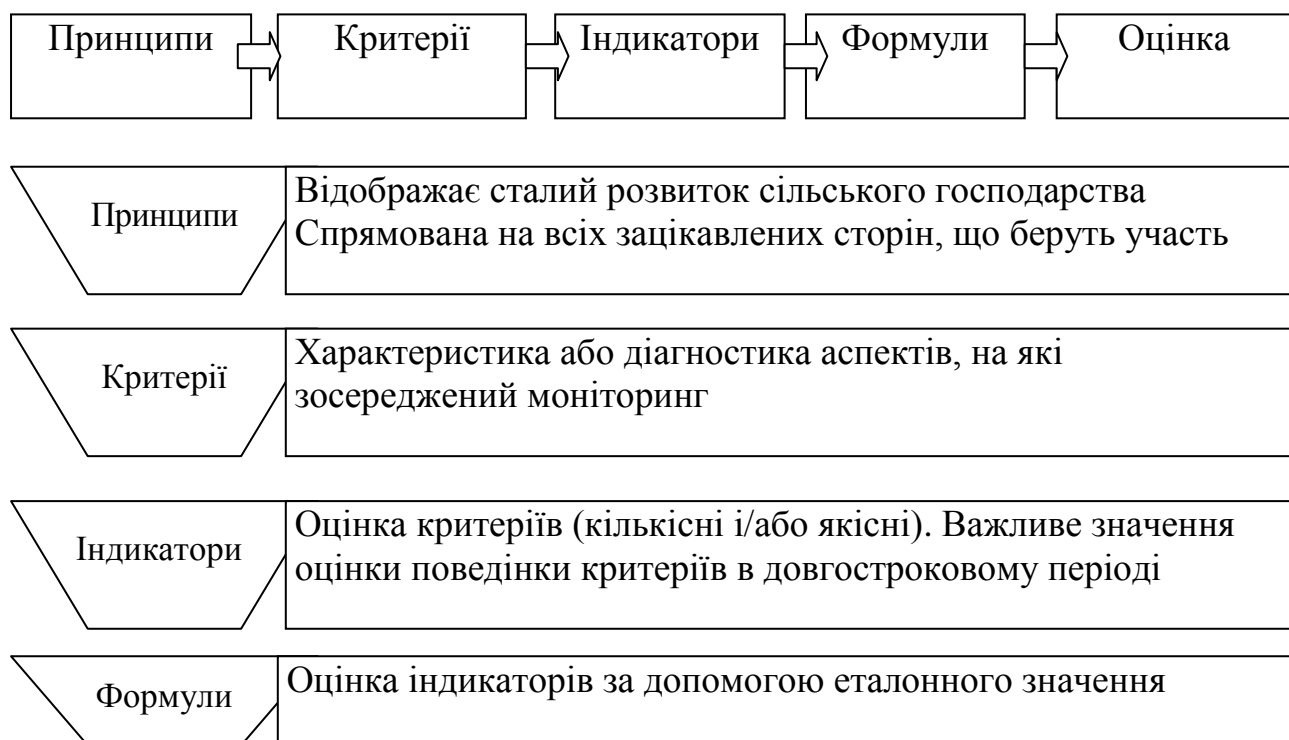

Рис. 5.1 Методологія PCI, використана для визначення індикаторів для сталого розвитку морської аквакультури.

На відміну від Глобального індексу ефективності аквакультури, ці індикатори не були зорієнтовані до зменшення до одного числа балів, і таким чином, може бути визначено, до якої одиниці застосовується індикатор [13; 32]. Тому у

процесі аналізу, обирається не менше 22 індикаторів, що дає можливість різного поєднання залежно від потреб регіонального або національного рівня. Крім того, індикатори можна було б виражати за спрощеною системою «світлофора», щоб показувало, задовольняються чи ні цілі сталості (табл. 5.1).

5.1 Приклад оцінки за допомогою 3-категорійного «світлофора» порівняння показників протягом 5 років (проект InDAM) *

Індикатор	Рік 1	Рік 2	Рік 3	Рік 4	Рік 5
Економічний 1	Ж	Ж	З	З	З
Економічний 2	З	З	З	З	З
Екологічний 1	Ж	Ч	Ж	Ж	З
Екологічний 2	З	З	З	З	З
Екологічний 3	З	З	З	Ж	Ж
Соціальний 1	З	З	З	Ж	Ч
Соціальний 2	Ч	Ч	Ч	Ж	З
Управлінський 1	З	З	З	З	З

* Примітка. Ж – жовтий; З – зелений; Ч – червоний.

Цей підхід є придатним для використання у різних регіонах і може бути використаним у різних шкалах (на національному рівні або рівні підприємства).

5.1.2 Індекс сталої етичної торгівлі продукцією аквакультури

Індекс етичної продукції аквакультури (The Ethical Aquatic Food Index – EAFI) охоплює широке коло етичних критеріїв та критеріїв сталості, і відрізняється застосуванням багаторівневого підходу. Вказане дозволяє здійснити базові оцінки за умов обмеженої кількості даних, та провести більш складні та кількісні оцінки з урахуванням вказаних даних (рис. 5.2).

Рівень нульового індикатора є спрощеним. Тому може бути застосована базова система балів (від 0 до 5) і бали від різних індикаторів поєднуються з метою надати короткий огляд загальної відповідності отриманого результату базовим стандартам.

Рівень 1 – відображає чи використовуються у рибогосподарському виробництві будь-які хімічні лікарські засоби.

Рівень 2 – показує, які власне засоби використовуються.

Рівень 3 – свідчить про кількість конкретних використаних засобів.

Рис. 5.2 Ключові особливості позиціонування Індексу етичної продукції аквакультури EAFI як багаторівневої ітеративної (циклічної) ієрархічної концепції.

Таким чином, Індекс етичної продукції аквакультури є інструментом для підтримки процесу ухвалення рішень, що адаптується, для використання рибницькими господарствами в тому числі.

5.2 Глобальне керівництво з екомаркування та сертифікації в у сфері світової торгівлі та маркетингу риби і рибної продукції

У сфері світової торгівлі та маркетингу риби і рибопродуктів застосовують системи екомаркування та сертифікації. Проявами вказаних систем є знаки, які учасники систем можуть розміщувати на продукції запропонованій ними для реалізації. Такий знак гарантує, що відповідна продукція поставлена підприємством промислового лову та аквакультури, яке має систему сталого управління та керується критеріями, що відображають соціально-культурні цінності. Таким чином, купуючи марковану продукцію, споживачі отримують можливість сприяти сталому використанню ресурсів або іншими словами системам екомаркування та сертифікації.

Нині великі підприємства роздрібної торгівлі та продовольчих послуг визначають попит на сертифікацію продукції як аквакультури, так і промислового рибальства з точки зору безпеки та якості харчових продуктів, соціальних критеріїв. Наявність екологічного знака, наприклад, допомагає підприємствам роздрібної торгівлі і власникам торгової марки задовольняти зростаючий споживчий попит на продукти, вироблені в раціонально керованих рибницьких господарствах. На деяких ринках роздрібні продавці шукають нішеві продукти, сертифіковані як екологічно безпечна риба, або цікавляться ступенем соціальної відповідальності виробничих систем і технологій. Крім того, екологічні знаки і сертифікація надають допомогу підприємствам роздрібної торгівлі. Вони є гарантією, що продукти, які поставляються групою сертифікованих міжнародних постачальників, часом провідних у своїй діяльності на різних континентах, відповідають стандартам безпечності харчових продуктів, якості та відстеження їх походження – залежно від конкретного екологічного знака або сертифіката.

Вперше обговорення на тему екологічних знаків члени ФАО провели у 1996 році на одній з нарад Комітету ФАО з рибного господарства (КРГ). Деякі члени висловили заклопотаність появою систем екомаркування і особливо тим,

що вони можуть стати нетарифними бар'єрами для торгівлі. У 1996 році згоди в питанні про те, що ФАО повинна взяти активну участь у цьому процесі, досягти не вдалося. Однак, діючи у відповідності зі своїм мандатом, що передбачають моніторинг змін у світовому рибному господарстві та аквакультури, ФАО продовжила збір інформації про системи екомаркування та сертифікації. Зокрема, була зібрана інформація у наступних блоках: екологічна стійкість; безпека і якість харчових продуктів; добробут людини; здоров'я тварин. Використовуючи дану інформацію, ФАО організувала у 1998 році першу технічну консультацію для вивчення можливості розробки керівництва з екомаркування риби та рибопродуктів. Учасники технічної консультації не дійшли згоди про роль ФАО в розробці такого керівництва. Водночас була домовленість про те, що будь-майбутнє керівництво має відповідати Кодексу ведення відповідального рибальства ФАО (Кодексу), і що ФАО не слід брати безпосередньою участю в безпосередньому впровадженні будь-якої системи екомаркування. Отже, враховуючи відсутність глобальних ініціатив щодо стандартизації розробки порядку застосування систем екомаркування та сертифікації в секторі рибальства та аквакультури, а також зростання числа таких систем, КРГ у 2003 році погодився з тим, що ФАО повинна підготувати посібник з екомаркування. За результатами домовленостей ФАО розроблено наступні керівництва:

- Керівництво з Екомаркування риби і рибопродуктів морського промислового рибальства (Керівництво з морського промислу), 2005–2009 роки;
- Керівництво з Екомаркування риби і рибопродуктів рибного промислу у внутрішніх водоймах (Керівництво з промислу у внутрішніх водоймах), 2011 рік;
- Керівництво з сертифікації продукції аквакультури (Керівництво з аквакультури, 2011 рік).

Підкомітет КРГ ФАО з торгівлі рибою у лютому 2012 року обговорив проект рамкової програми оцінки систем екомаркування продуктів рибного промислу у внутрішніх водоймах і морському промисловому рибальстві.

Керівництво з морського промислу було прийнято у 2005 році. Воно присвячене питанням сталого використання рибних ресурсів. Застосовується дане Керівництво до систем екомаркування, призначеним для сертифікації та просування знаків для продуктів, які вироблені у результаті раціонально керованого морського промислу. У Керівництві містяться принципи, загальні положення, терміни та визначення, мінімальні суттєві вимоги та критерії, а також процедурні та інституційні аспекти. Згідно з цими принципами, будь-яка система екомаркування повинна відповідати належним положенням міжнародного права та міжнародним угодам, включаючи Конвенцію Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року, Кодекс, а також правила та механізми СОТ. Крім того, ці принципи передбачають, що системи екомаркування повинні бути ринково орієнтованими, прозорими і недискримінаційними, в тому числі визнають особливі умови, які застосовуються до країн. У 2009 році Керівництво з морського промислу було переглянуто з урахуванням прохання КРГ про те, що ФАО слід провести огляд і дати подальші вказівки, які стосуються загальних критеріїв, що застосовуються до «розглянутих запасів», і впливу рибальства на екосистему.

У Керівництві рекомендується ввести мінімальні вимоги та критерії для систем екомаркування з включенням до них таких елементів: рибальство здійснюється згідно системи управління, яка ґрунтується на передовому досвіді, включаючи збір відповідних даних про сучасний стан і тенденції зміни запасів, і посиляється на найбільш переконливі наукові свідоцтва; розглянуті запаси не піддаються переловам; шкідливий вплив рибальства на екосистему належним чином оцінюється та ефективно пом'якшується.

Процедурні та інституційні аспекти систем екомаркування охоплюють: встановлення стандартів сертифікації; акредитацію незалежних сертифікуючих органів; сертифікацію того, що рибний промисел і ланцюг зберігання, передачі його продукції відповідають встановленим стандартам і процедурам.

Враховуючи зростаючий потенціал у сфері марикультури і потреба у збільшенні обсягів харчових продуктів, що надходять з водних екосистем, наросування запасів і використання привнесених видів можуть отримати застосування як методи управлінської практики також і для морського середовища. Морською піклувальною радою було розглянуто питання про наросування запасів в межах своєї системи екомаркування. В даний час, без проведення перегляду Керівництва з морського промислу не вдасться визначити, чи буде система, що застосовується Морською опікунською радою, відповідати цьому Керівництву в частині оцінки розширення морських промислів або тих морських промислів, які основані на привнесених видах. Оскільки ФАО займається розробкою контрольних показників для оцінки того, чи відповідають приватні системи даному Керівництву. Може знадобитися перегляд Керівництва з морського промислу на предмет включення до нього положень, присвячених безпосередньо наросуванню запасів і привнесення видів.

При прийнятті Керівництва з морського промислу у 2005 році для учасників двадцять шостої сесії КРГ було підготовлено ФАО керівництво з екомаркування риби і рибопродуктів рибного промислу у внутрішніх водоймах (Керівництво з промислу у внутрішніх водоймах). Керівництво з промислу у внутрішніх водоймах аналогічне Керівництву з морського промислу з усіх аспектів, за винятком ряду відмінностей у сфері застосування. У процесі розробки Керівництва промислу у внутрішніх водоймах з'ясувалося, що практика поліпшення запасів застосовується і у внутрішніх промислах. При цьому існує ряд різних форм їх наросування, і деякі з цих форм було б доцільніше розглянути в контексті аквакультури, ніж промислового лову.

Стало очевидно, що не всі методи поліпшення запасів для рибальства можуть регулюватися Керівництвом з промислу у внутрішніх водоймах.

Покращене рибальство визначається як рибальство, «яке ґрунтується на заходах, спрямованих на заповнення або підтримання популяції одного чи

декількох водних організмів і наросування загального обсягу виробництва. Крім того, допустимими є випадки виробництва добірних елементів промислу вище того рівня, який підтримується в результаті природних процесів. Поліпшення запасів може передбачати зариблення із застосуванням рибопосадкового матеріалу, виробленим на об'єктах аквакультури, в результаті перенесення з дикого середовища і зміни місць існування». Тож, методи поліпшення запасів різноманітні – від незначних втручань у водотік або флору, фауну до впровадження чітко контрольованих систем аквакультури в напівприродних середовищах. Необхідне ретельне визначення охоплення методів рибальства, які заслуговують на присвоєння екологічного знаку, зокрема, в контексті взаємозв'язку між видом заходів щодо поліпшення або системою виробництва і метою управління стосовно до «розглянутих запасів». ФАО підтвердила, що питання про те, чи підпадає даний вид поліпшення промислових запасів під дію Керівництва з промислу у внутрішніх водоймах, вирішуватиметься залежно від характеристик «розглянутих запасів» та управління цими запасами. Для включення у сферу застосування Керівництва з промислу у внутрішніх водоймах, поліпшення промислових запасів має задовольняти наступним критеріям: дані види походять з географічного району ведення промислу або були давно привнесені в нього і згодом прижилися, ставши частиною «природної» екосистеми; «розглянуті запаси» мають природні репродуктивні компоненти; зростання на етапі після випуску в природне середовище розраховане на основі наявності кормів в цьому середовищі, і система виробництва функціонує без додаткового вигодовування.

Поліпшення промислових запасів може включати природні репродуктивні компоненти, а також компоненти, які ґрунтуються на зарибленні.

В цілому поліпшенням промислових запасів слід управляти таким чином, щоб природні репродуктивні компоненти регулювалися відповідно до положень статті 7 Кодексу. Система управління поліпшенням запасів має забезпечувати

можливість перевірки, яка дозволяє встановити, що даний матеріал для зариблення, отриманий на об'єктах аквакультури, відповідає вимогам статті 9 Кодексу.

Крім того, встановлено, що види рибальства, які підтримуються виключно зарибненням (тобто система управління ними не ставить перед собою додаткової задачі з підтримання природних репродуктивних компонентів і розміру «розглянутих запасів»), не будуть підпадати під сферу дії Керівництва з промислу у внутрішніх водоймах. У 2010 році на консультативній нараді експертів ФАО була надана рекомендація щодо можливої розробки керівництва з культурного рибальства – або на основі керівництва з сертифікації продукції аквакультури, або шляхом складання окремого зведення керівних положень про сертифікацію для зазначеної категорії щодо поліпшення промислових запасів.

Якщо уважно проаналізувати сутність спрямування вищевказаних документів, то бачимо ще одну відмінність між Керівництвом з морського промислу та Керівництвом з промислу у внутрішніх водоймах з точки зору сфери їх застосування. Тобто це є підхід до екомаркування продукції рибальства з привнесених видів. Можливі випадки, коли країни з виснаженою фауною внутрішніх вод або зміненими водними екосистемами, можуть прийняти рішення про привнесення нових видів для підвищення обсягу виробництва та цінності продукції цих систем. Хоча для сприяння проведення відповідального привнесення видів існують міжнародні керівні принципи і процедура оцінки ризику, ФАО визнала, що застосування цих принципів, проведення оцінки ризику та подальшого моніторингу їх дотримання не досягли достатнього рівня, що дозволяє забезпечити адекватний захист внутрішніх водних екосистем. Тому рибальство у внутрішніх водах, ґрунтується на привнесенні нових видів, не входить до сфери застосування Керівництва з промислу у внутрішніх водах, і право на отримання екологічного знака буде мати лише внутрішнє рибальство, засноване на промислі «історично» привнесених видів.

Технічне керівництво ФАО з сертифікації продукції аквакультури (Керівництво з аквакультури) було прийняте у 2011 році на 29 сесії КРГ. Під час прийняття вказаного керівництва, КРГ врахував існуючі стандарти і керівництва, введені в дію міжнародними організаціями, зокрема Всесвітньою організацією по охорони здоров'я тварин – в частині, що стосується здоров'я та умов утримання водних тварин, Комісією з Кодексу Аліментаріус – з безпеки харчових продуктів і Міжнародною організацією праці – з соціально-економічних аспектів.

У зв'язку з відсутністю точної міжнародної довідкової бази щодо застосування окремих мінімальних критеріїв, що містяться в Керівництві по аквакультурі, КРГ визнав важливість розробки відповідних стандартів, завдяки яким системи сертифікації продукції аквакультури не перетворилися б у зайві нетарифні бар'єри для торгівлі. Комітет відзначив необхідність того, щоб системи сертифікації продовжували відповідати положенням угод СОТ про застосування санітарних та фітосанітарних заходів та з технічних бар'єрів у торгівлі. Крім того, КРГ рекомендував ФАО розробити аналітичний механізм для проведення оцінки відповідності державних і приватних систем сертифікації Керівництву з аквакультури. Керівництво з аквакультури містить рекомендації щодо розробки, організації та впровадження ефективних систем сертифікації продукції аквакультури. У ньому викладені мінімальні істотні критерії розробки наступних стандартів у сфері сертифікації продукції аквакультури: здоров'я тварин і умови їх утримання; безпека харчових продуктів; цілісність довкілля; соціально-економічні аспекти. Межі, в яких та чи інша система сертифікації повинна вирішувати ці питання, залежать від її цілей. Тому цілі системи сертифікації повинні викладатися в ній чітко і відкрито. Діючи у відношенні добровільних систем сертифікації, Керівництво з аквакультури повинно тлумачитися і застосовуватися відповідно до його цілей,

національних законів і регулюючих положень, а також згідно з міжнародними угодами.

У Керівництві з аквакультури чітко вказано, що ефективні системи сертифікації продукції аквакультури складаються з трьох основних компонентів: стандартів, акредитації та сертифікації. Таким чином, Керівництво з аквакультури охоплює: процедури встановлення стандартів, які необхідні для розроблення та перегляду сертифікаційних стандартів; системи акредитації, що вимагаються для офіційного призначення органу, уповноваженого проводити сертифікацію; органи сертифікації, які зобов'язані перевіряти дотримання сертифікаційних стандартів. У Керівництві з аквакультури визнається той факт, що відповідальний розвиток аквакультури залежить від соціальної, економічної та екологічної сталості, і всі ці аспекти слід розглядати. У ньому зазначається, що існує національна та міжнародна законодавча основа для регулювання різних аспектів аквакультури та її виробничо-збутового ланцюга, охоплює такі аспекти, як боротьба із захворюваннями водних тварин, безпеку харчових продуктів і збереження біорізноманіття.

У рекомендації, яка дана в Керівництві з аквакультури, зазначається, що при розробці систем сертифікації слід звертати особливу увагу на те, що органи, які їх застосовують, повинні мати можливість оцінювати як результативність систем і методів аквакультури, так і їх відповідність сертифікаційним стандартам. У 2009 році КРГ звернувся до ФАО з проханням розробити механізм для проведення оцінки відповідності приватних чи державних систем екомаркування положенням Керівництва з морського промислу. Як в КРГ, так і в Підкомітеті КРГ з торгівлі рибою попередньо були проведені дискусії про те, чи може або чи повинна ФАО перевіряти правильність висновків, які подаються системами екомаркування. КРГ рекомендував ФАО не займатися активним моніторингом відповідності, а розробити механізм для оцінки того, чи відповідають державні або приватні системи екомаркування продукції морського рибальства вимогам Керівництва з морського промислу. Такий механізм став би прозорим

інструментом, що дозволяє оцінювати національні системи екомаркування на предмет їх відповідності Керівництву з морського промислу. Системи, визнані відповідними Керівництву з морського промислу і можуть надалі вважатися еквівалентними будь-якій іншій системі, яка відповідає критеріям Керівництва з морського промислу.

У 2010 році ФАО провела консультативну нараду експертів, під час якої було підготовлено механізм оцінки. Такий механізм передбачав показники для проведення оцінки відповідності Керівництву з морського промислу та Керівництву з промислу у внутрішніх водоймах. У цілому, було передбачено 115 показників, з яких тільки шість застосовні до внутрішнього рибальства.

У даний час така процедура оцінки дає контрольному органу можливість встановити, чи відповідає та чи інша система показникам, які передбачені механізмом оцінки. Однак вказане можна зробити лише за принципом «проходить» – «не проходить». Повна оцінка відповідності можлива тільки у випадку, коли в оцінювану систему включені всі показники.

У лютому 2012 року механізм оцінки був представлений Підкомітету КРГ з торгівлі рибою для обговорення та подальшої передачі на розгляд 30 сесії КРГ.

Останнім часом програми з розробки систем екомаркування були розпочаті в цілому ряді країн. Наприклад, Система відповідального рибальства Ісландії (Ісландія).

Ініціатива в галузі сталого промислу морепродуктів в Каліфорнії і Система сертифікації управління сталим рибальством на основі принципів ФАО на Алясці (обидві – Сполучені Штати Америки). Причиною здійснення цих ініціатив слугує насамперед стурбованість у зв'язку з витратами на приватні системи сертифікації. При цьому державні системи можуть сприйматися як обслуговування своїх власних інтересів.

Національні адміністративні органи можуть розглядати як, ті що займаються «самосертифікацією», що загрожує звинуваченнями у конфлікті інтересів. Водночас, якщо після застосування механізму оцінки, національні системи екомаркування будуть визнані відповідними вимогам, це значно підвищить їх легітимність на отримання визнання на національному та міжнародному рівнях.

Питання Системи екомаркування та сертифікації стали відповіддю на проблеми сталості навколишнього середовища і скорочення обсягу багатьох основних запасів рибних ресурсів світу.

Завдяки підвищенню обізнаності споживачів і їх інтересу до екологічних питань стало зрозуміло, що системи екомаркування та сертифікації можуть розширювати доступ до деяких ринків і забезпечувати ціновий бонус на рибу і рибну продукцію.

Очевидно, що застосування систем екомаркування та сертифікації забезпечило постачальникам збільшення їх частки ринку і ціни.

Необхідно провести більше досліджень, щоб з'ясувати, коли тому чи іншому промисловому господарству слід зробити спробу отримання екологічного знака або сертифіката з метою підвищення прибутковості торгівлі.

Ефективність екомаркування або сертифікації як інструментів підвищення статусу промислових господарств, тобто перетворення нераціонально керованих господарств в раціонально керовані, поки не знайшла повноцінного підтвердження.

Залишається нез'ясованим, якою кількістю господарств управляли нераціонально саме до введення екомаркування.

Крім того, залишається нез'ясованим питання про те, чи сприяють на практиці чинники ринку, збереженню водних біологічних ресурсів. Визначено, що постачальники активно доводять те, що їх продукція відповідає певним стандартам, і сертифікація полегшує дану діяльність.

5.3 Застосування Кодексу ведення відповідального рибальства

Кодекс ведення відповідального рибальства розглядають як керівництво щодо розвитку і вдосконалення своїх секторів рибальства та аквакультури, у якому приділяється належна увага питанням сталого використання рибних ресурсів, збереженню довкілля і зміцненню продовольчої безпеки, а також скороченню масштабів бідності в рибальських громадах [4]. Незважаючи на те, що екосистемний підхід до рибальства (ЕПР) і екосистемний підхід до аквакультури (ЕПА) під час розробки Кодексу ще не існували. ЄПР і ЕПА стали важливими інструментами його застосування.

Майже два десятиліття після прийняття [4; 7, С. 100], Кодекс є інструментом досягнення сталого рибальства. Він продовжує залишатися еталонним механізмом для роботи в національному та міжнародному масштабі, у тому числі для розробки політики та інших правових та організаційних механізмів, що забезпечують стале використання і виробництво живих водних ресурсів в гармонії з навколишнім середовищем.

Комітет ФАО з рибного господарства (КРГ) постійно наголошує на важливості моніторингу застосування Кодексу. ФАО розробило 28 технічних керівництв для надання допомоги рибалкам, промисловості і урядам у прийнятті практичних заходів, необхідних для застосування різних аспектів Кодексу. Кодекс, міжнародний план дій (МПД) і дві стратегії, прийнятих в рамках Кодексу, є платформою, на основі якої ФАО здійснює свою програму роботи в рибному господарстві.

Ефективне застосування Кодексу та пов'язаних з ним документів усіма зацікавленими сторонами сприяє забезпеченню пропозицію риби і рибної продукції в необхідних обсягах для нинішнього і майбутнього поколінь, а також постійних можливостей доходу. Як показали дослідження, ФАО підтримує його застосування різними способами, включаючи заходи в рамках

регулярної програми і програми на місцях. До таких заходів відноситься проведення регіональних і національних семінарів з метою розширення застосування Кодексу, а також поточна робота з підготовки технічних керівництв, їх перекладу та сприянні у розробленні національних планів дій.

ФАО здійснює моніторинг застосування і дотримання Кодексу та пропагує його спільно з державами та міжнародними організаціями. ФАО відстежує в глобальному масштабі прогрес у застосуванні всіх складових Кодексу та пов'язаних з ним документів. Вказана робота ведеться за допомогою запитальників з самооцінки, що розсилаються членам ФАО, регіональним рибогосподарським організаціям (РРХО) і неурядовим організаціям до відкриття кожної сесії КРГ. Результати ретельного аналізу отриманої інформації надаються КРХ. Після впровадження системи звітності на базі Інтернету у 2013 році значно зросла кількість заповнених анкет, що дозволило провести більш детальний і достовірний аналіз [4]. Інформація ФАО свідчить про те, що в більшості країн існує політика та законодавство в рибному господарстві. Переважно вони повністю або, принаймні, частково відповідають Кодексу, а решта країн планують привести їх відповідно до Кодексу.

У глобальному масштабі головним пріоритетним завданням Кодексу, яку належить здійснити, є становлення принципів сталого рибальства з належним урахуванням відповідних біологічних, технічних, екологічних, соціальних та природоохоронних аспектів. У дослідженні, проведеному напередодні сесії КРГ, держави виокремили основні перешкоди для застосування Кодексу. Серед них наступні фактори: обмежені фінансові та людські ресурси, відсутність інформації про Кодекс, недостатній обсяг наукових досліджень, а також доступ до статистичних даних та інформації. Крім пошуку шляхів безпосереднього подолання цих труднощів, ключовими факторами поширення застосування Кодексу називалися вдосконалення організаційних механізмів і зміцнення регіональної та міжнародної співпраці.

5.4 Методи оцінки збитку від хвороб риб, витрат на протиепізоотичні заходи та визначення економічної ефективності їх проведення

Хвороби риб мають значний вплив на ефективність роботи рибницьких підприємств. Для боротьби з хворобами риб необхідні кошти, раціональне використання яких, має бути економічно обґрунтовано. Економічний збиток, нанесений від захворювань риб, передбачає грошове вираження втрат саме рибної продукції. Він складається з втрат від прямої загибелі риб, зниження темпу їх росту, продуктивності, втрати племінної вартості, погіршення товарних якостей, примусова реалізація товарної риби за низькими цінами. Збитки від загибелі чи вимушено реалізації риби визначають за формулою (5.11):

$$Y_1 = n_{\Pi} m \Pi - B, \quad (5.11)$$

де n_{Π} – кількість загинувших чи вимушено реалізованих риб, шт.; m – планована кінцева маса товарної риби, кг; Π – ціна товарної риби грн/кг; B – виручка від вимушено реалізованої риби, грн.

Збиток від зниження приросту маси риби визначають за формулою (5.12):

$$Y_2 = n_{\text{в}} (m - m_{\text{в}}) \Pi, \quad (5.12)$$

де $n_{\text{в}}$ – число риб, які видужали (кількість хворих риб у ставку, за вирахуванням загинувших), шт; m – запланована середня маса риб, кг; $m_{\text{в}}$ – середня маса риб, які видужали, кг; Π – ціна товарної риби, грн/кг.

Оцінку впливу хвороби на ріст риби визначають в кожному конкретному випадку шляхом порівняння хворих (перехворілих) риб і здорових особин в декількох (2–3) ідентичних за умовами і біотехніки вирощування риби в ставках, басейнах, інших водних об'єктах. Збитки від втрати племінної вартості чи зниження якості продукції (товарної риби, рибопосадкового матеріалу) в результаті хвороби визначають за формулою (5.13):

$$Y_3 = n_p m_p (\Pi - \Pi_p), \quad (5.13)$$

де n_p , m_p , C_p – кількість, середня маса і реалізаційна ціна риб, які втратили племінну вартість або знизили свої товарні якості, шт., кг, грн/кг; C – ринкова ціна племінної риби, грн/кг.

Складові елементи економічного збитку можуть бути визначені одночасно або в різний час.

Загальну величину економічного збитку (Y_o) визначають як суму складових частин економічного збитку (5.14):

$$Y_o = Y_1 + Y_2 + Y_3 \quad (5.14)$$

Витрати на протиепізоотичні заходи (організаційні, ветеринарно-санітарні, лікувально-профілактичні) включають в себе як трудові, так і матеріальні витрати. Загальну суму витрат на протиепізоотичні заходи (Z_o) визначають за формулою (5.15):

$$Z_o = Z_t + K, \quad (5.15)$$

де Z_t – поточні витрати, які пов'язані з організацією та проведенням планованих заходів, грн; K – відрахування на капітальні витрати, грн.

Поточні витрати складаються з наступних витрат: вартість витрачених лікувальних препаратів або дезінфектантів, грн; оплата праці працівників, безпосередньо пов'язаних з проведенням лікувально-профілактичних та оздоровчих заходів; амортизаційні відрахування від балансової вартості ветеринарного обладнання апаратів, приладів. Капітальні витрати – це витрати на спорудження складів, шлагбаумів, дезбар'єрів, спеціального обладнання. Розрахунок вартості витрачених лікувальних препаратів чи дезінфектантів залежить від ціни і кількості витраченого препарату (5.16):

$$C_{\Pi} = C_{\Pi} K, \quad (5.16)$$

де C_{Π} – вартість витрачених препаратів, грн; C_{Π} – ціна препарату, грн/кг; K – кількість препарату, необхідна для проведення обробки, кг.

Кількість препарату, необхідна для проведення заходів, залежить від обсягу оброблюваної риби та способу оброблення. При використанні

препаратів, внесених у воду (ставок, басейн, садок), їх кількість розраховують виходячи із робочої концентрації препарату (в г/м³), об'єму води (в ставку, басейні, садку) (в м³) і щільності проведених обробок.

При розрахунку лікарських засобів, що даються з кормом, враховують їх дозу (на 1 кг маси риби) і загальну кількість риби, якій необхідно дати лікувальний корм чи загальна кількість згодованого корму при дозуваннях препарату на 1 кг корму.

При ін'єктуванні витрати препарату враховують так: множать дозу препарату (в мг/кг чи г/кг маси риби) на масу всієї партії риби, яка піддається лікуванню. Крім того, необхідно визначати економічну ефективність проведених лікувально-профілактичних та оздоровчих заходів.

У загальному вигляді економічна ефективність протиєпізоотичних заходів представляє собою різницю між запобіганнями в результаті проведення лікувально-профілактичних та оздоровчих заходів економічного збитку і витрат, які понесені на їх проведення, формула (5.17):

$$\Xi = Y_{\pi} - Z_o, \quad (5.17)$$

де Y_{π} – відвернений економічний збиток, грн; Z_o – витрати на лікувально-профілактичні заходи.

При розрахунку відверненого збитку попередньо встановлюють (за фактичними даними за 2–3 останніх роки). Коефіцієнт захворюваності риби (5.18):

$$K_3 = n_{\phi} / n, \quad (5.18)$$

де n – число сприятливих до хвороб риби, шт.; n_{ϕ} – число хворих риби, шт.

Коефіцієнт летальності (5.19):

$$K_{\lambda} = n_{\pi} / n_{\phi}, \quad (5.19)$$

де n_{π} – число загинувших від хвороби риби, тис.шт.; n_{ϕ} – число хворих риби, шт.;

Розраховують також питому величину економічного збитку на одиницю продукції (грн/шт) (5.20):

$$K_y = Y / n_{\text{б}}, \quad (5.20)$$

де Y – економічний збиток від хвороби в середньому за останні 2–3 роки, грн; $n_{\text{б}}$ – число хворих риб, шт.

При визначенні вказаних коефіцієнтів використовують результати вибіркового обстеження ряду найближчих господарств або районів за несприятливий період (реєстрації хвороб), а також дані спеціальних досліджень (спостережень, експериментів) оброблені відповідно до вимог варіаційної статистики. Коефіцієнти можливої захворюваності в ставках, господарствах або районах характеризують тяжкість перебігу хвороби, коли з тих чи інших причин не були поведені лікувально-профілактичні заходи, а також якщо їх виконали із запізненням або неякісно. Використовують їх і при економічному обґрунтуванні необхідності проведення протиепізоотичних заходів.

Відвернений економічний збиток в окремому господарстві, внаслідок профілактики та ліквідації хвороб риб ($Y_{\text{п1}}$), визначають за формулою (5.21):

$$Y_{\text{п1}} = n' K_{\text{з1}} K_y, \quad (5.21)$$

де n' – загальне число сприйнятливих до хвороби риб, яких піддали профілактичній обробці, тис. шт.; $K_{\text{з1}}$ – коефіцієнт можливої захворюваності риб в ставках; K_y – коефіцієнт питомого економічного збитку, грн/тис. шт.

При виникненні хвороби в господарстві та в подальшому застосуванні терапевтичних заходів відвернений економічний збиток розраховують за формулою (5.22):

$$Y_{\text{п2}} = n_{\text{т}} m_{\text{т}} K_{\text{л}} \Pi - Y_{\text{о}}, \quad (5.22)$$

де $n_{\text{т}}, m_{\text{т}}$ – загальне число і середня маса риб, піданих терапевтичній обробці, шт., кг; $K_{\text{л}}$ – коефіцієнт можливої летальності; Π – оптова ціна продукції, грн/кг; $Y_{\text{о}}$ – фактичний економічний збиток в результаті виникнення хвороби, грн.

5.5 Реалізація механізму надання водних об'єктів для користування в оренду в умовах трансформації інформаційного суспільства

Сучасні умови трансформації інформаційного суспільства, потребують зміни існуючих підходів до процедури надання водних об'єктів в користування на умовах оренди. В користування водні об'єкти надаються відповідно до порядку, передбаченого у статті 51 Водного кодексу України, для рибогосподарських потреб, культурно-оздоровчих, лікувальних, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей, проведення науково-дослідних робіт. Серед них водосховища (крім водосховищ комплексного призначення), ставки, озера.

Відповідно до статті 135 – 139 Земельного кодексу України, статті 51 Водного кодексу України, водні об'єкти надаються у користування на земельних торгах у комплексі із земельною ділянкою, органами, що здійснюють розпорядження земельними ділянками під водою (водним простором) згідно з повноваженнями, визначеними Земельним кодексом України, відповідно до договору оренди, погодженого з територіальними органами Державного агентства водних ресурсів України.

Повноваження щодо надання земельних ділянок під водними об'єктами у користування на умовах оренди відповідно до статті 122 Земельного кодексу України у межах населених пунктів належать:

- у межах населених пунктів – сільським, селищним та міським радам;
- за межами населених пунктів – обласним державним адміністраціям.

Передавання орендарем права на оренду водного об'єкта (його частини) іншим суб'єктам господарювання забороняється. Орендарі, яким водний об'єкт надано в користування на умовах оренди, можуть дозволити іншим водокористувачам здійснювати спеціальне водокористування в порядку, встановленому Водним Кодексом. Типовий договір оренди водних об'єктів затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29.05.2013 № 420.

У договорі оренди водного об'єкта визначаються зобов'язання щодо здійснення заходів з охорони та поліпшення екологічного стану водного об'єкта, експлуатації водосховищ та ставків відповідно до встановлених для них територіальними органами Державного агентства водних ресурсів України, режимів роботи, а також необхідність оформлення права користування гідротехнічними спорудами. Крім того, типовим договором оренди передбачено відповідальність орендаря за шкоду, що може бути нанесена третім особам, внаслідок неналежного виконання умов договору.

Надання водних об'єктів у користування на умовах оренди здійснюється за наявності паспорта водного об'єкта. Проте слід розділяти:

рибогосподарські технологічні водойми. (Порядок розроблення паспорта рибогосподарської технологічної водойми та його форму Мінагрополітики України затверджено наказом від 16.12.13 № 742) [18, С. 17–19];

інші водні об'єкти такі як водосховища (крім водосховищ комплексного призначення), ставки, озера та замкнені природні водойми.

Методику визначення розміру плати за надані в оренду водні об'єкти затверджено наказом Міністерства екології та природних ресурсів від 28.05.2013 № 236 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 17.06.2013 № 986/23518. Ця Методика є обов'язковою для застосування органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування при укладанні ними договорів оренди водних об'єктів, водосховищ, крім водосховищ комплексного призначення), ставків, озер та замкнених природних водойм.

Сплата орендної плати за водний об'єкт не звільняє від сплати орендної плати за земельну ділянку під цим об'єктом. Розмір орендної плати за користування земельною ділянкою водного фонду визначається грошовою оцінкою земель водного фонду відповідно до Закону України «Про оцінку земель» № 1378-IV від 11.12.03 та Податкового кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI. Відповідно до статті 51 Водного кодексу України

водні об'єкти надаються в користування на умовах оренди без обмеження права загального водокористування, крім випадків, визначених Законами України.

У статті 47 Водного кодексу України передбачені можливість та порядок обмеження права загального водокористування. На водних об'єктах, наданих в оренду, загальне водокористування допускається на умовах, встановлених водокористувачем, за погодженням з органом, який надав водний об'єкт в оренду, що може бути врегульовано у договорі оренди або у додатковій угоді між ними. Водокористувач (орендар), який узяв водний об'єкт у користування на умовах оренди, зобов'язаний доводити до відома населення умови водокористування, а також про заборону загального водокористування на водному об'єкті, наданому в оренду. Орендарі водного об'єкта зобов'язані передбачити місця для безоплатного забезпечення права громадян на загальне водокористування (купання, плавання на човнах, любительське і спортивне рибальство).

Якщо водокористувачем (орендарем) не встановлено таких умов, загальне водокористування визнається дозволеним без обмежень, а заборона загального водокористування водними об'єктами, наданими в користування на умовах оренди є підставою для розірвання договору оренди. Не підлягають передачі у користування на умовах оренди для рибогосподарських потреб водні об'єкти, що: використовуються для питних потреб; розташовані в межах територій та об'єктів під охороною відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-XII. Орендар набуває права користування водним об'єктом після державної реєстрації погодженого договору оренди водного об'єкта, який підписується сторонами після проведення торгів. Разом з цим, відповідно до статті 770 Цивільного кодексу України у разі зміни власника річ, переданої у найм (оренду), до нового власника переходять права та обов'язки наймодавця (орендодавця), якщо інше не передбачено договором.

Невід'ємними частинами договору оренди водного об'єкта (його частини) є: план або схема об'єкта оренди; кадастровий план земельної ділянки з

відображенням обмежень (обтяжень) та інших прав третіх осіб у її використанні та встановлених земельних сервітутів; акт визначення меж земельної ділянки в натурі (на місцевості); акт приймання-передачі об'єкта оренди; проект відведення земельної ділянки; паспорт водного об'єкта, а в разі надання в оренду такої водойми – паспорт та/або технічний проект рибогосподарської технологічної водойми. Також у договорі оренди водного об'єкта зазначаються вимоги щодо експлуатації водного об'єкту та дотримання режимів його роботи.

5.5.1 Паспортизація вітчизняних водних об'єктів як ефективний інструмент державно-управлінської діяльності

Законом України «Про аквакультуру» від 18.09.12 № 5293-VI врегульовано відносини аквакультури, що включають в себе сільськогосподарську діяльність з товарного риборозведення, штучного риборозведення (відтворення водних біоресурсів) та рекреаційну діяльність. Серед особливостей визначених у даному Законі, слід виділити визначення видів водних об'єктів, які використовуються при здійсненні різних видів рибогосподарської діяльності (риборозведення), з урахуванням практичної доцільності її здійснення в тому чи іншому водному об'єкті, рибогосподарській технологічній водоймі (нагульний, вирощувальний, зимувальний, нерестовий, карантинний, мальковий, маточний, ремонтний, водозабезпечувальний ставки, ставки-відстійники, земляні садки, річки, водопостачальні, дренажні та скидні канали) [10].

Порядок розроблення паспорта водного об'єкта затверджено наказом Міністерства екології та природних ресурсів від 18.03.2013 № 99 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18.05.2013 за № 775/23307. Водночас згідно ст. 74 Водного кодексу, використання технологічних водойм, зокрема і ставків-охолоджувачі теплових і атомних станцій, рибницьких ставків, ставків-відстійників, повинно проводитись відповідно до норм і правил

експлуатації, визначених у технічних проектах, затверджених у встановленому законодавством порядку. Тому, після набуття чинності Закону України «Про аквакультуру» від 18.09.2012 № 5293-VI, надавати рибогосподарську технологічну водойму в оренду без відповідної документації, зокрема технічного проекту та/або паспорта заборонено [10, С. 6–9; 18, С. 17–19].

Обов'язок розробляти паспорт для надання в оренду рибогосподарської технологічної водойми, земельної ділянки під нею або гідротехнічної споруди згідно пп. 1.4 покладено на орендодавця. Він і замовляє дану документацію.

Право розробляти паспорт рибогосподарської технологічної водойми надається лише сертифікованим організаціям, які мають відповідні ліцензії для розроблення проектно-кошторисної документації на будівництво, розвиток, технічне переоснащення, реконструкцію і капітальний ремонт підприємств та об'єктів рибного господарства і рибної промисловості. Така вимога пов'язана із тим, що в паспорт вносяться рибогосподарські параметри водойм. Такими юридичними особами, які спеціалізуються в цьому напрямку і мають право розробляти паспорт рибогосподарської технологічної водойми є:

Український державний інститут по проектуванню підприємств рибної галузі та промисловості «Укррибпроект», (04050, Київ, вул. Тургенєвська, 82 а, сайт: www.rybproekt.kiev.ua, e-mail: rybpoekt@gmail.com, cdmrs@ukr.net телефони: (44) 486–68–08, факс: (44) 486–69–50, (44) 209–29–59);

Державне підприємство «Одеський центр ПівденНІРО», (65028, вул. Мечнікова, 132, м. Одеса, телефони: 050–908–80–12, 048–731–04–24) [18, С. 17–19];

Державне підприємство «Науково-дослідний інститут Азовського моря», (71100, вул. Комунарів, 8, м. Бердянськ, Запорізька обл., телефони: (061) 533 66 04, (067) 617 47 77). Перелік вказаних вище організацій визначений листом ДП «Укрриба» Держрибагентства України від 30.01.2014 № 08-12/42.

Одним із способів надання одного об'єкта, частина якого розташована в межах населеного пункту, в оренду шляхом зміни меж населеного пункту таким

чином, щоб весь водний об'єкт знаходився у межах населеного пункту або за його межами. Зміна меж населеного пункту здійснюється у порядку, передбаченому Земельним кодексом України (ст. 173–176 Земельного кодексу України). Також можливим є передача частини земельної ділянки (дна водного об'єкта) у комунальну власність чи земельних ділянок комунальної власності у державну власність (ст. 117 Земельного кодексу України).

Щодо діючих договорів укладених до 01.07.2013 року, то відповідно до ст. 651 Цивільного кодексу України зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом. Відповідно до ст. 652 вказаного Кодексу у разі істотної зміни обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору, договір може бути змінений або розірваний за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання. Отже, якщо ж рибогосподарська технологічна водойма, земельна ділянка під цією водоймою або гідротехнічні споруди цієї водойми вже в оренді, то потрібно врахувати, що завдання розробляти паспорт рибогосподарської технологічної водойми постає перед орендарем. Крім того, право розробляти паспорт рибогосподарської технологічної водойми надається організаціям, які мають відповідні ліцензії для розроблення проектно-кошторисної документації на будівництво, розвиток, технічне переоснащення, реконструкцію і капітальний ремонт підприємств та об'єктів рибного господарства і рибної галузі. Повна відповідальність за правильність і достовірність даних внесених в паспорт покладається на розробника і відображається в розділі II пп. 8 «Відомості про розробника паспорта» (посада, підпис, дата, печатка, прізвище та ініціали особи, яка розробила паспорт).

Паспорт розробляється в 4 примірниках. Даними, які замовник повинен надати організації для розроблення Паспорта є: матеріали проекту водойми; дані Державного земельного кадастру; матеріали комплексних польових обстежень водойми та джерела водопостачання; дані багаторічних спостережень за

режимом поверхневих і підземних вод; відомості про природні умови регіону; дані обліку використаної води; архівні матеріали про екстремальні показники гідрометеорологічних характеристик; топографічні та тематичні карти, плани та креслення, складені за матеріалами комплексних обстежень водойми. Окрім цього, для здійснення ефективної державно-управлінської діяльності, необхідно розробити і ввести в дію єдину процедуру нарахування плати за використання на умовах оренди частини рибогосподарського водного об'єкта (для розміщення плавучих рибницьких садків), рибогосподарської технологічної водойми [10; 18, С. 17 –19]. Підставою для справляння платежів за оренду водойми буде договір оренди. Дані, які відображені в паспорті водного об'єкта також використовуватимуться при розрахунку розміру орендної плати за надану в оренду частину водного об'єкта або рибогосподарську технологічну водойму.

5.5.2 Реалізація організаційного механізму поновлення договору оренди водного об'єкта

Зацікавлена у поновленні договору оренди водного об'єкта особа, звертається до закінчення строку договору оренди у строк, встановлений цим договором, до Обласної державної адміністрації (за межами населених пунктів) або відповідного органу місцевого самоврядування (у межах з документами:

1. Проект додаткової угоди – подає орендар до спливу строку договору оренди у строк, встановлений договором.

2. Документи на гідроспоруду. Водночас слід ураховувати, що у випадку наявності на водному об'єкті (його частині) гідротехнічних, господарських та інших споруд орендар водного об'єкта укладає окремий договір з їх власником.

3. Паспорт водного об'єкта. Замовником робіт із розроблення паспорта водного об'єкта є його орендодавець. Паспорт водного об'єкта погоджується з Державним агентством водних ресурсів України [10; 18].

4. Розрахунок розміру орендної плати за водні об'єкти, який проводиться

органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування при укладанні ними договорів оренди водних об'єктів.

5. Витяг про нормативну грошову оцінку земельної ділянки. Видає територіальний орган Держземагентства у разі наявності нормативної грошової оцінки земельної ділянки під водним об'єктом.

5.5.3 Інституційні механізми набуття права власності на гідроспоруди

Гідроспоруди як нерухомі речі беруть на облік органи, що здійснюють державну реєстрацію прав на нерухоме майно, за заявою органу місцевого самоврядування, на території якого вони розміщені. Про взяття гідроспоруди на облік робиться оголошення у друкованих засобах масової інформації. Після спливу одного року з дня взяття на облік безхазяйної нерухомої речі вона за заявою органу, уповноваженого управляти майном відповідної територіальної громади, може бути передана за рішенням суду у комунальну власність.

Заява про передачу безхазяйної нерухомої речі у власність територіальної громади за умов, визначених Цивільним кодексом України подається до суду за місцезнаходженням цієї речі органом, уповноваженим управляти майном відповідної територіальної громади. У заяві про передачу безхазяйної нерухомої речі у власність відповідної територіальної громади повинно бути зазначено: яку нерухому річ заявник просить передати у власність територіальної громади; основні характеристики нерухомої речі; посилання на документи про взяття безхазяйної нерухомої речі на облік органом, що здійснює державну реєстрацію прав на нерухоме майно; друковані засоби масової інформації, в яких було зроблено оголошення про взяття відповідної нерухомої речі на облік.

Відмова суду в прийнятті заяви якщо: вона не взята на облік органом, який здійснює державну реєстрацію права на нерухоме майно; заяву подано до закінчення одного року з дня прийняття її на облік. Справа про передачу безхазяйної

нерухомої речі у власність територіальної громади розглядається судом за участі заявника з обов'язковим повідомленням усіх заінтересованих осіб.

Суд, встановивши, що нерухома річ є безхазяйною, взята на облік органом, який здійснює державну реєстрацію прав на нерухоме майно, а також що сплив один рік з дня взяття на облік нерухомої речі, ухвалює рішення про передачу безхазяйної нерухомої речі у власність відповідної територіальної громади.

5.5.4 Методичні засади поновлення договору оренди водного об'єкта

Після закінчення терміну, на який було укладено договір оренди водного об'єкта, орендар, який належно виконував обов'язки за умовами договору, має переважне право перед іншими особами на укладення договору оренди водного об'єкта на новий строк. Привертає також до себе увагу те, що орендар зобов'язаний: повідомити про це орендодавця листом-повідомленням про поновлення договору оренди водного об'єкта до спливу строку договору оренди водного об'єкта (у строк, встановлений цим договором, але не пізніше ніж за місяць до спливу строку договору оренди водного об'єкта), а до листа – повідомлення додати проект додаткової угоди.

Орендодавець у місячний термін розглядає надісланий орендарем лист-повідомлення з проектом додаткової угоди та перевіряє його на відповідність вимогам закону. Також узгоджує з орендарем (за необхідності) істотні умови договору. За відсутності заперечень, приймає рішення про поновлення договору оренди водного об'єкта та укладає з орендарем додаткову угоду про поновлення договору оренди водного об'єкта. За наявності заперечень орендодавця щодо поновлення договору оренди водного об'єкта орендарю направляється лист-повідомлення про прийняте орендодавцем рішення.

При поновленні договору оренди водного об'єкта його умови можуть бути змінені за згодою сторін. У разі недосягнення домовленості щодо орендної плати та інших істотних умов договору переважне право орендаря на укладення

договору оренди водного об'єкта припиняється. Також перевіряють дотримання орендарем вимог земельного законодавства України та виконання істотних умов договору: дотримання строку дії договору оренди; наявність нормативної грошової оцінки земельної ділянки водного об'єкта; повнота та вчасність сплати орендної плати; використання водного об'єкта за цільовим призначенням; збереження стану об'єкта оренди; інших істотних умов договору.

5.6 Рекомендації з обліку риби на всіх стадіях розвитку для підприємств аквакультури

Для вирішення питання ефективної організації обліку на рибницькому підприємстві можна використовувати орієнтовні методичні рекомендації, викладені в Інструкції з обліку риби на всіх стадіях розвитку для підприємств аквакультури. Запропонована Інструкція для обговорення за участі фахівців та громадськості рибогосподарської галузі у 2016 році опублікована на веб-сайті Державного агентства рибного господарства України, а потому затверджена і рекомендована до практичного використання на Науково-технічній раді Державного агентства рибного господарства України, протокол № 15/16 від 09.06.2016 року.

1.1. Дія Інструкції з обліку риби на підприємствах аквакультури (далі – Інструкція) поширюється на всі підприємства, які здійснюють виробництво рибопосадкового матеріалу та товарної риби в умовах аквакультури (далі – рибницьке господарство).

1.2. Інструкція призначена для застосування бухгалтерськими службами рибницьких господарств у процесі організації та ведення обліку риби на всіх стадіях її виробництва.

1.3. Терміни, що використовуються у цій Інструкції, наводяться у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи», затвердженому наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2005 № 790 та

zareestrovanoМУ в Міністерстві юстиції України 05.12.2005 за № 1456/11736 (далі – П(С)БО 30 «Біологічні активи»).

1.4. Інструкція не поширюється на біологічні активи, не пов'язані з сільськогосподарською діяльністю; продукти переробки сільськогосподарської продукції.

1.5. В даній Інструкції до сільськогосподарської продукції відноситься товарна риба, до додаткових біологічних активів – матеріал для розведення риби, зокрема личинки, мальки, цьоголітки, однорічки, ремонтний молодняк, плідники.

II. Формування облікової політики рибницького господарства

2.1. Рибницьке господарство має право самостійно розробляти положення облікової політики відповідно до вимог статті 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV, інших положень з бухгалтерського обліку, а також допущень (або обмежень) щодо формування облікової політики.

2.2. Передумовами формування облікової політики є:

обчислення первісної вартості племінного матеріалу, рибопосадкового матеріалу, товарної риби при їх надходженні та оцінка при кінцевому облові;

контроль за збереженням риби в місцях її утримання і на всіх етапах її руху, виявлення втрат рибної продукції і причин загибелі риби, визначення винних осіб;

забезпечення проведення подекадного контрольного лову риби для отримання точних даних про приріст живої маси, визначення результатів вирощування та годівлі штучними кормами.

перевірка чисельності різновікових груп культивованих видів риб та їх обов'язкове зважування при визначенні приросту, пересаджуванні, прийманні та відпусканні риби;

проведення весною та осінню інвентаризації культивованих видів риби і встановлення величини відходу, схуднення риби;

встановлення переліку осіб і укладання з ними договорів про повну матеріальну відповідальність, якщо вони відповідають за певний цикл вирощування риби, зимове утримання, відтворення, правильне та своєчасне документальне оформлення цих операцій;

затвердження переліку посадових осіб, яким надано право підписувати документи на переміщення риби у господарстві, а також видавати дозвіл (підписувати перепустку) на її вивезення за межі рибницького господарства. Списки цих осіб, а також зразки їх підписів мають бути передані в структурні підрозділи (рибницькі ставки, рибдільниці, рибцехи).

забезпечення реєстрації даних про рух ремонтно-маточного поголів'я, рибопосадкового матеріалу і товарної риби;

2.3. Формування облікової політики рибницького господарства передбачає застосування встановлених в П(С)БО 30 «Біологічні активи» єдиних методичних підходів щодо обліку додаткових біологічних активів та сільськогосподарської продукції з урахуванням технологічного процесу виробництва рибопосадкового матеріалу і товарної риби.

2.4. Об'єкти обліку в аквакультурі:

додаткові біологічні активи: матеріал для розведення риби, зокрема личинки, мальки, цьоголітки, однорічки, ремонтний молодняк, плідники;

сільськогосподарська продукція: товарна риба.

2.5. В аквакультурі не передбачено облік довгострокових біологічних активів. Ведеться облік поточних біологічних активів через специфічні особливості даного виду економічної діяльності.

2.6. В обліковій політиці слід відобразити, що облік ведеться за переділами:

а) вирощування рибопосадкового матеріалу: отримання личинки, вирощування мальків (утримання ремонтно-маточного стада), вирощування цьоголітки,

утримання цьогорітки в зимувальних ставках; б) вирощування товарної риби: вирощування товарної риби при дворічному обороті; вирощування товарної риби при трирічному обороті.

2.7. У наказі про облікову політику рибницького господарства рекомендується відображати наступні складові щодо обліку риби: структура виробничого процесу з розподілом на основні і допоміжні виробництва; перелік статей калькулювання продукції аквакультури; порядок оцінки справедливої вартості риби при її первісному визнанні та оприбуткуванні; порядок розподілу витрат між видами продукції, що вирощується.

2.8. Рибницькі господарства застосовують в обліку своєї діяльності План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291.

Рибницькі господарства мають право розробляти, згідно своїх потреб, робочий план рахунків, який відображає вид, специфіку господарської діяльності, зміст аналітичного обліку і характеристику форми обліку, яка застосовується.

2.9. Діючим планом рахунків передбачено наступні рахунки для обліку процесу виробництва риби:

Рахунок	Характеристика застосування
21 «Поточні біологічні активи»	Наявність та рух поточних біологічних активів тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу
23 «Виробництво»	Розпочате, але незакінчене вирощування рибної продукції, що перебуває на різних стадіях виробничого процесу з моменту першої операції до відвантаження готової продукції на склад, у садки, басейни, нагульні ставки
27 «Готова продукція»	Продукція, яка вирощена на рибницькому господарстві, призначена для продажу, пройшла приймання, відповідає медико-біологічним вимогам та санітарним нормам якості продовольчої сировини та харчових продуктів

2.10. Робочий план рахунків рибницьких господарств, в частині обліку, може містити наступний орієнтовний перелік аналітичних рахунків:

Рахунок	Субрахунки	Аналітичні рахунки
21 «Поточні біологічні активи»	212 «Поточні біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю»	2121 «Личинки»; 2122 «Мальки»; 2123 «Цьоголітки»; 2124 «Однорічки»; 2125 «Ремонтний молодняк»; 2126 «Плідники»
	213 «Поточні біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю»	2131 «Личинки»; 2132 «Мальки»; 2133 «Цьоголітки»; 2134 «Однорічки»; 2135 «Ремонтний молодняк»; 2136 «Плідники»
23 «Виробництво»	231 «Вирощування рибопосадкового матеріалу»	2311 «Вирощування мальків»; 2312 «Вирощування цьоголітки»; 2313 «Утримання цьоголітки в зимувальних ставках»
	232 «Вирощування риби при дворічному обороті»	
	233 «Вирощування риби при трирічному обороті»	
	234 «Інкубаційно-селекційна робота»	
	235 «Плідники»	
	236 «Ремонтне стадо»	
	237 «Вирощування риби в озерах, ріках, морських затоках, водосховищах та садках»	
	238 «Переробка рибної продукції»	
	239 «Допоміжні виробництва»	

2.12. Підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, які фіксують факти здійснення даних операцій. Первинні документи рибницьких господарств складаються на бланках типових форм, затверджених Державною службою статистики України, а також на бланках спеціалізованих форм, затверджених міністерствами і відомствами України.

2.13. З метою організації руху документів у процесі виробництва рибопосадкового матеріалу і товарної риби на рибницькому господарстві складається графік документообігу.

2.13.1. За кожним документом графік документообігу має містити відповідний розділ. Порядок створення документу: кількість екземплярів; відповідальний за виписку документу; відповідальний за оформлення; відповідальний за виконання; строк виконання. Порядок перевірки документу: відповідальний за перевірку; хто подає на перевірку; порядок подання; строк подання. Порядок обробки документу: виконавець, строк виконання. Порядок передачі документу в архів: виконавець, строк передачі.

2.13.2. За наявності на рибницькому господарстві великої кількості документів, доцільно розробити декілька графіків залежно від специфіки їх обробки і структурних підрозділів, залучених до документообігу. Відповідальним за проведення робіт щодо складання графіка документообігу і контролю за його дотриманням є головний бухгалтер. Вимоги головного бухгалтера щодо порядку складання і подання до бухгалтерії та опрацювання документів є обов'язковими для всіх підрозділів і служб рибницького господарства.

2.13.3. Відповідно до графіку документообігу, до обов'язків працівників рибницького господарства входять оформлення і надання первинних документів, які відносяться до сфери їх діяльності. Кожному виконавцю видається виписка з графіка, яка містить перелік первинних документів, згідно функціональних обов'язків виконавця, строки їх подання і підрозділи рибницького господарства, до яких передаються ці документи.

2.14. На рибницьких господарствах, поточні біологічні активи, справедливу вартість яких на дату балансу достовірно визначити не можливо, визнаються та відображаються за первісною вартістю. Такий підхід застосовується до періоду, у якому стає можливим визначити справедливу вартість поточних біологічних активів. Оцінка поточних біологічних активів здійснюється відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» від 20.10.1999 № 246.

III. Порядок обліку матеріалу для розведення риби у складі додаткових біологічних активів

3.1. Рибницькі господарства є основним джерелом надходження товарної харчової рибної продукції, а також товарної продукції – ембріони, личинки, підрощена молодь, цьоголітки, однорічки, ремонтний матеріал, плідники.

Постембріональний період включає ряд стадій розвитку риб.

Їх характеристика, як об'єктів обліку, зводиться до:

Личинки (0) – від початку функціонування дихальної, травної та інших життєво важливих систем. Починається з моменту переходу на зовнішнє живлення.

Мальки – молодь риб у якої з'являються луска, характерні для дорослої риби органи (черевні плавці) і функції (зяброве дихання ротом).

Цьоголітки (0⁺) – риба, вирощена на першому році життя (одне літо, риба цього літа).

Однорічки (1) – цьоголітки, які перезимували і їм виповнився один рік.

Дволітки (1⁺) – риби, які прожили один рік і ще одне літо (два літа).

Дворічки (2) – дволітки, які перезимували і їм виповнилося два роки.

Трилітки (2⁺) – риби, які прожили два роки і ще одне літо (три літа).

Трирічки (3) – трилітки, які перезимували і їм виповнилося три роки.

3.2. У спеціалізованих підрозділах рибницького господарства, де здійснюється процес відтворення, для обліку статевих продуктів і молоді складають Журнал спостережень за інкубацією ікри (Форма № А-05). Журнал записують дані про результати інкубації ікри цілодобово. Вказується вид риби.

Використовується як первинний документ для заповнення відповідних документів про результати інкубації ікри. Журнал у двох примірниках складають начальник інкубаційного цеху, головний рибовод. Один примірник передається до бухгалтерії рибницького господарства. Зазначається кількість отриманої ікри, відсоток її запліднення, вихід та якість личинок риб з кожної партії закладеної ікри, де проводиться утримання личинок риб (садки, ставки, апарати). Заповнюється після пересаджування личинок риб, отриманих з кожної партії закладеної ікри.

Вказується використання личинок (реалізація іншому господарству, вирощування або підрощування) із зазначенням рибницьких ставок.

3.3. Після завершення усього процесу підрощування на всі ставки за даними документів про результати інкубації ікри складається Акт № __ про результати підрощування личинки (Форма № А-08) у двох примірниках.

Один з них передається до бухгалтерії рибницького господарства, а інший зберігається у справах рибовода. Обов'язково вказуються номери ставок, а також господарства, яким реалізовано личинки риб.

Оприбуткування одержаних у процесі інкубації личинок риб до складу додаткових біологічних активів відображається:

Дебет 2121 (або 2131) «Личинки»;

Кредит 234 «Інкубаційно-селекційна робота».

Для подальшого вирощування риб вирощувальні ставки першого порядку зариблюють личинками риб.

На вартість посадженої у ставки личинки риб, на підставі складеного рибоводами Акту № __ про зариблення (Форма № А-10) роблять записи:

Дебет 231 «Вирощування рибопосадкового матеріалу»;

Кредит 21 «Поточні біологічні активи» (за субрахунками).

Відпускання личинок риб з інкубаційного цеху на подальше їх вирощування у ставках здійснюється за накладними внутрішньогосподарського

призначення. За статтею «Сировина» відображають кількість і вартість мальків, пересаджених із нерестових (малькових) ставків у вирощувальні ставки, а також вартість покупного рибопосадкового матеріалу з урахуванням транспортно-заготівельних витрат.

3.4. Після завершення виробничої стадії «Вирощування мальків» витрати, пов'язані з утриманням плідників, отриманням личинки риби і їх посадкою у вирощувальні ставки, списуються з аналітичного рахунку стадії «Вирощування мальків» на аналітичний рахунок «Вирощування цьоголітки».

№ з/п	Зміст господарської операції	Дт	Кт
1.	посаджено в ставки рибопосадковий матеріал власного виробництва для подальшого вирощування риби	2311	2122 (2132)
2.	внесено мінеральні добрива в ставки (маточні, нерестові, малькові)	2311	208
3.	внесено органічні добрива власного виробництва в ставки	2311	27
4.	списано вартість гранульованих комбікормів на вирощування молоді	2311	201
5.	списано вартість кормів власного виробництва на біологічні перетворення біологічних активів	2311	27
6.	на вартість використаних засобів захисту риби, інших біопрепаратів та медикаментів	2311	208
7.	нарахована сума зносу знарядь лову, промислового спорядження і промислового інвентарю	2311	132
8.	нарахована заробітна плата виробничим робочим	2311	661
9.	на суму відрахувань на соціальне страхування (сума умовна)	2311	65
10.	списана сума розподілених загально-виробничих витрат за звітний період	2311	91
11.	списано витрати, пов'язані з вирощуванням молоді	2122 (2132)	2311
12.	переведено мальків до складу цьоголітки	2123 (2133)	2122 (2132)

3.5. До витрат стадії «Вирощування мальків» відносять витрати на утримання маточних, нерестових і малькових ставків, утримання плідників (у

маточних і нерестових ставках), корми, добрива, оплату праці по догляду за плідниками.

3.6. Організація нерестової кампанії в умовах повносистемних рибиницьких господарствах чи спеціалізованих риборозплідниках включає систему підготовчих робіт з метою створення оптимальних умов для відкладання ікри і розвитку нащадків у нерестових ставках.

Виловлених плідників риб, які належать до основного маточного стада, піддають ретельному рибоводно-ветеринарному огляду, вимірюють і зважують. Їх включають в інвентарні описи за групами відповідно до віку і статі, із зазначенням числа особин і живої маси у кожній групі. Одержані результати є основою інвентаризації стада плідників.

Для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів та зобов'язань, під час якої перевіряються і затверджуються їх наявність, стан та оцінка. Одночасно з весняною інвентаризацією маточне поголів'я і ремонтне стадо піддають бонітуванню.

До основних відносять: розподіл стада на якісно різні групи, які відрізняються за екстер'єром, вираженими вторинними статевими ознаками, тобто готовністю до нересту; поліпшення продуктивних якостей шляхом формування селекційних гнізд з особин, які відрізняються комплексом господарсько-цінних показників.

Проводять цю роботу двічі на рік – весною та осінню. Матеріали інвентаризації та бонітування використовують також з метою обліку маточного поголів'я і контролю за умовами утримання під час нагулу і зимівлі.

3.7. При переведенні риби з ремонтного стада в плідники складається Акт № __ про переведення поголів'я з групи в групу (Форма № А-01) та передається до бухгалтерії рибиницького господарства: Дебет 2126 (або 2136) «Плідники»; Кредит 2125 (або 2135) «Ремонтний молодняк».

3.8. Витрати на утримання ремонтних риб доцільно обліковувати за субрахунком 231 «Вирощування рибопосадкового матеріалу». Під час бонітування риба переводиться із ремонтного стада в плідники (збільшується вартість і вага такої риби) і обліковується, за субрахунком 235 «Плідники».

Відповідно до рішень інвентаризаційної комісії та актів бонітування риби в бухгалтерії рибницького господарства на збільшену вартість і вагу такої риби складають проводки: Дебет 2126 (або 2136) «Плідники»; Кредит 235 «Плідники».

3.9. Відпрацьовані плідники реалізують або передають на виробництво копченої рибної продукції, а у випадку загибелі, списують.

У випадку загибелі плідників від стихійного лиха, замору, захворювання або з інших причин комісія, призначена керівником рибницького господарства складає Акт № __ на вибуття поточних біологічних активів рибництва (загибель риби) (Форма № А-16) на кожен випадок окремо, де мають бути докладно вказані причини та обставини вибуття плідників, а також можливе їх використання (в їжу, на рибопереробку, на годівлю худоби) чи необхідність її знищення: Дебет 947 «Нестачі і втрати від псування цінностей»; 949 «Інші витрати операційної діяльності»; Кредит 2126 (або 2136) «Плідники».

3.10. У процесі інкубації плідники також втрачають масу, що відображається: Дебет 235 «Плідники»; Кредит 2126 (або 2136) «Плідники».

3.11. Якщо у випадку придбання племінного матеріалу договором передбачена попередня оплата постачальникам, роблять відповідні записи:

1) на суму, перераховану постачальнику в оплату відпускнуої вартості плідників, що підлягають поставці (без ПДВ):

Дебет 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;

Кредит 311 «Поточні рахунки в національній валюті»;

2) на суму оплаченого ПДВ:

Дебет 641 «Розрахунки за податками»;

Кредит 311 «Поточні рахунки в національній валюті»;

3) одночасно на суму податкового кредиту по ПДВ:

Дебет 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;

Кредит 644 «Податковий кредит»;

4) на оприбуткування одержаних від постачальників попередньо оплаченого племінного матеріалу за покупною вартістю:

Дебет 2126 (або 2136) «Плідники» (з подальшим списанням вартості їх утримання на виробництво і обліком на рахунку 235 «Плідники»);

Кредит 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;

5) одночасно – на суму податкового кредиту по ПДВ:

Дебет 644 «Податковий кредит»;

Кредит 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками».

3.12. Якщо при прийманні вантажу виявлена недостача племінного матеріалу, то на дебет рахунка «Плідники» прибуткують тільки фактично одержаний племінний матеріал.

На вартість недостачі племінного матеріалу, що виникла при перевезенні, на підставі належно оформлених актів пред'являють претензію (передають до судового органу) винуватцю і в бухгалтерському обліку відображають:

Дебет 374 «Розрахунки за претензіями»;

Кредит 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками».

У разі обґрунтованої відмови від оплати розрахунково-платіжних документів за племінний матеріал, що надійшов на адресу підприємства (невідповідність якості, ціни за умовами договору), такий племінний матеріал приймається за актами на відповідальне зберігання.

Також він обліковується на забалансовому рахунку 02 «Активи на відповідальному зберіганні» (субрахунок 023 «Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні») до вказівок постачальника про повернення або реалізації на місці.

Племінний матеріал, який надійшов у порядку безоплатної передачі від інших юридичних осіб, обліковують на підставі рахунків-фактур і товарно-транспортних накладних:

Дебет 21 «Поточні біологічні активи» субрахунок 2126 (або 2136) «Плідники» (з подальшим обліком витрат на рахунку 235 «Плідники»);

Кредит 719 «Інші доходи від операційної діяльності».

3.13. До витрат стадії «Вирощування цьоголітки» відносять вартість мальків, пересаджених із нерестових (малькових) ставків і придбаних в інших господарствах, а також витрати на утримання вирощувальних ставків і вирощування цьоголітки.

У бухгалтерському обліку, на підставі Акту № __ про облов (Форма № А-13) роблять відповідні проводки.

Бухгалтерські проводки з обліку витрат на вирощування цьоголітки аналогічні проводкам з обліку витрат на вирощування мальків.

Після посадки цьоголітки в зимувальні ставки всі витрати, пов'язані з вирощуванням цьоголітки (включаючи витрати на вирощування мальків) до посадки в зимувальні ставки, списуються з аналітичного рахунка 2312 «Вирощування цьоголітки» на аналітичний рахунок 2313 «Утримання цьоголітки в зимувальних ставках» за відповідними статтями витрат.

Потім оформлюють Акт № __ про зариблення (Форма № А-10) зимувальних ставків, один примірник якого передається до бухгалтерії.

3.14. Третя стадія продовжується протягом зимового і весняного періодів до моменту облову зимувальних ставків і посадки однорічки в нагульні ставки.

3.15. Рибопосадковий матеріал, який придбано в інших рибницьких господарствах за грошові кошти, оприбутковують на підставі товарно-транспортної накладної, в якій заповнюють такі реквізити: вид риби, вікова група, жива маса, ціна, вантажовідправник і вантажоотримувач.

При оприбуткуванні рибопосадкового матеріалу, одержаного від постачальників, а також у разі їх одержання за бартерним контрактом, у бухгалтерському обліку роблять записи:

1) на покупну вартість рибопосадкового матеріалу (без ПДВ):

Дебет 21 «Поточні біологічні активи» (у розрізі субрахунків);

Кредит 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;

2) на суму податкового кредиту по ПДВ, на яку підприємство набуло право зменшити податкове зобов'язання:

Дебет 641 «Розрахунки за податками»;

Кредит 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;

3) на суму, перераховану постачальникам в оплату вартості за придбаний рибопосадковий матеріал (включаючи ПДВ):

Дебет 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;

Кредит 311 «Поточні рахунки в національній валюті».

IV. Облікове забезпечення процесу виробництва товарної риби

4.1. Облік вирощеної товарної риби здійснюють на рахунку 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва».

Витрати на біологічні перетворення у процесі вирощування товарної риби здійснюють на рахунку 23 «Виробництво» за субрахунками

232 «Вирощування риби при дворічному обороті»;

233 «Вирощування риби при трирічному обороті»;

237 «Вирощування риби в озерах, ріках, морських затоках, водосховищах та садках».

4.2. Вирощування товарної риби є четвертою стадією виробництва на рибницькому господарстві. Вона починається з посадки рибопосадкового матеріалу із зимувальних ставків у нагульні ставки і відображається в обліку записом:

Дебет 232 «Вирощування риби при дворічному обороті»;

Кредит 21 «Поточні біологічні активи» (за субрахунками).

4.3. Після повного зариблення кожного нагульного ставка складається Акт № __ про зариблення (Форма № А-10) і передається в бухгалтерію рибницького господарства. Приріст живої маси різновікових груп риб визначають на підставі контрольних виловів.

Бригада рибалок, під керівництвом рибовода і бригадира, за допомогою відповідних знарядь лову, подекадно здійснює контрольний вилов водних біоресурсів на кожному рибницькому ставку.

З контрольного лову відбирають контрольну пробу риби і визначають середню живу масу однієї рибини, за кожним видом окремо, діленням загальної живої маси риби, яку зважували, на число зважених риб.

Результати приросту риби відображають у розрахунку визначення приросту. Для визначення середньодобового приросту риби, що знаходиться під звітом, отриманий приріст по групі за період між контрольними ловами ділиться на число кормоднів.

Після повного облову нагульного ставка на підставі складеного документу про облов нагульного ставка, на вартість виловленої (вирощеної) риби, в бухгалтерському обліку роблять відповідні записи:

Дебет 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва»;

Кредит 232 «Вирощування риби при дворічному обороті».

Бухгалтерія чітко контролює втрати за рахунок схуднення риби, оскільки виловлена із ставків і посаджена до садків товарна риба має властивість худнути. Послідовно проводять розрахунок природного убутку:

Дебет 949 «Інші витрати операційної діяльності»;

Кредит 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва».

4.4. У випадку якщо технологічний цикл у господарстві складає три роки, то витрати, пов'язані з виробництвом риби, обліковують за їх видами на субрахунку 233 «Вирощування риби при трирічному обороті». Якщо рибу

розводять у садках, витрати накопичують на субрахунку 237 «Вирощування риби в озерах, ріках, морських затоках, водосховищах та садках».

У обох цих випадках витрати обліковують так само, як і при дворічному циклі. Собівартість 1 ц риби визначають діленням всіх витрат з її вирощування на масу в центнерах.

4.5. У разі загибелі риби від стихійного лиха, замору, захворювання або з інших причин комісія, призначена керівником підприємства, складає Акт № __ на вибуття поточних біологічних активів рибництва (загибель риби) (Форма № А-16) на кожен випадок окремо.

Мають бути докладно вказані причини та обставини вибуття риби, а також можливе її використання, зокрема в їжу, на рибопереробку, на годівлю худоби, чи необхідність її знищення:

Дебет 949 «Інші витрати операційної діяльності»;

Кредит 232 «Вирощування риби при дворічному обороті»;

Кредит 233 «Вирощування риби при трирічному обороті»;

Кредит 237 «Вирощування риби в озерах, ріках, морських затоках, водосховищах та садках».

4.6. Інформацію для обліку риби на всіх стадіях розвитку відображають у спеціальних формах первинної документації для суб'єктів рибного господарства у галузі аквакультури, затверджених наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 362 від 19.06.2012 та зареєстрованих в Міністерстві юстиції України № 1126/21438 від 05.07.2012.

Форми первинної документації є основою для заповнення форми звітності 1-А риба «Виробництво продукції аквакультури за 20__ р.», затвердженої наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 141 від 21.03.2012 та зареєстрованої в Міністерстві юстиції України № 514/20827 від 09.04.2012.

5.7 Номенклатура продукції рибальства й аквакультури

При переході на міжнародні статистичні стандарти у сфері статистики рибного господарства й виокремленні продукції та послуг, створених у розділі 03 секції А «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» національного класифікатора ДК 009:2010 «Класифікація видів економічної діяльності» (КВЕД-2010) потребувало розроблення Номенклатури продукції рибальства й аквакультури [6; 8] (Додаток Е, Додаток Ж). Номенклатура продукції рибальства й аквакультури (далі – НПРА) забезпечує зіставність із категоріями Статистичної класифікації продукції (СКП-2011), затвердженої наказом Держкомстату від 23.12.2011 № 397 (Додаток З). Статистична класифікація продукції є аналогом Класифікації продукції за видами економічної діяльності Європейського Союзу (Statistical Classification of Products according to their Activities of the European Community – CPA2008). Також при розробці НПРА було враховано перелік продукції, яка передбачена Національним стандартом України ДСТУ 4415:2005 «Риби Азовського, Чорного морів та внутрішніх водойм України» [11]. Номенклатура біологічна і товарна» (дата введення 01.07.2006) та Міжнародної стандартної статистичної класифікації тваринного та рослинного світу водного середовища (ISSCAAP).

Номенклатура продукції рибальства й аквакультури є складовою системи статистичних класифікаторів. НПРА призначена для використання органами державної статистики при складанні форм державних статистичних спостережень з питань статистики рибного господарства, проведенні переписів у сільському та рибному господарстві, а також зборі, розробці, здійсненні економіко-статистичного аналізу та поширенні інформації щодо виробництва, реалізації, використання продукції рибальства та аквакультури (рибництва) на макроекономічному, регіональному, галузевому рівнях [15, С. 43–48; 16, С. 9–13; 20; 21, С. 65–70; 24; 29–31; 33, С. 68–80].

Запровадження НПРА забезпечує: систематизацію та групування (узагальнення) видів продукції рибальства та аквакультури (рибництва) та послуг. Назви видів продукції та послуг, які наведені у НПРА, рекомендовано застосовувати під час створення та вдосконалення статистичного інструментарію з питань статистики рибного господарства; проведення кон'юнктурних спостережень, суцільних і тематичних переписів у сільському та рибному господарстві; проведення обліку, аналізу та підготовки до публікації статистичних даних з питань рибного господарства на різних рівнях деталізації; здійснення розрахунків щодо споживання риби та рибопродуктів населенням, балансу попиту та пропозиції риби та рибопродуктів, розрахунків інших показників, зокрема за інституційними секторами економіки згідно з методологією системи національних рахунків (СНР); підготовку статистичних даних для заповнення міжнародних запитальників і здійснення міжнародних порівнянь.

Об'єктом класифікації в НПРА є види продукції рибальства й аквакультури, які створені в результаті використання (добування) водних біоресурсів, та допоміжні послуги у рибному господарстві (рибальстві та аквакультурі).

Кожен вид продукції та послуг, який отримано у результаті добування водних біоресурсів, класифіковано як окремий вид продукції відповідно до біологічних властивостей та особливостей їхнього використання, специфіки наданих послуг. У зв'язку з цим у НПРА виділено чотири підрозділи: риба жива, водні біологічні ресурси інші, рибопосадковий матеріал, послуги допоміжні у рибному господарстві. За промисловими характеристиками (за способом, середовищем проживання, вилучення) види риб та інших водних біоресурсів поділено на 17 груп: риба декоративна; риба океанічна та морська; риба прісноводна; риба прохідна; водні безхребетні; рослини, тварини водні інші; перли необроблені. За морфологічними ознаками виділено основні класи (сімейства: акули, скати; риби коропові; ракоподібні; молюски), які у свою чергу розподілено за видами (катран, скат, палтус, краби, кальмари) та підвидами (горбуша, сьомга, форель).

Список літератури до розділу 5

1. Про внесення змін до Номенклатури продукції рибальства й аквакультури від 13.11.2014 № 337 : наказ Державної служби статистики України від 08.12.2015 № 349.
2. Про внесення змін до Методологічних положень з організації державного статистичного спостереження щодо рибогосподарської діяльності підприємств: наказ Державної служби статистики України від 10.11.2015 № 320.
3. Агробізнес: проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку: Кол. монографія. За ред. В.С. Ніценка. Кн. 3. – Одеса : Лерадрук, 2013. – 577 с. – Вдовенко Н.М. Методичне забезпечення агропромислового виробництва (С. 21–30).
4. FAO, 2014. Web-based reporting system for the questionnaire on the Implementation of the Code of Conduct for Responsible Fisheries. In: FAO Fisheries and Aquaculture Department. Rome. [Електронний ресурс]. www.fao.org/fishery/topic/166326/en
5. ФАО, 1995 год. Кодекс ведения ответственного рыболовства. – Рим. – 41 с.
6. Рекомендації щодо удосконалення національної версії КВЕД (ДК 009:2010) Секція А – Сільське господарство, лісове господарство, рибне господарство / Н.М. Вдовенко // К.: Вітас ЛТД, 2013. – 17 с.
7. Жуйков Г.Є. Перспективи світового рибальства в глобальній системі стійкого виробництва продовольства / Г.Є. Жуйков, І.В. Ганжуренко / Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова, 2013. – Т. 18. – Вип. 4/1. – С. 99–101.
8. Номенклатура продукції рибальства й аквакультури : науково-методичні рекомендації / Н. Вдовенко, А. Чуклін. – К.: Вітас ЛТД, 2014. – 19 с.
9. ФАО. 2013 г. Применение Кодекса ведения ответственного рыболовства (КВОР). www.fao.org/cofi/30793-087f8ee9b3253b58dc6e6b44e35910b3f.pdf
10. Паспортизація водних об'єктів як ефективний інструмент державно-управлінської діяльності / Н. Вдовенко // Naukowa przestrzeń Europy-2014: materiały X Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, (Przemyśl, 07-15 kwietnia 2014 roku). Ekonomiczne nauki: Nauka i studia, 2014. – V. 10. – 104 с.

11. ДСТУ 4415:2005 Риби Азовського. Чорного морів та внутрішніх водоймищ України. Номенклатура біологічна і товарна, Держспоживстандарт. – 17 с.
12. GFCM, 2011. Indicators for the sustainable development of finfish Mediterranean aquaculture: Highlights from the InDAM Project. Studies and Reviews № 90. General Fisheries Commission for the Mediterranean. Food and Agriculture Organisation of the United Nations, Rome. [Електронний ресурс]. http://www.faosipam.org/GfcmWebSite/docs/StuRev/GFCM_Studies_Review_90_Indicators.
13. FAO, 2014. FishStat – Software for fishery statistical time series. United Nations Food and Agriculture Organisation, Rome. [Електронний ресурс]. <http://www.fao.org/fishery/statistics/software/fishstatj/en>
14. BBSRC, 2012. Award details: Evaluating novel plant oilseeds enriched in omega-3 long-chain polyunsaturated fatty acids to support sustainable development of aquaculture. [Електронний ресурс]. <http://www.bbsrc.ac.uk/pa/grants/AwardDetails.aspx?FundingReference=BB/J001252/1>
15. Методичне забезпечення розвитку галузей аграрного сектору економіки / Н. Вдовенко // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія «Економіка». – 2014. – № 3 (44). – С. 43–48.
16. Сучасний досвід застосування методів прямого впливу на регулювання діяльності суб'єктів аграрного сектору в умовах глобалізації / Н.М. Вдовенко, Ю.Є. Шарило // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. – 2015. – № 16 (5). – Т. 1. – С. 9–13.
17. Darzins, A., Pienkos, P. & Edye, L. 2010. Current status and potential for algal biofuels production. A report to IEA Bioenergy Task 39, T39-T2, 146pp. Available via: [Електронний ресурс]. http://www.globalbioenergy.org/uploads/media/1008_IEA_Bioenergy_Current_status_and_potential_for_algal_biofuels_production.pdf
18. Паспортизація рибогосподарських технологічних водойм / Н. Вдовенко // Баланс-Агро. – 2014. – № 16. – С.17–19.

19. Шепелєв В. Регулятивні заходи держави для забезпечення стабільного епізоотичного стану та проведення торгівельних операцій / В. Шепелєв, Н. Вдовенко, В. Добрівський // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 8. Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua>

20. Влияние рыбовоспроизводственных комплексов на развитие отрасли в условиях глобальных евроинтеграционных процессов / Н. Вдовенко // Сучасний менеджмент: проблеми, гіпотези, дослідження: матеріали I міжнародної науково-практичної конференції (Батумі, Грузія, 24-25 червня 2015 р.). – Batumi Navigation Teaching University, 2015. – 373 с.

21. Вдовенко Н. The experience of agrifood market regulation in the European Union under globalization / Н. Вдовенко, В. Шепелєв // Технологічний аудит та резерви виробництва. – 2015. – № 5/5 (25). – С. 65–70.

22. Механізми розвитку рибницьких господарств у забезпеченні підвищення міжнародної конкурентоспроможності / Н. Вдовенко // Соціально-економічні напрями розвитку міжнародних відносин у забезпеченні ефектів інтеграції України до ЄС: матеріали XII міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 25-27 вересня 2015 р.). – Хмельницький: ХНУ, 2015. – 234 с.

23. Вдовенко Н. Державне регулювання розвитку аквакультури в Україні / Н. Вдовенко // Авторське право на твір № 59641 від 12.02.2015 р. – 464 с.

24. Чуклин А. Регуляторная политика государства и механизмы ее реализации в аграрном секторе экономики / А. Чуклин, Н. Вдовенко // Украина-Болгария-Европейский союз: материалы Международной научной конференции, (Варна 11-17 сентября 2014 г.). – Т. 1. – Наука и экономика, 2014. – 330 с.

25. Взаємоузгодження бюджетної політики держави та інвестиційно-інноваційної моделі розвитку рибної галузі / Н. Вдовенко // Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Хмельницький, 2-4 жовтня 2014 р.). – ХмЦНП, 2014. – 350 с.

26. Метод аналізу та оцінки реєстрації даних руху різновікових груп рибопосадкового матеріалу / Н. Вдовенко, О. Волосянко // Авторське право на твір № 57866 від 26.12.2014 р. – 3 с.

27. Формування вітчизняного ринку комбікормів в умовах глобалізації та євроінтеграції / Н. Вдовенко, І. Паламар // Глобальне управління та економіка. – 2015. – № 1 (1). – С. 162–168.

28. Регуляторна політика у сфері управління рибним господарством та його складовою аквакультурою / Н. Вдовенко // Основні завдання рибогосподарської науки щодо вирішення нагальних проблем розвитку рибного господарства України: матеріали семінару (Київ, 5 червня 2014 р.). – К.: НТУУ КПІ, 2014. – 92 с.

29. Конкурентные стратегии предприятий в контексте соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС / Н. Вдовенко // Актуальні проблеми економіки та фінансів: матеріали V міжнародної науково-практичної конференції (Буковель- Україна, 21-24 березня 2016 р.). – К., 2016. – 119 с.

30. Integration into the global economic space in terms of orientation to the standardization of production and management / N. Vdovenko, Y. Sharilo // Глобальне управління: теорія та практика: матеріали I міжнародної науково-практичної конференції (Афіни, Греція, 23-28 вересня 2015 р.). – 2015. – 176 с.

31. Інтеграційні процеси України в Європейське Співтовариство / Н. Вдовенко // Сучасні технології, економіка та право «Україна-ЄС»: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (м. Кошице, Словаччина-Польща 12-16 квітня 2016 р.). – Ч. 1. – 2016. – 378 с.

32. Рибальченко К.О. Глобалізаційний аспект регулювання діяльності у галузі аквакультури / К.О. Рибальченко // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. – 2015. – № 19 (8). – С. 56–59.

33. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards / N. Vdovenko, N. Korobova // Wspolraca Europejska. – 2015. – № 3 (3). – Vol. 3 – С. 68–80.

РОЗДІЛ 6

РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА АЛГОРИТМ СТВОРЕННЯ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО РИБОГОСПОДАРСЬКОГО ПАРКУ

6.1 Теоретичні засади функціонування науково-технологічних парків

Забезпечення конкурентоспроможності провідних країн світу зазвичай базується на інноваційній активності, сприйнятливості організацій до нововведень і прогресивних технологій. Зростання конкурентоспроможності української економіки нині залежить від розвитку та використання науково-технологічного потенціалу. Проблема створення інститутів інноваційної системи, що дозволяє генерувати, відтворювати та використовувати науково-технічні інновації для підвищення темпів економічного розвитку і якості життя, в нашій країні набуває все більшого значення. Її вирішення можливе при формуванні необхідних умов для підвищення інноваційної активності рибницьких господарств. Однією з таких умов є створення науково-технологічних парків.

Всі технопарки у світі діляться на дві категорії – територіальні та віртуальні або функціональні. Більшість науково-технологічних парків представляють територію, де побудовані споруди, необхідні для розміщення та роботи компаній. Також створена відповідна інфраструктура, зокрема комунікації, виробничі мережі, є пар, вода, електроенергія, під'їзні шляхи. Загалом, створені всі умови для успішної виробничої рибогосподарської діяльності. Оскільки для кожного виду виробництва риби і рибопосадкового матеріалу потрібні свої умови розміщення, то і науково-технологічні парки відрізняються своєю спрямованістю у відповідності з наявною інфраструктурою.

Основною перевагою територіальних технопарків є висока концентрація нових сучасних виробництв подібного спрямування в одному місці. Це помітно спрощує встановлення горизонтальних зв'язків між різними рибницькими господарствами та полегшує їх роботу. Однак створення такого технопарку

вимагає значних витрат держави на будівництво та обладнання обраної території, наявності в безпосередній близькості великих наукових, освітніх та виробничих центрів. В іншому випадку, може виникнути проблема забезпечення діяльності науково-технологічного парку кваліфікованим персоналом. Тому часто такі технопарки будують поруч з великими університетами. Прикладом може слугувати США, Японія, Корея, Китай з Росія. Інший шлях – це організація віртуальних технопарків або технопарків без стін. Брати участь у роботі такого технопарку можуть різні компанії, розташовані в будь-якому регіоні країни. Для цього необхідно подати до відповідного науково-технологічного парку, а точніше до керуючої структури цього парку, спеціально підготовлений проект, спрямований на впровадження у виробництво високотехнологічних інновацій. При затвердженні проекту такого підприємства дотримуються всі спеціальні умови роботи, які визначені для технопарків державою, але підприємство-виконавець проекту зобов'язане вести у себе окремий облік всієї діяльності за проектом. Тобто для виконання проекту створюється віртуальне підприємство, яке розміщується там, де і все бо господарське виробництво, але воно має свій окремий облік та звітність. У цьому випадку діяльність в рамках проекту легко контролюється і перевіряється, а від держави не потрібно значних витрат на будівництво споруд і створення інфраструктури. У випадку створення як територіальних, так і віртуальних науково-технологічних парків, основною умовою їх успішної діяльності, є надання державою спеціального режиму сприяння для роботи технопарків [1].

Науково-технологічним парком може бути науково-виробничий територіальний комплекс, до якого входять дослідні інститути, лабораторії, експериментальні заводи з передовими технологіями, створювані на заздалегідь підготовлених територіях навколо великих університетів з розвиненою інфраструктурою, до якої належать: лабораторні корпуси, виробничі приміщення багатоцільового призначення, інформаційно-обчислювальні

центри загального користування, системи транспортних та інших комунікацій, магазини, житлово-побутові приміщення, сервісні та виставкові комплекси. Метою науково-технологічних парків є досягнення тісного територіального зближення між необхідною для наукових досліджень матеріальною базою, що належить промисловому виробництву наукового потенціалу країни, і формує максимально сприятливі умови для розвитку інноваційного процесу.

В основу створення науково-технологічних парків покладені такі принципи:

- а) координація діяльності та співробітництво п'яти головних ланок (науки, вищої школи, державного сектору виробництва, приватних компаній і регіональних міських органів управління);
- б) прискорення процесів передавання науково-технічних знань, отриманих під час фундаментальних та прикладних наукових досліджень, у виробництво;
- в) розвиток інноваційного підприємництва;
- г) залучення промислових та банківських фінансових ресурсів;
- д) концентрація та використання ризикового капіталу. З метою розвитку технопаркових структур, у перші роки їх існування, на цих територіях державою створюється пільговий режим (преференційний).

У різних країнах світу поширені преференції для інноваційних структур: нові підприємства, що виникають у складі науково-технологічного парку, звільняються від сплати реєстраційного податку; підприємства, що функціонують у складі технопарку, звільняються від сплати податку на прибуток у перші два-три роки діяльності, а в наступні сплачують його за зменшеними на 50 % ставками; кошти, що спрямовуються підприємствами на розвиток технопарку, виключаються з оподаткованого прибутку; підприємства, що входять до складу технопарку, звільняються від сплати земельного податку та податку на майно.

Підприємства, що діють у межах технопарку, є самостійними юридичними особами. Технопарки показали високу ефективність при скороченні циклу: наука + виробництво + споживання.

Для забезпечення функціонування науково-технічного парку потрібно: 3-5 років на створення і просування на ринок нового продукту і 2-3 роки, щоб повернути кошти, витрачені на його розробку. Територіальна близькість різнохарактерних за своїм профілем закладів (університети, приватні рибницькі господарства, промислові підприємства, державні заклади), що входять до парку, позитивно впливає на діяльність кожного з них, сприяючи зближенню науки і виробництва. Підвищується ефективність інвестицій. Підприємства, які входять до складу науково-технологічних парків, виділяють кошти на оснащення навчальних закладів, залучають до роботи у своїх лабораторіях студентів та випускників університетів (рис. 6.1).

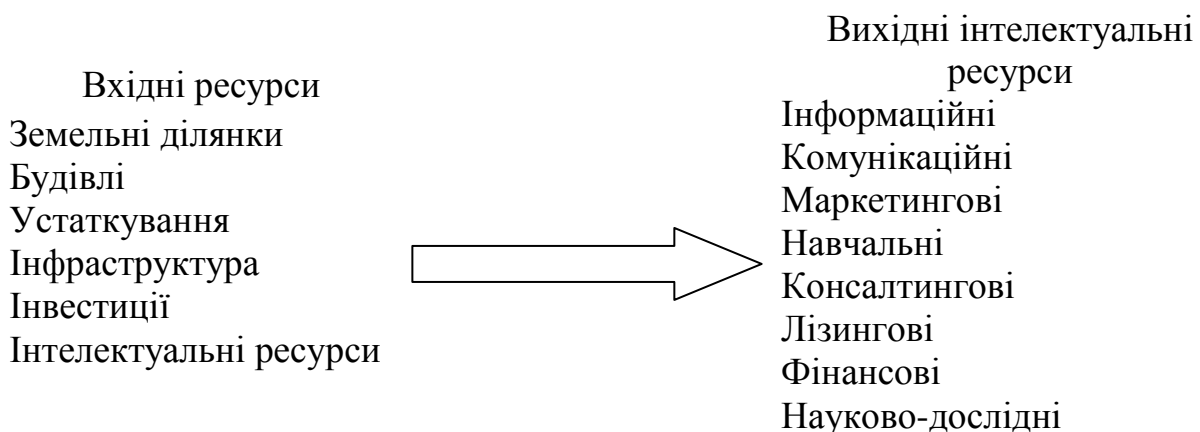

Рис. 6.1 Блоки вхідних і вихідних ресурсів науково-технологічного парку.

Основними перевагами науково-технологічних парків є: інтеграція різних стадій інноваційного процесу; отримання промисловістю швидкого доступу до інноваційних розробок; скорочення термінів впровадження та поширення нововведень; спрощення способу взаємодії між навчальними, науковими та промисловими розробниками інноваційної продукції; створення умов та можливостей для нових видів бізнесу, виробництва, відкриттів; отримання виробництвом доступу до консультантів, науково-дослідницьких лабораторій; здобуття студентами не лише теоретичних, а й практичних знань. Як висвітлюють результати проаналізованого науково-практичного досвіду, успіх науково-

технологічних парків залежить від таких ключових чинників: люди, партнери, фінансова стабільність, місце розташування (рис. 6.2).

Рис. 6.2. Фактори успіху діяльності науково-технологічного парку.

Для управління науково-технологічним парком створюється спеціальний орган управління, до функцій якого входять: визначення функціональної структури технопарку; приймання нових підприємств до технопарку; розміщення підприємств у наявних приміщеннях та надання їм земельних ділянок під нову забудову на території технопарку; здійснення контролю за відповідністю діяльності певних підприємств завданням функціонування технопарку в цілому та виведення підприємства за межі технопарку в разі невідповідності його профілю; створення фондів у межах науково-технологічних парків.

Діяльність технопарків фінансується за рахунок коштів підприємств, що функціонують у складі науково-технологічного парку, державних та регіональних субсидій, банківських кредитів, доходів від власних підприємств, університетів, надходжень від реалізації науково-технічної продукції державним установам і

приватним підприємствам, плати студентів за навчання, спонсорської допомоги. Особливу роль в економічному механізмі науково-технологічного парку відіграє ризиковий капітал. Ці кошти використовуються для фінансування дрібного наукоємного бізнесу – проектів, які характеризуються невизначеністю щодо комерційного успіху. Керівництво науково-технологічним парком з боку держави і місцевих органів влади здійснюється на підставі чинних законодавчих та нормативно-правових актів, програм фінансування та розвитку, прямої участі. Уряд розробляє великомасштабні програми підтримки науково-технологічних парків, сприяє кооперації науки і виробництва. На рис. 6.3 показана базова схема участі засновників науково-технологічного парку [2].

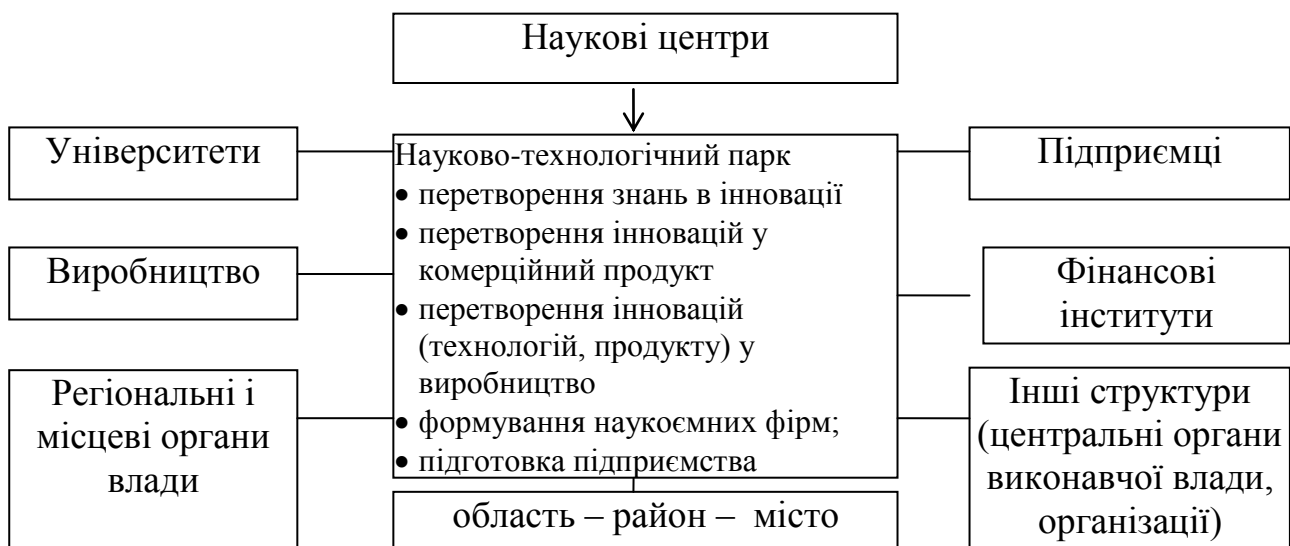

Рис. 6.3. Засновники науково-технологічного парку.

Типовими вважають три моделі науково-технологічних парків – американська (США, Великобританія), японська (Японія) і змішана (Франція, ФРН).

В американській моделі можна виділити чотири типи науково-технологічних парків: а) «наукові парки», здійснюють тільки наукові дослідження; б) «дослідницькі парки», доводять дослідження до стадії технічного зразка; в) інноваційні центри – переслідують цілі стимулювання переходу від експериментального виробництва до комерційної основи нової продукції; г) «інкубатори» (в США) і інноваційні центри (в Великобританії та Західній

Європі), підтримують нові інноваційні компанії, надають їм за відносно невелику орендну плату землю, приміщення, доступ до лабораторного обладнання і послуг.

Науково-технологічні парки США мають значну свободу від засновників, керуючись в своїй діяльності основним принципом самостійних комерційних фірм – економічною ефективністю.

Японська модель орієнтована на створення «технополісів». Головною відмінністю їх є: будівництва нових міст, що інтегрують наукові дослідження в передові галузі і наукоємне промислове виробництво, об'єднання декількох науково-технологічних парків різного профілю і типу, а також навчальних структур, розвиток інфраструктури. Форми власності технопарку та їх резиденти представлені на рис. 6.4.

Представлені види науково-технологічних парків відрізняються за задачами, вартістю основного капіталу та операційними витратами. Зокрема, науково-технічний інкубатор невеликих розмірів може бути створений при університеті, Інституті рибного господарства НААН України. Науково-дослідні технопарки середніх розмірів при університетах, створені спільно з місцевими органами самоврядування. Існують також центри технологій, організовані спільно університетом і великою корпорацією; конструкторсько-технологічні технопарки середніх і великих розмірів, створені урядом (національні лабораторії), корпоративні технопарки, або спільні з центральною або місцевою владою; виробничо-технологічні технопарки в корпоративній власності.

Розрізняють власника технопарку і компанії, які забезпечують оперативне управління власністю. Центральна влада передоручає управління науково-технологічними парками великим університетам, а місцева влада – приватним підприємствам або спеціально створеним фондам. Це відноситься до будівель, споруд та інфраструктури, які потребують постійної підтримки в належному стані.

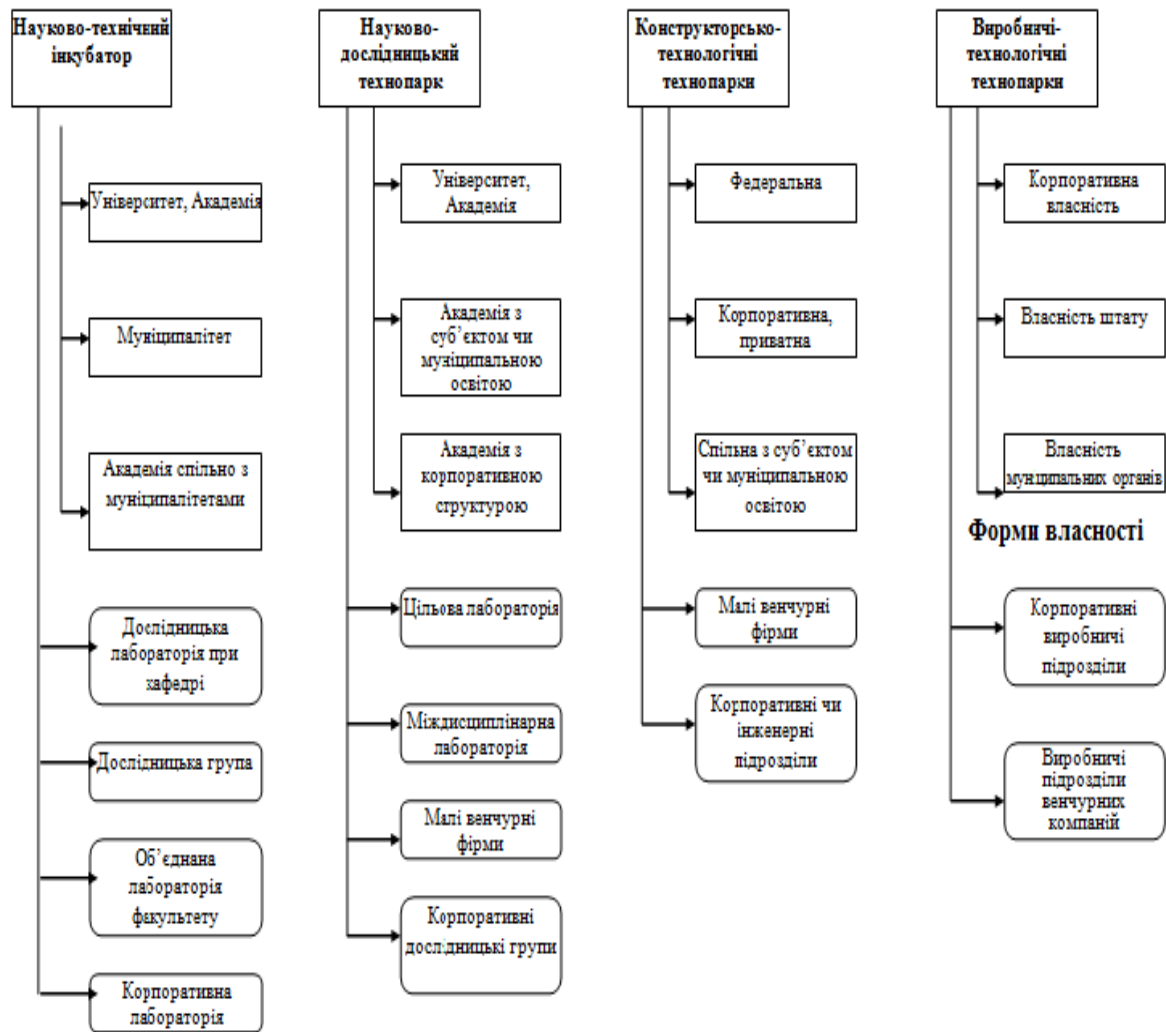

Рис. 6.4. Резиденти та форми власності науково-технологічних парків.

Більшість обладнання в науково-технологічних парках належить компаніям-резидентам. У випадку коли обладнання дороге коштує, воно може належати центральному уряду або університету. Як правило, таке обладнання може використовуватися в режимі поділу часу багатьма резидентами технопарку. Резидентами невеликих науково-технічних інкубаторів, як правило, є академічні лабораторії та окремі дослідницькі групи, яким тісно в межах основних лабораторій кафедр і факультетів університетів. Часто великі компанії організують спільні лабораторії, в яких проводяться вузькоспеціалізовані дослідження з окремих проблем. Необхідним є також висвітлення деяких деталей про організацію подібних дослідницьких груп, і хто є основною

інтелектуальної робочою силою в проектах. Специфікою організації наукових досліджень в США є орієнтація на університети. Система інститутів, схожа на Російську Академію наук, в США відсутня. При цьому основними працівниками є аспіранти та студенти магістратури [2].

За останні роки в Україні науково-технологічні парки стали найбільш ефективною організаційно-економічною формою інтеграції науки і виробництва серед усіх інших інноваційних структур.

В Україні вже створена система технологічних парків, діяльність якої може слугувати прикладом успішної реалізації державної інноваційної політики. Формування цієї системи розпочалося у 2000 році з реєстрації таких технологічних парків: Інститут монокристалів та Інститут електрозварювання імені Є. О. Патона. Згодом з'явилися технопарки: Вуглемаш (2001р.); Напівпровідники, Інститут технічної теплофізики, Укрінфотех (2002 р.); Київська політехніка та Інтелектуальні інформаційні технології (2003 р.) тощо. У 2010 році в Україні було зареєстровано 12 технопарків.

Проведений аналіз процесу становлення в країні цих інноваційних структур засвідчує, про зниження динаміки їх розвитку та функціонування. Водночас практика роботи технопарків протягом останніх дев'яти років підтверджує їх доцільність та ефективність у активізації інноваційної діяльності. Дослідження висвітлюють, що на початок 2010 року було 17 чинних свідоцтв проектів технопарку. З них 5 проектів зареєстровані у рамках технопарку «Київська політехніка», по 3 проекти – «Інститут монокристалів» та «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка», решта технопарків – по одному проекту. Практика діяльності науково-технологічних парків в Україні протягом останніх років утворює доцільність, необхідність та ефективність їх існування. У рамках виконання інноваційних проектів науково-технологічних парків із 2000 по 2009 рр. обсяг реалізованої інноваційної продукції склав 12,17 млрд грн. У 2009 році загальний обсяг реалізованої

інноваційної продукції дорівнює 341,717 млн грн, що на 509,79 млн грн менше, у порівнянні з 2008 р. Динаміка зменшення обсягів реалізованої інноваційної продукції відображає припинення державної підтримки науково-технологічних парків [3]. Прикладом реалізації українськими науково-технологічними парками проектів світового рівня є:

1. Технопарк ІЕЗ ім. Є. О. Патона: вперше у світі високочастотне зварювання м'яких живих тканин. На сьогоднішній день в Україні успішно прооперовано більше 10 тис. хворих. Створено найкращі у світі машини для стикового контактного зварювання високоміцних рейок швидкісних залізниць, що займають лідируюче положення на світових ринках та захищені 42-ма патентами. Технопарком ІЕЗ ім. Є. О. Патона виграно тендер на реконструкцію залізниць Китаю. Не мають аналогів у світовій практиці технології виплавки високоякісних зварювальних флюсів, що дозволяє наполовину замінити дефіцитну й дорогу імпорتنу сировину шлаковими відходами вітчизняної металургії. Виробляють сучасне енергозберігаюче устаткування для дугового зварювання, більше 70 % якого йде на експорт.

2. Технопарк інститут монокристалів: сучасні медичні гама-камери для вітчизняної системи охорони здоров'я; високо чуттєві монокристалічні детектори для контролю багажу та вантажу при митному догляді, а також для контролю рівня радіації, виявлення радіоактивних матеріалів; гама сучасного енергозберігаючого компресорного устаткування для шахт і промислових підприємств.

3. Технопарк Інститут напівпровідників: розробка та організація випуску вітчизняних енергозберігаючих (в т.ч. світлодіодних) джерел світла.

Українські технопарки мають потужний потенціал і потребують проведення послідовної виваженої державної політики у сфері інноваційної діяльності. Це дозволить активізувати процес розроблення і впровадження нових прогресивних технологій, посилити вплив реалізації наукомісткої продукції на соціально-економічний розвиток держави, сприятиме поглибленню інтеграції України в загальноєвропейський науково-технологічний простір [3].

6.2 Зарубіжний досвід створення та функціонування технологічних парків

6.2.1 Досвід США в створенні науково-технологічних парків

Першість у справі створення науково-технологічних парків належить саме США. Історія таких структур в Америці нараховує вже кілька десятиріч. Це пов'язано з тим, що малий бізнес традиційно відіграє важливу роль в економіці країни. Засновником першого наукового-технологічного парку називають Стенфордський університет. З початку своєї діяльності наприкінці 40-х, початку 50-х років Стенфордський парк став місцем комерційної діяльності, джерелом якої служили результати наукових досліджень учених з університетських лабораторій. Багато із заснованих у парку підприємств перетворилися пізніше у великі багатонаціональні корпорації.

Спочатку кількість науково-технологічних парків у США росла надто повільно. Нині у США нараховується більше ніж 160 науково-технологічних парків, тобто більше 30 % від загального числа науково-технологічних парків у світі. У США мережа технопарків представлена: технологічними парками, що спеціалізуються на комерціалізації наукових розробок; науково-дослідницькими парками, які характеризуються більшою концентрацією високоосвічених кадрів, більшими обсягами наукоємних досліджень; технологічними ареалами – угрупованнями підприємств, що працюють у спільній або пов'язаній галузі; бізнес-інкубаторами, які найчастіше створюють на базі вищого навчального закладу чи наукового центру, і цілком орієнтовані на сторонніх клієнтів.

Одним з найбільш вдалих прикладів роботи технопарків у США є «Кремнієва долина». До її складу входять декілька технопарків, бізнес-інкубаторів, технологічних інкубаторів тощо. Вона займає територію майже 3885 км², де проживають майже 2,5 млн осіб. Технополіс виник навколо Стенфордського університету, який ще у 50-х роках ХХ ст. почав здавати землю в оренду компаніям, що працювали у сфері високих технологій

(«Eastman Kodak», «General Electric», «Lockheed», «Hewlett-Packard»). Так було створено Стенфордський промисловий парк – перший у світі технопарк. За декілька десятиліть Кремнієва долина (де, крім вищезгаданих, нині розташовані такі компанії – світові лідери у сфері високих технологій, як «Apple», «Adobe», «Intel», «Cisco», «Google» тощо) перетворилась на прибуткове підприємство: сукупний щорічний дохід 4000 компаній, що функціонують у долині, становить приблизно 200 млрд дол США. Іншим прикладом успішного функціонування технопарків у США є Іллінойський науковий і технологічний парк, який займає площу 9,31 га і спеціалізується на біотехнологічних та фармацевтичних розробках. Із цією метою створено 20,5 тис м² офісної площі, понад 28 тис м² лабораторних приміщень, а також віварій площею 14 тис м². Нині кілька працюючих у технопарках США становить 300 тис осіб. Загальний ефект від роботи технопарків у США, для ринку праці країни, становить понад 750 тисяч нових робочих місць. Механізми, що застосовують для створення і розвитку технопарків у США передбачають децентралізацію законодавства. Кожний штат може окремо розробляти і ухвалювати законодавчі акти стосовно надання пільг із метою ефективної діяльності науково-технологічних парків. Науково-технологічні парки мають пільги при оподаткуванні прибутку, пільгові кредити, системи прискореної амортизації устаткування, пільги при оренді основних засобів і при виконанні митних операцій. Сучасній моделі науково-технологічного парку у США притаманні наступні риси: а) наявність будівлі, призначеної для розміщення в ній великої кількості малих підприємств. Це сприяє формуванню великої кількості нових малих і середніх інноваційних підприємств, що використовують всі переваги системи колективних послуг; б) наявність декількох засновників. Такий механізм управління значно складніше механізму з одним засновником. Проте набагато ефективніше, особливо з погляду доступу до фінансування; в) значна фінансова підтримка діяльності науково-технологічних парків з боку державних органів влади, а також за рахунок спеціально створених фондів [4].

6.2.2 Досвід створення та функціонування науково-технологічних парків у Великобританії

Уряд Великобританії першим із європейських країн усвідомив переваги нових форм взаємодії науки і промисловості. Одним з перших були утворені дослідний парк Університету Херіот-Уатт в Единбурзі та науковий парк Трініті-коледж у Кембріджі. Для розвитку сучасної промисловості у периферійних районах створюють наукові та технологічні парки навколо вищих навчальних закладів. Основний науково-технічний потенціал зосереджений у південно-східному і східному районах країни. Трикутник «Лондон-Оксфорд-Кембридж» відіграє таку ж роль у Великобританії, як і «Кремнієва долина» у США. Сьогодні у Великобританії налічується 77 науково-технологічних парків, створена і активно функціонує Асоціація наукових парків Великобританії. У Великобританії функціонують такі науково-технологічні парки:

1) Науковий парк Кембридж. Створений у 1973 р. Займає площу 62 га, де розташовано близько 80 підприємств. Загальна площа приміщень становить 93000 м². З них 50000 м² – дослідні та випробувальні лабораторії. Домінуючими сферами діяльності є електроніка, приладо- і машинобудування, комп'ютерні технології, програмне забезпечення, телекомунікації, біотехнології. З 1985 р. у межах цього науково-технологічного парку функціонує Кембриджський дослідний центр, який займається міжнародними дослідженнями в галузі нафтодобування і нафтопереробки. Науково-технологічний парк стимулює зміцнення зв'язків з Кембриджським університетом, організовує спільні заходи з Центром навчання підприємців, Офісом з корпоративних зв'язків. Також даний науково-технологічний парк є спонсором університету і групи підтримки. Для нових венчурних компаній Науковий парк Кембридж виконує функції інкубатора, а також дослідницькі та виробничі функції. Малі та середні наукоємні фірми Кембриджу забезпечують 20 % зайнятості в даному районі Великобританії.

2) Науковий парк Суррей заснований Університетом Суррей у 1985 р. На його території площею 28 га функціонують 140 підприємств, які створили 2750 робочих місць. Домінуючі галузі діяльності: інформаційні та телекомунікаційні технології, мобільний зв'язок, програмне забезпечення, біомедицина, біотехнології, хімічні технології, фармацевтика. Інвестиції університету у науковий парк склали 32 млн ф ст. Наприкінці 1996 р. університет отримав від науково-технологічного парку понад 20 млн ф ст. на підтримку соціальних досліджень і основну діяльність. У 2000 р основний капітал Наукового парку Суррей оцінювався 75 млн ф ст., річний дохід перевищив 6 млн ф ст. Сьогодні вартість НТП дорівнює 80 млн ф ст.

Науковий парк Суррей забезпечує зайнятість населення Великобританії. Річний обіг підприємств-орендарів у 2000 році склав 300-350 млн ф ст. на одного працівника. Середня річна заробітна плата при цьому склала 37000 ф ст. і значно перевищила середній річний дохід працівника розумової праці чоловічої статі у графстві Суррей (28400 ф ст.). Середній річний оборот на одного працівника склав більше 85 000 ф ст. До 2005 року середній оборот на одного працівника збільшився до 130000 ф ст. У 2006 році з 2750 працівників компаній науково-технологічних парків 54 % становили жителі графства Суррей. Але крім забезпечення прямої зайнятості безпосередньо у науково-технологічному парку на кожних двох його працівників відведене одне робоче місце, створене за межами цього науково-технологічного парку. Таким чином, Науковий парк Суррей забезпечив 3 000 робочих місць. При повному заповненні науково-технологічних парків кількість робочих місць досягає 4 500. Також з 80 підприємств, які залишили науково-технологічний парк з 1992 року, 50 % залишились у Сурреї і зберегли робочі місця та економічну вигоду для регіону. Науковий парк Суррей сприяє залученню в економіку Великобританії іноземних інвестицій: близько половини його підприємств-орендарів є іноземними інвесторами із США, Канади, Індії, Японії, Швеції, Фінляндії та Ісландії, які імпортують нові інноваційні технології.

3) Національний технопарк Лімерік – перший науково-технологічний парк Ірландії. Площа 263 га. Створений у 1984 р. На його території функціонують 95 підприємств у 30 будинках загальною площею 130000 м². Штат становить 5 400 службовців. Домінуючими галузями є: інформаційні та телекомунікаційні технології, електроніка, матеріали, медицина. Керуюча компанія цього науково-технологічного парку – Національний технологічний парк Плессі ЛТД, яка є дочірньою компанією Shannon Development Knowledge Network. Національний технопарк Лімерік співпрацює з Університетом Лімерік і Лімерікським технічним інститутом. Крім науково-технологічного парку, у складі Shannon Development Knowledge Network функціонують ще 4 технологічні майданчики світового рівня, призначені для бізнесу і життя й створені з метою підтримки розвитку високотехнологічних підприємств у регіоні. У складі науково-технологічного парку – провідні ірландські підприємства, бізнес-інкубатор «Інноваційний центр», НДДКР, сервіси. Національний парк Лімерік надає резидентам гранти, початковий капітал, послуги управління власністю, маркетингу, розвитку бізнесу, консультації з патентування та ліцензування, ІТ-сервіси, здійснює зв'язок з університетами, сприяє створенню спільних підприємств. Програма бізнес-інкубації «Інноваційний центр» пропонує фінансування до 10000 ірл ф ст. випускникам університету Лімерік на створення нових підприємств в Ірландії, стартовий капітал у розмірі 10000-50000 ф ст. пропонується підприємствам в обмін на 30 % частку в акціонерному капіталі.

4) Мережа технопарків Текнікум охоплює 10 центрів інновацій по всій території Уельсу. Ця мережа науково-технологічних парків була створена у 2001 році. Задіяні 200 підприємств, де працює 1300 службовців. Домінуючі галузі діяльності: оптоелектроніка, цифрові засоби зв'язку, ІТ/програмне забезпечення, автомобілебудування, біотехнології. Зважаючи на те, що ефективність економіки Уельсу нижча, ніж у решті Великобританії, з метою її стимулювання саме і була розроблена мережа технопарків Текнікум. Для

реалізації цієї програми в Уельсі були зведені споруди поблизу навчальних закладів, спроектовані спеціально для підтримки бізнесу. Створений бренд Текнікум і програма широкомасштабного просування Текнікуму в Уельсі та на міжнародному рівні для залучення компаній-резидентів. За час свого існування Текнікум підтримав 314 технологічних компаній, 106 компаній є резидентами наукових парків Текнікум. Результати опитування 45 % компаній-резидентів Текнікуму показали: протягом існування центрів Текнікум були створені 558 робочих місць у компаніях-резидентах; сумарний оборот найбільших компаній-резидентів склав 3 млн ф ст. у 2005-2006 рр.; 34 % співробітників працюють тільки у Великобританії, 48 % – у країнах ЄС, 44 % – у компаніях глобальних мереж. За період трохи більше трьох років провідний технопарк мережі «Текнікум-Суонсі» показав позитивні результати: у 14 підприємствах орендарях кількість персоналу зросла на 306 %, а оборот збільшився на 39 %. Випускники університету становлять 75 % персоналу. З них 72 % працюють у сфері НДР [5].

6.2.3 Створення та функціонування науково-технологічних парків у Європейському Союзі

Починаючи з 70-х років, технопарки з'явилися і в Європі. Одним з перших були: Дослідницький парк Університету Софія-Антиполіс у Ніцці; Зона наукових і технічних нововведень і виробництва (ZIRST) в Греноблі; Левен-ла-Нев у Бельгії; Кельнський технопарк у Німеччині. Вони продублювали ранню модель технопарків США. Її особливістю є наявність одного засновника. Основний вид діяльності – надання землі в оренду власникам наукоємних підприємств. Для європейських науково-технологічних парків, що створювалися пізніше, характерний більш короткий термін становлення. Вони базувалися на наявному досвіді, мали детально опрацьовані програми і бізнес-плани, а тому розвивалися швидко й успішно. Перші науково-технологічні парки були побудовані у

Франції і Бельгії. Вони представляли собою великі організації, які залучають на свою землю вже функціонуючі організації. У той час французькі та бельгійські технопарки майже не приділяли уваги формуванню і підтримці нових підприємств, передачі технологій з науки в промисловість. Проте до теперішнього часу ситуація змінилася. Науково-технологічний парк Софія-Антиполіс у Ніцці, був створений і почав свою діяльність у квітні 1972 року. Об'єктом діяльності Софія-Антиполіс виступає науково-дослідницька та культурна діяльність у межах технопарку і за її межами, обмін досвідом із відомими зарубіжними підприємствами у сфері нових технологій. Важливим моментом у діяльності даного науково-технологічного парку є створення нових секторів та центрів, залучення інвестицій та інноваційних підприємств, створення додаткових робочих місць. На території технопарку побудовані зони відпочинку, житлові райони й прилеглі до нього парки, кафетерії, 40 тенісних кортів, 5 полів для гольфу тощо. На 650 га розташовані національні та міжнародні організації, науково-дослідні та інноваційні центри, вищі навчальні заклади.

Зона наукових і технічних нововведень і виробництва (ZIRST) в Греноблі – одна з найбільш відомих зон наукових досліджень та розвитку високих технологій у Франції. Була заснована у 1971 році. На території парку близько 280 акрів землі. Є спортивні і розважальні центри, зони відпочинку, ресторани. Науково-технологічний парк сконцентрував на своїй території понад 275 підприємств, що працюють переважно у сфері високих технологій. Основною метою технопарку є створення на своїй території нових компаній.

Науковий парк Левен-ла-Нев (Louvain-la-Neuve). Займає площу в 231 га і складається з 4 регіонів: Einstein, Fleming, Monnet, Athena. Створений у 1971 році в університеті Левен (Louvain) в Бельгії. Місцева влада заснувала на цій території нове наукове місто, що включає університет, житлові райони, комерційні та соціокультурні центри, територію, на якій розміщуються підприємства, що займаються розвитком високих технологій.

Для Нідерландів характерним є створення науково-технологічних парків на базі вищих навчальних закладів. Досить довго дана ініціатива не користувалася підтримкою уряду. Проте, як висвітлюють дослідження, активно сприяючи передачі інноваційних технологій з науки на ринок, вона набула визнання та стала успішно розвиватися завдяки державній підтримці.

У ФРН наукові парки та інноваційні центри почали швидко розвиватися лише з 1983 року. У той час за спільної ініціативи сенатора з управління економікою та ректора Берлінського технологічного університету відкрився ВІС – берлінський центр інновації та підприємництва. Новий центр мав допомагати безробітним випускникам берлінських інститутів, а також вченим і технікам переміщених промислових підприємств. Місто мало на меті розвинути середніх розмірів інноваційну економічну структуру.

Однією з країн Європи, що найбільш ефективно розвивається є Фінляндія. Крім раціонально побудованої системи наукових організацій, важливим для створення та розвитку науково-технологічних парків є активне сприяння держави. На науку витрачається 4,5 % ВВП. Це дозволило Фінляндії стати високорозвиненою індустріальною країною. На її території діє 7 науково-технологічних парків, найбільший з яких знаходиться в Тампері. Науково-технологічний парк Гельсінкі (HSP) забезпечує сприятливі умови для розвитку бізнесу, наукових досліджень в біотехнологіях, хімічній та харчовій промисловості. Метою даної структури є поліпшення умов розвитку компаній та спрощення їх доступу на світові ринки, підвищення конкурентоспроможності виробленої продукції. HSP також сприяє комерціалізації нових технологій, що з'явилися у результаті дослідницької діяльності бізнес-інкубаторів. Науково-технологічний парк Гельсінкі тісно співпрацює з університетом Гельсінкі.

Один із провідних науково-технологічних парків Швеції – науковий парк Мьярдеві був створений у 1984 р. Він складається з 180 компаній і понад 4 000 працівників, зайнятих у сфері телекомунікації, комп'ютерних технологій,

електроніки та інших сферах діяльності. Серед них: Avionetics, EuroNetics, Ericsson, SaabTech, NNL Technology. Парк надає можливість компаніям орендувати землі і приміщення на своїй території для розвитку їх подальшої діяльності, втілення нових ідей. Європейськими фахівцями був виявлений комплекс проблем притаманних малим творчим колективам. У першу чергу це: юридично правильне оформлення прав на ідею (інтелектуальну власність); грамотний технологічний і фінансовий план доведення ідеї до промислового випуску продукції та її реалізації на ринку; наявність відповідного приміщення для створення дослідного зразка і виробництва продукту; наявність необхідного для роботи обладнання; фінансові ресурси для реалізації розглянутих етапів. У зв'язку з цим в країнах Європи місцеві органи влади почали проявляти інтерес до розвитку малого бізнесу через інноваційні центри та інкубатори бізнесу. Це дало змогу створити інноваційні фірми, які допомагали успішно долати вище перелічені проблеми та залучали до себе інноваційні підприємства.

У науково-технологічних парках нині будують інкубатори бізнесу. Крім надання виробничих і офісних приміщень перспективним підприємцям, інкубатори забезпечують їх необхідним набором послуг, зв'язком з місцевим університетом або науковим центром, а також з фінансовими колами, що сприяє формуванню значної кількості нових малих і середніх інноваційних підприємств. Бізнес-інкубатор близький за організаційною структурою до науково-технологічного парку. Водночас бізнес-інкубатор, не виникає на базі вищого навчального закладу або наукового центру, а повністю орієнтований на сторонніх клієнтів. Це комерційна структура, яка покликана сприяти розвитку малого бізнесу. Тому вона часто субсидується державою, наприклад у США, Фінляндії, Швеції. Бізнес-інкубатор не орієнтований виключно на високі технології, що є обов'язково для науково-технологічного парку. Він може реалізовувати найрізноманітніші проекти, зокрема, у виробництві сільськогосподарської продукції. Більшість клієнтів науково-технологічного парку не стають

бізнесменами – вони виконують проект, запроваджують свою розробку і повертаються в наукову лабораторію. Водночас бізнес-інкубатор готує бізнесменів.

У кожній країні існують свої особливості організації науково-технологічних парків та бізнес-інкубаторів [6]. Сучасна європейська модель науково-технологічного парку має наступні особливості: наявність будівель і споруд для розміщення невеликих підприємств; наявність декількох засновників. Такий механізм управління значно складніше механізму з одним засновником, проте набагато ефективніше, наприклад, з точки зору доступу до фінансування. Це відрізняє європейську модель від американської моделі. Типова структура науково-технологічного парку європейської моделі представлена на рис. 6.5.

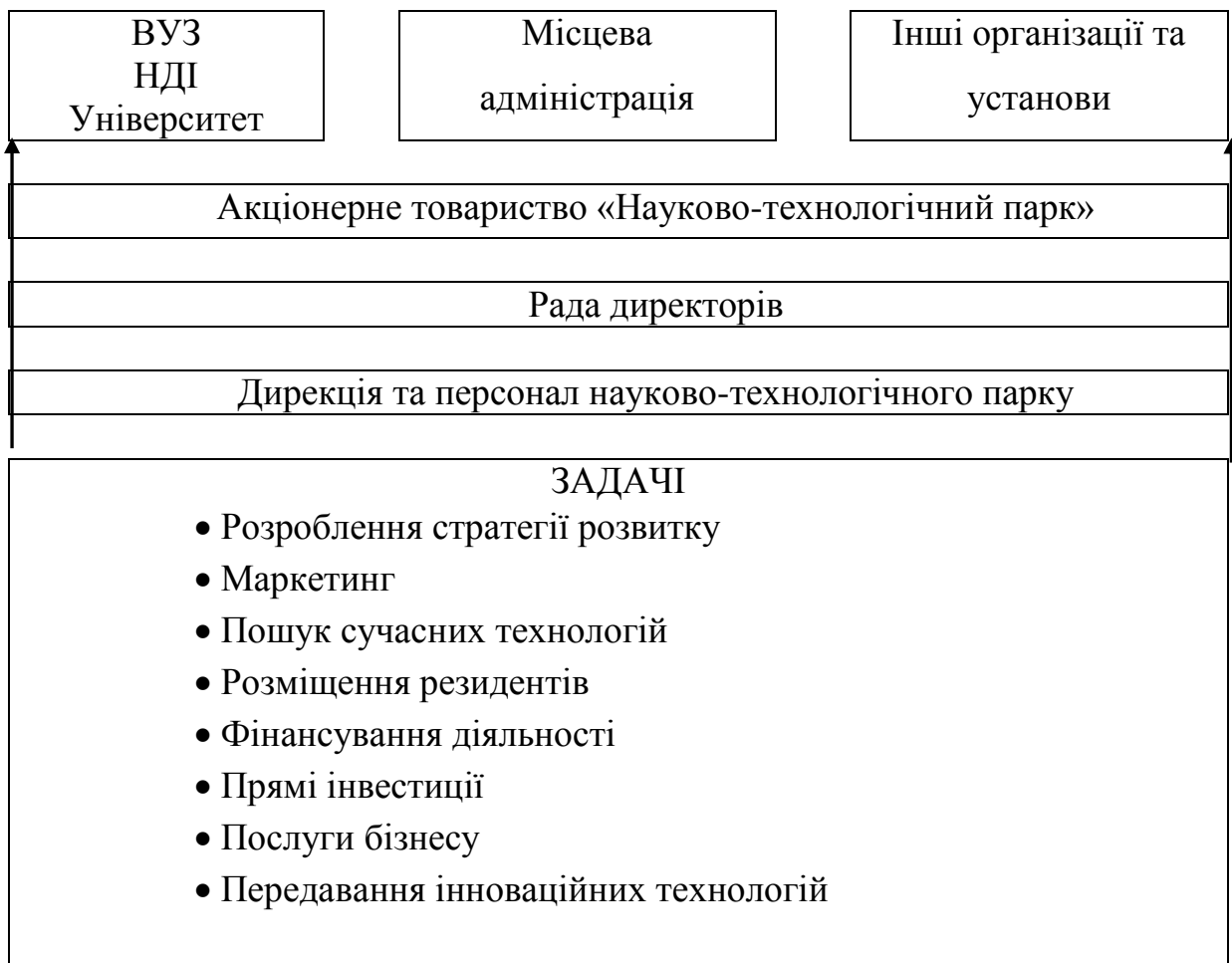

Рис. 6.5. Структура типового європейського науково-технологічного парку.

6.2.4 Досвід створення та функціонування науково-технологічних парків у Китаї

Стрімке економічне піднесення Китаю наприкінці XX – початку XXI ст. пов'язане з особливостями обраної тактики. Китайський уряд вирішив здійснити стратегію підйому країни орієнтовану на науку і освіту. Одним з основних інструментів реалізації цієї моделі стало створення науково-технологічних парків, які в Китаї називають зонами освоєння нових і високих технологій. Саме завдяки даній стратегії, Китай є єдиною державою у світі, якій вдається протягом понад десяти років утримувати темпи зростання ВВП на рівні не менше 8 %. Рівень інноваційного розвитку країни до 2005 року залишався на досить низькому рівні, а залежність національного виробництва від закордонних технологій становила більше 50 %. Причому, на відміну від Японії, яка на основі імпортних технологій створювала нові інноваційні продукти, Китай обирав шлях їх прямого використання. У КНР на 1 юань, витрачений на імпорт технологій, країна витрачала всього 0,07 юаня на їх освоєння, тоді як Японія, в період індустріального зростання, витрачала від 5 до 8 юанів. Витрати на дослідження і розробки не перевищували 1,34 % від ВВП. В Японії цей показник був близько 3 % [7]. Технологічне відставання Китаю призвело до того, що країна не була спроможною займати конкурентні позиції на світовому ринку. У 2005 році Міністерством науки і технологій Китаю було розроблено і затверджено програму інтенсивного інноваційного розвитку, розраховану на 15 років. Згідно з цим документом планувалося збільшити витрати на дослідження і розробки (ДіР) до 2,5 % від ВВП, зменшити рівень залежності від іноземних технологій на 30 % та шляхом державного фінансування і пільгового режиму для об'єктів інноваційної інфраструктури сприяти розвитку національної інноваційної системи КНР. Особливу увагу було приділено науково-технологічним паркам [8]. Починаючи з 2005 року значно

збільшуються витрати на ДіР, швидкими темпами створюються нові технопарки і бізнес-інкубатори. В Китаї технопарки формувалися в районах розвитку високих технологій, які проходили три етапи: «промислова зона», де створювалося сприятливе середовище та інфраструктура для залучення великих підприємств і ТНК, діяльність яких характеризувалася залученням технологій; «технологічно орієнтована промислова зона» – на даному етапі формувалася система кооперування з провідними вітчизняними науково-дослідними організаціями та закордонними науковими парками; «дослідницький парк», який характеризується великим обсягом ринково орієнтованих прикладних досліджень, а головною ознакою етапу є розробка і реалізація нових технологій [9]. В даний час у Китаї діють 133 науково-технологічні парки, з яких 53 мають статус національних і є спеціальними зонами розвитку високих технологій. При університетах створено 30 парків і 50 провінційних науково-технологічних парків. На їх територіях успішно працює понад 50 тисяч малих і середніх інноваційних підприємств. Показники прибутковості від наукової та торговельної діяльності технологічних парків щороку збільшується в середньому на 30 % [10]. Зокрема, важливим аспектом є державне регулювання науково-технологічних парків. У КНР науково-технологічні парки функціонують за умови регулярних державних дотацій та пільгового режиму, що включає: звільнення від сплати митних платежів на імпортоване обладнання, на сировину і матеріали, корми.

Для кращого розуміння особливостей китайських науково-технологічних парків, необхідно навести головні відмінності їх від науково-технологічних парків інших країн. Вони розташовані, як правило, поза індустріальними зонами і концентруються навколо великих наукових та інженерних центрів. Науково-технологічні парки добре інтегровані в регіони чи міста, де знаходяться, і працюють у тісному контакті з місцевою адміністрацією. Держава забезпечує жорстке регулювання, фінансову підтримку та забезпечує управління парками. Є податкові привілеї та інші переваги, які залучають іноземних інвесторів.

Можливе функціонування фірм зі 100 %-ним іноземним капіталом на загальних умовах. Таким чином, особливістю інноваційної політики КНР є поєднання жорстокого державного регулювання з відкритістю до наукової співпраці. Прикладом ефективності сучасної інноваційної політики держави може слугувати одна із зон економічного і технічного розвитку (ЗЕТР) – Чжунгуаньцунь. Тут знаходиться Академія наук Китаю, Пекінський університет, політехнічний інститут «Цінхуа» та інші вузи [6]. У ЗЕТР розміщуються 5 науково-технологічних парків, функціонує близько 22 тисяч інноваційно активних підприємств, 23 транснаціональні корпорації мають свої філії. Чотири з десяти світових компаній програмного забезпечення створили на території Чжунгуаньцунь свої центри ДіР. Щодня тут відкриваються підприємства, завдяки чому забезпечується високий рівень конкуренції. Місцеві компанії «Фондер» і «Легенд» незмінно стоять в перших рядах розвитку комп'ютерних технологій, ефективно поєднуючи досягнення науки з виробництвом [7].

Навіть незважаючи на значні досягнення науково-технологічних парків у КНР, здатність інноваційної інфраструктури до самостійного функціонування без активного втручання держави є недостатнім. Основними проблемами, що стоять на перешкоді функціонування науково-технологічних парків є: більш приваблива технологічна кооперація з іноземними фірмами ніж вкладання коштів у ДіР; недостатній зв'язок бізнесу з наукою; дефіцит висококваліфікованих наукових кадрів; не належний захист інтелектуальної власності. Досвід Китаю також є досить вдалим при будівництві біотехнологічних науково-технологічних парків. У результаті проведених досліджень виокремлено Тяньцзінський науково-технологічний парк декоративних риб. Науково-технологічний парк побудований за кошти місцевого уряду та промислової групи компаній Тяньцзінь Земінг. Загальна вартість технопарку декоративних риб 159 млн дол США, а площа 3,98 млн квадратних футів. Будівництво науково-технологічного технологічного парку було завершено у

2011 році. Тяньцзінський науково-технологічний парк декоративних риб стимулює торгівлю декоративними рибами у північній частині Китаю, а також є найбільшим експортно-імпортним центром із торгівлі декоративними рибами. Науково-технологічний парк включає в себе найбільший в світі карантинний центр та тепличні приміщення для вирощування риби.

6.2.5 Досвід функціонування аграрних науково-технологічних парків

Особливу значимість аграрний сектор отримує у зв'язку із стрімким ростом населення в світі та необхідності вирішення питання гарантування світової продовольчої безпеки. Сільське господарство є соціально важливим напрямком діяльності і підтримується державами різноманітними програмами фінансової підтримки, застосовується пільгове оподаткування. Аграрний сектор має ряд проблем, зокрема, застаріле обладнання та технології, обмеженість у високопродуктивних засобах і ресурсах, недостатня кількість фахівців і низька кваліфікація в сільському господарстві, залежність виробництва від природно-кліматичних умов та територіального розташування. Одним із шляхів подолання цих проблем є світова практика створення аграрних науково-технологічних парків. Науково-технологічний парк дозволяє розширити сферу застосування наукових розробок, втілювати інноваційні ідеї у сфері аграрного сектора в реальний кінцевий продукт і доводити його до споживача за доступними цінами.

В Індії прикладом функціонування аграрного науково-технологічного парку є Аграрно-Науковий Парк (АНП). Створений під егідою Міжнародного дослідницького інституту сільськогосподарських культур в напівпосушливій тропічній зоні (ICRISAT). АНП є некомерційною, неполітичною організацією, яка здійснює інноваційні сільськогосподарські дослідження, з метою створення потенціалу для сталого розвитку з широким колом партнерів по всьому світу. Місія ICRISAT полягає в тому, щоб сприяти розширенню можливостей

працевлаштування бідних людей, подоланню голоду, злиднів у сухих тропіках за рахунок розвитку сільського господарства. ICRISAT є центром альянсу з 15 центрів Консультативної групи з міжнародних сільськогосподарських досліджень (CGIAR). АНП був створений на базі ICRISAT у грудні 2003 року. Було підписано стратегічну угоду з урядом штату Андхра-Прадеш. З допомогою АНП ICRISAT передає передові технології, створює венчурні компанії з приватним сектором. Під егідою ICRISAT реалізуються наступні проекти: Агробіотехнологічний інноваційний центр, Агробізнес інкубатор, Дослідницький консорціум, Консорціум досліджень біопродуктів, центр знань NutriPlus [11].

Одним з найдавніших на території Європи аграрних науково-технологічних парків є Агрополіс Інтернешенл в Франції. Він був побудований в 1986 році на базі наукового центру Агрополіс Інтернешенл. Асоціацію Агрополіс Інтернешенл заснували в Монпельє дослідницькі інститути та інститути вищої освіти, що працюють в галузі сільського господарства, харчової промисловості, біорізноманіття та навколишнього середовища, при підтримці уряду і місцевих органів влади. Агрополіс Інтернешенл є світовим центром для сільськогосподарської, продовольчої та екологічної науки, збирає найбільш важливе європейське наукове співтовариство з питань функціонування сільського господарства, продовольства, води, біорізноманіття та навколишнього середовища. Агрополіс Інтернешнл, як науково-технологічний парк включає в себе дослідницькі центри, бізнес інкубатори та центри трансферу технологій [12].

Прикладом функціонування аграрних технопарків в Європі є ASU Сільськогосподарський науково-технологічний парк (Park of Agricultural Science and Technologies) в Литві. Мета діяльності ASU – підняти загальний рівень культури ведення сільського господарства шляхом розвитку та впровадження науково-технологічних інновацій. Основними напрямками діяльності науково-технологічного парку є організація підвищення рівня

спеціалістів з питань агрономії, аквакультури, рибного та лісового господарства; організація навчання фермерів; поширення передових технологій у сфері сільського господарства; організація аграрних виставок, наукових конференцій, робочих нарад і семінарів.

У Південній Америці останні десятиліття відбувається стрімкий розвиток аграрного сектору, що є результатом державної підтримки аграріїв та впровадження наукових досягнень у виробничий сектор. Науково-технологічні парки є одними з важелів розвитку аграрного сектору. Агронатура науковий парк (м. Калі, Колумбія) є основним серед науково-технологічних парків в Південній Америці. Науково-технологічний парк має комплекс лабораторій та теплиць, дослідницькі поля загальною площею 500 га, конференц-центр, наукові центри, комплекс бібліотек, житлову зону. Агронатура є динамічною платформою для розвитку сільськогосподарських досліджень та пропаганди раціонального використання природних ресурсів Латинської Америки. Науково-технологічний парк Агронатура виконує різноманітні функції, а саме: виступає в якості посередника у забезпеченні функціонування механізму державно-приватного партнерства для проведення досліджень; забезпечує адекватні умови для досягнення синергії у розвитку наукового потенціалу; виступає в ролі центру трансферу технологій тощо [13].

6.3 Порівняльний аналіз законодавства України, що регламентує створення та діяльність науково-технологічних парків та інших інноваційних структур, із законодавством інших країн

Порівняльний аналіз чинних законодавчих та нормативно-правових актів для створення та діяльності вітчизняних науково-технологічних парків наведено у табл. 6.1.

6.1 Порівняльний аналіз чинного законодавства створення та діяльності технопарків та інших інноваційних структур

Закон України «Про наукові парки»	Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»	Закон України «Про інвестиційну діяльність»	Закон України «Про інноваційну діяльність»
1	2	3	4
Стаття 1. Визначення термінів науковий парк - юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку ...	Стаття 1. Терміни, які вживаються в цьому Законі технологічний парк (технопарк) - юридична особа або група юридичних осіб (далі - учасники технологічного парку), що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів		
Стаття 3. Мета створення наукового парку Науковий парк створюється з метою розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності у вищому навчальному закладі та/або науковій установі, ефективного та раціонального використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках	з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції		
Стаття 1. Визначення термінів проект наукового парку - пакет документів, що визначає процедуру і комплекс необхідних заходів щодо розроблення, створення та реалізації інноваційного продукту чи інноваційної продукції і містить дані про матеріально-технічні, фінансові, кадрові ресурси, необхідні для виконання науковим парком та його	б) проект технологічного парку - підготовлений технологічним парком комплект документів, який включає опис взаємозв'язаних заходів технологічного парку, визначає його учасників та спільні підприємства (виконавців проекту), співвиконавців і		Стаття 1. Визначення термінів інноваційний проект - комплект документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції;

Продовження табл. 6.1

<p>партнерами проекту наукового парку згідно з вимогами цього Закону.</p> <p>Розділ III ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТІВ НАУКОВОГО ПАРКУ</p>	<p>виробників продукції щодо проведення наукових досліджень, технічного, технологічного, конструкторського проектування, випуску дослідних партій та промислового виробництва інноваційної продукції, а також щодо фінансового, кадрового, маркетингового та комерційного забезпечення виробничого</p>		<p>пріоритетний інноваційний проект - інноваційний проект, що реалізується в рамках пріоритетних напрямів інноваційної діяльності.</p> <p>Стаття 12. Інноваційний проект</p> <p>1. Інноваційним визнається проект, яким передбачаються розробка, виробництво і реалізація інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції, що відповідають вимогам статей 14 і 15 цього Закону.</p>
<p>Проекти наукового парку розробляються на конкурсних засадах у рамках пріоритетних напрямів діяльності наукового парку з урахуванням вимог законів України «Про інноваційну діяльність», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків».</p> <p>За результатами конкурсу виконавчий орган управління наукового парку приймає рішення про виконання проекту наукового парку та укладає договір про партнерство.</p> <p>Виконавчим органом управління наукового парку здійснюється реєстрація всіх проектів наукового парку, на реалізацію яких укладено договір про партнерство.</p> <p>Проекти наукового парку, реалізація яких потребує державної підтримки згідно із статтею 19 цього Закону, підлягають державній реєстрації в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України</p>	<p>впровадження нових товарів і надання послуг, що пройшов у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку експертизу і внесення до державного реєстру, який веде центральний орган виконавчої влади з питань науки.</p> <p>Номенклатура та обсяги ввезення в Україну необхідних для реалізації проекту технологічного парку матеріалів, устаткування, обладнання, комплектуючих та інших товарів, а також об'єми експериментального, дослідного та промислового виробництва інноваційної продукції визначаються центральним органом виконавчої влади з питань науки індивідуально для кожного проекту;</p> <p>Стаття 5. Проекти технологічних парків</p> <p>Проекти технологічних парків, реалізація яких здійснюється згідно з</p>	<p>Стаття 2. Інвестиційна діяльність</p> <p>Інвестиційний проект - це сукупність цілеспрямованих організаційно-правових, управлінських, аналітичних, фінансових та інженерно-технічних заходів, які здійснюються суб'єктами інвестиційної діяльності та оформлені у вигляді планово-розрахункових документів, необхідних та достатніх для обґрунтування, організації та управління роботами з реалізації проекту. Розробленню інвестиційного проекту може передувати розроблення проектної (інвестиційної) пропозиції.</p> <p>Інвестиційний проект, для реалізації якого може надаватися державна підтримка, розробляється в порядку та за формою, затвердженими центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики</p>	<p>2. Передбачена цим Законом державна підтримка реалізації інноваційного проекту надається за умови його державної реєстрації.</p> <p>Стаття 13. Державна реєстрація інноваційних проектів</p> <p>1. Державна реєстрація інноваційних проектів здійснюється у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.</p> <p>2. Державну реєстрацію інноваційних проектів здійснює, за поданням суб'єктів інноваційної діяльності, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності. Цей орган веде Державний реєстр інноваційних проектів</p>

Продовження табл. 6.1

	<p>вимогами цього Закону, розробляються відповідно до пріоритетних напрямів діяльності технологічних парків.</p> <p>Розгляд, експертиза, державна реєстрація проектів технологічних парків здійснюються центральним органом виконавчої влади з питань науки за поданням Національної академії наук України в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.</p> <p>Свідоцтво про державну реєстрацію проекту технологічного парку є підставою для запровадження спеціального режиму інноваційної діяльності відповідно до цього Закону та відкриття спеціальних рахунків технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств</p>		
<p>Стаття 7. Створення наукового парку</p> <p>1. Рішення про створення наукового парку приймається його засновниками за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.</p> <p>4. Науковий парк набуває статусу юридичної особи з дня його державної реєстрації у встановленому законом порядку.</p> <p>5. У найменуваннях інших юридичних осіб забороняється використовувати слова «науковий парк»</p>	<p>Стаття 4. Державна реєстрація технологічного парку</p> <p>Державна реєстрація технологічного парку здійснюється <i>центральним органом виконавчої влади з питань науки</i>.</p> <p>Технопарку видається свідоцтво про державну реєстрацію встановленого зразка. Підставою для державної реєстрації технологічного парку є включення його до переліку технопарків, що наведений у преамбулі цього Закону</p>		

Продовження табл. 6.1

Стаття 10. Органи управління наукового парку Науковий парк має вищий орган управління наукового парку та виконавчий орган управління наукового парку. Функції органів управління наукового парку визначаються його статутом	Стаття 1. Терміни, які вживаються в цьому Законі 4) керівний орган технологічного парку - юридична особа - один з учасників технологічного парку, який від імені учасників технопарку відкриває спеціальний рахунок технологічного парку і на якого за договором покладені функції поточного керівництва діяльністю технологічного парку, у тому числі щодо оформлення проектів технологічного парку, використання в установленому цим Законом порядку коштів спеціального рахунку технологічного парку, контролю за використанням коштів спеціальних рахунків учасників технологічного парку, перевірки та підготовки пропозицій щодо внесення змін або припинення виконання проектів технологічного парку, підготовки звітів про діяльність технологічного парку, представлення інтересів учасників технологічного парку в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, укладання відповідно до законодавства договорів від імені технологічного парку, та інші функції відповідно до договору		
Стаття 11. Вищий орган управління наукового парку Вищим органом управління наукового парку є загальні збори засновників наукового парку, функції яких визначаються статутом наукового парку			

Продовження табл. 6.1

Стаття 12. Виконавчий орган управління наукового парку 1. Виконавчий орган управління наукового парку формується загальними зборами засновників у порядку, встановленому статутом наукового парку			
Розділ IV ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ ПАРКІВ Стаття 17. Майнові права на технології та об'єкти права інтелектуальної Стаття 18. Державне замовлення на поставку науковими парками продукції, виконання робіт і надання послуг Стаття 19. Особливості обкладення ввізним митом наукового, лабораторного і дослідницького обладнання, комплектуючих та матеріалів для виконання проектів наукових парків Стаття 20. Оренда приміщень вищого навчального закладу та/або наукової установи - засновника наукового парку	Розділ II СПЕЦІАЛЬНИЙ РЕЖИМ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Стаття 3. Спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків Спеціальний режим інноваційної діяльності запроваджується для технологічного парку строком на 15 років і діє при виконанні проектів технологічного парку Державне сприяння інноваційній діяльності технологічних парків здійснюється шляхом державної фінансової підтримки та цільового субсидіювання проектів технологічних парків		
Розділ V ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОГО ПАРКУ Стаття 21. Майнові відносини та фінансування наукового парку 1. Для виконання статутних завдань науковий парк може створювати статутний і резервний фонди, фонд підтримки інноваційної діяльності та інші фонди, не заборонені законодавством України Стаття 22. Розрахункове обслуговування діяльності наукового парку Науковий парк має право відкривати рахунки в національній та іноземній валютах у банківських та інших фінансових установах			

6.3.1 Порівняння процедури реєстрації науково-технологічних парків в Україні, Росії та Білорусії

При вивченні досвіду створення науково-технологічних парків у Російській Федерації, встановлено, що існують закони, які регулюють діяльність інноваційних структур загальнодержавного рівня та обласного рівня. Законодавство Російської Федерації про інновації та інноваційну діяльність:

1.1. Про науку і державну науково-технічну політику: Федеральний закон від 23.08.1996 № 127-ФЗ // Збори законодавства Російської Федерації. – 1996. – № 35.

1.2. Про внесення змін до Федерального закону Про науку і державну науково-технічну політику: Федеральний закон від 21.07.2011 № 254-ФЗ.

1.3. Про федеральну цільову програму «Розвиток інфраструктури наноіндустрії в Російській Федерації на 2008 - 2011 роки»: Постанова Уряду РФ від 02.08.2007 № 498 // Збори законодавства Російської Федерації. – 2007. – № 33.

1.4. Про комплексну програму «Створення в Російській Федерації технопарків у сфері високих технологій»: Розпорядження Уряду Російської Федерації від 10.03.2006 № 328-р // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 11. – С. 1226.

1.5. Про інноваційну політику Воронежської області: закон Воронежської області від 6.10.2011 № 133-ОЗ // Молодий комунар від 08.10.2011. – № 112.

1.6. Про технопарки у Воронежській області: закон Воронежської області від 05.06.2006 № 43-ОЗ // Комуна від 08.06.2006. – № 84-85.

1.7. Про затвердження довгострокової обласної цільової програми «Розвиток інноваційної діяльності в Воронежській області на 2011-2015 роки»: постанова уряду Воронежської області від 19.10.2010 № 887 // Збори законодавства Воронежської області. – 2010. – № 10. – С. 661 та про затвердження Концепції обласної інноваційної політики на 2010-2015 роки: постанова уряду Воронежської області від 11.02.2010 № 70.

1.8. Про затвердження обласної цільової програми «Інформатизація Воронежської області на 2010-2014 роки»: постанова уряду Воронежської області від 19.11.2009 № 990 // Збори законодавства Воронежської області. – 2010. – № 11. – С. 536.

Отже, законодавство обласного рівня базується на федеральних законах. Відмінність полягає саме у тому, що на федеральному рівні відсутній закон, який би регулював діяльність технопарків. На даний час існує лише проект закону «Про технопарки». У Республіці Білорусь інноваційна діяльність регулюється законами: «Про державну інноваційну політику та інноваційну діяльність в Республіці Білорусь» від 10.07.2012 № 425-3. «Державна програма інноваційного розвитку Республіки Білорусь на 2011-2015 рр.», Постанова Ради Міністрів Республіки Білорусь від 26.05.2011 № 669. «Інновації та інноваційна діяльність», державний стандарт Республіки Білорусь СТБ 1061-97. «Положення про науково-технологічний парк»: Постанова Ради Міністрів Республіки Білорусь від 31.07.1997 № 998. «Положення про порядок фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності за рахунок коштів республіканського бюджету», Постанова Ради Міністрів Республіки Білорусь від 10.07.1998 № 1084. Проаналізувавши законодавчу базу України, Росії та Білорусії, що регулює діяльність технопарків, можна зробити висновок про наявність у всіх країнах регуляторів діяльності технопарків. Єдиною суттєвою відмінністю виступає наявність у Росії законодавчого регулювання діяльності технопарків на рівні областей. Порівняння термінології та процедури реєстрації технопарків у вище перелічених країнах наведено в табл. 6.2.

Процедура реєстрації науково-технологічних парків та термінологія у даних країнах схожа, за винятком певних моментів, а саме як у Російському, так і Білоруському законодавстві, не виділяють термін науковий парк, на відміну від України.

У Білорусії є певні обмеження до кількості працівників технопарку – до 100 осіб. Такі умови присвоєння статусу технопарку не зустрічається в інших країнах. В Україні не має терміну на який присвоюється статус технопарку, а в Росії цей термін складає 10 років, у Білорусії 3 роки відповідно.

6.2 Порівняння термінології та процедури реєстрації технопарків в Україні, Росії та Білорусії

Законодавство України	Законодавство Росії	Законодавство Білорусії
Термінологія		
<i>Технологічний парк (технопарк)</i> - юридична особа або група юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проєктів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції.	<i>Технопарк</i> - форма організації інноваційної діяльності наукових організацій, проектно-конструкторських бюро, навчальних закладів, організацій інноваційної інфраструктури, виробничих підприємств чи їх підрозділів, компактно розташованих на відокремленій території.	<i>Науково-технологічний парк (далі - технопарк)</i> – суб'єкт інноваційної інфраструктури, що має середньоспискову чисельність працівників до 100 осіб. Метою діяльності якого є сприяння розвитку підприємництва в науковій, науково-технічній, інноваційній сферах, створення умов для здійснення юридичними особами та індивідуальними підприємцями, що є резидентами технопарку, інноваційної діяльності.
<i>Науковий парк</i> - юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проєктів наукового парку;	—	—
<i>Інновації</i> - новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.	<i>Інновація</i> - введені в обіг або використовувані для власних потреб нова або вдосконалена продукція, нова або вдосконалена технологія, нова послуга, нове організаційно-технічне рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру.	<i>Інновації</i> - введений в обіг новий або значно поліпшений продукт (товар, послуга) або процес, новий метод продажів або новий організаційний метод у діловій практиці, організації робочих місць або в зовнішніх зв'язках.

Продовження табл. 6.2

Процедура реєстрації технопарків		
Законодавство України	Законодавство Росії	Законодавство Білорусії
<p>Для здійснення державної реєстрації технологічний парк, визначений Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»:</p> <p>1. Подає до МОН такі документи:</p> <p>1) заява за затвердженою МОН формою;</p> <p>2) проект діяльності та розвитку технологічного парку (далі - проект), підписаний керівником парку або його керівного органу;</p> <p>3) виписку або витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців і копію установчих документів - для технологічного парку - юридичної особи; нотаріально засвідчені копії договору про спільну діяльність, виписку або витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців (керівного органу технологічного парку) та копію установчих документів - для технологічного парку - групи юридичних осіб;</p> <p>4) довідка органу державної податкової служби за місцем реєстрації парку як платника податків про стан розрахунків з бюджетами всіх рівнів.</p> <p>2. МОН реєструє документи у спеціальному журналі, видає керівникові технологічного парку або його керівного органу (уповноважений керівником особою) письмове підтвердження факту надходження документів, проводить їх перевірку</p>	<p>Умови присвоєння статусу технопарку</p> <p>Присвоєння статусу технопарку здійснюється при виконанні наступних умов:</p> <p>1) наявність економічно обґрунтованої програми (бізнес-плану) розвитку технопарку;</p> <p>2) залучення і розміщення на території технопарку максимально можливої кількості резидентів технопарку;</p> <p>3) надання необхідної кількості сервісних послуг резидентам технопарку;</p> <p>4) обов'язкову наявність у структурі технопарку:</p> <ul style="list-style-type: none"> - центру впровадження технологій; - навчального центру; - центру сервісних послуг; <p>5) наявність резерву площ для розвитку технопарку.</p> <p>Порядок присвоєння статусу технопарку, втрата статусу технопарку</p> <p>1. Присвоєння статусу технопарку здійснюється рішенням комісії з формування технопарків (далі - Комісія).</p> <p>2. Керуюча організація технопарку направляє в виконавчий орган державної влади у сфері промисловості, транспорту, зв'язку та інновацій (далі - уповноважений орган) клопотання про присвоєння статусу технопарку, до якої додаються:</p> <p>1) установчі документи керуючої організації;</p>	<p>Порядок та умови реєстрації технопарку</p> <p>1. Для реєстрації як суб'єкта інноваційної інфраструктури юридична особа представляє в ДКНТ заяву з додатком:</p> <ul style="list-style-type: none"> копії документа, що підтверджує державну реєстрацію юридичної особи, засвідченої його керівником, з пред'явленням оригіналу зазначеного документа; бізнес-проекту, який пропонується до реалізації протягом не менше трьох років. <p>2. Документи, що подаються юридичною особою в ДКНТ для реєстрації як суб'єкта інноваційної інфраструктури, приймаються за описом, копія якого з відміткою про дату прийняття документів видається даній юридичній особі в день прийому документів. У разі подання не всіх або неналежним чином оформлених документів, ДКНТ відмовляє у прийнятті заяви.</p> <p>3. Загальний строк розгляду ДКНТ документів, що подаються для реєстрації (продовження терміну реєстрації) юридичної особи як суб'єкта інноваційної інфраструктури, не може перевищувати одного місяця з дня їх подачі юридичною особою.</p> <p>4. Рішення про реєстрацію (продовження терміну реєстрації) юридичної особи як суб'єкта інноваційної інфраструктури приймається ДКНТ з урахуванням значущості бізнес-проекту.</p> <p>5. Значимість бізнес-проекту оцінюється за наступними критеріями:</p>

Продовження табл. 6.2

Процедура реєстрації технопарків		
<p>Законодавство України</p> <p>відповідності і протягом п'яти робочих днів з моменту реєстрації передає їх на розгляд Мінекономіки, Мінфіну, Мінпромполітики, Державної податкової адміністрації, Держмитслужби та у разі потреби інших центральних органів виконавчої влади.</p> <p>3. Центральні органи виконавчої влади розглядають документи з урахуванням критеріїв, визначених МОН за погодженням з Мінекономіки, Мінфіном, Мінпромполітики та Державною податковою адміністрацією, і не пізніше ніж через 15 днів з моменту їх надходження подають МОН висновки щодо реєстрації технологічного парку.</p> <p>На підставі позитивних висновків МОН протягом 10 робочих днів з моменту їх надходження приймає рішення про державну реєстрацію технологічного парку, згідно з яким керівникові парку або його керівного органу (уповноважений керівником особою) видається свідоцтво про державну реєстрацію технологічного парку за формою згідно з додатком, що фіксується у спеціальному журналі за підписом особи, яка видала, і особи, яка одержала свідоцтво.</p>	<p>Законодавство Росії</p> <p>2) згода базової організації технопарку чи інших власників на використання їх майна з метою створення технопарку;</p> <p>3) реєстр резидентів технопарку;</p> <p>4) бізнес-план розвитку технопарку на період не менше 3 років діяльності, що включає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - план земельної ділянки та перелік об'єктів нерухомості, пропонує для розміщення резидентів технопарку; - передбачувану структуру управління технопарком; - перелік організацій, які надають сервісні послуги резидентам технопарку; <p>5) заяву із зазначенням форм державної (обласної) підтримки, на отримання яких претендує технопарк (резиденти технопарку).</p> <p>3. Уповноважений орган протягом 14 днів з дня отримання клопотання проводить перевірку достовірності та економічної обґрунтованості поданих документів, їх відповідність основним задачам і напрямкам діяльності технопарку, після чого протягом 7 днів вносить на розгляд Комісії відповідні пропозиції.</p> <p>4. Позитивне рішення Комісії є підставою для включення технопарку в реєстр технопарків, а також для виникнення права на надання державної (обласної) підтримки технопарку (резидентам технопарку).</p> <p>5. Статус технопарку присвоюється строком на 10 років з можливою подальшою пролонгацією.</p>	<p>Законодавство Білорусії</p> <p>актуальність бізнес-проекту і його відповідність стратегії розвитку інноваційної діяльності;</p> <p>технічна, технологічна, фінансова, організаційна можливість і доцільність реалізації бізнес-проекту в намічуваних умовах здійснення діяльності юридичної особи;</p> <p>обґрунтованість інвестиційних витрат по бізнес-проекту;</p> <p>конкурентоспроможність виробленої продукції (робіт, послуг) та перспективність ринків збуту, ефективність стратегії маркетингу юридичної особи;</p> <p>порівняльні показники ефективності та стійкості бізнес-проекту.</p> <p>6. До прийняття рішення про реєстрацію (продовження терміну реєстрації) юридичної особи як суб'єкта інноваційної інфраструктури ДКНТ за згодою даної юридичної особи може провести експертизу представленого бізнес-проекту. Термін розгляду документів та прийняття рішення в цьому випадку продовжується на період проведення експертизи, але не більше ніж на 15 днів.</p> <p>7. Для проведення експертизи ДКНТ запрошуються незалежні експерти. Витрати, пов'язані з проведенням незалежної експертизи, здійснюються за рахунок коштів юридичної особи, який представив бізнес-проект.</p>

Продовження табл. 6.2

Процедура реєстрації технопарків		
Законодавство України	<p>Законодавство Росії</p> <p>7. Протягом 14 днів після прийняття Комісією позитивного рішення уповноваженого органу укладає з керуючою організацією технопарку угоду, яка встановлює:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) комплекс заходів щодо реалізації перспективного плану розвитку технопарку та порядок їх фінансування; 2) план облаштування та матеріально-технічного оснащення технопарку та прилеглої території; 3) обсяг і терміни фінансування створення інженерної, інноваційної та соціальної інфраструктури технопарку, в тому числі за рахунок коштів обласного бюджету; 4) порядок експлуатації та утримання, в тому числі здійснення капітального ремонту, об'єктів інфраструктури технопарку; 5) порядок відбору резидентів технопарку; 6) умова про добровільне припинення дії угоди; 7) умова про дострокове розірвання угоди в односторонньому порядку уповноваженим органом у разі втрати статусу технопарку; 8) порядок подання керуючої організацією технопарку звітності. <p>Угода може містити й інші умови відповідно до чинним законодавством.</p> <p>Термін дії угоди не може перевищувати строк, на який присвоєно статус технопарку.</p>	<p>Законодавство Білорусії</p> <p>8. Статус суб'єкта інноваційної інфраструктури надається юридичній особі строком на 3 роки за допомогою прийняття ДКНТ рішення про реєстрацію юридичної особи як суб'єкта інноваційної інфраструктури.</p> <p>9. Підставою для відмови у реєстрації юридичної особи як суб'єкта інноваційної інфраструктури є відсутність значимості бізнес-проекту, що оцінюється з урахуванням критеріїв, викладених у пункті 19 цього Положення, та висновку експертизи цього бізнес-проекту (у разі її проведення).</p> <p>10. ДКНТ протягом 5 днів з дня прийняття рішення: про реєстрацію юридичної особи як суб'єкта інноваційної діяльності вносить відомості до реєстру, видає юридичній особі свідоцтво про його реєстрацію як суб'єкта інноваційної інфраструктури та письмово інформує про прийняте рішення інспекцію Міністерства з податків і зборів за місцем постановки на облік юридичної особи – суб'єкта інноваційної інфраструктури;</p> <p>про відмову в реєстрації юридичної особи як суб'єкта інноваційної інфраструктури направляє це рішення юридичній особі з обґрунтуванням відмови у такій реєстрації. Рішення ДКНТ про відмову в реєстрації юридичної особи як суб'єкта інноваційної інфраструктури може бути в місячний строк оскаржена в суді.</p>

6.4 Першочергові заходи для створення науково-технологічного рибогосподарського парку в Україні

6.4.1 Законодавчі засади створення науково-технологічного рибогосподарського парку

Створення науково-технологічного рибогосподарського парку передбачено орієнтовним переліком інвестиційно-інноваційних проектів Державної програми розвитку внутрішнього виробництва, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 12.09.2011 № 1130.

Метою є збільшення обсягу власного виробництва та зменшення обсягу імпорту, можливості надання державної підтримки у разі впровадження в рибогосподарське виробництво сучасних технологій та реалізації зазначеного проекту у реальному секторі економіки. Орієнтовний перелік інвестиційно-інноваційних проектів узагальнено в табл. 6.3.

6.3 Орієнтовний перелік інвестиційно-інноваційних проектів

Назва проекту	Найменування суб'єкта інвестиційної діяльності	Строк реалізації проекту, роки	Загальна вартість проекту, млн грн	Очікуваний результат
3. Створення науково-технологічного рибогосподарського парку	визначається за результатами конкурсу	2011 - 2020	396	Виконання Програми економічних реформ на 2010 - 2014 роки у частині забезпечення технологічного переоснащення сільськогосподарської галузі з метою підвищення її конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринку

У той же час планом заходів щодо створення умов для реалізації Державної програми розвитку внутрішнього виробництва (Додаток 1 до Програми) передбачено реалізація завдань наведених в табл. 6.4.

6.4 Витяг з плану заходів щодо створення умов для реалізації Державної програми розвитку внутрішнього виробництва

Найменування завдання	Найменування заходу	Очікуваний результат	Відповідальні за виконання	Строк виконання
Інституціональні та структурні перетворення у сфері науки і техніки, інновацій та виробництва				
3. Створення та забезпечення функціонування інноваційних структур (технопарків, кластерів, бізнес-інкубаторів)			Держінформнауки Мінекономрозвитку Мінінфраструктури Мінагрополітики Міненерговугілля МОЗ	2012 - 2015 роки
Механізм державного стимулювання				
8. Оптимізація та забезпечення розвитку науково-технічного потенціалу промисловості шляхом реформування галузевої науки, зокрема об'єднання, пере-профілювання наукових установ, створення техно-парків, наукових парків, технологічних інкубаторів, центрів трансферу технологій			МОН молодьспорт Агентство держмайна Мінекономрозвитку Мінінфраструктури Мінагрополітики Міненерговугілля Держінформнауки	2012 - 2015 роки

Для того, щоб чітко виписати порядок юридичного оформлення науково-технологічного рибогосподарського парку, було проаналізовано визначену законодавством процедуру створення та функціонування відповідно наукових та технологічних парків згідно із Законами України «Про наукові парки» від 25.06.2009 № 1563 (далі за текстом Закон 1) та «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (далі за текстом Закон 2).

Процедура утворення наукового парку відповідно до Закону України «Про наукові парки» від 25.06.2009 № 1563 наведена нижче:

1	Ініціатива вищого навчального закладу та/або наукової установи щодо створення наукового парку. (Абзац другий статті 1 Закону 1)
2	Підготовка проектів установчих документів наукового парку: засновницького договору про створення наукового парку (Частина друга статті 5 Закону 1) статуту наукового парку. (Частина третя статті 5 Закону 1) Визначення переліку пріоритетних напрямів діяльності наукового парку (Абзац шостий статті 1 та стаття 8 Закону 1).
3	Рішення про створення наукового парку приймається його засновниками за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України (Частина перша статті 7 Закону 1). Відповідно до пункту другого Порядку погодження рішення про створення наукового парку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 № 93, рішення про створення наукового парку погоджується МОН. Для цього засновники наукового парку або уповноважена ними особа подають МОН заяву за затвердженою Міністерством формою і такі документи: - проекти установчих документів наукового парку (статут і засновницький договір про створення наукового парку); - перелік пріоритетних напрямів діяльності наукового парку; - перелік наукових розробок, впровадження яких забезпечить розвиток наукового парку, за підписом засновників наукового

	<p>парку;</p> <p>- відомості про засновників наукового парку, наявну та потенційну виробничу, інженерну, транспортну і соціальну інфраструктуру, необхідні для використання в діяльності наукового парку. У разі якщо засновниками наукового парку є суб'єкти господарювання державної або комунальної власності, що здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління, рішення про участь таких засновників у заснуванні наукового парку приймається за погодженням з відповідними органами, в управлінні яких перебуває державна або комунальна власність, закріплена за такими суб'єктами господарювання (Частина друга статті 7 Закону 1).</p>
4	<p>МОН у п'ятиденний строк з дня подання документів розглядає їх і проводить перевірку відповідності документів вимогам, установленим законодавством.</p> <p>МОН повертає засновникам для доопрацювання документи у разі: подання документів не в повному обсязі; невідповідності документів вимогам, установленим законодавством.</p> <p>У разі відповідності документів установленим вимогам МОН погоджує рішення про створення наукового парку і повідомляє про це засновників (Пункт 4 Порядку).</p>
5	<p>Засновники наукового парку, яким повернуто документи для доопрацювання, мають право після доопрацювання повторно подати їх на розгляд (Пункт 5 Порядку).</p>
6	<p>Науковий парк набуває статусу юридичної особи з дня його державної реєстрації у встановленому законом порядку. (Частина четверта статті 7 Закону 1)</p> <p>При цьому, засновники наукового парку зберігають статус юридичної особи і на них поширюється дія законів щодо регулювання їх діяльності (Частина перша статті 9 Закону 1).</p>
7	<p>Органами управління наукового парку є вищий орган управління наукового парку та виконавчий орган управління наукового парку, функції яких визначаються статутом наукового парку (стаття 10 Закону 1). Вищим органом</p>

	<p>управління наукового парку є загальні збори засновників наукового парку. Вищий орган (Стаття 11 Закону 1).</p> <p>Виконавчий орган управління наукового парку формується загальними зборами засновників у порядку, встановленому статутом наукового парку (Стаття 12 Закону 1).</p>
8	<p>Для виконання статутних завдань науковий парк може створювати статутний і резервний фонди, фонд підтримки інноваційної діяльності та інші фонди, не заборонені законодавством України (Стаття 21 Закону 1).</p> <p>Суб'єкт господарювання державної або комунальної власності, що здійснює свою діяльність на основі права господарського відання, може передавати належне йому майно до статутного капіталу наукового парку лише за попередньою згодою центрального органу виконавчої влади, у сфері управління якого він перебуває. Передача до статутного капіталу наукового парку нерухомого майна, а також повітряних і морських суден, суден внутрішнього плавання та рухомого складу залізничного транспорту, що перебувають на балансі державних суб'єктів господарювання, здійснюється за умови додаткового погодження з Фондом державного майна України.</p>
9	<p>До джерел фінансування наукового парку належать (частина 7 статті 21 Закону 1): кошти статутного та інших фондів наукового парку; фінансові надходження від діяльності наукового парку; інвестиції, надані науковому парку; благодійні внески для розвитку наукового парку та забезпечення реалізації проектів наукового парку; кошти державного та місцевих бюджетів; кошти замовників; інші надходження, не заборонені законодавством України.</p>
10	<p>Науковий парк має право відкривати рахунки в національній та іноземній валютах у банківських та інших фінансових установах (Стаття 22 Закону 1).</p>
11	<p>Припинення наукового парку здійснюється виключно шляхом його ліквідації за рішенням засновників або на підставі рішення суду. Реорганізація наукового парку забороняється (Стаття 23 Закону 1).</p>

Процедура утворення технологічного парку відповідно до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»:

1	Внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» щодо внесення технологічного рибогосподарського парку до переліку технологічних парків, визначених у преамбулі Закону.
2	<p>Державна реєстрація технологічного парку здійснюється центральним органом виконавчої влади з питань науки. Підставою для державної реєстрації технологічного парку є включення його до переліку технопарків, що наведений у преамбулі цього Закону (Стаття 4 Закону 2).</p> <p>Порядок державної реєстрації технологічних парків, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29.11.2006 № 1657 із змінами внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 10.08.2011 № 849.</p> <p>Положенням про Держінформнауки, затвердженим Указом Президента України від 08.04.2011 № 437, здійснення державної реєстрації технологічних парків закріплено за Агентством.</p>
3.	<p>Пріоритетні напрями діяльності для кожного з технологічних парків розробляються відповідно до законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», розглядаються Президією Національної академії наук України та затверджуються центральним органом виконавчої влади з питань науки. (Частина друга статті 5 Закону 2)</p> <p>Положення про порядок розгляду та затвердження пріоритетних напрямів діяльності технологічного парку, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17.12.1999 № 2311 із змінами. Пріоритетні напрями діяльності технологічного парку подаються для розгляду Президією Національної академії наук України та затвердження МОН після державної реєстрації технологічного парку (Абзац п'ятий пункту 2 Положення).</p>

Отже, процедура створення науково-технологічного рибогосподарського парку має відбуватись відповідно до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.09.1999 №991-XIV.

6.4.2 Розробка порядку ведення єдиного реєстру науково-технологічних рибогосподарських парків в Україні

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 № 991-XIV державна реєстрація технологічного парку здійснюється центральним органом виконавчої влади з питань науки. Технопарку видається свідоцтво про державну реєстрацію встановленого зразка. Підставою для державної реєстрації технологічного парку є включення його до переліку технопарків, що наведений у преамбулі цього Закону. Проте доцільним є урахуванням пропозицій щодо ведення єдиного реєстру науково-технологічних рибогосподарських парків в Україні та розробка порядку його ведення.

6.4.3 Порядок ведення єдиного реєстру науково-технологічних рибогосподарських парків

1. Порядок ведення єдиного реєстру науково-технологічних рибогосподарських парків в Україні (далі – порядок) узгоджений з Державною програмою розвитку внутрішнього виробництва, затвердженою постановою Кабінетом Міністрів України від 12.09.2010 № 1130.

2. Ведення єдиного реєстру науково-технологічних рибогосподарських парків в Україні (далі – реєстр), що містить базу даних обліку науково-технологічних рибогосподарських парків в Україні, здійснюється Державним агентством рибного господарства України.

3. Реєстр містить: реєстраційний номер; повну назву керуючої організації, адресу, контактні телефони; повну назву науково-технологічного рибогосподарського парку, місце розташування, координати земельної ділянки, водного об'єкта; сферу діяльності науково-технологічного рибогосподарського парку; термін діяльності науково-технологічного рибогосподарського парку і дату присвоєння статусу; загальну площу науково-технологічного рибогосподарського парку (м^2), її характеристика; інформацію про наявність вільних (резервних) площ (м^2); кількість резидентів (за роками); річний обсяг виробництва продукції, робіт, послуг (тис. грн); форми державної підтримки.

4. Включення науково-технологічного парку в реєстр здійснюється згідно з вимогами, що встановлені Законами України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та «Про наукові парки».

4.1. Внесення змін в відомості про науково-технологічний рибогосподарський парк здійснюється на основі подання керуючою організацією технопарку в комісію Державного агентства рибного господарства України документів, підтверджуючих ці зміни.

4.2. Виключення науково-технологічного рибогосподарського парку з реєстру здійснюється рішенням комісії: на основі подання в комісію заяви в письмовій формі керуючою організацією про виключення технопарку із реєстру; у випадку припинення діяльності науково-технологічного рибогосподарського парку.

5. Реєстр ведеться на паперових та електронних носіях з пріоритетом даних на паперових носіях в випадку виявлення розбіжностей.

6. Ведення реєстру включає внесення в нього наданих даних та їх оновлення і виключення з реєстру даних про технопарки, знятих з обліку.

7. Надходження запитів про надання інформації фіксується в журналі обліку виписок. Для того, щоб сформувати порядок ведення єдиного реєстру науково-технологічних рибогосподарських парків в Україні необхідно розробити спеціальну форму «Реєстр науково-технологічних рибогосподарських парків» (табл. 6.5).

Таблиця 6.5

Додаток 1 до порядку ведення єдиного реєстру науково-технологічних рибогосподарських парків від «__» _____ 20__ № ____

Реєстр науково-технологічних рибогосподарських парків в Україні

Реєстраційний номер	Повна назва керуючої організації, адреса, контактні телефони	Повна назва науково-технологічного рибогосподарського парку, адреса, контактні телефони	Місце розташування, координати земельної ділянки, водного об'єкту	Повна назва резидента, адреса, контактні телефони	Сфера діяльності	Термін діяльності науково-технологічного рибогосподарського парку і дата присвоєння статусу	Загальна площа (м ²) і її характеристика	Інформація про наявність вільних (резервних) площ	Кількість резидентів (за роками)	Річний обсяг виробництва продукції, робіт, послуг	Форми державної підтримки
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

6.5 Наукові рекомендації та алгоритм створення науково-технологічного рибогосподарського парку з використанням інноваційних технологій та найкращого світового досвіду

Науково-технологічний рибогосподарський парк це юридична особа або група юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою дотримання організаційних засад виконання проектів технологічного парку з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку риби та рибної продукції. Договір про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів учасників науково-технологічного рибогосподарського парку – це договір між юридичними особами-учасниками технологічного парку. Договір містить відомості про склад учасників науково-технологічного рибогосподарського парку, їх права та обов'язки, пріоритетні напрями діяльності парку, органи управління і керівний орган технологічного парку, їх повноваження та порядок прийняття ними рішень, порядок фінансування діяльності органів управління і керівного органу, порядок прийняття нових учасників науково-технологічного рибогосподарського парку та виключення з числа учасників парку, порядок ліквідації науково-технологічного рибогосподарського парку (припинення дії договору). Науково-технологічний рибогосподарський парк забезпечить ефективну діючу систему підтримки й просування інноваційних проектів у рибному господарстві від моменту зародження ідеї до впровадження в промислові масштаби.

Метою створення науково-технологічного рибогосподарського парку є: забезпечення прискореного розвитку рибного господарства в умовах глобалізації; широке впровадження наукоємних та інноваційних технологій; розвиток ефективних форм інтеграції науки і рибогосподарського виробництва,

підприємництва, центральних органів виконавчої влади; реалізація науково-технологічного потенціалу рибогосподарських наукових центрів та освітніх установ; просування на український та міжнародний ринок нових розробок, технологій і послуг, відновлення позицій наукоємної продукції на українському та міжнародному ринках; залучення українських та іноземних інвесторів; створення нових робочих місць. Для успішного функціонування науково-технологічного рибогосподарського парку в умовах соціально економічних трансформацій необхідно забезпечити необхідні умови для розробки і виходу на ринок, включаючи оптові ринки сільськогосподарської продукції, наукомісткої продукції й технологій з високою доданою вартістю. Необхідно також забезпечити надання послуг з основних видів діяльності, зокрема: створення інтегрованого комплексу наукової, транспортної та соціальної інфраструктури технопарку; створення перспективної інженерної інфраструктури модульного типу, що дозволяє послідовно розвивати проекти на території технопарку; використання потенціалу наукових співробітників і студентів науково-дослідних інститутів та окремих провідних вузів; створення системи ефективного керування залучення, розміщення й координації діяльності резидентів технопарку; проведення технологічної і комерційної експертизи інноваційних та наукомістких інвестиційних проектів; надання комплексу консалтингових послуг (маркетингових, фінансових, патентних тощо), у тому числі надання підтримки в просуванні продукції й послуг на міжнародні ринки; надання допомоги в підготовці й перепідготовці фахівців в інноваційній сфері, сприяння у створенні колективів управління наукомісткими галузевими проектами. Для реалізації проекту створення науково-технологічного рибогосподарського парку наведено нижче наступний алгоритм дій (рис. 6.6).

ЕТАП 1. Створення системи управління науково-технологічним рибогосподарським парком

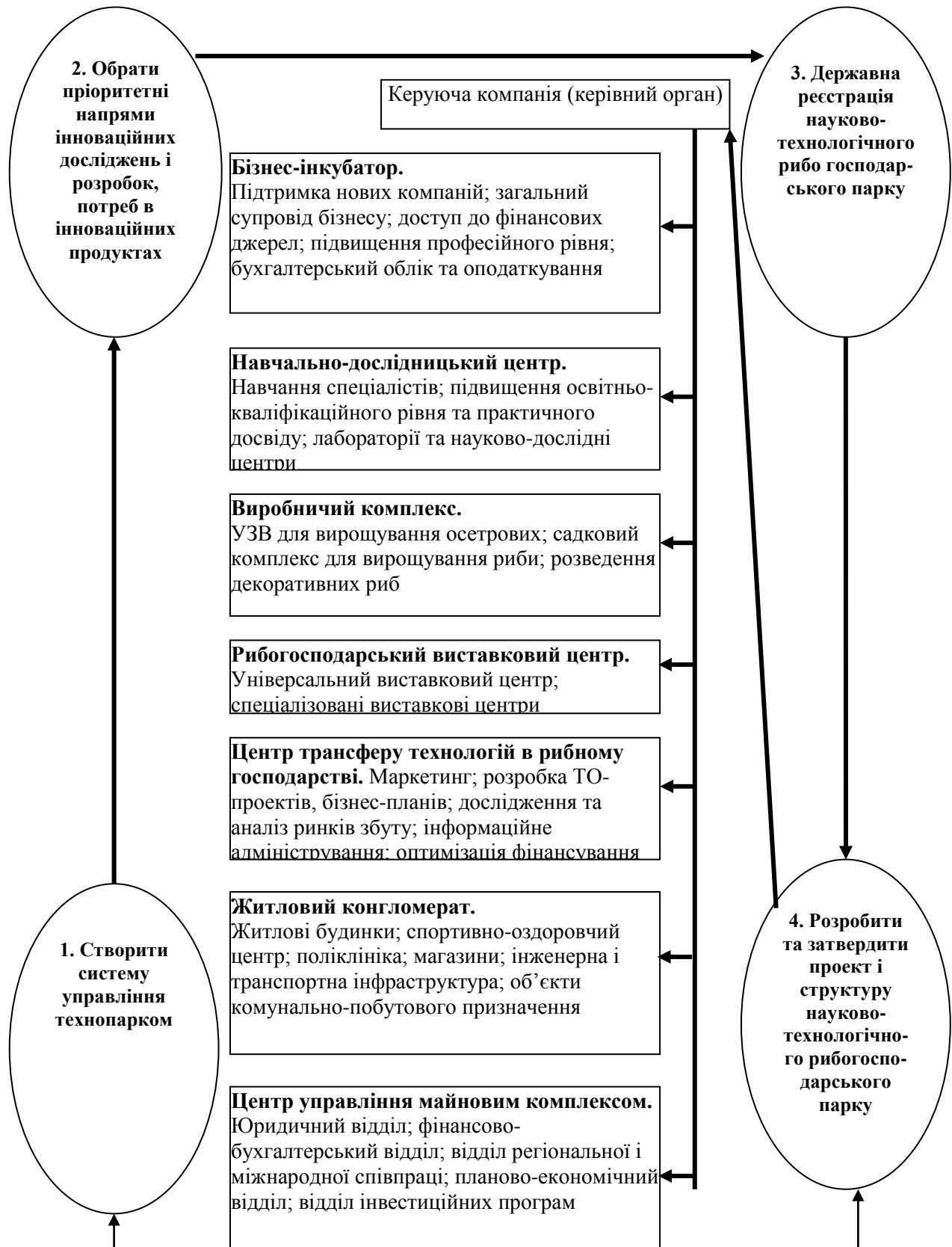

Рис. 6.6 Алгоритм створення науково-технологічного рибогосподарського

парку.

Керівним органом науково-технологічного рибогосподарського парку є юридична особа – один з учасників науково-технологічного парку. Керівний орган виконує наступні функції: від імені учасників технопарку відкриває спеціальний рахунок технологічного парку; функції поточного керівництва діяльністю науково-технологічного парку, у тому числі щодо оформлення проектів технологічного парку; використання в установленому порядку коштів спеціального рахунку науково-технологічного парку; контролю за використанням коштів спеціальних рахунків учасників науково-технологічного парку; перевірки та підготовки пропозицій щодо внесення змін або припинення виконання проектів технологічного парку; підготовки звітів про діяльність технологічного парку, представлення інтересів учасників науково-технологічного парку в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, укладання відповідно до законодавства договорів від імені технологічного парку, та інші функції відповідно до договору. Для проходження даного етапу потрібно створити наступні органи управління:

1. Робоча група – для вирішення поточних питань реалізації проекту. Робоча група є дорадчим органом, у компетенцію якої входить вирішення поточних питань на початковому етапі реалізації проекту. Робочу групу очолює керівник регіону (місцевої влади), на території якого планується розміщення технопарку, або інша особа, повноваження якої визначені - відповідними розпорядничими документами.

2. Керуюча компанія (дирекція) – для управління діяльністю технопарку, вирішення встановлених цілей і завдань, питань і проектування, будівництва й експлуатації майнового комплексу. Керуюча компанія є виконавчим органом управління технопарком. Основними напрямками діяльності керуючої компанії (дирекції) є управління майновим комплексом технопарку; створення умов для досліджень і розробок інновацій, розвитку малих і середніх інноваційних підприємств; пошук, попередня експертиза та супровід проектів; маркетингові

й консалтингові послуги; сприяння в просуванні продуктів і послуг резидентів на міжнародні ринки; захист патентних прав та інтелектуальної власності. Засновниками керуючої компанії (дирекції) можуть виступати: органи державної влади в особі уповноважених структур, зацікавлені в інноваційному розвитку рибної галузі, території або регіону; власники або орендарі земельних ділянок, переданих для розміщення технопарку; комерційні банки й інші інвестиційні структури, що впроваджують інноваційні проекти; вузи або університети, зацікавлені у реалізації власних інновацій; великі галузеві промислові підприємства й дослідницькі центри, зацікавлені у реалізації проекту.

3. Наглядова рада – для вирішення стратегічних завдань розвитку, попередньої експертизи (оцінки) заявлених проектів, їхньої інноваційної привабливості й перспектив впровадження в рибне господарство. Основними функціями наглядової ради є: визначення стратегії розвитку технопарку, затвердження перспективного плану розвитку технопарку, експертиза проектів (наукова, технічна, комерційна й фінансова), координація діяльності технопарку і його структурних підрозділів. Наглядова рада є вищим органом управління технопарку. Наглядову раду очолює керівник регіону, на території якого планується розміщення технопарку, або інша особа, повноваження якої визначені відповідними розпорядничими документами. До складу наглядової ради можуть входити: представники уряду України, адміністрації області й міста; представники центрального органу виконавчої влади в галузі рибного господарства України; депутати Верховної Ради України; голова міста, на території якого здійснюється розміщення технопарку; керівники провідних вузів і наукових установ; представники інших зацікавлених міністерств, відомств (центральных і регіональних), установ і організацій.

Керівні органи науково-технологічного рибогосподарського парку повинні розробити концепцію, що має забезпечити виконання наступних пунктів: залучення до вирішення завдань і проблем рибного господарства підприємств зі

спеціалістами високого інноваційного наукового рівня віком до 40 років; виробниче освоєння наукомістких технологій; дотримання патентних, авторських і суміжних прав на наукомістку продукцію.

ЕТАП 2. Обрати пріоритетні напрями інноваційних досліджень і розробок, потреб в інноваційних продуктах. Пріоритетними напрями діяльності науково-технологічного рибогосподарського парку є економічно і соціально зумовлені напрями науково-технічної та інноваційної діяльності, що відповідають визначеним законодавством науково-технічним та інноваційним пріоритетам і спрямовані на промислове виробництво конкурентоспроможної та інноваційної рибної продукції і насичення нею внутрішнього ринку та забезпечення експортного потенціалу держави. Науково-технологічний рибогосподарський парк діє згідно спеціального режиму інноваційної діяльності, який передбачає надання державної підтримки щодо стимулювання діяльності науково-технологічного рибогосподарського парку, його учасників та спільних підприємств при реалізації проектів за пріоритетними напрями діяльності. Визначаються напрями потреби в інноваційних продуктах, послугах інноваційних досліджень і розробок, у сфері рибогосподарської діяльності у взаємодії з органами державної влади, вищими навчальними закладами, провідними науковими організаціями рибної галузі. Інноваційний продукт є результатом виконання інноваційного проекту і науково-дослідною розробкою нової технології чи продукції з виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії і повинно відповідати вимогам:

а) інноваційний продукт є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка, селекційного досягнення), на який виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії або впровадженням відкриттів. При цьому використаний об'єкт інтелектуальної власності має бути визначальним для даного продукту;

б) розробка продукту підвищує вітчизняний науково-технічний і технологічний рівень;

в) в Україні цей продукт вироблено (буде вироблено) вперше. Якщо не вперше, то порівняно з іншим аналогічним продуктом, представленим на ринку, він є конкурентоздатним і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

ЕТАП 3. Державна реєстрація науково-технологічного рибогосподарського парку

Процедура державної реєстрації науково-технологічного рибогосподарського парку відбувається згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 29.11.2006 № 1657. Алгоритм державної реєстрації науково-технологічного рибогосподарського парку складається з наступних кроків:

1. Подача документів в МОН України (далі МОН).

Необхідний набір документів:

1) заява за затвердженою МОН формою;

2) проект діяльності та розвитку науково-технологічного рибогосподарського парку (далі – проект), підписаний керівником парку або його керівного органу. Проект прошивається, нумерується і засвідчується печаткою науково-технологічного рибогосподарського парку або його керівного органу.

В проекті має бути вказана наступна інформація: мета, функціональне призначення та галузева спрямованість його діяльності; етапи розвитку із зазначенням часу їх здійснення; ступінь розвитку наукової і виробничої інфраструктури, можливості її подальшого удосконалення; результати аналізу ринків збуту продукції, в тому числі шляхом експорту, ринків сировини, витратних матеріалів, ресурсів для виробництва кінцевої продукції; відомості про рівень забезпеченості учасників технологічного парку кваліфікованими кадрами, прогностні обсяги виробництва і реалізації продукції, джерела та форма фінансування на кожному етапі розвитку парку, прогностні обсяги цільових субсидій для реалізації проектів парку та прогностні обсяги сплати

податків і зборів (обов'язкових платежів); дані про економічні, науково-технічні, соціальні і бюджетні результати діяльності науково-технологічного парку;

3) виписка або витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців і копію установчих документів – для технологічного парку – юридичної особи; нотаріально засвідчені копії договору про спільну діяльність, виписку або витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців (керівного органу технологічного парку) та копію установчих документів – для технологічного парку – групи юридичних осіб;

4) довідка органу державної податкової служби за місцем реєстрації науково-технологічного парку як платника податків про стан розрахунків з бюджетами всіх рівнів.

2. Реєстрація і передача документів до органів виконавчої влади.

МОН реєструє документи у спеціальному журналі, видає керівникові науково-технологічного рибогосподарського парку або його керівного органу (уповноваженій керівником особі) письмове підтвердження факту надходження документів. Проводиться перевірка на відповідність документів і протягом п'яти робочих днів з моменту реєстрації передача їх на розгляд Мінекономіки, Мінфіну, Мінпромполітики, Державної податкової адміністрації, Держмитслужби та у разі потреби інших центральних органів виконавчої влади. У разі невідповідності документів вимогам МОН протягом п'яти робочих днів з моменту реєстрації повертає їх науково-технологічному рибогосподарському парку.

3. Розгляд та погодження документів в центральних органах виконавчої влади. Центральні органи виконавчої влади розглядають документи з урахуванням критеріїв, визначених МОН за погодженням з Мінекономіки, Мінфіном, Мінпромполітики та Державною податковою адміністрацією, і не пізніше ніж через 15 днів з моменту їх надходження подають МОН висновки щодо реєстрації науково-технологічного рибогосподарського парку. У разі коли центральні органи виконавчої влади висловили зауваження до проекту, МОН

повертає документи науково-технологічному рибогосподарському парку у триденний строк з моменту їх надходження. Науково-технологічний парк усуває недоліки та надсилає МОН доопрацьовані документи. МОН реєструє документи та надсилає їх на повторний розгляд центральних органів виконавчої влади, які висловили зауваження. У разі повторного надходження зауважень від центральних органів виконавчої влади МОН може внести у п'ятиденний строк подані науково-технологічним рибогосподарським парком документи на розгляд Комісії з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів, утвореної постановою Кабінету Міністрів України від 09.08.2001 № 961 (далі – Комісія). Комісія за участю представників центральних органів виконавчої влади, що висловили зауваження, розглядає подані МОН документи у 30-денний строк з моменту їх надходження та надає МОН рекомендації щодо врегулювання розбіжностей стосовно доцільності державної реєстрації науково-технологічного рибогосподарського парку. З урахуванням рекомендацій Комісії МОН приймає у триденний строк рішення щодо державної реєстрації науково-технологічного рибогосподарського парку або повертає йому документи для внесення відповідних змін.

4. Видача свідоцтва про державну реєстрацію науково-технологічного рибогосподарського парку. На підставі позитивних висновків з центральних органів виконавчої влади МОН протягом 10 робочих днів з моменту їх надходження приймає рішення про державну реєстрацію науково-технологічного рибогосподарського парку, згідно з яким керівникові парку або його керівного органу (уповноваженій керівником особі) видається свідоцтво про державну реєстрацію науково-технологічного рибогосподарського парку, що фіксується у спеціальному журналі за підписом особи, яка видала, і особи, яка одержала свідоцтво.

Заміна свідоцтва про державну реєстрацію науково-технологічного рибогосподарського парку може бути проведена у разі внесення змін до установчих документів його керівного органу, що стосуються найменування,

організаційно-правової форми, місцезнаходження керівного органу парку, та зіпсування свідоцтва. Для заміни свідоцтва керівництво науково-технологічного рибогосподарського парку подає до МОН: заяву про внесення відповідної зміни (змін) до свідоцтва чи про його зіпсування; нотаріально засвідчену копію установчих документів керівного органу; оригінал свідоцтва. МОН приймає протягом п'яти робочих днів з моменту надходження до МОН документів рішення про заміну свідоцтва і видає нове свідоцтво.

ЕТАП 4. Розробити та затвердити проект і структуру науково-технологічного рибогосподарського парку

Для науково-технологічного рибогосподарського парку запроваджується спеціальний режим на 15 років і діє при виконанні проектів. Проекти науково-технологічного рибогосподарського парку подаються на розгляд, експертизу, державну реєстрацію до центрального органу виконавчої влади з питань науки за поданням Національної академії наук України в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Центральним органом виконавчої влади з питань науки на проекти науково-технологічного рибогосподарського парку, що пройшли розгляд, експертизу і відповідно до встановленого Кабінетом Міністрів України порядку включені до державного реєстру, видається свідоцтво встановленого зразка про державну реєстрацію проекту технологічного парку. Свідоцтво про державну реєстрацію проекту видається у строк, що не може перевищувати 90 днів з дня подачі проекту науково-технологічного рибогосподарського парку до центрального органу виконавчої влади з питань науки. Свідоцтво видається на строк реалізації цього проекту, але не більш як на п'ять років, і є підставою для запровадження спеціального режиму інноваційної діяльності та відкриття спеціальних рахунків науково-технологічного рибогосподарського парку, його учасників та спільних підприємств. Для реалізації проектів науково-технологічного рибогосподарського парку щорічно в Державному бюджеті України за бюджетною програмою підтримки діяльності технологічних парків

визначаються кошти, що спрямовуються на: повне або часткове (до 50 %) безвідсоткове кредитування (на умовах інфляційної індексації) проектів; повну або часткову компенсацію відсотків, сплачуваних виконавцями проектів комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування проектів.

Складові структури науково-технологічного рибогосподарського парку:

Бізнес-інкубатор. Основною задачею бізнес-інкубатора є підтримка новостворених суб'єктів малого бізнесу рибогосподарської та суміжних галузей. Основний метод стимулювання – надання на пільгових умовах доступу до фінансово-кредитних ресурсів і комплексу підтримуючих послуг. Рішення про включення проекту до інкубатора приймається керуючою компанією на основі комерційної і технічної експертизи заявлених проектів. Бізнес-інкубатор надає своїм резидентам наступні послуги: загальний супровід бізнесу й консультування, у тому числі ділове, участь у підготовці й проведенні переговорів, сприяння в доступі до джерел фінансування (кредитів і лізингу), допомога в пошуку інвесторів, підготовка до виставок, планування маркетингу й реклами, консультації по бізнес-плануванню, організація навчання персоналу, консультації із зовнішньоекономічних питань; юридичний супровід бізнесу, у тому числі прямий доступ до правових баз; ведення бухгалтерського обліку; поштово-секретарські послуги; доступ до системи зв'язку й комунікацій; робота з персоналом, у тому числі підготовка наказів, розпоряджень, ведення і зберігання особистих справ і документів, оформлення особистих страховок, документів для одержання різних видів соціальної допомоги, формування соціального пакета підприємства тощо; підвищення освітнього рівня співробітників.

Навчально-дослідницький центр. Концепція функціонування навчально-дослідницького центру полягає в поглибленні, розширенні й оновленні професійних знань, умінь і навичок фахівців рибогосподарської і суміжних галузей, а також можливості отримати другу вищу освіту з ряду спеціальностей

на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду, формування нової генерації фахівців, керівників і спеціалістів підприємств, установ і організацій, науково-педагогічних і педагогічних працівників аграрних вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації. На території центру можуть функціонувати науково-дослідні й випробувальні центри, лабораторії. На базі навчально-дослідницького центра в розрізі регіонів можуть бути створені навчально-дослідницькі пункти.

Виробничий комплекс. Установка замкненого водопостачання (УЗВ) для вирощування осетрових. УЗВ являє собою замкнуту систему, призначену для підтримки оптимальних умов життєдіяльності водних організмів. Застосування УЗВ в аквакультурі має ряд незаперечних переваг у порівнянні із класичними методами, такими як вирощування риби в ставках. Використання замкнутих по воді установок для риби дозволяє уникнути сезонних коливань.

Садковий комплекс для вирощування риби. Садкова аквакультура – одна з найбільш перспективних і економічно вигідних форм рибництва. Розташовуючись безпосередньо на водоймах, садкове господарство не вимагає значного землевідведення. Утримання риб відбувається в умовах, наближених до природного середовища, коли зміни всіх параметрів води носять сезонний характер, виключаються витрати на підтримку водообміну, регулювання якості технологічної води. Крім того, в порівнянні із ставовими і басейновими методами вирощування, за цього методу витрати на водоспоживання і електроенергію понижені. Терміни будівництва і окупності садкових комплексів значно менші, ніж ставкових і садкових господарств. Разом з тим, слід враховувати ймовірність підвищеного ризику, у порівнянні з іншими типами господарств, за рахунок стихійних лих, повеней, паводків, льодоставу.

Центр вирощування декоративних риб. Культивування декоративних риб та інших живих об'єктів для прісноводних і морських декоративних аквасистем - це один із напрямків в аквакультурі, і, зокрема в акваріумістиці, яка за останні

роки набуває інтенсивного розвитку і стає все більш популярною. Культивуванням декоративних об'єктів (розведення і вирощування) відбувається на любительському, науковому і промисловому рівнях. Завдяки цьому акваріумістика перейшла на новий професійно-науковий та економічний рівень і поступово стає окремою складовою рибного господарства. Напрямами досліджень в центрі вирощування декоративних риб будуть наукові дослідження із методів розмноження риб, молюсків, ракоподібних, рослин, а також правилами їх живлення та поведінки в штучних водних біоценозах. Нещодавно, більшість декоративних видів риб були досить рідкісними і вибагливими до умов утримання і розведення. Нині є великий вибір у технічному обладнанні, хімічних препаратах для створення оптимальних гідрохімічних умов для найбільш цінних і вибагливих декоративних видів риб та інших організмів. Утримання живих організмів в акваріумах дало можливість отримати нові відомості про морських і прісноводних промислових риб та інших тварин, про їх розвиток, методи розмноження. Більшість видів декоративних риб успішно культивуються і легко пристосовуються до штучно створених водойм і акваріумів. Декоративні екосистеми імітують природні умови існування риб, що потребує постійної екологічної рівноваги між живими організмами. Успішно можна культивувати і живі корми для декоративних риб.

Рибогосподарський виставковий центр. Основним призначенням даного виставкового центру є інформування суб'єктів підприємницької діяльності про нові технології, матеріали і вироби, можливості зниження виробничих витрат і витрат у період експлуатації. Даний центр є постійно діючим виставковим комплексом, який має у своєму складі універсальну та кілька спеціалізованих площадок і використовується поряд із традиційними формами проведення виставочних заходів (демонстрація обновлюваних експозицій). Експонатами виставки повинні стати повністю закінчені інноваційні продукти. На універсальній виставочній площадці науково-технологічного рибогосподарського парку

здійснюється демонстрація перспективних технологій, інноваційних виробів, дослідного обладнання і засобів механізації. Компанії учасники виставки на універсальній площадці розміщують свою продукцію на конкурсній основі з обов'язковою технічною та комерційною експертизою запланованих для розміщених експонатів і оцінкою їх інноваційної привабливості.

Центр трансферу технологій в рибному господарстві. Основне завдання центру трансферу технологій - виконання робіт із передачі технологій в економіку регіону та їхній наступний супровід, у тому числі маркетинг інноваційних продуктів, технологічний маркетинг, маркетинг устаткування, проведення техніко-економічного обґрунтування, розробка, впровадження та супроводу бізнес-планів. Сприяння пошуку й оптимізації шляхів фінансування проекту, підготовка необхідних документів, дослідження й аналіз ринка збуту, пошук покупців, захист інтересів резидентів у регіоні, здійснення функцій інформаційного центру.

Діяльність науково-технологічного рибогосподарського парку. В організаційно-правовому відношенні науково-технологічний рибогосподарський парк є групою юридичних осіб, що діють відповідно до Договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів, з метою створення організаційних засад забезпечення діяльності учасників технопарку щодо виконання інноваційних проектів з виробничого впровадження наукомістких розробок, інноваційних технологій, розвитку малого підприємництва та для забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції. Організації і підприємства, що входять до складу науково-технологічного рибогосподарського парку, зберігають за собою усі права юридичних осіб і діють у відповідності зі своїми Статутами, Договором про спільну діяльність щодо створення та функціонування науково-технологічного парку і виконання інвестиційних та інноваційних проектів та дотримання чинного законодавства України. Склад учасників в процесі діяльності і розвитку науково-технологічного

рибогосподарського парку може змінюватись. З заявою про вступ до учасників науково-технологічного рибогосподарського парку може звернутись будь-яка організація і її прохання буде розглянуто. Рішення про зміну складу науково-технологічного рибогосподарського парку приймає Науково-технічна рада парку. Іноземні юридичні особи, міжнародні організації можуть бути учасниками науково-технологічного рибогосподарського парку нарівні з юридичними особами України. Ініціаторами створення та учасниками науково-технологічного рибогосподарського парку можуть виступити провідні наукові установи та підприємства України. Науково-технологічний рибогосподарський парк буде займатися впровадженням науково-технічних розробок у виробництво рибної продукції та виведенням їх на ринок через середні та малі підприємства. Також науково-технологічний рибогосподарський парк надає послуги, пов'язані із забезпеченням правового, маркетингового, комерційного та експертного супроводу інноваційного та інвестиційного процесу, координації діяльності наукових, виробничих і фінансових інституцій у сфері розробки та впровадження інвестиційних та інноваційних проектів, створює інвестиційно-привабливі території для залучення іноземних інвестицій. Одним із основних шляхів створення ефективного економічного середовища в Україні є формування мережі малих та середніх підприємницьких структур в різних галузях народного господарства країни, які можуть швидко та дієво реагувати на зміну кон'юнктури ринку, в т. ч. ринку нових технологій, а також на умови та потреби різних регіонів. Таким чином, основу інноваційної моделі розвитку суспільства формують інтегровані інноваційні структури, які покликані комерціалізувати результати науково-технічної діяльності у нові види промислової продукції, засоби і предмети праці, технології та способи організації рибогосподарського виробництва. Саме такою структурою, яка орієнтована на потреби та можливості України в сфері рибного господарства мають стати науково-технологічні рибогосподарські парки.

Список літератури до розділу 6

1. Міфи і реалії українських технопарків. О. Шишкін : Електронний ресурс: Режим доступу http://www.technopark-isc.com/index_ru.php?page=press&id=2
2. Наукові парки інноваційного підприємництва. Технопарк / І.Г. Грабар, М.І. Лещенко, А.С. Малиновський, Є.І. Ходаківський: Житомир. – 2009.
3. Технопарки / Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України: Режим доступу <http://www.dknii.gov.ua/index.php/2010-09-09-12-22-00/2010-09-09-12-24-35>.
4. Хамчук В.П. Технологічні парки як ефективний механізм інноваційного розвитку економіки [на прикладі США] / В.П. Хамчук // Агроінком. – 2009. – № 9/12. – С. 23–26.
5. Андрощук Г. Британський досвід створення та управління технопарками / Г. Андрощук// Інтелектуальна власність. – 2012. – 39. – С. 46–54.
6. История и зарубежный опыт создания и деятельности технопарков и бизнес инкубаторов (инновационных центров) / В.С. Лазарев, Т.А. Демещик – 2010.
7. Галиця О.І. Механізм функціонування технопарків та бізнес-інкубаторів / О.І. Галиця // Економіка промисловості. – 2005. – № 4. – С. 22–31.
8. Седлер С. Технопарки как элемент инновационной системы китайской народной республики. – Режим доступа: <http://www.samplechina.ru/articles-view/37.htm>.
9. Инновационный взгляд из Китая. – Режим доступа: <http://www.review.uz/ru/article/188>.
10. Інформаційне агентство Сінхуа – Режим доступу: <http://russian.news.cn/static/calendar/cnscience.htm>.
11. Міжнародний дослідницький інститут сільськогосподарських культур у напівпосушливій тропічній зоні (ICRISAT). – Режим доступу: <http://www.agri-sciencepark.icrisat.org/aboutus.html>.
12. Науковий центр Агрополіс Інтернешнл – Режим доступу: <http://www.agropolis.org/index.php>.
13. Агронатура науковий парк – Режим доступу: <http://webapp.ciat.cgiar.org>.
14. «Про інноваційну діяльність»: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV.
15. «Про наукові парки»: Закон України від 25.06.2009 № 1563.

16. «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»: Закон України від 16.07.1999 № 991-XIV // Офіційний вісник України від 27.08.1999. – № 32. – С. 57.
17. Про науку і державну науково-технічну політику: Федеральний закон від 23.08.1996 № 127-ФЗ // Збори законодавства Російської Федерації. – 1996. – № 35.
18. Про технопарки у Воронежській області: Закон Воронежської області від 05.06.2006 № 43-ОЗ // Комуна від 08.06.2006. – № 84–85.
19. Про державну інноваційну політику та інноваційну діяльність в Республіці Білорусь, № 425-3 від 10.07.2012.
20. Державна програма інноваційного розвитку Республіки Білорусь на 2011-2015 рр., Постанова Ради Міністрів Республіки Білорусь від 26.05.2011 № 669.
21. «Про інвестиційну діяльність»: Закон України від 18.09.1991 № 1560.
22. Про розроблення прогностичних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2003 № 621 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 18. – С. 64.
23. Про стандартизацію: Закон України від 17.05.2001 № 2408-III // Голос України. – 2001. – № 108.
24. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон України від 17.10.1990 № 400 // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – № 45. – С. 602.
25. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Сучасний стан та перспективи розвитку сільського господарства і харчової промисловості України»: Постанова Верховної Ради України від 06.04.2009 № 1240-VI // Голос України. – 2009. – № 68.
26. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 08.07.2011 № 3677-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 59. – С. 120.
27. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 06.02.2003 № 486-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 15. – С. 107.

РОЗДІЛ 7

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО У РИБНОМУ ГОСПОДАРСТВІ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

7.1 Функціонування механізму державно-приватного партнерства у рибному господарстві

Для подальшого соціально-економічного розвитку України, яка знаходиться у процесі глобальних трансформаційних процесів, важливо вивчати досвід різних країн, враховувати загальносвітові та економічні тенденції, можливість застосування різноманітних механізмів, інструментів і технологій для досягнення цілей державної аграрної політики. Одним із механізмів, сформованих у розвинених країнах світу, є взаємодія між органами державної влади та бізнесом у формі державно-приватного партнерства (далі за текстом – ДПП). ДПП є ключовим механізмом реалізації політики модернізації економіки України і розглядається як необхідна умова розвитку ефективної ринкової економіки. Тому виокремлення шляхів розвитку ДПП у рибному господарстві України є актуальним і практично необхідним питанням. Аналіз досліджень з даної проблеми свідчить, що ДПП – це комплекс відносин, які є стабільними і тривалими, що виникають між державою в особі її центральних та регіональних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з однієї сторони, та представників бізнесу, інститутів громадянського суспільства, місцевих спільнот. Піднімаються питання перерозподілу повноважень для створення інфраструктури загального користування, виконання робіт, надання послуг, які традиційно вважали монополією держави, врегулювання між сторонами у зв'язку з цим різних питань. Зокрема це розподіл відповідальності, ризиків, зобов'язань з фінансового забезпечення, проектування, будівництва, утримання, експлуатації, права власності, участь в управлінні та

розподілі прибутку, що базується на принципах рівності, відкритості, змагальності, підвищенні ефективності та мінімізації ризиків і витрат.

До основних рис ДПП відносять наступні: партнерство включає двох або більше учасників, принаймні один з яких є державним, а інший – з сектору приватного бізнесу, які працюють у напрямі досягнення спільних цілей; у ДПП кожен учасник є головним; утворення тривалих та стабільних відносин поміж партнерами; кожен з учасників приносить щось до партнерства; ДПП передбачає розподіл ризиків та відповідальності поміж партнерами за результати діяльності. Зарубіжний досвід застосування ДПП у рибному господарстві свідчить, що основним принципом цього співробітництва є такий: держава визначає, які саме послуги та інфраструктура є для неї необхідними, а приватні інвестори формують відповідні пропозиції, які максимально відповідають вимогам держави. На конкурсі визначається найбільш прийнятний приватний учасник, подальше співробітництво якого з державою визначається на договірних засадах.

Далі розпочинається фаза реалізації проекту ДПП, зміст якої складається з:

- розробки ґрунтового техніко-економічного обґрунтування проекту, в рамках якого приватний інвестор планує свою діяльність, створює об'єкт, а потім частково управляє цим об'єктом відповідно до завдань, визначених державою;

- укладання довгострокової (більше 25 років) угоди між приватним партнером і державою щодо деталей реалізації проекту ДПП. Така угода, як правило, визначає зміст проекту та умови його реалізації, розподіл інвестицій і поточних витрат між державним і приватним партнерами, розподіл завдань, ризиків та відповідальності – відповідно до цілей і результатів переговорів між партнерами. Як правило, вирішення конкретних завдань покладається на того партнера, який може зробити це з найбільшою ефективністю. У цілому розподіл завдань, відповідальності й ризиків залежить від сфери реалізації конкретного проекту: чим вищою є значимість суспільної послуги, тим нижчими є ринкові ризики, пов'язані з її наданням і тим вищими – потреби у її державному

регулюванні (регулюванні способу, форми та вартості надання такої послуги). Світовий досвід реалізації проектів ДПП у сфері рибного господарства свідчить про існування чіткої залежності між розподілом ризиків і функціями держави, а саме: чим більшу частину ризиків приймає на себе приватний інвестор, тим більш обмеженим є право держави втручатися у виконання проекту. Часто за державою залишається лише право контролю. При цьому прямою вигодою держави від реалізації такого проекту є розширення чи підвищення якості суспільних послуг (що є її відповідальністю), збільшення доходів до бюджету, скорочення державних інвестиційних витрат та управлінських функцій держави, а непрямою – підвищення рівня життя населення, прискорення регіонального розвитку, пожвавлення кон'юнктури, покращення інвестиційного клімату.

До переваг ДПП відносять:

1. Вартість за гроші. Дана перевага полягає в реалізації проектів ідентичної якості, але за менші гроші, та вищої якості, за ті ж самі кошти. Існують такі визначальні чинники даної переваги:

– передача ризиків. Розглядається як визначальна якість угод ДПП. За загальним правилом, ризик передається тій стороні, яка найкраще з ним справляється, витрачаючи при цьому найменше коштів. Узагальнення досвіду розвинутих країн щодо реалізації ДПП у рибному господарстві дозволяє зазначити, що найбільш оптимальним є наступний розподіл ризиків між партнерами у рамках здійснення ДПП. Публічний партнер управляє ризиками: регуляторними, політичними, екологічними, пов'язаними з тендерним процесом, пов'язаними з економічним розвитком. Публічний партнер і приватний партнер спільно управляють ризиками: форс-мажор, пошкодження, прибутки/збитки, попит, технологічне відставання. Приватний партнер несе ризики: розроблення проекту та планування діяльності, будівництво, експлуатація, інфляція, відсоткові ставки, обмінні курси, оподаткування;

– фокусування на результатах. На відміну від державних закупівель, де замовник вказує виконавцю вхідні дані щодо реалізації проекту – яку слід

застосовувати технологію, устаткування, сировину та матеріали, – в проектах ДПП вказується, який повинен бути досягнутий результат, що повинен задовольнити кінцевого споживача. Це, в свою чергу, дає змогу приватному бізнесу творчо підійти до вирішення поставленого завдання з урахуванням можливостей оптимізації витрат та сприяє запровадженню інновацій у рибному господарстві;

- довготривалий характер відносин. Тривалий період реалізації контрактів ДПП надає постачальнику послуг більше часу для відшкодування раніше понесених витрат, а це сприяє зниженню ціни для кінцевого споживача;

- управлінські навички приватного сектору. Вони дозволяють більш ефективно реалізовувати проект;

- конкуренція. ДПП дозволяє ввести конкурентні відносини в процес відбору приватних партнерів. Результатом впровадження конкурентних відносин є: нижчі ціни, більше інновацій, зростання інвестицій та покращення послуг. Однак тут важливо усвідомити певний баланс між забезпеченням конкуренції та тривалістю і витратами на переговори.

2. Інновації приватного сектору. У ДПП для приватного сектору мотивом до запровадження інновацій виступає підвищення ефективності діяльності, що призведе до зростання прибутковості діяльності. На відміну від нього підхід державного сектору дуже часто полягає тільки в задоволенні потреб і не ставить за мету отримання прибутку. Саме тому деякі суб'єкти рибного господарства є збитковими, що позбавляє їх стимулу покращувати свою ефективність. Для держави запровадження інновацій веде до підвищення екологічних стандартів, зниження цін на послуги для кінцевого споживача та якості життя в цілому.

3. Залучення компетенцій приватного сектору. При здійсненні проектів ДПП, окрім замовника з боку держави та виконавця з боку приватного сектора, оскільки йде мова про капіталомісткі проекти, передбачається залучення постачальників капіталу: приватних інвесторів та кредитних інституцій. Їх участь у процесі реалізації угод ДПП має позитивний ефект. Тобто здійснюється глибинний

аналіз технічної та фінансової сторін проектів. Окрім того, останні є предметом ретельного постійного контролю, що пов'язано з потребою приватного сектору гарантувати їхню прибутковість. Дана обставина, в свою чергу підвищує кваліфікацію працівників державного сектору.

4. Підвищення ефективності витрат. ДПП веде до підвищення ефективності витрат як результату дії чинників конкуренції, перенесення ризиків до приватного партнера, об'єднання різних етапів проекту, зокрема, проектування і будівництва, управління витратами протягом життєвого циклу, запровадження інновацій. Зокрема, суттєву економію витрат може дати в довготерміновій перспективі поєднання капітальних інвестицій в об'єкти інфраструктури та її експлуатація з метою надання послуг. Іншим підходом може бути відхід від загальноприйнятих стандартів, що передбачає запровадження інновацій в рибному господарстві.

5. Забезпечення прибутковості та податкових надходжень. Виходячи з того, що основною метою діяльності приватного бізнесу є отримання прибутку, за умов ДПП відбувається не тільки підвищення ефективності діяльності таких рибницьких господарств, а вони починають платити податки до бюджету.

6. Виявлення потенційних партнерів. Запровадження в практику ДПП допомагає державі виявити потенційних партнерів з приватного бізнесу в питаннях фінансування та будівництва нових об'єктів в рибному господарстві, оновлення та розширення існуючих. Приватні компанії мають прямий фінансовий стимул до пошуку нових об'єктів інвестицій, які б у іншому випадку очікували часу, коли держава була б спроможна здійснити необхідні вкладення.

7. Економія бюджетних коштів. Використання механізму ДПП дає змогу значно скоротити потребу в бюджетних коштах або використати їх, принаймні в короткостроковій перспективі, на покриття інших статей державного бюджету.

8. Доступ на ринки капіталу. Використання механізму ДПП дає змогу використати доступ приватних фірм на ринки капіталів, що є актуальним, коли слід доповнити чи навіть знайти заміну важкодоступним та обмеженим

державним ресурсам. Мова може йти не тільки про банківські кредити, а й використання таких інструментів як випуск акцій та облігацій.

9. Покращення реагування на вимоги ринку. Забезпечується, насамперед, шляхом конкурсного відбору учасників ДПП зі сторони приватного бізнесу, що дає змогу внести відносини конкуренції в сферу рибного господарства, яка є специфічною за своєю природою.

10. Покращення процесу калькулювання. Дана перевага пов'язана з дією стимулу щодо оптимізації витрат та підвищення ефективності діяльності. Тут намагаються врахувати практично всі витрати, пов'язані з функціонуванням підприємства, оскільки це є визначальним фактором щодо відшкодування раніше понесених витрат та забезпечення його прибутковості. Дослідження зарубіжного досвіду реалізації ДПП у рибному господарстві висвітлює класифікацію форм такого партнерства. Залежно від задач у межах ДПП розрізняють організаційні моделі, фінансування та моделі кооперації. Організаційні моделі не передбачають змін у відносинах власності – співробітництво державного і приватного партнерів відбувається шляхом залучення третіх організацій, переуступки окремих функцій і контрактних зобов'язань, передачі об'єктів в управління. Прикладом цієї моделі є концесія.

Моделі фінансування – оренда, лізинг, комерційне наймання, інтегроване проектне фінансування. Найбільш поширеною формою моделей фінансування є саме моделі проектного фінансування, для яких є характерним: наявність проекту, призначення, структура і реалізація якого мають унікальний характер; створення фінансово забезпеченої самостійної компанії для реалізації проекту; виплата процентів і погашення основної частини боргу за рахунок грошових потоків, що генеруються у рамках проекту; аналіз чутливості проекту до суттєвих чинників і ризиків; складання угоди з чітким визначенням зобов'язань і відповідальності та розподілу ризиків між учасниками проекту.

Моделі кооперації – будь-які форми і методи об'єднання зусиль декількох партнерів, які відповідають за окремі стадії загального процесу створення нової споживчої вартості як публічного блага. Часто така кооперація потребує організації складних структур (наприклад, холдингового типу) зі створення об'єкту/об'єктів у рамках проекту та їх експлуатації. Такі моделі застосовуються переважно у сфері виробничої інфраструктури. Останні десятиріччя збагатили практику ДПП у сфері рибного господарства різноманіттям форм і механізмів співробітництва держави і бізнесу, які диференціюються залежно від інвестиційних зобов'язань сторін, розподілу повноважень та ризиків, передачі прав власності чи управління від держави до приватного партнера після реалізації проекту ДПП.

В Україні протягом тривалого часу формуються правові засади для розвитку ДПП. Нині законодавчу базу розвитку ДПП становлять: Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України про Державний бюджет України на відповідний рік та інші законодавчі акти України, серед яких:

- Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI (із змінами, внесеними згідно із Законами від 21.06.2012 № 5007-VI, від 02.10.2012 № 5406-VI та від 16.10.2012 № 5463-VI), який визначає правові, економічні та організаційні засади взаємодії держави та приватних партнерів, регулює відносини, пов'язані з підготовкою, виконанням і припиненням договорів, які підписуються в рамках ДПП, а також установлює гарантії дотримання прав і законних інтересів сторін цих договорів;

- Закон України «Про управління об'єктами державної власності» від 21.09.2006 № 185-V (діє в редакції від 02.12.2012 із змінами, внесеними згідно із Законами від 04.07.2013 № 406-VII, від 27.03.2014 № 1170-VII, від 05.06.2014 № 1323-VII, від 09.04.2015 № 319-VIII, від 10.11.2015 № 766-VIII, від 26.11.2015 № 848-VIII, від 24.12.2015 № 910-VIII), визначає правові основи управління об'єктами державної власності;

- Закон України «Про оренду державного та комунального майна» від 10.04.1992 № 2269-XII (діє в редакції від 07.11.2012 р.), регулює відносини, пов'язані з передачею в оренду державного та комунального майна;
- Закон України «Про фінансовий лізинг» від 16.12.1997 № 723/97-ВР, визначає загальні правові та економічні засади фінансового лізингу;
- Закон України «Про оренду землі» від 06.10.1998 № 161-XIV (діє в редакції від 05.09.2012 р.), регулює відносини, пов'язані з орендою земельних ділянок, що перебувають у власності громадян, юридичних осіб, комунальній або державній;
- Закон України «Про концесії» від 16.07.1999 № 997-XIV (діє від 06.05.2012), визначає поняття та правові засади регулювання відносин концесії державного та комунального майна з метою підвищення ефективності його використання і забезпечення потреб громадян України у товарах (роботах, послугах);
- Закон України «Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг» від 14.12.1999 № 1286-XIV (із змінами, внесеними згідно із Законами від 13.03.2014 № 877-VII (877-18), від 10.11.2015 № 766-VIII (766-19), яким передбачено визначає особливості будівництва та/або експлуатації автомобільних доріг загального користування на умовах концесії.
- Закон України «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності» від 21.10.2010 № 2624-VI (із змінами, внесеними згідно із Законом від 10.10.2013 № 640-VII (640-18), яким передбачено спрощений порядок передачі в оренду чи концесію зазначених об'єктів, встановлення умов захисту капіталовкладень приватного інвестора.
- Закон України «Про особливості оренди чи концесії об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності» від 08.07.2011 № 3687-VI, визначає особливості передачі в оренду чи концесію окремих об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності, особливості оренди та концесії таких об'єктів.

Окрім законів, окремі питання розвитку ДПП регулюються постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, положеннями та наказами центральних органів виконавчої влади, рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Для забезпечення реалізації Закону України «Про концесії» Кабінетом Міністрів України затверджено: Положення про реєстр концесійних договорів, постановою Кабінету Міністрів України від 18.01.2000 № 72; Методику розрахунку концесійних платежів, постановою Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 № 639; Положення про проведення концесійного конкурсу та укладення концесійних договорів на об'єкти права державної і комунальної власності, які надаються у концесію, постановою Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 № 642; Типовий концесійний договір, постановою Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 № 643; Порядок визначення об'єктів концесії, концесіонерам яких можуть надаватись пільги щодо концесійних платежів, дотації, компенсації, та умов їх надання, постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2000 № 1114. Відповідно до статті 6 Закону України «Про концесії» постановою Кабінету Міністрів України від 11.12.1999 № 2293 затверджено Перелік об'єктів права державної власності, які можуть надаватись в концесію. До цього переліку неодноразово вносилися зміни. Останні зміни, внесені постановою Кабінету Міністрів України від 15.10.2012 № 1055, стосуються майна підприємств, які є цілісними майновими комплексами або системою цілісних майнових комплексів, що забезпечують комплексне надання послуг у сфері експлуатації морських портів та їх інфраструктури.

Таким чином, в кожному з 18 морських портів України можуть бути реалізовані по декілька концесійних проектів. Необхідність активного залучення приватних інвестицій у рибне господарство, як головного джерела відновлення портової інфраструктури, зумовлена передусім критичним рівнем її зносу (амортизації) 60–90 %.

За даними фахівців Мінінфраструктури, портова галузь України потребує залучення близько 25 млрд грн інвестицій. За оцінками експертів та провідних фахівців ДПП є найбільш перспективною моделлю розвитку портової галузі в Україні. Більшість світових морських держав вже давно працюють з інвесторами саме у такий спосіб, зокрема Росія, Грузія, Латвія, Бельгія, Голландія, Бразилія, Сполучені Штати, Південна Корея тощо.

Переваги концесії як механізму інвестування в портову галузь і зумовили вибір та впровадження саме цієї моделі розвитку галузі провідними морськими країнами: прозорість залучення коштів, ефективність управління, правовий захист інвестицій, цільовий розвиток об'єктів портової інфраструктури, а також гарантії виконання зобов'язань всіма учасниками концесійних договорів.

Концесіонер отримує гарантії та можливість прогнозованої довгострокової роботи в порту, при цьому повною мірою захищені і державні інтереси: за такої форми ДПП портова інфраструктура у вигляді приватних інвестицій отримує необхідний обсяг фінансування на свій розвиток, а держава зберігає за собою право власності на об'єкти концесії. Відповідно до прийнятого Закону України «Про морські порти України» 08.05.2013 № 291 (стаття 23), портова акваторія, засоби навігаційного обладнання та інші об'єкти навігаційно-гідрографічного забезпечення морських шляхів, системи управління рухом суден, інші стратегічні об'єкти портової інфраструктури не підлягатимуть передачі у концесію.

7.2 Моделі державно-приватного партнерства

Використовуючи наведені вище критерії, можна визначити такі базові моделі ДПП, в залежності від способу фінансування ДПП, переходу права власності на створений об'єкт, а також участі державного та приватних партнерів на кожному етапі циклу проекту. При цьому слід зазначити, що можлива велика кількість комбінацій їх окремих елементів (рис. 7.1).

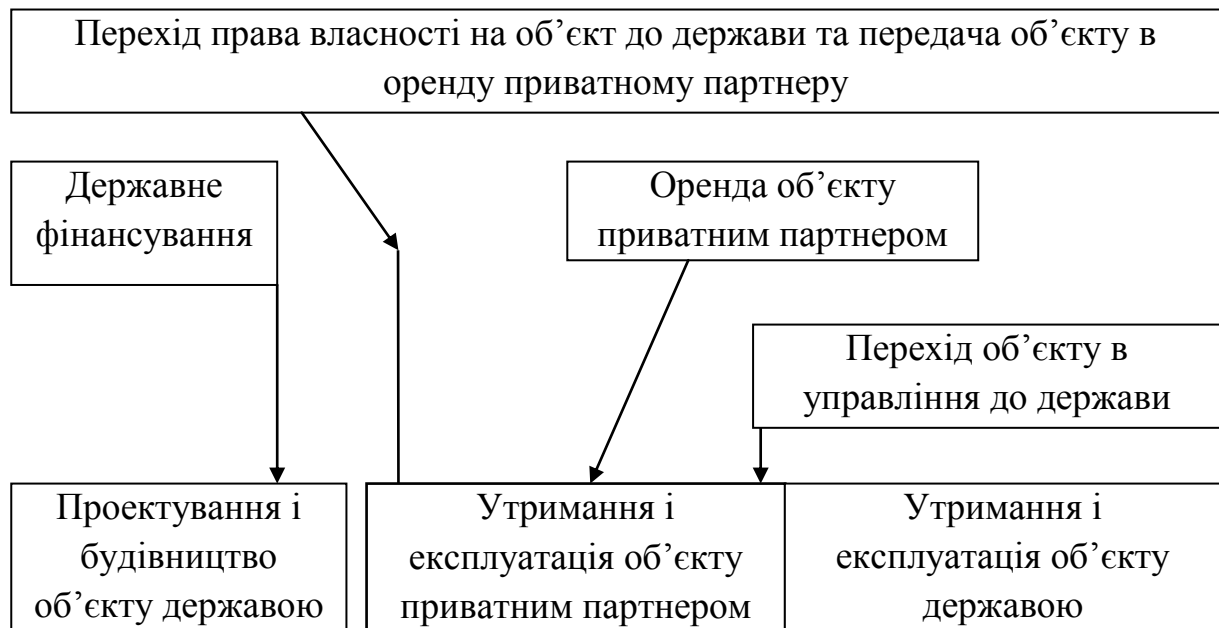

Рис. 7.1 Модель «Створення і експлуатація».

Короткий опис моделі ДПП: держава (муніципалітет) укладають угоду з приватною компанією на експлуатацію і утримання об'єкту державної (муніципальної) форми власності (рис. 7.2).

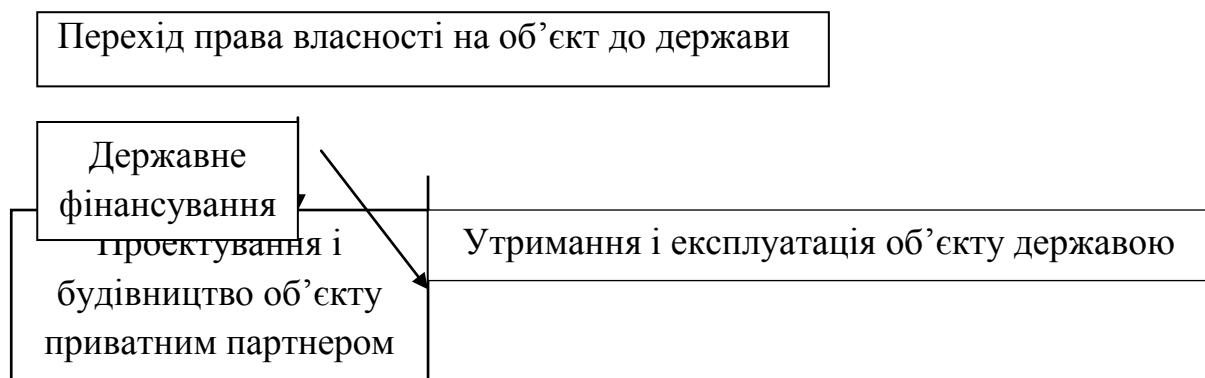

Рис. 7.2 Модель «Проектування та будівництво».

Короткий опис моделі ДПП: Держава укладає угоду з приватним партнером на проектування та будівництво об'єкту, який відповідає заданим стандартам. Після будівництва об'єкт стає власністю держави, яка й експлуатує його. Як і у попередній моделі, держава може передати функції замовлення будівництва, а також функції управління об'єкту муніципалітету, фінансуючи роботи з державного бюджету (рис. 7.3).

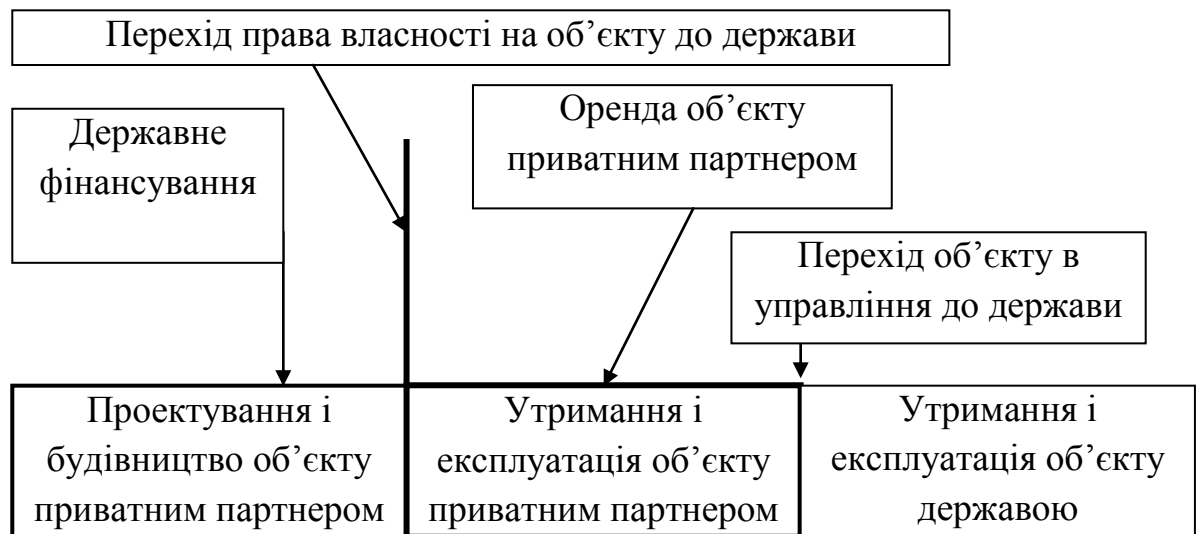

Рис. 7.3 Модель «Проектування, будівництво й експлуатація».

Короткий опис моделі ДПП: приватний партнер проектує, будує об'єкт, а також експлуатує. Угода укладається на визначений термін (наприклад, необхідний для налагодження роботи об'єкту) (рис. 7.4).

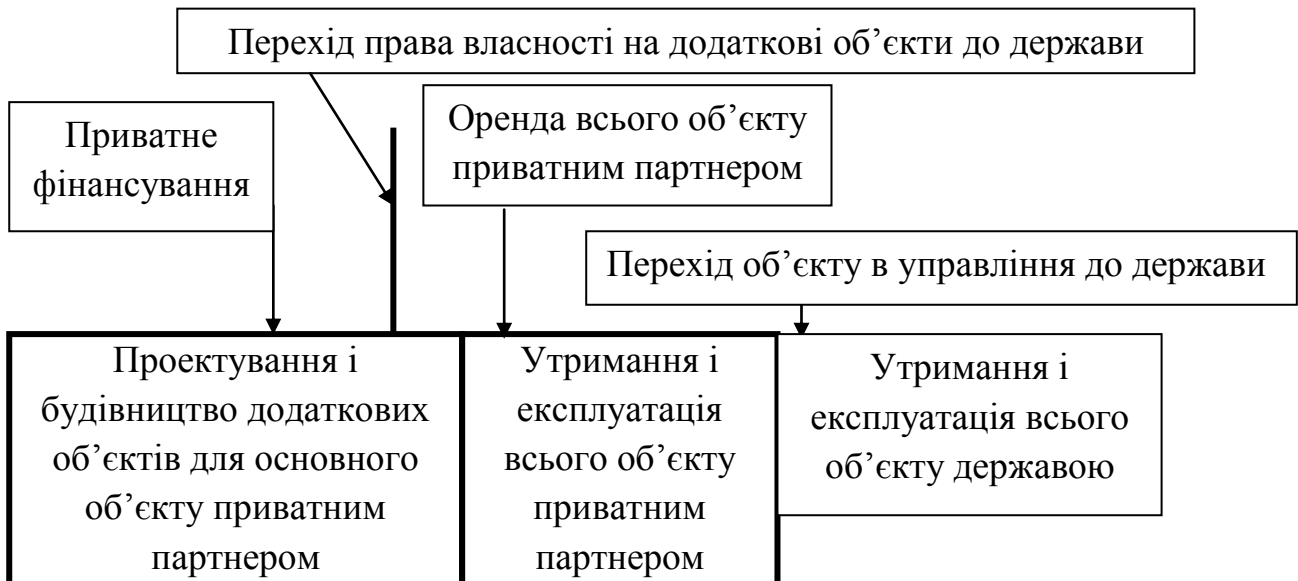

Рис. 7.4 Модель «Проектування, будівництво й експлуатація додаткових об'єктів».

Короткий опис моделі ДПП: приватний партнер фінансує, проектує і будує необхідні додаткові до об'єкту державної власності об'єкти, а також експлуатує весь об'єкт. Угода укладається на визначений термін або діє до цього часу,

поки приватний партнер не покриє власні видатки та не отримає запланований прибуток (рис. 7.5).

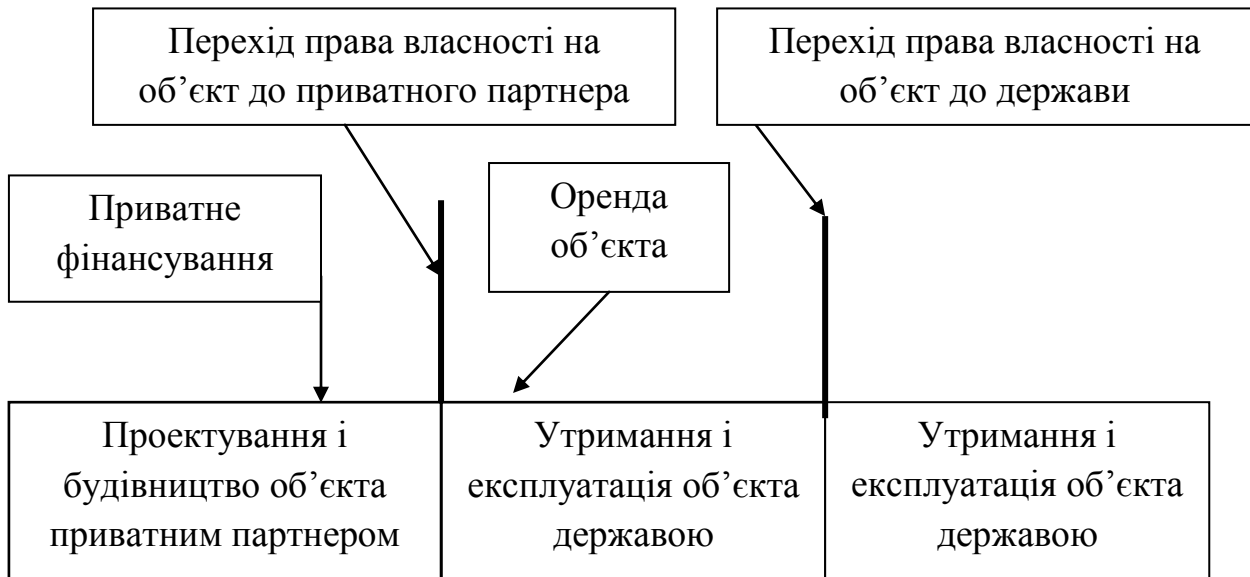

Рис. 7.5 Модель «Оренда і купівля».

Короткий опис моделі ДПП: Держава укладає угоду з приватним партнером на фінансування і будівництво об'єкта. Приватний партнер дає об'єкт в оренду на певний період державі, яка виплачує орендну плату приватному партнеру поки не покриваються його видатки та не отримає він заплановані доходи. Після цього об'єкт переходить у власність держави. Модель використовується, коли держава не може фінансувати будівництво об'єкта (рис. 7.6).

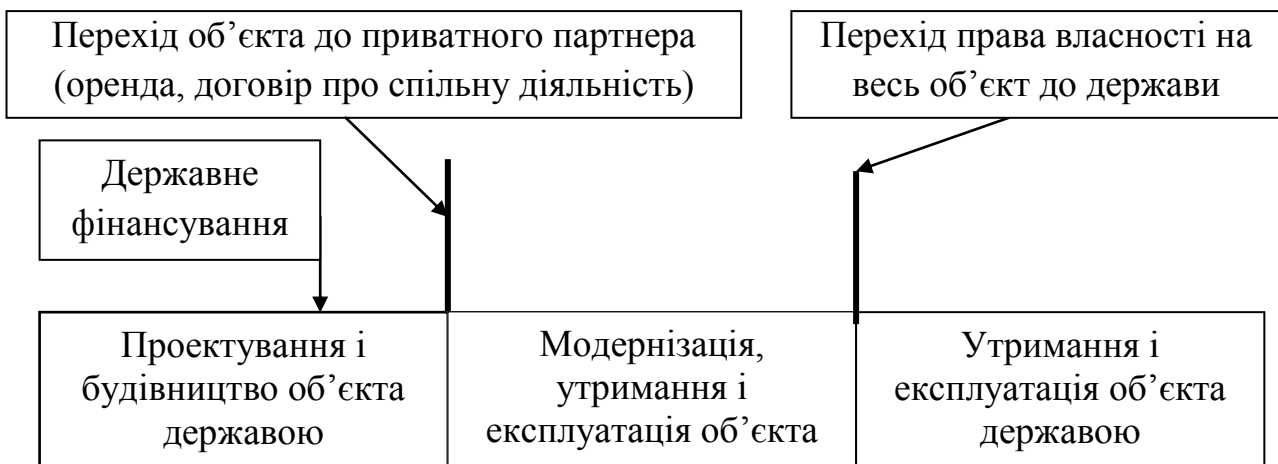

Рис. 7.6 Модель «Передача об'єкта приватному партнеру».

Короткий опис моделі ДПП: Об'єкт переходить в управління до приватної компанії, яка модернізує його (створює нові об'єкти, поліпшує старі, замінює обладнання), поліпшує якість послуг. Угода укладається на визначений час або діє до того часу, поки приватний партнер не покrije власні видатки та не отримає запланований прибуток (рис. 7.7).

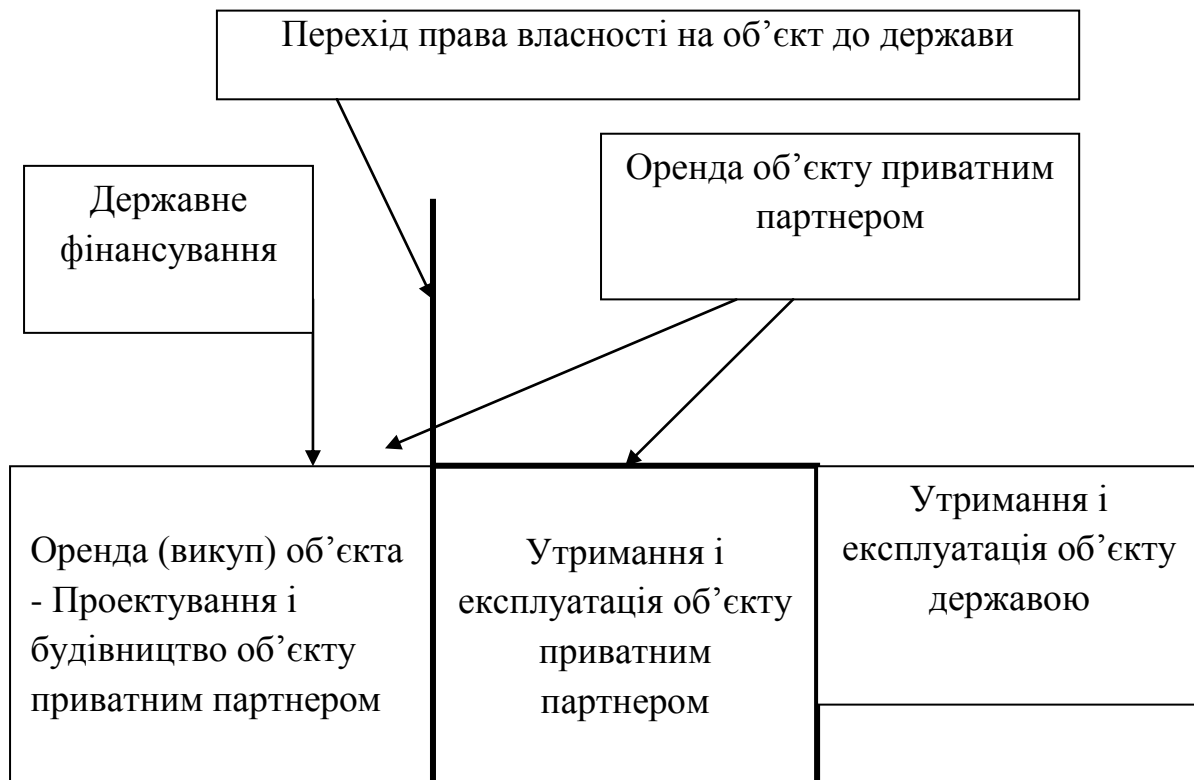

Рис. 7.7 Модель «Оренда, проектування, будівництво, експлуатація».

Короткий опис моделі ДПП: приватний партнер орендує у державу об'єкт (або викупує його). За бюджетні кошти модернізує його, створює об'єкт. Передає об'єкт державі у власність, при цьому експлуатує об'єкт, покриваючи свої видатки за рахунок експлуатації (оренди) об'єкту.

Угода ДПП укладається на визначений час або діє до цього часу, поки приватний партнер не покrije власні видатки та не отримає запланований прибуток (рис. 7.8).

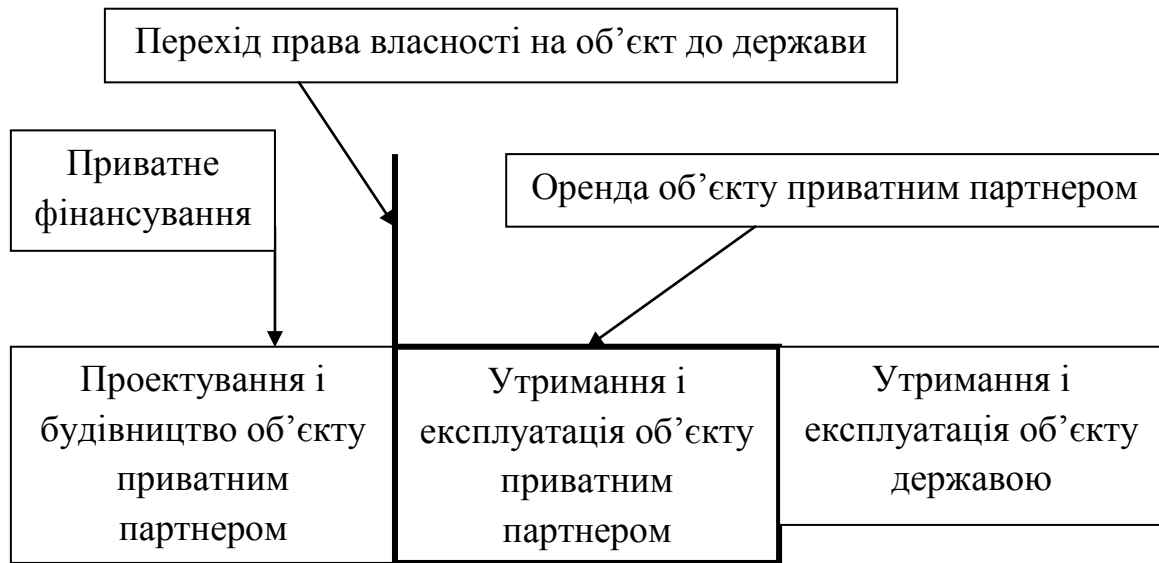

Рис. 7.8 Модель «Будівництво, передача у власність держави і експлуатація».

Короткий опис моделі ДПП: держава укладає угоду з приватною компанією на фінансування і будівництво об'єкту, який після завершення будівництва переходить у власність держави, після чого орендується приватним партнером. Угода ДПП укладається на визначений час або діє до того часу, поки приватний партнер не покриє власні видатки та не отримає запланований прибуток (рис. 7.9).

Рис. 7.9 Модель «Проектування, будівництво, експлуатація».

Короткий опис моделі ДПП: держава замовляє фінансування та будівництво об'єкту приватній компанії. Об'єкт знаходиться у власності приватного партнера певний період або до того часу, поки він не покриє власні видатки та не отримає запланований прибуток. Після цього переходить у власність держави.

Примітка 1. Державний партнер, укладаючи угоду про ДПП, може прямо не фінансувати роботи зі створення об'єкту, а надавати визначені угодою преференції, субсидії, дотації, пільги в рамках законодавства.

Примітка 2. У кожному конкретному випадку при укладанні угоди ДПП про створення об'єкту потребує конкретної роботи з державним та приватним партнером для побудови моделі, виходячи з цілей, які ставлять перед собою партнери, їх бачення ДПП, з можливостей партнерів, насамперед, наявних ресурсів, зі спроможності партнерів залучати нові ресурси, з досвіду та вміння партнерів, з рівня відповідальності та довіри партнерів.

7.3 Нормативні документи щодо методик і процедур, пов'язаних з реалізацією механізму державно-приватного партнерства

Щодо методик і процедур, пов'язаних з реалізацією механізму ДПП та на виконання положень Закону України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI (із змінами, внесеними згідно із Законами від 21.06.2012 № 5007-VI, від 02.10.2012 № 5406-VI та від 16.10.2012 № 5463-VI) прийнято низку нормативно-правових актів (табл. 7.1).

7.1 Основні нормативні документи для реалізації механізму ДПП

Документ	Питання, що врегульовуються документом
1. Порядок надання приватним партнером	Порядок визначає процедуру надання приватним партнером державному партнеру інформації про

Продовження табл. 7.1

Документ	Питання, що врегульовуються документом
державному партнеру інформації про виконання договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 09.02.2011 № 81	виконання договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства. Державний партнер готує звіт про виконання договору, що подається до уповноваженого органу виконавчої влади з питань державно-приватного партнерства, який проводить моніторинг, узагальнює та оприлюднює результати здійснення державно-приватного партнерства. Затверджена форма звіту, перелік показників
2. Методика виявлення ризиків, пов'язаних з державно-приватним партнерством, їх оцінки та визначення форми управління ними, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 № 232	Методикою визначено види можливих ризиків, пов'язаних з державно-приватним партнерством, методи їх оцінки та форми управління ними. Методика застосовується під час проведення аналізу ефективності державно-приватного партнерства, прийняття рішень про його здійснення, розподіл ризиків між державним і приватним партнерами, укладення договору між ними
3. Порядок надання державної підтримки здійсненню державно-приватного партнерства, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17.03.2011 № 279	Порядок визначає процедуру надання державної підтримки здійсненню державно-приватного партнерства щодо об'єктів державної власності, форми надання державної підтримки

Продовження табл. 7.1

Документ	Питання, що врегульовуються документом
4. Порядок проведення конкурсу з визначення приватного партнера для здійснення ДПП щодо об'єктів державної, комунальної власності та об'єктів, які належать Автономній Республіці Крим, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11.04.2011 № 384	Порядок визначає механізм підготовки та проведення конкурсу з визначення приватного партнера для здійснення державно-приватного партнерства, визначення переможця конкурсу та укладення відповідних договорів
5. Порядок проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11.04.2011 № 384	Порядок визначає механізм проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства
6. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження форми подання пропозиції щодо здійснення державно-приватного партнерства» від 16.08.2011 № 40	Затверджено Форму подання пропозиції щодо здійснення державно-приватного партнерства (Додаток К)
7. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Деякі питання проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства» від 27.02.2012 № 255	Наказом затверджено: форму техніко-економічного обґрунтування здійснення ДПП; методику проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства, яка визначає основні параметри та показники перевірки ефективності здійснення державно-приватного партнерства

7.4 Процедура реалізації механізму державно-приватного партнерства у рибному господарстві

Відповідно до чинного законодавства в Україні встановлена така процедура реалізації механізму ДПП (табл. 7.2).

7.2 Процедура реалізації механізму ДПП

№	Заходи
1	2
1.	Визначення об'єкту (проекту), який може зацікавить потенційного приватного партнера або інвестора. Вибір об'єкту (проекту) здійснюється з урахуванням державних програм, програм розвитку регіонів, стратегії розвитку галузі, інших документів.
2.	Підготовка техніко-економічного обґрунтування (бізнес-плану) проекту.
3.	Підготовка пропозиції про здійснення ДПП щодо об'єктів державної власності згідно затвердженої Форми та подання її до органу, уповноваженого Кабінетом Міністрів України. Пропозиції готуються відповідними органами виконавчої влади або особами, які відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» можуть бути приватними партнерами (<i>стаття 10 Закону України «Про державно-приватне партнерство»</i>). <i>Форма подання пропозиції щодо здійснення державно-приватного партнерства, затверджена наказом Мінекономрозвитку України від 16.08.2011 № 40.</i>
4.	<p>Прийняття рішення про здійснення ДПП. Рішення приймається Кабінетом Міністрів України чи уповноваженим ним органом протягом двох календарних місяців з дня подання пропозицій про здійснення ДПП у передбаченому Законом України «Про державно-приватне партнерство» порядку (<i>Стаття 13 Закону України «Про державно-приватне партнерство»</i>).</p> <p>Центральний орган виконавчої влади, уповноважений Кабінетом Міністрів України (далі – орган управління) проводить аналіз ефективності на підставі пропозиції приватного партнера (<i>Пункт 3 Порядку проведення аналізу ефективності здійснення ДПП</i>).</p>

Продовження табл. 7.2

1	2
	<p>Орган управління протягом 25 календарних днів після надходження пропозиції розглядає її, проводить відповідно до затвердженої наказом Мінекономрозвитку України від 27.02.2012 № 255 методики аналіз ефективності, за результатами якого готує висновок про результати проведення аналізу ефективності <i>(Пункт 7 Порядку проведення аналізу ефективності здійснення ДПП)</i>.</p>
	<p>У разі ініціювання здійснення ДПП органом управління такий орган проводить відповідно до затвердженої Мінекономрозвитку України методики аналіз ефективності, за результатами якого готує висновок про результати його проведення <i>(Пункт 8 Порядку проведення аналізу ефективності здійснення ДПП)</i>.</p>
	<p>Орган управління проводить аналіз ефективності щодо конкретного об'єкта ДПП тільки один раз незалежно від кількості пропозицій, що надійшли центральному органу, та власного рішення про ініціювання здійснення такого партнерства <i>(Пункт 9 Порядку проведення аналізу ефективності здійснення ДПП)</i>.</p>
	<p>Орган управління надсилає протягом трьох робочих днів висновок про результати проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства, пропозицію та документи, визначені пунктом 4 цього Порядку: Міністерству – на погодження; Мінфіну – для подання пропозицій стосовно можливих фінансових ризиків та доцільності надання державної підтримки, передбаченої пропозицією щодо здійснення державно-приватного партнерства <i>(Пункт 13 Порядку проведення аналізу ефективності здійснення ДПП)</i></p>
	<p>Мінфін протягом 15 робочих днів проводить аналіз висновку про результати проведення аналізу ефективності, надсилає Мінекономрозвитку України пропозиції щодо можливих фінансових ризиків відповідного ДПП та доцільності надання державної підтримки <i>(пункт 14 Порядку проведення аналізу ефективності здійснення ДПП)</i></p>

Продовження табл. 7.2

1	2
	Мінекономрозвитку України проводить протягом 25 робочих днів з дати надходження висновку про результати проведення аналізу ефективності його перевірку та погоджує зазначений висновок з урахуванням пропозицій Мінфіну (<i>Пункт 15 Порядку проведення аналізу ефективності здійснення ДПП</i>).
	Погоджений Мінекономрозвитку України висновок про результати проведення аналізу ефективності надсилається органом управління особі, яка подала пропозицію. Зазначений висновок є підставою для підготовки рішення органу управління про проведення конкурсу з визначення приватного партнера (<i>Пункт 17 Порядку проведення аналізу ефективності здійснення ДПП</i>).
	Результати проведення аналізу ефективності включаються до умов проведення конкурсу з визначення приватного партнера, а висновок про результати проведення аналізу ефективності – до конкурсної документації (<i>Пункт 18 Порядку проведення аналізу ефективності здійснення ДПП</i>).
5.	Визначення приватного партнера для укладення договору (договорів) у рамках державно-приватного партнерства на конкурсних засадах (<i>Розділ IV Закону України «Про державно-приватне партнерство»</i>). Порядок проведення конкурсу з визначення приватного партнера для здійснення державно-приватного партнерства, встановлюється Кабінетом Міністрів України (<i>Порядок затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11.04.2011 № 384</i>). У разі якщо законами України, що регулюють відносини, які виникають у процесі укладання договорів, передбачених частиною першою статті 5 Закону України «Про державно-приватне партнерство», встановлено інший порядок проведення конкурсу, застосовується порядок проведення конкурсу, встановлений такими законами (<i>Частина друга статті 14 Закону України «Про державно-приватне партнерство»</i>).
	Організація конкурсу, його проведення та визначення переможця здійснюються щодо об'єктів державної власності Кабінетом Міністрів України чи уповноваженим ним органом (<i>Стаття 13 Закону України «Про державно-приватне партнерство», пункт 4 Порядку проведення конкурсу</i>).

Продовження табл. 7.2

1	2
	<p>Прийняття рішення про проведення конкурсу з визначення приватного партнера для здійснення ДПП. Рішення про проведення конкурсу приймається Кабінетом Міністрів України чи уповноваженим ним органом (далі – орган управління) після проведення аналізу ефективності здійснення ДПП та погодження Мінекономрозвитку України висновку про результати проведення зазначеного аналізу (<i>Пункт 5 Порядку проведення конкурсу</i>).</p> <p>Під час прийняття рішення про проведення конкурсу визначаються, зокрема: строк здійснення ДПП, форма його реалізації та основні етапи; державний партнер та об'єкти ДПП; обсяг та форми фінансової участі державного партнера у здійсненні ДПП; основні критерії визначення переможця конкурсу; зміст істотних умов договору (<i>істотні умови договору визначені пунктом 7 Порядку проведення конкурсу</i>), у тому числі визначених за результатами проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства. Ці вимоги застосовуються в разі, якщо інший порядок проведення конкурсу не визначений законодавством, що регулює відносини, які виникають у процесі укладення договорів, передбачених частиною першою статті 5 Закону України «Про державно-приватне партнерство» (<i>Стаття 15 Закону України «Про державно-приватне партнерство», пункт 6 Порядку проведення конкурсу</i>).</p> <p>У разі якщо для здійснення ДПП необхідне користування земельною ділянкою, порядок та умови отримання приватним партнером права на її користування зазначаються в умовах конкурсу з визначення приватного партнера для укладення договору в рамках державно-приватного партнерства (<i>Частина друга статті 8 Закону України «Про державно-приватне партнерство». Пункт 6 Порядку проведення конкурсу</i>).</p>
	<p>Утворення комісії з питань проведення конкурсу (<i>пункт 9 Порядку проведення конкурсу</i>)</p>

Продовження табл. 7.2

1	2
	<p>Комісія з питань проведення конкурсу, зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розробляє конкурсну документацію, у тому числі проект договору із зазначенням його істотних умов, та умовами, які можуть бути змінені під час проведення конкурсу (<i>вимоги до конкурсної документації визначені у пункті 13 Порядку проведення конкурсу</i>), пропозиції щодо критеріїв проведення оцінки конкурсних пропозицій та зважених коефіцієнтів за кожним таким критерієм, проект оголошення про проведення конкурсу та подає їх органів управління на затвердження; – погоджує конкурсну документацію з відповідними органами у випадках, передбачених законом та реєструє заявки на участь у конкурсі, конкурсні пропозиції і забезпечує претендентів на участь у конкурсі (далі – претенденти) необхідною інформацією (документами) про участь у конкурсі та надає відповідні роз'яснення з питань підготовки конкурсної пропозиції; – розглядає заявки та конкурсні пропозиції учасників конкурсу, визначає їх відповідність умовам конкурсу; – проводить оцінку конкурсних пропозицій та визначає переможця конкурсу; – подає органів управління протокол комісії про визначення переможця конкурсу для затвердження його результатів та письмово повідомляє учасників конкурсу про його результати (<i>Пункт 10 Порядку проведення конкурсу</i>).
	<p>Оголошення про проведення конкурсу з визначення приватного партнера</p> <p>Орган управління опубліковує не пізніше ніж за місяць до закінчення строку подання заявок на участь у конкурсі оголошення про його проведення в газеті «Урядовий кур'єр» або «Голос України», а також розміщує на власному веб-сайті органу управління та Мінекономрозвитку України. Орган управління не пізніше ніж через три дні після затвердження конкурсної документації надсилає рекомендованим листом оголошення про проведення конкурсу (<i>вимоги до оголошення визначені у пункті 19 Порядку проведення конкурсу</i>) Мінекономрозвитку України (<i>Пункт 18 Порядку проведення конкурсу</i>).</p>

Продовження табл. 7.2

1	2
	<p>Проведення конкурсу з визначення приватного партнера. Конкурс проводиться такими етапами: подання заявок на участь у конкурсі; попередній відбір претендентів з урахуванням кваліфікаційних та інших вимог, визначених конкурсною документацією (далі – кваліфікаційні вимоги); подання конкурсних пропозицій; розкриття конвертів з конкурсними пропозиціями учасників конкурсу; проведення оцінки конкурсних пропозицій; визначення переможця конкурсу. За обґрунтованим рішенням органу управління конкурс може проводитися без попереднього відбору щодо відповідності кваліфікаційним вимогам (<i>Пункт 8 Порядку проведення конкурсу</i>).</p>
	<p>Складення протоколу за результатами проведення конкурсу</p> <p>За результатами проведення конкурсу комісія складає протокол щодо визначення переможця конкурсу, відхилення всіх конкурсних пропозицій без визначення переможця або оголошення конкурсу таким, що не відбувся, у трьох примірниках і подає їх на затвердження органу управління (<i>Пункт 33 Порядку проведення конкурсу</i>).</p> <p>Орган управління розглядає і затверджує примірники протоколу щодо визначення переможця конкурсу протягом доби після одержання матеріалів, підготовлених комісією за результатами її роботи (<i>Пункт 34 Порядку проведення конкурсу</i>). Протокол засідання комісії щодо визначення переможця конкурсу оприлюднюється на веб-сайті органу управління не пізніше ніж через три дні після затвердження такого протоколу. Орган управління надсилає рекомендованим листом примірник затвердженого протоколу:</p> <ul style="list-style-type: none"> в одnodенний строк – переможцю конкурсу; у триденний строк – Мінекономрозвитку України для розміщення на його веб-сайті. <p>Орган управління надсилає у п'ятиденний строк з дня прийняття рішення про затвердження результатів конкурсу відповідне письмове повідомлення учасникам конкурсу (<i>Пункт 35 Порядку проведення конкурсу</i>).</p>

Продовження табл. 7.2

1	2
	<p>Оприлюднення інформації про результати проведення конкурсу з визначення приватного партнера. Комісія зобов'язана у десятиденний строк після затвердження результатів конкурсу оприлюднити відповідно до закону інформацію про прийняття та/або відхилення конкурсних пропозицій учасників конкурсу з обґрунтуванням причин. Оприлюднення такої інформації здійснюється шляхом опублікування її в газеті «Урядовий кур'єр» або «Голос України», а також шляхом розміщення на веб-сайті органу управління (<i>Пункт 37 Порядку проведення конкурсу</i>). Орган, що проводив конкурс, зобов'язаний у десятиденний строк з дня визначення переможця конкурсу оприлюднити інформацію та вмотивовані роз'яснення щодо підстав визначення переможця та відхилення пропозицій інших учасників конкурсу (<i>Стаття 16 Закону України «Про державно-приватне партнерство»</i>).</p>
6.	<p>Укладення договору в рамках державно-приватного партнерства з переможцем конкурсу. Укладення договору в рамках ДПП здійснюється органом, який прийняв рішення про здійснення ДПП, з переможцем конкурсу на умовах, встановлених конкурсом з визначення приватного партнера (<i>Частина перша статті 17 Закону України «Про державно-приватне партнерство»</i>). Орган управління погоджує протягом 30 робочих днів з Мінекономрозвитку України підготовлений органом управління за результатами проведення конкурсу проект договору про партнерство щодо його відповідності істотним умовам, визначеним у рішенні про проведення конкурсу, та поданій переможцем конкурсу пропозиції. Після погодження зазначеного проекту договору державний партнер укладає з переможцем конкурсу договір про партнерство (<i>Пункт 38 Порядку проведення конкурсу</i>).</p> <p>Орган управління надсилає протягом трьох днів рекомендованим листом з повідомленням про вручення завірену ним копію договору про партнерство Мінекономрозвитку України, яке здійснює його реєстрацію та оприлюднює не пізніше ніж через три робочих дні на власному веб-сайті (<i>Частина третя статті 17 Закону України «Про державно-приватне партнерство», пункт 39 Порядку проведення конкурсу</i>).</p>

Законом України «Про державно-приватне партнерство» визначено, що ДПП це співробітництво між державою Україна, територіальними громадами в особі відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору. Відповідно до закону, проекти ДПП повинні забезпечити вищу ефективність діяльності, ніж у разі її здійснення лише державним партнером, мати довготривалий характер (від 5 до 50 років), передбачати фінансування (або співфінансування) проекту з боку приватного партнера, розподіл відповідальності та ризиків між приватним і державним партнерами у процесі здійснення ДПП. Такий підхід до розуміння ДПП в цілому відповідає загальновизнаним вимогам до цих проектів, зокрема принципам ДПП, сформульованим Європейською Комісією.

Слід зазначити, що Законом України «Про державно-приватне партнерство» передбачається реалізація проектів лише у формі договору, тоді як, наприклад, у ряді європейських країн такого обмеження немає. Переважно створюється спеціальна структура у формі юридичної особи за участю публічного і приватного партнера, у ряді випадків – ще за участю фінансових інститутів. У рамках даного об'єднання і укладаються договори, що дозволяє досягти максимальної структурованості і прозорості операції. У деяких країнах поняття ДПП співвідноситься виключно з концесією, в інших – передбачає будь-яку форму аутсорсингу. Слід також зазначити, що ДПП має спільні риси з іншими формами розподілу функцій та передачі державою окремих функцій на виконання до сторонніх організацій, серед яких: державні закупівлі, аутсорсинг. Відмінною особливістю проектів ДПП є те, що їхня взаємовигідність базується на спільній зацікавленості партнерів у ефективному використанні суспільного ресурсу на всіх стадіях життєвого циклу проекту: проектування, будівництва та експлуатації.

Українське законодавство містить широкий перелік сфер застосування ДПП, зокрема пошук, розвідка родовищ корисних копалин та їх видобування, виробництво, транспортування і постачання тепла та електроенергії, розподіл і постачання природного газу, будівництво та експлуатація об'єктів транспортної інфраструктури, машинобудування, збір, очищення та розподілення води, охорона здоров'я, туризм, оброблення відходів, управління нерухомістю тощо. Водночас, світовий досвід показує, що, як правило, держава визначає обмежену кількість сфер та форм реалізації ДПП, що дозволяє ефективно використати державні ресурси і спрямувати їх на вирішення найбільш гострих проблем. У більшості випадків механізм ДПП використовувався в країнах Європи саме для створення інфраструктурних об'єктів. Наприклад, у Фінляндії таким чином були побудовані центральні автошляхи, у Португалії – реконструйовані аеропорти та регіональні шляхи, у Франції – оновлено мережі водопостачання та побудовані автомагістралі. У країнах із невисоким рівнем соціально-економічного розвитку проекти ДПП реалізуються насамперед у сферах транспортної інфраструктури та комунального господарства на основі договорів концесії.

Створена в Україні законодавча база в цілому забезпечує регламентування та регулювання концесійної діяльності. За оцінками експертів, Закон України «Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг» від 14.12.1999 № 1286-XIV є одним з найкращих в Європі у цій сфері. Разом з тим практичне застосування ДПП не набуло достатнього розвитку в Україні, прикладів успішних інвестиційних проектів на принципах ДПП немає. В Україні створено необхідне правове поле для залучення інвестицій та розвитку економіки України на засадах ДПП. При цьому нормативно-правова база регулювання розвитку ДПП в Україні є багаторівневою, що створює ризики для ефективного використання цього механізму для активізації інвестиційної діяльності в країні. Загалом лише на загальнодержавному рівні налічується кілька десятків нормативних актів, що безпосередньо регулюють питання ДПП.

Надмірна кількість регламентуючих документів може стати вагомим бар'єром поширення ДПП в Україні. Крім того, згідно з прийнятими на виконання положень Закону України «Про державно-приватне партнерство» нормативно-правовими актами, ще на етапі до підписання угоди про ДПП приватному партнерові потрібно пройти складні процедури узгоджень. Водночас, він не отримує від держави необхідних гарантій щодо виконання з її боку зобов'язань. Згідно затвердженого порядку, спочатку необхідно підписати контракт про ДПП та розпочати його реалізацію, а вже потім держава прийме рішення про надання фінансової підтримки, що не відповідає сутності ДПП. Це є одним з чинників який незважаючи на значну зацікавленість з боку потенційних приватних партнерів перешкоджатиме реалізації реальних проектів ДПП в Україні в цілому та у рибному господарстві зокрема.

Відповідно до частини першої статті 5 Закону України «Про державно-приватне партнерство», можуть укладатися договори про концесію, спільну діяльність та інші договори. Водночас, відносини держави та бізнесу в рамках цих договорів унормовуються відповідними спеціальними законами, на які поширюється дія положень Закону України «Про державно-приватне партнерство», у разі якщо щодо них у передбаченому цим Законом порядку прийнято рішення про здійснення ДПП (частина третя статті 5). Отже, означені договірні форми взаємодії держави і приватного сектору не можуть однозначно тлумачитись як форми ДПП і з практичної точки зору, такі договірні відносини можуть реалізовуватись відповідно до положень зазначених законодавчих актів без залучення механізмів ДПП, що процедурно простіше. У частині, що стосується надання державної підтримки ДПП необхідно зазначити наступне. Статтею 18 Закону України «Про державно-приватне партнерство» визначено, що державна підтримка здійснення ДПП може забезпечуватися: шляхом надання державних гарантій та місцевого самоврядування; шляхом фінансування за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів та інших

джерел згідно із загальнодержавними та місцевими програмами; в інших формах, передбачених законом. Норма «в інших формах, передбачених законом» є не зовсім зрозумілою. В Україні існує практика надання державної підтримки окремими законодавчими актами. До таких законів, зокрема, відносяться закони України «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо гарантування зобов'язань держави із стимулювання використання альтернативних джерел енергії» від 03.06.2011 № 3486-VI, «Про державну підтримку сільського господарства України» (діє в редакції від 03.08.2012 року), «Про проведення економічного експерименту щодо державної підтримки суднобудівної промисловості» від 06.09.2012 № 5209-VI. З одного боку, таке формулювання надає свободу щодо форм державної підтримки ДПП, з іншого – це може бути об'єктом зловживань.

Затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17.03.2011 № 279 «Порядок надання державної підтримки здійсненню державно-приватного партнерства» не містить чіткої прозорої процедури прийняття рішення щодо надання такої підтримки. Ключове питання щодо встановлення та затвердження (за погодженням з Мінфіном) критеріїв та умов надання державної підтримки, визначення її форми та обсягу делеговане Мінекономрозвитку (пункт 12 Порядку). Крім того, пунктом 8 Порядку визначено, що надання державної підтримки за рішенням Кабінету Міністрів України або уповноваженого органу здійснюється відповідно до порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті за відповідною програмою. При цьому слід зазначити, що форми та граничні обсяги державної підтримки в розрізі головних розпорядників бюджетних коштів установлюються законом України про Державний бюджет України на відповідний рік та надаються виключно на конкурсних засадах.

Питання надання державних та місцевих гарантій регулюється положеннями Бюджетного кодексу України (стаття 17). Законами України про Державний бюджет на відповідний рік та окремими рішеннями Кабінету

Міністрів України щодо затвердження Порядку та умов надання у відповідному році державних гарантій для забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єктів господарювання, залученими для реалізації інвестиційних, інноваційних, інфраструктурних та інших проектів розвитку, які мають стратегічне значення та реалізація яких сприятиме розвитку національної економіки. Нині, зокрема, такі Порядок та умови затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 № 782. Відповідно до статті 17 Бюджетного кодексу України: державні гарантії для забезпечення повного або часткового виконання боргових зобов'язань встановлюються виключно у межах, визначених законом про Державний бюджет України; місцеві гарантії можуть надаватися лише суб'єктам господарювання комунального сектору з метою розвитку комунальної інфраструктури або впровадження ресурсозберігаючих технологій; гарантії надаються лише на умовах платності, строковості, майнового забезпечення та зустрічних гарантій; гарантії не надаються, якщо джерелом їх повернення є кошти державного (місцевого) бюджету. Основними проблемними питаннями державної підтримки ДПП в Україні є: щорічне затвердження бюджету та коригування бюджетних програм, а отже, відсутність гарантій продовження терміну реалізації бюджетних програм на строк реалізації ДПП проекту; невідповідність принципів та підходів у цій сфері міжнародним принципам; обмежені можливості отримання державних гарантій для реалізації проектів ДПП на місцевому рівні; надання державної підтримки окремими законодавчими актами. Певні положення Закону України «Про державно-приватне партнерство» потребують уточнень та роз'яснень. Так, статтею 7 цього Закону визначено, що об'єкти ДПП – це об'єкти, що перебувають у державній або комунальній власності. Тут же зазначено, що об'єктами ДПП можуть бути: існуючі, зокрема, відтворювані шляхом реконструкції, модернізації, технічного переоснащення об'єкти, у тому числі ділянки надр; створювані чи придбані об'єкти.

Отже, перш ніж стати об'єктами ДПП, об'єкти, повинні бути у державній чи комунальній власності. Таким об'єктом може бути земельна ділянка державної чи комунальної власності, яка виділяється для здійснення ДПП. До повноважень центральних та місцевих органів державної влади віднесено, зокрема, підготовка пропозицій про здійснення ДПП (стаття 10 Закону) та проведення аналізу з ефективності здійснення ДПП (стаття 11 Закону). При цьому слід зауважити, що у цих органів державної влади практично відсутні знання про ДПП та досвід їх впровадження, тому на державному рівні необхідно запровадити навчання державних службовців у сфері ДПП, розробити відповідні навчально-тематичні програмні.

Водночас існує низка суперечностей в інституційному забезпеченні ДПП. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України є спеціально уповноваженим органом з питань ДПП. До його задач віднесено формування та забезпечення реалізації політики у сфері ДПП. Міністерство проводить моніторинг ефективності діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері ДПП, організовує перевірки виконання договорів, укладених у рамках ДПП. Водночас, до функцій Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України віднесено забезпечення реалізації державної політики у сфері ДПП, участь в укладенні та виконанні договорів концесії, інших договорів, забезпечення розробки та реалізації проектів ДПП. Крім того, інші центральні органи виконавчої влади беруть участь у реалізації політики ДПП у відповідних сферах. Місцеві органи влади формують і забезпечують реалізацію політики розвитку ДПП на відповідному рівні управління. Така ситуація породжує дублювання функцій та виникнення суперечностей між органами влади.

Перешкодою для практичного запуску інвестиційних проектів на засадах ДПП у сфері рибного господарства, особливо на регіональному та місцевому рівнях, є відсутність кадрового забезпечення з відповідним рівнем методологічної

та методичної підготовки. Діяльність працівників структурних підрозділів, які відповідають за сферу інвестиційної діяльності, спрямована насамперед на перерозподіл бюджетних коштів, виділених на інвестиційну діяльність, а не на створення сприятливих умов для залучення приватного капіталу, зокрема і до рибного господарства України. Статтею 13 Закону визначено хто і в які строки приймає рішення про здійснення ДПП. Вважається недостатнім визначення тільки строку прийняття такого рішення, доцільно розробити порядок його прийняття та затвердити його хоча б на рівні Кабінету Міністрів України, щоб забезпечити однотипність, зрозумілість і прозорість цього процесу. У статті 17 Закону передбачено, що у разі істотної зміни обставин, якими сторони керувалися у процесі укладання договору в рамках ДПП, такий договір може бути змінений, доповнений або розірваний за згодою сторін чи в судовому порядку, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання. Видається доцільним виписати підстави (виключний перелік) для таких дій з боку держави. Це може суттєво підвищити рівень довіри до влади і нівелювати можливість з її боку неадекватних дій.

Стаття 20 – Гарантії прав приватних партнерів – передбачає, що у разі прийняття органами державної влади або органами місцевого самоврядування рішень, що порушують права приватних партнерів, збитки, завдані їм внаслідок прийняття таких рішень, підлягають відшкодуванню в повному обсязі. На жаль, практика свідчить про те, що українська держава не є ретельним виконавцем зобов'язань перед приватними структурами. Свідчення цьому, повернення ПДВ. Для підняття довіри приватного партнера, на наш погляд доцільно мати відповідний порядок, затверджений законом.

Стаття 22, передбачає, що до повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державно-приватного партнерства, належить, зокрема: здійснення нагляду та перевірки виконання договорів, укладених в рамках ДПП. Щоб не зробити перевірки

невиправданими, потрібно мати порядок проведення таких перевірок та сприяти досудовому врегулюванню спорів між приватними та державними партнерами. Потрібно розробити методику проведення такого врегулювання.

Одним із варіантів забезпечення урегулювання нормативно-правового середовища реалізації зазначених проектів є запровадження типових (модельних) договорів ДПП. Використання типових (модельних) договорів дає можливість виробити норми якісно нові, тобто такі, що зважають на специфіку сучасних договірних відносин ДПП. Держава, приймаючи ці норми, має право частково їх видозмінювати, адаптувати до особливостей функціонування галузей, в тому числі і рибного господарства або відміняти у односторонньому порядку, якщо вони виявляться малоефективними.

Типові (модельні) договори ДПП – це рекомендаційні модельні нормативні акти, призначені для застосування у процесі розробки конкретних галузевих договорів ДПП, що імплементуються в національне законодавство за встановленими процедурами. Отже, у рибному господарстві України можуть бути запропоновані такі види типових договорів, що забезпечуватимуть регламентацію реалізації проектів державно-приватного партнерства у сфері інноваційної діяльності: типові (модельні) договори про спільну діяльність; типові (модельні) договори про державно-приватне партнерство; типові (модельні) договори концесії та оренди.

На цей час у вітчизняному нормативно-правовому середовищі існують такі регламентовані типові договори:

Типовий концесійний договір (Додаток Л та додаток М), затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 № 643 (діє в редакції від 21.10.2011), який визначає предмет та об'єкт концесійного договору; права і обов'язки сторін договору; кошторис витрат на фінансування; порядок виконання робіт та приймання створених об'єктів; порядок розв'язання спорів, що виникають з концесійного договору; порядок припинення дії, зміни умов і розірвання концесійного договору; страхування об'єкта концесії; умови

використання праці працівників – громадян України; порядок використання амортизаційних відрахувань; умови встановлення цін та тарифів; умови та обсяги поліпшення об'єкта концесії та порядку компенсації зазначених поліпшень.

Типовий договір оренди цілісного майнового комплексу державного підприємства (структурного підрозділу підприємства) (Додаток Н), затверджений наказом Фонду державного майна України від 23.08.2000 № 1774, який, зокрема, містить умови передачі та повернення орендованого майна підприємства, порядок визначення орендної плати, порядок використання амортизаційних відрахувань, відповідальність і вирішення спорів за Договором.

Типовий договір оренди землі (Додаток П), затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2004 № 220 (діє в редакції від 19.09.2008 року), яким, зокрема, визначаються умови і строки передачі земельної ділянки в оренду, умови її використання та повернення, орендна плата, її форма та розмір.

Успішний розвиток ДПП як механізму активізації інвестиційної діяльності та залучення приватних інвестицій у стратегічно важливі для держави сфери, зокрема і рибного господарства, можливий лише за умови, коли буде забезпечено баланс інтересів держави і приватного інвестора. Правова форма здійснення ДПП у рибному господарстві повинна забезпечити для інвестора привабливість, безпеку вкладення коштів у державну власність і реалізацію основної мети проекту, тобто розвиток того напрямку, наприклад, відтворення водних біологічних ресурсів, і зариблення природних водойм, який є стратегічно важливим для держави. Для цього держава повинна сприймати приватного інвестора як рівноправного партнера. Вимагаючи від нього виконання передбачених угодою зобов'язань, держава має, зі свого боку, гарантувати виконання власних зобов'язань в повному обсязі.

До ризиків та перешкод для успішного практичного впровадження проектів ДПП у сфері рибного господарства на даному етапі насамперед належать:

– можливості неефективного управління з боку приватного партнера майном, наданим державним партнером для виконання умов договору, несвоєчасного введення в експлуатацію предмета договору та його невідповідності критеріям, передбаченим договором;

– невпевненість приватних партнерів щодо виконання своїх фінансових зобов'язань у довгострокових проектах через те, що держава не може гарантувати мінімальний обсяг споживання риби та рибної продукції або послуг та встановлення цін на харчові рибні продукти, що виготовляються, або послуги, які надаються приватним партнером, на рівні, що відповідає економічно обґрунтованим витратам на їх виготовлення чи надання та забезпечує окупність інвестицій;

– відсутність гарантій виконання фінансових зобов'язань щодо проектів ДПП на весь термін їх реалізації з боку держави, що пов'язано зі щорічним затвердженням бюджету та корегуванням бюджетних програм щодо галузі;

– відсутність податкових і митних пільг для реалізації проектів ДПП у рибному господарстві, що знижує їхню привабливість для приватних партнерів за наявності таких пільг для інших форм державного стимулювання інвестиційної рибогосподарської діяльності;

– можливість зміни нормативної бази, зокрема, внесення змін до податкового та регуляторного законодавства, зміни стандартів якості та безпеки до риби і рибної продукції та послуг, які надаються приватним партнером за умовами договору, що може спричинити істотну зміну умов участі приватних партнерів у проектах;

– відсутність впевненості приватного партнера у можливості рівноправного з державою захисту своїх інтересів у системі правосуддя, зокрема, можливості вимагати від держави виконання зобов'язань та компенсації понесених втрат через невиконання зобов'язань;

– відсутність гарантії отримання приватним партнером від органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування дозвільних документів та погоджень, необхідних для виконання умов договору у тому числі отримання права користуватися водним об'єктом земельною ділянкою під водою, необхідною для виконання умов договору.

Одним із ключових питань для рибного господарства є встановлення права власності на створений у ході реалізації ДПП об'єкт. Законом України «Про державно-приватне партнерство» (Стаття 7) визначено, що передача об'єктів, які перебувають у державній або комунальній власності приватному партнеру для виконання умов договору, укладеного в рамках ДПП, не зумовлює перехід права власності на ці об'єкти до приватного партнера. Такі об'єкти підлягають поверненню державному партнеру після припинення дії договору, укладеного в рамках ДПП. Право власності на об'єкти, що добудовані, перебудовані, реконструйовані в рамках ДПП, належить державному партнеру. Перехід права власності до держави після завершення договору ДПП використовується у механізмах ДПП найчастіше, тому, у такому випадку держава повинна гарантувати приватним партнерам цілісність вкладених в об'єкт інвестицій.

Статтею 20 Закону України «Про державно-приватне партнерство» передбачено, що у разі якщо ціни на послуги, що надаються у процесі здійснення ДПП, встановлені в розмірі, нижчому від розміру економічно обґрунтованих витрат на їх виробництво (надання), приватний партнер має право на відшкодування своїх витрат у порядку, встановленому законодавством. У разі якщо ціни на послуги приватного партнера підлягають державному регулюванню, такі ціни мають включати кошти для компенсації вартості внесених приватним партнером інвестицій (інвестиційну складову), якщо інше не передбачено договором, укладеним у рамках ДПП.

Розмір інвестиційної складової має забезпечувати компенсацію протягом строку дії договору витрат приватного партнера на здійснення інвестицій.

Загалом, в інших країнах питання права власності не відіграє значної ролі, оскільки вигода участі у партнерстві визначається потоком платежів від держави або користувачів об'єкта, а не володінням об'єктом. Але є приклади, коли право власності дає можливість отримання додаткових доходів, на що й сподіваються представники українського бізнесу. Вихідними критеріями для побудови моделей створення об'єкту з використанням механізму ДПП є: джерела фінансування створення об'єкту; право власності на створений у ході реалізації державно-приватного партнерства об'єкт; функції, що виконуються при здійсненні ДПП.

Джерела фінансування створення об'єкту. Аналіз існуючих форм ДПП дозволяє виокремити два способи фінансування – державне і приватне. До державного способу фінансування включаємо і фінансування з місцевих бюджетів, яке називають муніципальним фінансуванням, фінансуванням територіальних громад. При державному фінансуванні будівництво об'єкту і його експлуатація фінансуються з бюджету, а приватний інвестор окуповує інвестиції в проект за рахунок державних субсидій. При приватному фінансуванні інвестор окуповує свої видатки за рахунок користувачів послугами об'єкту.

Право власності на створений у ході реалізації державно-приватного партнерства об'єкт. Як зазначалося вище відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» (стаття 7) при здійсненні ДПП не відбувається перехід права власності на об'єкти, що перебувають у державній або комунальній власності, до приватного партнера. Такі об'єкти підлягають поверненню державному партнеру після припинення дії договору, укладеного в рамках ДПП. Право власності на об'єкти, що добудовані, перебудовані, реконструйовані в рамках ДПП, належить державному партнеру.

Функції, що виконуються при здійсненні ДПП. Здійснення ДПП передбачає виконання однієї або кількох таких функцій (стаття 4 Закону України «Про державно-приватне партнерство»): проектування; фінансування; будівництво;

відновлення (реконструкція, модернізація); експлуатація; пошук; обслуговування, та інших функцій, пов'язаних з виконанням договорів, укладених у рамках ДПП.

Для практичного запровадження основних форм ДПП у сфері рибного господарства з метою залучення приватних інвестиційних ресурсів для модернізації української економіки необхідне проведення цілеспрямованої послідовної державної політики розвитку ДПП. Вона має бути спрямована на формування сприятливого економічного та управлінського середовища для розроблення й реалізації проектів ДПП, а саме: удосконалення нормативно-правової бази регулювання відносин ДПП у сфері рибного господарства; удосконалення інституційного забезпечення розвитку ДПП у рибному господарстві; підвищення гарантій захисту інтересів державних та приватних партнерів ДПП у процесі розроблення, затвердження та реалізації проектів у сфері рибного господарства.

Необхідною передумовою ефективного розвитку ДПП у сфері рибного господарства є формування загального сприятливого середовища для бізнесу, що передбачає покращення інвестиційного клімату, податкового та регуляторного середовища. Для удосконалення інституційного та правового забезпечення підготовки й реалізації проектів ДПП у сфері рибного господарства необхідно:

- чітко визначити повноваження органів влади, які залучаються на всіх етапах підготовки та реалізації проектів ДПП на державному, регіональному і місцевому рівнях з метою усунення дублювання функцій; визначити органи, які можуть укладати договір ДПП в якості його сторони;
- опрацювати можливість спрощення законодавчо-нормативної бази ДПП;
- запровадити програми підвищення кваліфікації працівників місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань впровадження ДПП;
- внести корективи до навчальних планів закладів, що готують фахівців для державного та муніципального управління шляхом запровадження спеціалізованих курсів щодо механізмів ДПП у сфері рибного господарства;

– забезпечити підготовку та розповсюдження посібників із застосування форм ДПП в рибному господарстві.

Для підвищення рівня гарантування захисту інтересів приватних інвесторів та держави у реалізації проектів ДПП необхідно:

– розробити механізм справедливої компенсації у разі дострокового припинення договору ДПП за ініціативою державного партнера з метою відшкодування обґрунтованих збитків приватного партнера;

– розробити механізм гарантування фінансування проекту ДПП з боку державного партнера протягом всього періоду реалізації проекту;

– передбачити у Бюджетному кодексі відшкодування втрат приватного партнера у разі невиконання державою взятих у рамках угоди про ДПП зобов'язань, різниці у тарифах, невідповідності попиту на надану послугу запланованому рівню тощо;

– передбачити можливість заміни приватного партнера ДПП у разі невиконання ним зобов'язань, внести відповідні зміни до Закону України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI.

Сьогодні актуалізувались об'єктивні обставини для запровадження механізмів ДПП у вітчизняному рибному господарстві. Для реалізації масштабних модернізаційних проектів у рибному господарстві потрібні значні інвестиційні ресурси, потужним джерелом яких може стати приватний бізнес. Водночас, в умовах післякризового розвитку зростає інтерес бізнесу до державної підтримки, яка дозволить знизити ризики приватних інвестицій, підвищити надійність інвестиційних проектів для кредитних організацій. Як зазначалося вище ДПП це співробітництво між державними партнерами та приватними партнерами, що здійснюється на основі договору. Згідно Закону України «Про державно-приватне партнерство», проекти ДПП повинні забезпечити вищу ефективність діяльності, ніж у разі її здійснення лише державним партнером, мати довготривалий характер (від 5 до 50 років), передбачати фінансування (або співфінансування)

проекту з боку приватного партнера, розподіл відповідальності та ризиків між приватним і державним партнерами у процесі здійснення ДПП. На користь таких відносин в рибному господарстві свідчать, з однієї сторони, стійка тенденція погіршення економічного стану рибницьких господарств, недостатність в державному бюджеті коштів для належного їх фінансування, відсутність стимулів до їх роботи та слабкий менеджмент. З іншої сторони приватні партнери здатні підвищити ефективність використання майнових і фінансових інвестицій в рибне господарство через уміння вести ділові переговори, краще розуміння ринкових умов для правильного позиціонування продукції як результату здійснюваного проекту.

Розширення дії ДПП на рибне господарство України не суперечить пункту 2 статті 4 Закону України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI і підтверджує положення про те, що ДПП може використовуватися в інших сферах діяльності, зокрема і в сфері аквакультури, з урахуванням особливостей правового режиму щодо окремих об'єктів та окремих видів рибогосподарської діяльності. Державною цільовою економічною програмою розвитку рибного господарства на 2012-2016 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1245, передбачено реалізацію заходів, пов'язаних з розвитком інфраструктури рибного господарства та меліорації природних нерестовищ а саме: виконання комплексу робіт з розширення, реконструкції та технічного переоснащення морських рибних портів; забезпечення створення сучасних оптових ринків продукції рибного господарства; відновлення та меліорація природних нерестовищ у рибогосподарських водних об'єктах.

Вважається за доцільне провести аналіз ефективності здійснення ДПП за цими напрямками. Крім того, слід звернути увагу в контексті здійснення ДПП на заходи спрямовані на розвиток наукової та освітньої складової рибного господарства, що відповідає положенням Державної програми розвитку внутрішнього виробництва (пункт 7.3 Плану заходів до Програми), затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 12.09.2011 № 1130.

Це стосується будівництва середнього навчального судна та будівництва науково-пошукових суден. При визначенні сфер застосування ДПП в рибному господарстві необхідно, перш за все, звернути увагу на необхідність розвитку конкурентоспроможної на зовнішніх і внутрішніх ринках та імпортозамінної рибної продукції на засадах ДПП. Споживання риби та морепродуктів на одну особу в Україні не досягає науково-обґрунтованої фізіологічної норми – 20 кг на рік. На ринку риби існує значна різниця між попитом та пропозицією даної продукції. Ринок є імпортозалежним. Фонд споживання риби та рибних продуктів формується переважно за рахунок імпорту. Імпортована ж продукція не завжди відповідає санітарним вимогам, діючим у нашій країні, вимогам первинної обробки, ставить у пряму залежність продовольчу безпеку країни від міжнародних компаній та передбачає постійне загальносвітове зростання вартості продукції. Проведений аналіз висвітлює важливу негативну тенденцію, яка наявна у зовнішній торгівлі рибою та іншими водними біоресурсами, а саме, стійка тенденція перевищення імпорту над експортом. Проведені дослідження спонукають зробити висновок, що покращення ситуації можливе за рахунок збільшення виробництва рибної продукції, формування та утримання племінної бази для вдосконалення якості об'єктів аквакультури; розширення сировинної та кормової бази рибного господарства; відновлення природних нерестовищ у рибогосподарських водних об'єктах; стимулювання просування вітчизняної риби та рибної продукції на внутрішній і зовнішній ринок за рахунок розширення асортименту, виробництва імпортозамінної рибної продукції (Додаток Р).

Таким чином, з метою забезпечення позитивних зрушень у галузі рибного господарства та сприяння стабілізації та нарощування виробництва вітчизняної конкурентоспроможної риби та рибної продукції, а також для гарантування продовольчої безпеки України слід розглянути доцільність запровадження державно-приватного партнерства при реалізації проектів спрямованих на розвиток виробництва конкурентоспроможної імпортозамінної рибної продукції.

Список літератури до розділу 7

1. Юшин С.О. Фактор партнерства в аграрному реформуванні / Юшин С.О. // Економіка АПК. – 2015. – № 4 – С. 12.
2. Повітряний Кодекс України від 19.05.2011 № 3393-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 48–49. – С. 536.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – С. 356.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. – С. 144.
5. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50 - 51. – С. 572.
6. Рекомендації щодо можливості функціонування механізму державно-приватного партнерства у рибній галузі / Н.М. Вдовенко, С.М. Кваша. – К. : Вітас ЛТД, 2013. – 70 с.
7. Основні пріоритети розвитку АПК України у контексті економічної, продовольчої та енергетичної безпеки країни: Колективна монографія. Вдовенко Н.М. Концептуальні підходи до з'ясування можливості дії механізму державно-приватного партнерства у аграрному секторі економіки // Ч. 2. – Умань: Візаві, 2014. – 228 с. (С. 68–75).
8. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – С. 524.
9. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 08.07.2011 № 3677-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 17. – С. 155.
10. Про концесії: Закон України від 16.07.1999 № 997- XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 41. – С. 372.
11. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 № 185-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 46. – С. 456.

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання угод про розподіл продукції: Закон України від 02.10.2012 № 5406-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 85. – С. 51.

13. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 10.04.1992 № 2269-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 30. – С. 416.

14. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 № 723/97- ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 16. – С. 68.

15. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 № 161-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 46–47. – С. 280.

16. Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг: Закон України від 14.12.1999 № 1286-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 3. – С. 21.

17. Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності: Закон України від 21.10.2010 № 2624-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 11. – С. 71.

18. Про особливості оренди чи концесії об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності: Закон України від 08.07.2011 № 3687-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 18. – С.157.

19. Про морські порти України: Закон України від 17.05.2012 № 4709-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 45. – С. 16.

20. Про Національний план дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»: Указ Президента України від 27.04.2011 № 504/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 33. – С. 12.

21. Про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: Указ Президента України від 31.05.2011 № 634/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 41. – С. 20.

22. Про Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України: Указ Президента України від 12.05.2011 № 583/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 39. – С. 99.

23. Про затвердження Державної цільової економічної програми розвитку рибного господарства на 2012-2016 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1245 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 95. – С. 70.

24. Про затвердження Державної цільової економічної програми розвитку внутрішнього ринку на період до 2012 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2011 № 828 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 60. – С. 9.

25. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 № 1158 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 73. – С. 7.

26. Про затвердження Порядку надання державної підтримки здійсненню державно-приватного партнерства: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2011 № 279 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 21. – С. 31.

27. Деякі питання організації здійснення державно-приватного партнерства: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.04.2011 № 384 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 28. – С. 74.

28. Про затвердження Методики виявлення ризиків, пов'язаних з державно-приватним партнерством, їх оцінки та визначення форми управління ними: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 № 232 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 18. – С. 221.

29. Деякі питання надання в концесію об'єктів державної власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2012 № 1055 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 88. – С. 14.

30. Про затвердження Типового концесійного договору: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 № 643 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 15. – С. 92.

31. Про затвердження Типового договору оренди землі: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2004 № 220 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 9. – С. 30.
32. Деякі питання проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 27.02.2012 № 255, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 15.03.2012 за № 399/20712 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 22. – С. 536.
33. Про затвердження договорів оренди: Наказ Фонду державного майна України від 23.08.2000 № 1774, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 21.12.2000 за № 930/5151 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 52. – С. 222.
34. Про затвердження форми подання пропозиції щодо здійснення державно-приватного партнерства: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 16.08.2011 № 40, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 20.10.2011 за № 1217/19955 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 83. – С. 222.
35. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
36. Степанова О.В. Інституційні механізми розвитку державно-приватного партнерства в Україні // Ефективна економіка. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1227>.
37. Щодо розвитку державно-приватного партнерства як механізму активізації інвестиційної діяльності в Україні. Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/816/>.
38. Варнавский В.Г. Альянс на неопределенный срок / В.Г. Варнавский // ФельдПочта, 2004. – № 29. – С. 5–11.
39. Варнавский В.Г. Партнерство государства и частного сектора / В.Г. Варнавский – М.: Наука, 2005 – 260 с.
40. Государственно-частное партнерство в России: проблемы становления / В.Г. Варнавский [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.strana-oz.ru/>.

41. Данасарова С.Д. Институт частно-государственного партнерства: становление и развитие в России: автореф. дисс. канд. экон. наук: спец. 08.00.01 / ВосточноСибирский гос. технологич. ун-т. – Улан-Удэ, 2007. – 24 с.
42. Діденко Н. Державне управління і соціальне партнерство: актуальні проблеми теорії і практики: Монографія / Н. Діденко. – Донецьк, 2007. – 404 с.
43. Павлюк К.В. Сутність і роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави / К.В. Павлюк, С.М. Павлюк // Наукові праці КНТУ. Економічні науки [Електронний ресурс]. – 2010. – № 17. – Режим доступу: <http://www.nbuuv.gov.ua/>.
44. Кулагин М.И. Предпринимательство и право: опыт Запада / М.И. Кулагин. – М.: Наука, 1997. – 280 с.
45. Мейер М. Оценка эффективности бизнеса: Пер. с англ. / М. Мейер. – М.: Вершина, 2004. – 240 с.
46. Михеев В.А. Государственно-частное партнерство в реализации приоритетных национальных проектов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.c-society.ru/wind.php>.
47. Наумов Д.Ю. Державно-приватне партнерство як інструмент державного управління економікою України, розвитку ринку праці та трудового потенціалу промисловості / Д.Ю. Наумов // Економіка та держава. – 2011. – № 2. – С. 33–40.
48. Якунин В.И. Партнерство в механизме государственного управления / В.И. Якунин // Социологические исследования. – 2007. – № 2. – С. 13–14.
49. Аналитический обзор «Сравнение законодательства о публично-частном партнерстве». – Сентябрь. – 2011 года / НП «Центр развития государственно-частного партнерства» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pppcenter.ru>
50. Полякова М.М. Об оценке потребности населения в предоставлении бюджетных услуг / Полякова М.М, Лапшина Е.Г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cprsob.ru/load/14-1-0-38>

51. Практическое руководство по вопросам эффективного управления в сфере государственно-частного партнерства. ООН, Женева. – 2008. – 114 с.

52. Chao-Duivis M.A., Bruggeman E. M., Konning A.Z.R. Practical Guide to Dutch Building Contracts: Instituut voor Bouwrecht, 2008. – 225 p.

53. Directorate-General for Public Works and Water Management (RWS): DBFM agreement. Standard 2.0. 30 July, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ppsbijhetrijk.nl/dsresource?objectid=808&type=org>

54. Guidelines for Monitoring of PPP Projects / The Secretariat for the Committee on Infrastructure. Planning Commission. Government of India. New Delhi. [Електронний ресурс]. – 44 p. – Режим доступу: <http://www.infrastructure.gov.in>.

55. Аксьонова Г.Д. Державно-приватне партнерство у вирішенні екологічних проблем Г.Д. Аксьонова // Демократичне врядування: наука, освіта, практика: матеріали науково-практичної конф. за міжнар. участю (Київ, 29 травня 2009 р.: у 4 т. – К., 2009. – Т. 1. – С. 384–385.

56. Безбах Н.В. Проблеми функціонування механізмів державного регулювання партнерських відносин в Україні / Н.В.Безбах // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2011. – № 2. – С. 92–96.

57. Богданов С.Г. Щодо механізмів реалізації державно-приватного партнерства в Україні С.Г. Богданов // Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика: матеріали науково-практичної конференції за міжнар. участю, 28 жовтня 2011 р.: – Одеса, 2011. – Т. II. – С. 12–13.

58. Васильєв Є.Є. Законодавче забезпечення державно-приватного партнерства в інноваційній сфері в Україні // Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика: матеріали підсумк. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 28 жовтня 2011 р.: [у 2 т.]. – Одеса, 2011. – Т. II. – С. 18–19.

59. Велков В. Державно-приватне партнерство як механізм взаємодії влади та бізнесу В. Велков // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. ОРІДУ / [за ред. М.М. Іжа]. – Одеса, 2010. – Вип. 3 (43). – Т. 2. – С. 38–42.

60. Вінник О. Спори, що виникають з відносин державно-приватного партнерства: проблеми підвідомчості // Право України. – 2011. – № 6. – С. 62–66.

61. Головінов О.М. Теоретичні засади і прикладні аспекти державно-приватного партнерства / О.М. Головінов, Л.А. Дмитриченко // Економіка та держава. – 2010. – № 9. – С. 4–8.

62. Голубятніков В.Т. Регулювання інвестицій в економіку регіонів шляхом реалізації системи державно-приватного партнерства / В.Т. Голубятніков, О.П. Якубова // Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації: матеріали науково-практичної конференції, 30 жовтня 2009 р.: [у 2-х т.] / [Ред. кол.: М. Іжа та ін.]. – Одеса, 2009. – Т. 2. – С. 157–159.

63. Гриценко Л.Л. Управління ризиками при реалізації інфраструктурних проектів у рамках державно-приватного партнерства / Л.Л. Гриценко, Т.Ю. Красуля // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 12. – С. 85–90.

64. Дейч М. Соціальне партнерство як інструмент взаємоузгодження соціальних обов'язків та соціальної відповідальності / М. Дейч // Україна: аспекти праці. – 2011. – № 6. – С. 27–34.

65. Дутко Н.Г. Розвиток державно-приватного партнерства: правові аспекти // Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика: матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю, 28 жовтня 2011 р.: Одеса, 2011. – Т. II. – С. 28–29.

66. Коваль І.С. Аналіз підходів щодо процедури відбору потенційних проектів державно-приватного партнерства І.С.Коваль // Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика: матеріали науково-практичної конференції, 28 жовтня 2011 р.: [у 2-х т.]. – Одеса, 2011. – Т. II. – С. 257–258.

67. Котова Н. Державно-приватне партнерство як механізм реалізації проектів територіального маркетингу Н.Котова // Актуальні проблеми державного управління: збірник наукових праць ОРІДУ. – Одеса, 2010. – Вип. 3 (43). – Т. 2. – С. 64.

68. Котова Н.О. Державно-приватне партнерство як організаційна основа для управління просуванням регіонального бренду // Сучасна регіональна політика: формування, реалізація та розвиток публічної служби : матеріали підсумк. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 23 верес. 2010 р. – Одеса, 2010. – С. 63–65.

69. Крусс В. Здоров'я як основна правова цінність сучасності / В.Крусс // Право України. – 2011. – № 11–12. – С. 5–29.

70. Мостепанюк А.В. Світовий досвід реалізації проектів державно-приватного партнерства // Економіка та держава. – 2011. – № 11. – С. 82–85.

71. Наумов Д.Ю. Державно-приватне партнерство як інструмент державного управління економікою України, розвитку ринку праці та трудового потенціалу промисловості / Д.Ю.Наумов // Економіка та держава. – 2011. – № 2. – С. 33–40.

72. Пільщиков А.В. Державно-приватне партнерство: переваги та недоліки // Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика : матеріали підсумк. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 28 жовт. 2011 р. : – Одеса, 2011. – Т. II. – С. 89–91.

73. Піроженко Н.В. Проблема управління ризиками, що пов'язані з державно-приватним партнерством, в довготерміновій перспективі // Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика: матеріали науково-практичної конференції, 28 жовтня 2011 р.: [у 2-х т.]. – Одеса, 2011. – Т. II. – С. 91–92.

74. Ровинська К.І. Державно-приватне партнерство як складова механізму подолання фінансової кризи в Україні // Удосконалення механізмів реалізації функцій державного управління в умовах обмежених бюджетних ресурсів: 27 травня 2011 р. / [редкол.: А.Г. Ахламов та ін.]. – Одеса, 2011. – С. 84–85.

75. Свирид І.П. Державно-приватне партнерство як інноваційний інструмент розвитку системи охорони здоров'я І.П.Свирид// Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика : матеріали науково-практичної конференції, 28 жовтня 2011 р. : [у 2-х т.]. – Одеса, 2011. – Т. II. – С. 107–108.

76. Челядінова Н. Економічні аспекти державно-приватного партнерства на залізничному транспорті України // Економіст. – 2011. – № 3. – С. 59–60.

77. Шандрик В. Ресурсне забезпечення проектів публічно-приватного партнерства в сфері житлово-комунального господарства // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ / [за ред. М.М. Іжа]. – Одеса, 2011. – Вип. 2 (46). – С. 155–162.

78. Шилепницький П. І. Дослідження природи державно-приватного партнерства / П.І. Шилепницький // Регіональна економіка. – 2010. – № 3. – С. 187–194.

79. Штефанюк А.А. Можливі ризики державного партнерства при реалізації проектів публічно-приватного партнерства в сфері розвитку муніципальної транспортної інфраструктури // Україні Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика: матеріали підсумк. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 28 жовт. 2011 р. : [у 2 т.]. – Одеса, 2011. – Т. II. – С. 130–131.

80. Бутник О.О. Аналіз розвитку державно-приватного партнерства в / О.О. Бутник // Державне управління: удосконалення та розвиток, 2014. – № 4.

81. Дутко Н.Г. Європейський досвід державно-приватного партнерства / Н.Г. Дутко // Вісник академії державного управління. – 2010. – № 1. – С. 30–36.

82. Shevchenko, B.O. (2015). Partnerships in the context of transformational changes in state governance under globalization. Kharkiv: Technological audit and reserves of production. – 1/7 (21). – С. 12–17.

83. Карий О.І. Проекти державно-приватного-партнерства: ключові проблеми практичної реалізації / О.І. Карий, К.В. Процак, А.О. Мавріна // Економічний аналіз, 2015. – Т. 20 – С. 35–44.

84. Вдовенко Н.М. Фінансова діяльність рибогосподарських підприємств: Підручник / Н.М. Вдовенко, Н.М. Давиденко, Б.Н. Гечбаія. – К.: Кондор-Видавництво, 2015. – 538 с.

85. Кваша С.М. Рекомендації щодо можливості функціонування механізму державно-приватного партнерства у рибній галузі [Текст] / С.М. Кваша, Н.М. Вдовенко. – К.: Вітас ЛТД, 2013. – 70 с.

ВИСНОВКИ

У представленій монографії теоретично узагальнено і запропоновано сучасні підходи до вирішення важливого наукового завдання – розвитку теоретико-методичних положень і розробки науково-прикладних рекомендацій щодо подальшого функціонування рибного господарства в умовах глобалізації.

Проведене комплексне дослідження дозволило прийти до висновку, що промислове навантаження на традиційні, найбільш використовувані водні біологічні ресурси, перевищила допустимий рівень. Це призвело до зниження запасів водних біоресурсів природного походження. В кінці 70-х років минулого століття стали очевидні межі обсягів видобутку світового рибальства. Тому більшість світових рибальських держав надали перевагу аквакультури – розведенню, вирощуванню та утриманню в повністю або частково контрольованих умовах водного середовища риби, молюсків, ракоподібних, голкошкірих і водоростей.

Прикладне значення мають наукові дослідження в контексті продовження курсу на дерегуляцію та електронізацію рибного господарства. Тут варто відмітити, що нині скасовано близько 30 % дозвільних документів; запроваджено видачу дозвільних документів на промисловий вилов терміном на 5 років, змінено концептуальний підхід до промислового лову – замість квот в абсолютних величинах, а рибалки отримуватимуть частку від ліміту, зафіксовану у відсотках.

Теоретичним та прикладним підґрунтям монографії стало обґрунтування інформаційно-аналітичного забезпечення системи прогнозних і програмних документів розвитку галузі в контексті глобальних трансформацій. Особливо актуальним є формування науково-практичного розуміння обліку ремонтно-маточного поголів'я риб; нормативних аспектів щодо формування та вирощування деяких видів племінних риб; зимівлі плідників та ремонтного молодняку; інвентаризації та бонітування ремонтно-маточного поголів'я риб в умовах орієнтації на забезпечення достовірності даних; методичних аспектів переведення риби з ремонтного стада до маточного поголів'я; комплексного підходу до забезпечення обліку вибракуваних племінних риб; прикладних аспектів

списання відпрацьованих плідників; напрямів оптимального використання поточних біологічних активів; концептуальних засад та особливостей обліку отримання потомства рослиноїдних риб; практичних рекомендацій щодо зариблення вирощувальних ставків; оцінки наслідків пересаджування молоді риб на зимівлю для рибницького підприємства тощо.

Дані результати монографічного дослідження отримано в рамках виконання Тематичних планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок у 2010 році – Державного комітету рибного господарства України, у 2011–2012 роках – Державного агентства рибного господарства України, 2015–2017 роках – Міністерства освіти України. Серед переважної більшості наукових тем автор є координатором і керівником цих наукових проектів. Серед них:

- «Наукові дослідження з розробки оптимізованих спеціалізованих форм первинної документації для підприємств аквакультури» (номер державної реєстрації 0111U005611), схвалено Науково-технічною радою Державного комітету рибного господарства України (протокол від 01.11.2011 № 2/11) та рекомендовано вченою радою Навчально-наукового інституту тваринництва та водних біоресурсів Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол від 28.03.2011 № 7), Експертною комісією Інституту рибного господарства НААН України (експертний висновок від 31.10.2011), Комісією з питань захисту конфіденційної статистичної інформації та Комісією з питань удосконалення методології та звітної документації Державної служби статистики України (протокол № 14/3 від 27.10.2011);

- «Наукове обґрунтування перспектив розвитку аквакультури із проведенням аналізу вітчизняних та міжнародних нормативно-правових актів в сфері аквакультури» (номер державної реєстрації 0111U007519)»;

- «Розроблення методики обліку риби на всіх стадіях розвитку відповідно до П(С)БО 30 «Біологічні активи» для рибогосподарських комплексів України» (номер державної реєстрації 0110U006671), схвалено Науково-технічною радою Державного агентства рибного господарства України (протокол від 01.02.2011 № 3);

– «Наукове обґрунтування та алгоритм створення науково-технологічного рибогосподарського парку» (номер державної реєстрації 0112U005074), схвалено Науково-технічною радою Державного агентства рибного господарства України (протокол від 21.12.2012 № 6/12) та рекомендовано Експертною комісією Інституту рибного господарства НААН України (експертний висновок від 19.12.2012);

– «Науковий аналіз можливості функціонування механізму державно-приватного партнерства у рибній галузі та підготовка пілотного проекту державно-приватного партнерства у сфері рибного господарства» (номер державної реєстрації 0112U005075), схвалено Науково-технічною радою Державного агентства рибного господарства України (протокол від 21.12.2012 № 6/12) та рекомендовано Експертною комісією Інституту рибного господарства НААН України (експертний висновок від 19.12.2012).

Також результати, що відображені в даній монографії використовуються при виконанні науково-дослідних робіт Міністерства освіти і науки України, які нині виконуються на кафедрі глобальної економіки Національного університету біоресурсів і природокористування України вченими наукової школи д.е.н., професора, академіка НААН України Кваші С.М. Серед них:

– «Напрями підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах формування і функціонування Зони вільної торгівлі з Європейським Союзом» (номер державної реєстрації 0115U003456, термін виконання 2015-2016 рр);

– «Напрями формування та функціонування Спільної рибної політики Європейського Союзу та шляхи її реалізації в Україні» (номер державної реєстрації 0116U001601, термін виконання 2016-2017 рр). Тож потрібно на перспективу визначити пріоритети державної рибогосподарської політики та шляхи економіко-організаційного розвитку рибного господарства України, які передбачають збалансовані структурні перебудови його складових секторів, як аквакультури, так і рибальства згідно умов та вимог Європейського Союзу: «Innovative economy formation in terms of European integration in Georgia

(problems, challenges, perspectives)», міжнародний науковий проект, термін виконання – 2016-2017 pp., Shota Rustaveli National Science Foundation, 2016 p.

Урахування основних тенденцій глобального ринку риби, дозволить здійснити прогнозування змін внаслідок зміни умов торгівлі після запровадження Зони вільної торгівлі та в контексті подальшої перспективної співпраці з: Європейським морським та рибальським фондом; Відділом статистичної і інформаційної служби (FIPS) Департаменту рибного господарства і аквакультури ФАО Організації Об'єднаних Націй при складанні глобальної статистичної інформації.

Одним із шляхів досягнення поставлених в монографії задач є реалізація отриманих науково-практичних результатів при розробленні навчально-наукових тематичних програм підвищення кваліфікації працівників рибного господарства в Національному університеті біоресурсів і природокористування України: «Підвищення кваліфікації бухгалтерських служб системи рибного господарства» (2011 p.), «Фахівці менеджменту в аквакультурі» (2010-2013 pp.), «Економіка рибного господарства» (2014-2015 pp.), «Інформаційно-консультаційне забезпечення розвитку аквакультури» (2015 p.), «Інформаційно-консультаційне забезпечення розвитку марикультури» (2015 p.), «Дорадча діяльність у сфері аквакультури» (2015 p.), «Керівники і фахівці Держрибагентства України» (2015 p.), «Економіка рибного господарства та антикорупційне законодавство України» (2015 p.), «Навчання працівників рибоохорони Державного агентства рибного господарства України» (2016 p.). Семінари за даними темами проводяться щорічно.

Слід підкреслити, що в умовах сучасних глобальних трансформаційних процесів відбувається динамічний розвиток саме аквакультури, як складової рибного господарства з виробництва продовольчих товарів тваринного походження.

Таким чином, виходячи з орієнтації на забезпечення конкурентоспроможної рибної продукції, вважаємо, що доцільно обмежуватися не тільки вивченням економічних процесів та потреб виробників харчових продуктів, але й оцінкою впливу на навколишнє середовище для економічного зростання, досягнення різних екологічних та соціально-економічних завдань в умовах глобалізації.

CONCLUSIONS

The new approaches to solving important scientific task – of theoretical and methodological principles and development of applied scientific recommendations for fisheries in context of globalization are suggested and summarized in the submitted monograph. The complex research has allowed us to conclude that an industrial pressure on the traditional most popular water bioresources has exceeded the allowable level. It has led to reduced water bioresources reserves of natural origin. In the late 70s of the last century the limits of volume production of world fisheries became apparent, therefore many countries among the world's fishery countries opted for aquaculture products – breeding, planting and maintenance of fish, mollusks, crustaceans, echinoderms and algae in a fully or partly controlled conditions of the aquatic environment.

Scientific research has an applied importance in context of the course on the deregulation and computerization of fisheries. It is worth mentioning that today about 30 % of permit documents is cancelled; issuing permits for industrial fishing for 5 years is introduced; conceptual approach to industrial fishing have changed – fishermen receive a part in quotas in percentages instead of quotas in absolute terms.

Theoretical and applied basis of monograph is justification of information and analytical support system of forecast and program documents of the industry developing in context of global transformations. This applies to the formation of scientific and practical understanding of accounting reparation stocks and broodstocks; the regulatory issues concerning the formation and breeding of some types of breeding fish; over-winter breeding fish and repair youth; inventory and appraisal of reparation stocks and broodstocks to ensure the data reliability; methodological aspects of transferring replacement fish from reparation stocks to broodstocks; integrated approach of calculation of rejected breeding fish; applied aspects of writing off the exhausted breeding fish; optimal usage of current biological assets; conceptual basis and special features of accounting obtaining offspring of herbivorous fish; practical

guidelines for fish stocking into ponds of breeding; the practical recommendations according fish stocking into ponds breeding; the impact assessment of replanting the youth for over-wintering for fishery enterprises.

The results of monographic studies presented have been developed in the framework of the Thematic plans of scientific research and experimental development at 2010 – The State Committee of Fisheries of Ukraine; at 2011–2012 – The State Agency for Fisheries of Ukraine; at 2015–2017 – The Ministry of Education of Ukraine.

An author is a coordinator and leader of the research projects with the vast majority of topics:

– «The scientific research in the development of optimized specialized forms of primary documentation for aquaculture enterprises» (number of state registration 0111U005611), that have been approved by the Scientific and Technical Council of The State Committee of Fisheries of Ukraine (protocol № 2/11 of 01.11.2011) and have been recommended by the Academic Council of Educational and Research Institute of Livestock Science and Water Bioresources of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (protocol № 7 of 28.03.2011), the Expert Commission of the Institute of Fisheries NAAS of Ukraine (expert report of 31.10.2011), the Commission of protection of confidential statistical information and the Commission on improving methodology and reporting documentation of the State Statistics Service of Ukraine (protocol № 14/3 of 27.10.2011);

– «The scientific foundation of perspectives of aquaculture development based on the analysis of national and international normative acts in the field of aquaculture» (number of the state registration 0111U007519);

– «Working out the procedure of fish accounting on all the stages of development according to P(S) 30 «Biological assets» for fisheries complexes of Ukraine» (number of the state registration 0110U006671), that have been approved by the Scientific and Technical Council of The State Agency of Fisheries of Ukraine (protocol № 3 of 01.02.2011);

– «The scientific foundation and algorithm of creation Fish Science and Technology Park» (number of the state registration 0112U005074) that have been approved by the Scientific and Technical Council of The State Agency of Fisheries of Ukraine (protocol № 6/12 of 21.12.2012) and have been recommended by the Expert Committee of the Institute of Fisheries NAAS of Ukraine (expert report of 19.12.2012);

– «The scientific analysis of the possibility of functioning of public-private partnership mechanism in fisheries and preparation of pilot public-private partnership in the field of fisheries» (number of the state registration 0112U005075), that have been approved by the Scientific and Technical Council of The State Agency of Fisheries of Ukraine (protocol № 6/12 of 21.12.2012) and have been recommended by the Expert Committee of the Institute of Fisheries NAAS of Ukraine (expert report of 19.12.2012).

The results that are reflected in this monograph are also used in the performance of scientific research of the Ministry of Education and Science of Ukraine, which are carried out at the Department of Global Economy of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine for the next topics:

– «Directions of improving the competitiveness of the agrarian sector in terms of the formation and functioning of a free-trade area (FTA) with European Union» (number of the state registration 0115U003456);

– «Innovative economy formation in terms of European integration in Georgia (problems, challenges, perspectives)», an international research project with 2-years deadline - 2016-2017, the Shota Rustaveli National Science Foundation (SRNSF), 2016;

– «The directions of formation and functioning of the Common Fisheries Policy of the European Union and the ways of its implementation in Ukraine» (number of the state registration 0116U001601).

We have to determine the priorities for future perspectives of the state fisheries policy and the ways of economic and institutional development of fisheries in Ukraine,

which provide well-balanced and structural adjustments of sector's components – both aquaculture and fisheries per conditions and requirements of the EU. Considering the major trends of the global fish market, it is going to allow to predict some changes due to changes in conditions of trade after the introduction of free-trade area (FTA) and in the context of future cooperation prospects with the European Maritime and Fisheries Fund (EMFF); the Department of Statistical and Information Service (FIPS); the FAO Fisheries and Aquaculture Department of the United Nations in compiling of global statistic information.

One of the ways to achieve a task in the monograph is the implementation of scientific and practical results for developing an educational and research thematic programs for increasing level of professional skills of employees of fishing industry at the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine: «Advanced training for accounting services system of the fisheries» (2011) «Specialists of management in an aquaculture» (2010-2013), «Economy of the fisheries» (2014–2015), «Informational-tutorial ensuring for an aquaculture development» (2015), «The advisory activity in the field of an aquaculture» (2015), «The chiefs and the experts of The State Agency of Fisheries of Ukraine» (2015), «The economy of fisheries industry and anti-corruption legislation of Ukraine» (2015), «The training course of fish protection staff of The State Agency of Fisheries of Ukraine» (2016). The seminars are conducted annually according to the theme.

It is worthy of note that in terms of modern global transformation process a dynamic development of aquaculture as a part of the fisheries of food production of animal origin is taking place. Based on the orientations on providing prospective competitive fish products, we suppose that it is advisable not to limit it to economy, studying of the economical processes and the needs of food producers, but to take note of the environmental impact assessment for economic growth, achievements of different environmental and socio-economical tasks under conditions of globalization.

Додаток А 1

Пропозиція риби за континентами і економічними групами за даними
Департаменту рибного господарства і аквакультури ФАО ООН

	Загальна пропозиція їстівної риби, 2010 р. (в еквіваленті живої ваги)		Пропозиція їстівної риби на одну особу (кг/2010 рік)
	млн. тонн	у % до світу	
Світова пропозиція риби	130,1	100,0	18,9
Світ (за виключенням Китаю)	85,7	х	15,4
Африка	9,9	х	9,7
Північна Америка	7,5	х	21,8
Латинська Америка і країни Карибського басейну	5,7	х	9,7
Азія	89,8	х	21,6
Європа	16,2	х	22,0
Океанія	0,9	х	25,4
Промислово розвинені країни	26,5	20,3	27,4
Решта розвинених країн	5,5	4,2	13,5
Найменш розвинені країни	9,6	7,4	11,5
Інші країни, що розвиваються	88,5	68,1	18,9

Джерело. Складено на основі даних [17; 21; 22; 26; 29; 42; 43].

Додаток А 2

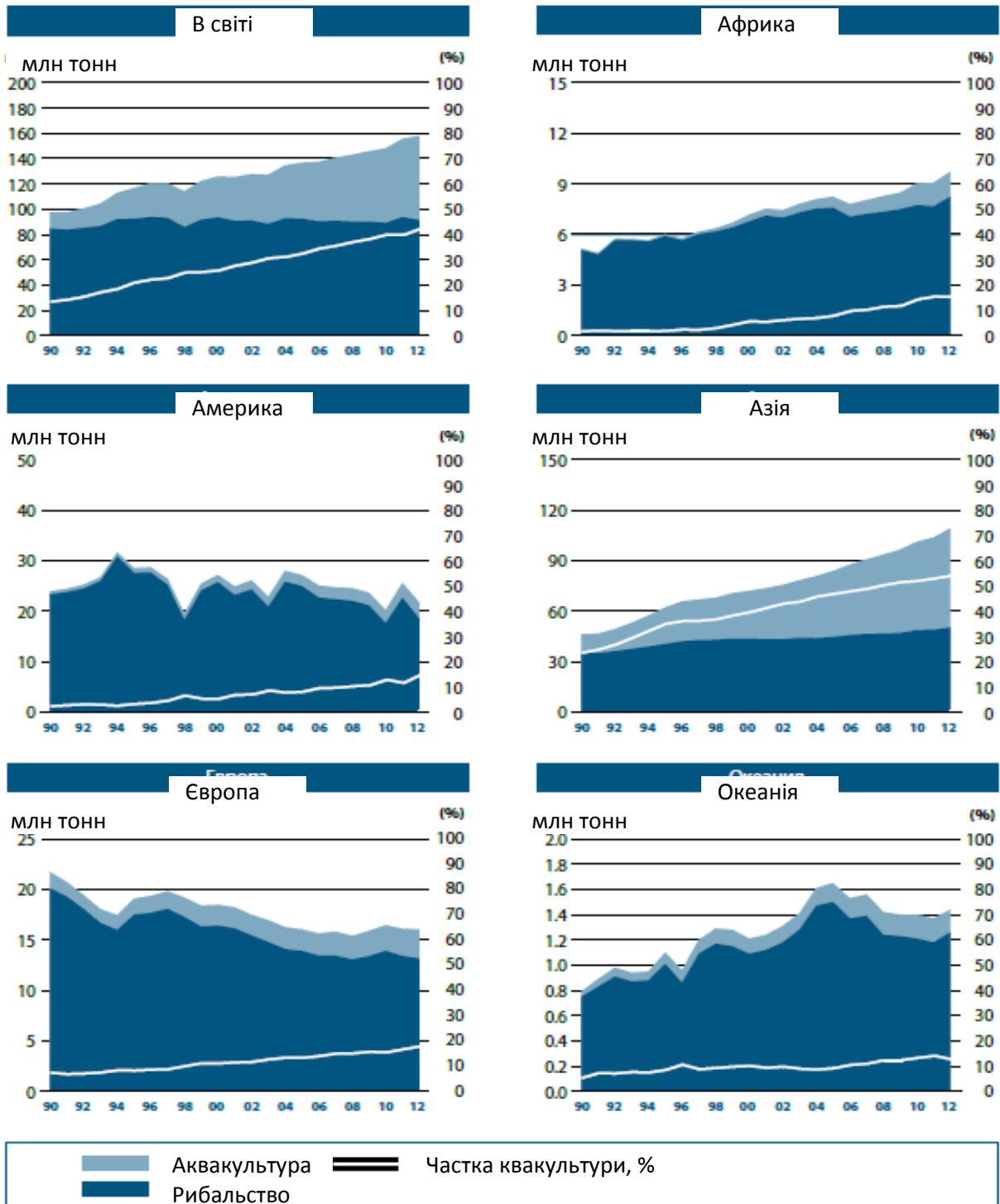

Рис. А.1 Аквакультури в загальному обсязі виловленої риби за даними Відділу статистичної і інформаційної служби (FIPS) Управління політикою рибальства і аквакультури ФАО ООН за період з 1990 року до 2012 року [21; 22; 26; 42].

Додаток Б 1

Вилов риби та добування інших водних біоресурсів за видами у 2015 році

	Обсяг добування		Середня ціна	
	тонн	2015 у % до 2014	грн за 1 тонну	2015 у % до 2014
Водні біоресурси – усього	88552	97,0	10807,1	178,6
Риба – усього	73963	91,4	11394,7	168,5
Океанічні та морські риби – усього	22941	62,7	5898,2	294,5
з них				
бичок	15651	132,1	5176,3	226,4
кілька	1653	79,6	4424,9	232,4
хамса	1244	281,7	12700,5	415,0
атерина	305	66,8	2829,7	121,1
піленгас	305	50,6	10666,0	171,5
камбала	86	85,5	35511,0	169,2
кефаль	74	178,7	28284,6	110,2
піщанка	32	196,9	1342,7	218,9
пузанок	28	139,5	13358,4	135,4
скат	9	293,5	23156,3	157,4
катран	3	175,0	16742,9	141,2
Прісноводні риби – усього	38617	108,0	15614,2	133,6
Коропові	34225	101,8	16528,2	143,0
з них				
товстолобик	11523	92,5	14992,3	153,5
короп, сазан	9807	101,1	27707,5	146,0
карась	5305	113,1	7165,5	120,3
лящ	2948	106,7	9961,5	136,6
тараня (плітка)	2412	105,7	11359,1	140,5
плоскирка	881	113,1	8578,1	157,6
амур	485	109,9	21489,6	116,9
верховодка	244	193,9	6323,7	100,6
краснопірка	147	161,8	9006,8	178,4
синець	137	175,0	11306,8	124,2
чехоня	94	205,0	12108,4	81,9
білизна	35	179,8	14208,2	211,8
рибець, сирть	20	143,8	7984,8	163,3
клепець	15	82,7	8817,0	148,6
лин	14	126,1	17717,2	98,7
в'язь	7	323,8	7705,9	106,5
головень	3	165,0	6848,5	75,7

Продовження додатку Б 1

	Обсяг добування		Середня ціна	
	тонн	2015 у % до 2014	грн за 1 тонну	2015 у % до 2014
Інші види прісноводних риб	4392	204,6	8495,2	62,0
з них				
судак	733	105,7	22555,0	141,5
щука	297	94,2	23875,2	118,9
сом	289	110,8	23767,3	104,5
окунь	270	119,4	9949,4	136,3
Лососеві	406	73,0	91100,0	194,8
з них				
форель	405	73,8	91109,3	194,8
Осетрові	36	51,8	139624,6	271,0
з них				
осетер	13	31,2	134484,8	231,6
веслоніс	12	348,5	148156,5	313,6
бестер	6	113,0	131750,0	100,1
стерлядь	5	29,9	141760,0	134,8
Прохідні оселедці	11963	153,6	6109,5	178,4
з них				
тюлька	11794	153,3	6022,3	182,0
оселедець азово-чорноморський	155	170,8	11724,9	90,8
пузанок каспійський	12	224,1	19628,1	188,9
Інші водні біоресурси – усього	14589	141,7	7828,0	261,4
Безхребетні – усього	14586	141,7	7612,9	262,3
Ракоподібні	13081	140,6	7434,8	277,9
з них				
криль	12842	139,6	6500,0	262,3
креветки	226	224,4	58122,8	337,4
раки	12	157,1	60363,6	103,1
Молюски	900	142,3	844,4	194,1
з них				
мідія	534	122,4	444,2	106,6
рапан	366	186,3	1427,9	300,0

Джерело. Складено на основі даних Статистичного бюлетеня Державної служби статистики України. – Добування водних біоресурсів за 2015 рік. – К., 2016. – 30 с.

Додаток Б 2

Економічні показники роботи підприємств, що здійснювали
рибогосподарську діяльність, тис. грн.

	Обсяг продукції (робіт, послуг) рибного господарства (у фактичних цінах)		
	2015	2014	2015 у % до 2014
Україна	972189,7	730385,7	133,1
Вінницька	30876,0	29614,5	104,3
Волинська	27249,4	20280,7	134,4
Дніпропетровська	17887,9	11963,1	149,5
Донецька	62791,6	29379,0	213,7
Житомирська	11958,7	10352,8	115,5
Закарпатська	15684,6	11035,2	142,1
Запорізька	159758,9	56870,4	280,9
Івано-Франківська	21686,2	15675,7	138,3
Київська	38659,4	24576,6	157,3
Кіровоградська	30199,5	15397,6	196,1
Луганська
Львівська	30144,7	24720,9	121,9
Миколаївська	34838,2	182465,0	19,1
Одеська	143162,0	34965,6	409,4
Полтавська	11626,4	9277,4	125,3
Рівненська	11444,3	6525,6	175,4
Сумська	60149,6	28750,9	209,2
Тернопільська	5198,6	5720,1	90,9
Харківська	21396,8	29428,0	72,7
Херсонська	58061,3	31923,8	181,9
Хмельницька	9202,6	8840,0	104,1
Черкаська	91465,8	69191,2	132,2
Чернівецька	43284,2	30041,2	144,1
Чернігівська	26624,1	22029,4	120,9

Додаток Б 3

Добування водних біоресурсів за рибогосподарськими водними об'єктами, тонн

	Добуто – усього		Із загального обсягу добуто			
			у внутрішніх водних об'єктах		у виключній (морській) економічній зоні України	
	2015	2015 у % до 2014	2015	2015 у % до 2014	2015	2015 у % до 2014
Україна	88552	97,0	38507	97,2	34205	154,2
Вінницька	2037	87,0	2037	87,0	–	–
Волинська	772	101,2	772	101,2	–	–
Дніпропетровська	2035	104,4	2035	104,4	–	–
Донецька	6362	255,8	2107	99,6	4255	1146,0
Житомирська	609	83,0	609	83,0	–	–
Закарпатська	402	96,2	402	96,2	–	–
Запорізька	22522	130,4	1401	122,7	21121	131,0
Івано- Франківська	610	91,5	610	91,5	–	–
Київська	3653	144,0	... ¹	... ¹	... ¹	... ¹
Кіровоградська	1832	128,8	1832	128,8	–	–
Львівська	809	95,7	809	95,7	–	–
Миколаївська	1934	15,3	1708	87,0	226	15,3
Одеська	22245	250,1	5077	91,5	3755	112,3
Полтавська	1113	76,7	1113	76,7	–	–
Рівненська	520	69,0	520	69,0	–	–
Сумська	2534	125,2	2534	125,2	–	–
Тернопільська	239	58,8	239	58,8	–	–
Харківська	1248	82,0	1248	82,0	–	–
Херсонська	4530	159,9	2461	105,0	2069	424,2
Хмельницька	479	79,3	479	79,3	–	–
Черкаська	5856	93,6	5856	93,6	–	–
Чернівецька	1081	103,0	1081	103,0	–	–
Чернігівська	1055	105,0	1055	105,0	–	–

Джерело. Складено на основі даних Статистичного бюлетеня Державної служби статистики України. – Добування водних біоресурсів за 2015 рік. – К., 2016. – 30 с.

Додаток Б 4

Добування водних біоресурсів у прісноводних водоймах, тонн

	Добуто – усього		Із загального обсягу добуто			
			в озерах		у річках	
	2015	2015 у % до 2014	2015	2015 у % до 2014	2015	2015 у % до 2014
Україна	37317	95,5	2749	96,1	1804	124,1
Вінницька	2037	87,0	–	–	102	279,5
Волинська	772	101,2	9	104,5	–	–
Дніпропетровська	2035	104,4	–	–	12	61,1
Донецька	2107	99,6	4	34,4	–	–
Житомирська	609	83,0	–	–	–	–
Закарпатська	402	96,2	–	–	–	–
Запорізька	1401	122,7	–	–	57	161,7
Івано- Франківська	610	91,5	–	–	–	–
Київська	... ¹	... ¹	–	–	... ¹	... ¹
Кіровоградська	1832	128,8	–	–	–	–
Луганська	... ¹	... ¹	... ¹	... ¹	... ¹	... ¹
Львівська	809	95,7	–	–	–	–
Миколаївська	646	34,5	–	–	60	72,0
Одеська	4950	96,6	2406	92,3	620	109,9
Полтавська	1113	76,7	–	–	–	–
Рівненська	520	69,0	–	–	–	–
Сумська	2534	125,2	–	–	–	–
Тернопільська	239	58,8	–	–	–	–
Харківська	1248	82,0	181	147,0	–	–
Херсонська	2460	105,0	122	117,7	875	137,0
Хмельницька	479	79,3	–	–	1	–
Черкаська	5856	93,6	–	–	–	–
Чернівецька	1081	103,0	–	–	–	–
Чернігівська	1055	105,0	15	–	57	113,2

Продовження
додатку Б 4
(тонн)

	Із загального обсягу добуто			
	у водосховищах		у ставках та інших водних об'єктах	
	2015	2015 у % до 2014	2015	2015 у % до 2014
Україна	11104	109,7	21660	87,8
Вінницька	112	84,0	1823	84,0
Волинська	5	106,4	758	101,1
Дніпропетровська	1738	109,5	285	83,2
Донецька	250	148,1	1853	95,8
Житомирська	15	277,8	594	81,5
Закарпатська	—	—	402	96,3
Запорізька	1104	124,5	240	109,3
Івано-Франківська	—	—	610	91,5
Київська	1	1	1	1
Кіровоградська	757	115,9	1075	139,7
Луганська	1	1	1	1
Львівська	20	250,0	789	94,2
Миколаївська	90	92,0	496	29,3
Одеська	29	27,3	1895	102,8
Полтавська	819	67,9	294	120,3
Рівненська	—	—	520	69,0
Сумська	—	—	2534	125,2
Тернопільська	—	—	239	58,8
Харківська	376	197,0	691	57,2
Херсонська	687	92,4	776	90,4
Хмельницька	22	103,2	456	78,2
Черкаська	3441	106,3	2415	80,0
Чернівецька	1	—	1080	103,0
Чернігівська	44	91,0	939	103,6

Джерело. Складено на основі даних Статистичного бюлетеня Державної служби статистики України. – Добування водних біоресурсів за 2015 рік. – К., 2016. – 30 с.

Додаток Б 5

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ	
НАКАЗ	
03.12.2013 № 714	
	Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 17 грудня 2013 р. за № 2129/24661

Про внесення змін до форми звітності № 1А–риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__р.»

Відповідно до абзацу двадцять шостого статті 9 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», з метою удосконалення форми звітності щодо виробництва продукції аквакультури та коригування термінів її подання

НАКАЗУЮ:

1. Внести до форми звітності № 1А–риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__р.», затвердженої наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 21 березня 2012 року № 141, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 09 квітня 2012 року за № 514/20827, такі зміни:

1) слова «спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері рибного господарства» замінити словом «рибоохорони»;

2) слова та цифри «до 20 січня», «до 25 лютого» та «до 25 березня» замінити словами та цифрами «до 10 січня», «до 03 лютого» та «до 15 лютого» відповідно.

2. Департаменту тваринництва (Гетья А.А.) забезпечити у встановленому порядку подання цього наказу на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України.

3. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

4. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра аграрної політики та продовольства України - керівника апарату Сеня О.В.

Перший заступник Міністра	І.Ю. Бісюк
ПОГОДЖЕНО:	
Голова Державної служби статистики України	О.Г. Осауленко
Голова Державного агентства рибного господарства України	В.С. Дроник
Перший заступник Міністра економічного розвитку і торгівлі України	А.А. Максюта
Голова Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва	М.Ю. Бродський

Додаток Б 6

Вирощування та вилов рибопосадкового матеріалу у 2015 році

(млн. шт.)

	Усього		З них за видами риб			
			сазан / короп		рослиноїдні	
	2015	2015 у % до 2014	2015	2015 у % до 2014	2015	2015 у % до 2014
Отримано личинки						
в інкубаційних цехах	594,1	87,7	207,6	85,9	373,2	87,6
від природного нересту	111,0	66,8	90,2	60,7	2,2	73,3
Вирощено та виловлено рибопосадкового матеріалу						
усього	1447,8	281,2	1312,1	366,5	111,5	89,6
цьоголітки	1037,3	281,1	984,6	311,7	43,8	93,2
однорічки	124,3	214,7	101,7	477,5	20,3	161,1
дволітки	168,8	505,4	123,3	1258,2	42,9	199,5
дворічки	117,4	214,6	102,5	931,8	4,5	10,4

(млн. шт.)

	З них за видами риб					
	сомові		осетрові		лососеві	
	2015	2015 у % до 2014	2015	2015 у % до 2014	2015	2015 у % до 2014
Отримано личинки						
в інкубаційних цехах	0,6	150,0	6,1	103,4	2,6	130,0
від природного нересту	0,1	14,3	—	—	—	—
Вирощено та виловлено рибопосадкового матеріалу						
—						
усього	0,1	100,0	3,2	188,2	1,8	72,0
цьоголітки	0,1	100,0	1,7	100,0	1,3	81,3
однорічки	—	—	1,4	—	0,3	150,0
дволітки	—	—	0,1	—	0,1	14,3
дворічки	—	—	0,0	—	0,1	100,0

Додаток В 1

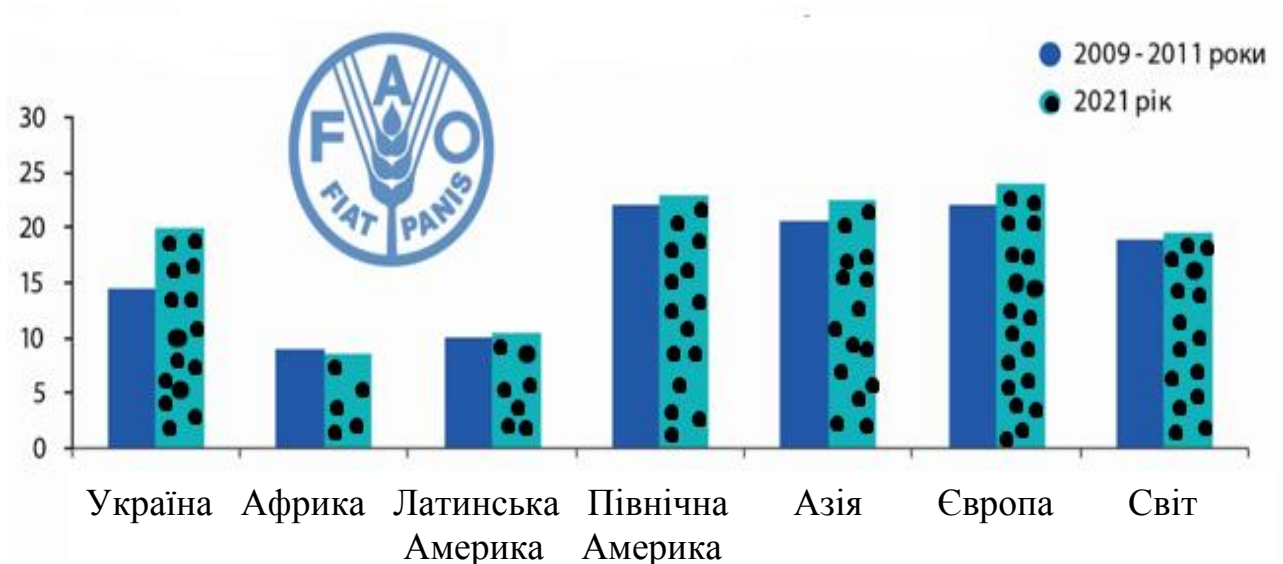

Рис. В.1. Споживання риби та рибної продукції на одну особу за даними ФАО.

Рис. В. 2. Стан рибного господарства України у 2016 році.

Додаток В 2

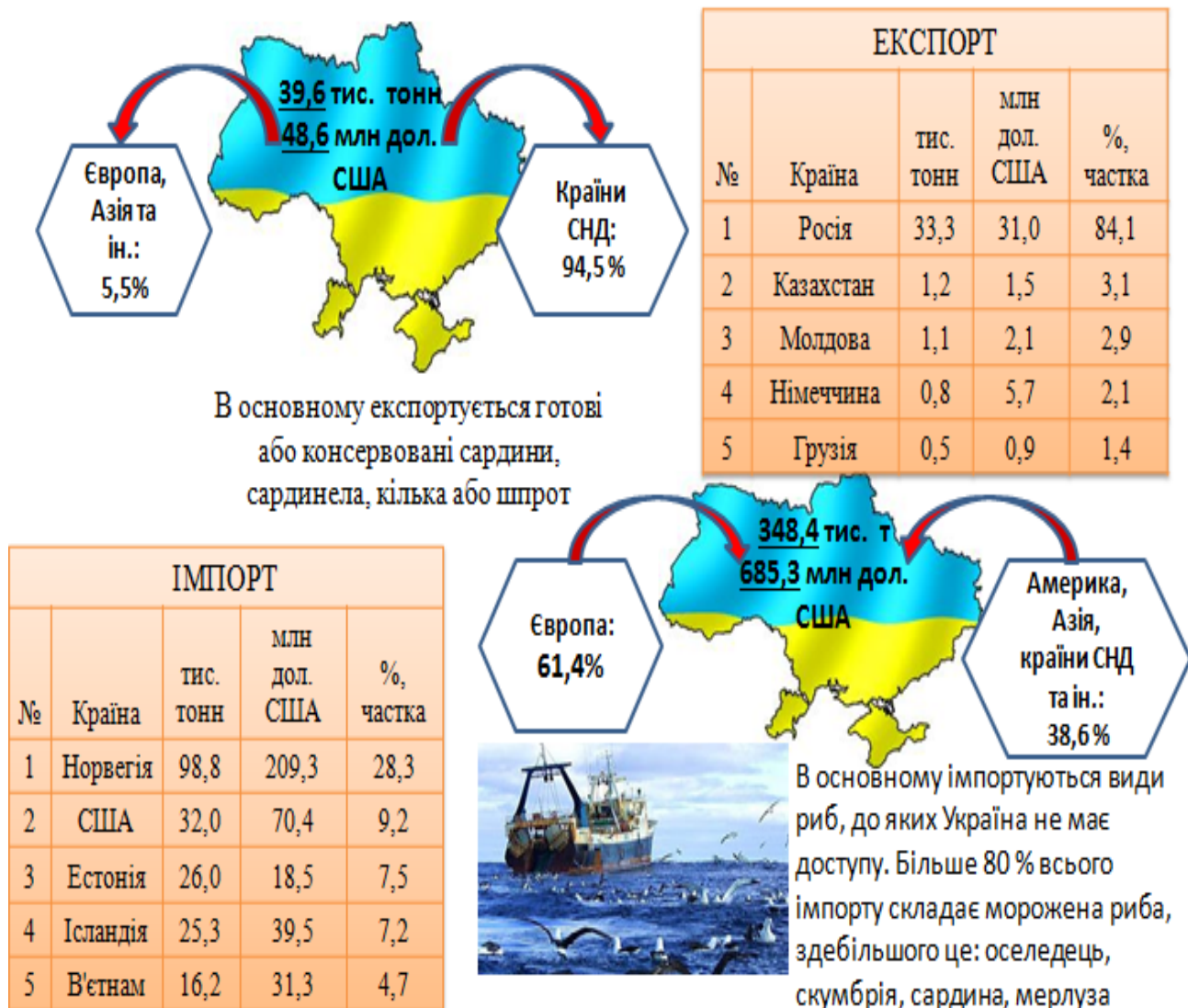

Рис. В. Експорт-імпорт риби та рибної продукції у 2014 році.

Джерело. Складено на основі даних Державної служби статистики України.

Додаток Д

Державне агентство рибного господарства України
(орган реєстрації)

ЗАЯВА

про внесення інформації (змін до неї) до Державного
реєстру рибогосподарських водних об'єктів (їх частин)

Заявник ВКФ «Агропродресурси», смт Бородянка Київської області, _____.

вул. Сільськогосподарська, 1

(повне найменування, місцезнаходження юридичної особи,

Коробкіна Т. М.

прізвище, ім'я та по батькові керівника юридичної особи

_____ або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи — підприємця)

організаційно-правова форма Товариство з обмеженою відповідальністю

телефон/телефакс 044 77 5 66 30

код за ЄДРПОУ 23581583

реєстраційний номер облікової картки платника податків (для юридичних осіб) або серія та номер
паспорта, ким і коли виданий (для фізичних осіб — підприємців) _____ СК 177045 виданий

Києво-Святошинським РВГУ МВС України в Київській області від 19.06.1998 р.

Прошу внести інформацію (зміни до неї) до Державного реєстру рибогосподарських водних об'єктів
(їх частин) про:

Ставок «Верхній», урочище Хуторське

найменування, місцезнаходження,

найменування користувача (орендаря) рибогосподарського водного об'єкта (його частини),

Для рибогосподарських потреб та обводнення сільгоспугідь

його цільове використання,

Короп, карась

основні об'єкти рибогосподарської діяльності (види водних біоресурсів),

до 31.12.2050 р.

строк дії договору оренди (водного об'єкта, землі)

Надаю дозвіл на обробку моїх персональних даних з метою використання їх для ведення
державного реєстру рибогосподарських водних об'єктів (їх частин) згідно з вимогами законодавства.

Службова інформація

Реєстраційний номер заяви

220400001

Дата реєстрації заяви

13.12.15 р.

Прізвище, ім'я та по батькові реєстратора

Петрова К.В.

Підпис реєстратора

ХХН

Підпис заявника

ММА

МП (за наявності)

Дата подання заяви

07.12.2015 р.

Додаток Е

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

10.11.2015 № 320

Про внесення змін до Методологічних положень
з організації державного статистичного спостереження
щодо рибогосподарської діяльності підприємств

Відповідно до підпункту 4 пункту 4 Положення про Державну службу статистики України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2014 року № 481, та з метою забезпечення доступності, гласності й відкритості статистичної інформації, її джерел і методології складання наказую:

1. Унести схвалені Комісією з питань удосконалення методології та звітної документації Держстату зміни до Методологічних положень з організації державного статистичного спостереження щодо рибогосподарської діяльності підприємств, затверджених наказом Держкомстату від 10 грудня 2010 року № 502 «Про затвердження Методологічних положень з організації державного статистичного спостереження щодо рибогосподарської діяльності підприємств» (зі змінами) (далі – Зміни до Методологічних положень):

1) Пункт 3.1 розділу III Методологічних положень після слів та знаків «КОАТУУ – Класифікатор об'єктів адміністративно-територіального устрою України;» доповнити новим абзацом такого змісту:

«НПРА – Номенклатура продукції рибальства й аквакультури».

2) У підпункті 3.2.1 пункту 3.2 розділу III Методологічних положень:
абзац перший викласти в такій редакції:

«Державне статистичне спостереження щодо рибогосподарської діяльності підприємств органи державної статистики здійснюють за формами № 1-риба

Продовження додатку Е

(річна) «Звіт про добування водних біоресурсів» і № 1-риба (квартальна) «Звіт про добування водних біоресурсів» на основі роз'яснень щодо їх заповнення»; абзац п'ятий викласти в такій редакції:

«Державне статистичне спостереження за формою № 1-риба (квартальна) проводять як несучільне основного масиву. Ним охоплюють великі та середні підприємства, незалежно від організаційної форми суб'єкта економіки та підпорядкування, основний або другорядний вид економічної діяльності яких відноситься до коду 03 секції А за КВЕД. Форма 1-риба (квартальна) складається 3 рази на рік, звіт за січень – грудень подається за показниками форми № 1-риба (річна)».

3) В абзаці першому розділу IV Методологічних положень і додатку 3 до Методологічних положень слово «листопада» замінити словом «жовтня».

4) По всьому тексту Методологічних положень і в додатках 2–4 до Методологічних положень слово «місячна» замінити словом «квартальна».

2. Департаменту статистики сільського господарства та навколишнього середовища (Прокопенко О.М.) здійснювати методологічне та організаційне керівництво щодо впровадження та застосування у статистичній діяльності змін до Методологічних положень, затверджених цим наказом.

3. Департаменту поширення інформації та комунікацій (Вишневська О. А.) забезпечити оприлюднення Методологічних положень з організації державного статистичного спостереження щодо рибогосподарської діяльності підприємств, з урахуванням змін, затверджених цим наказом, на офіційному веб-сайті Держстату.

4. Цей наказ набирає чинності з 01 січня 2016 року.

5. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

В. о. Голови

І. М. Жук

Додаток Ж

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ
(Держстат)

НАКАЗ

08.12.2015

М.
Київ

№ 349

Про внесення змін до
Номенклатури продукції
рибальства й
аквакультури,
затвердженої наказом
Держстату від 13
листопада 2014 року №337

Відповідно до статті 12 Закону України «Про державну статистику», пунктів 4, 9 Положення про Державну службу статистики України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2014 року № 481, та з метою подальшого вдосконалення методології та запровадження міжнародних стандартів у сфері статистики сільського господарства

НАКАЗУЮ:

1. Унести до розділу 5 Номенклатури продукції рибальства й аквакультури, затвердженої наказом Держстату від 13 листопада 2014 року № 337 «Про затвердження Номенклатури продукції рибальства й аквакультури» (далі – Номенклатура), такі зміни:

1) У рядках з порядковим номером:

014 знаки, символ та цифри «= S 03.10.12.03.01 ÷ 03.10.12.03.35» замінити знаками, символом та цифрами «= S 03.10.12.03.01 ÷ 03.10.12.03.46»;

053 цифри та знаки «03.10.12.03.28» замінити відповідно цифрами та знаками «03.10.12.03.39»;

054 цифри та знаки «03.10.12.03.29» замінити відповідно цифрами та знаками «03.10.12.03.40»;

055 цифри та знаки «03.10.12.03.30» замінити відповідно цифрами та знаками «03.10.12.03.41»;

056 цифри та знаки «03.10.12.03.31» замінити відповідно цифрами та знаками «03.10.12.03.42»;

057 цифри та знаки «03.10.12.03.32» замінити відповідно цифрами та знаками «03.10.12.03.43»;

058 цифри та знаки «03.10.12.03.33» замінити відповідно цифрами та знаками «03.10.12.03.44»;

059 цифри та знаки «03.10.12.03.34» замінити відповідно цифрами та знаками «03.10.12.03.45»;

060 цифри та знаки «03.10.12.03.35» замінити відповідно цифрами та знаками «03.10.12.03.46»;

211 цифри та знаки «03.20.11.03.03» замінити відповідно цифрами та знаками «03.20.11.01.03»;

212 цифри та знаки «03.20.11.04.04» замінити відповідно цифрами та знаками «03.20.11.01.04»;

213 цифри та знаки «03.20.11.05.05» замінити відповідно цифрами та знаками «03.20.11.01.05».

2. Департаменту статистики сільського господарства та навколишнього середовища (Прокопенко О.М.) здійснювати методологічне й організаційне керівництво щодо впровадження та застосування у статистичній діяльності Номенклатури зі змінами, затвердженими пунктом 1 цього наказу.

3. Департаменту поширення інформації та комунікацій (Вишневська О.А.) забезпечити оприлюднення Номенклатури зі змінами, затвердженими пунктом 1 цього наказу, на офіційному веб-сайті Держстату.

4. Керівникам самостійних структурних підрозділів апарату Держстату, начальникам Головного управління регіональної статистики, головних управлінь статистики в областях, м. Києві використовувати Номенклатуру зі змінами, затвердженими пунктом 1 цього наказу, під час збирання, оброблення та поширення статистичної інформації.

5. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

В.о. Голови

І.М. Жук

Додаток 3

Витяг із
Статистичної класифікації продукції
СКП-2011
(структура)
Наказ Держкомстату від 23.12.2011 № 397

Схвалено на засіданні Комісії з питань удосконалення методології та звітної документації 12 липня 2011 року (п. 5 протоколу засідання)

Набуття чинності – 01.01.2012 р.

Гармонізовано з Statistical Classification of Products by Activities in the European Economic Community – CPA, 2008

Код	Назва
А	ПРОДУКЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА, ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА
03	Риба та продукція рибальства інша; продукція рибництва (аквакультури); послуги допоміжні у рибному господарстві
03.0	Риба та продукція рибальства інша; продукція рибництва (аквакультури); послуги допоміжні у рибному господарстві
03.00	Риба та продукція рибальства інша; продукція рибництва (аквакультури); послуги допоміжні у рибному господарстві
03.00.1	Риба жива
03.00.11	Риба декоративна жива
03.00.12	Риба морська, крім розведеної на фермах, жива
03.00.13	Риба прісноводна, крім розведеної на фермах, жива
03.00.14	Риба морська, розведена на фермах, жива
03.00.15	Риба прісноводна, розведена на фермах, жива
03.00.2	Риба свіжа чи охолоджена
03.00.21	Риба морська, крім розведеної на фермах, свіжа чи охолоджена

Код	Назва
03.00.22	Риба прісноводна, крім розведеної на фермах, свіжа чи охолоджена
03.00.23	Риба морська, розведена на фермах, свіжа чи охолоджена
03.00.24	Риба прісноводна, розведена на фермах, свіжа чи охолоджена
03.00.3	Ракоподібні не заморожені
03.00.31	Ракоподібні, крім розведених на фермах, не заморожені
03.00.32	Ракоподібні, розведені на фермах, не заморожені
03.00.4	Молюски та водні безхребетні інші, живі, свіжі чи охолоджені
03.00.41	Устриці, крім розведених на фермах, живі, свіжі чи охолоджені
03.00.42	Молюски та водні безхребетні, крім розведених на фермах, інші, живі, свіжі чи охолоджені
03.00.43	Устриці, розведені на фермах, живі, свіжі чи охолоджені
03.00.44	Молюски та водні безхребетні, розведені на фермах, інші, живі, свіжі чи охолоджені
03.00.5	Перли необроблені
03.00.51	Перли природні необроблені
03.00.52	Перли культивовані необроблені
03.00.6	Рослини, тварини водні інші, їх продукція
03.00.61	Корали та подібна продукція, черепашки молюсків, ракоподібних чи голкошкірих та скелетні пластини каракатиць
03.00.62	Губки натуральні тваринного походження
03.00.63	Водорості морські та водорості інші, природні
03.00.64	Водорості морські та водорості інші, культивовані
03.00.69	Рослини, тварини водяні інші, їх продукція, н.в.і.у.
03.00.7	Послуги допоміжні у рибному господарстві
03.00.71	Послуги допоміжні у рибальстві
03.00.72	Послуги допоміжні у рибництві (аквакультурі)

Додаток К

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
економічного розвитку
і торгівлі України
16.08.2011 № 40

ФОРМА

подання пропозиції щодо здійснення державно-приватного партнерства

1. Інформація про об'єкт державно-приватного партнерства (далі - ДПП)

1.1. Об'єкт ДПП: _____

1.2. Найменування державного партнера (відповідно Закону України "Про державно-приватне партнерство"): _____

1.3. Найменування підприємства, установи, організації, в управлінні/власності якої перебуває об'єкт ДПП (далі - підприємство): _____

1.4. Код за ЄДРПОУ, види діяльності за КВЕД об'єкта ДПП/підприємства: _____

1.5. Дата державної реєстрації об'єкта ДПП/підприємства: _____

1.6. Форма власності об'єкта ДПП: _____

1.7. Місцезнаходження, поштова адреса об'єкта ДПП/підприємства: _____

1.8. Прізвище, ім'я, по батькові керівника об'єкта ДПП/підприємства: _____

1.9. Контактний телефон, факс та адреса електронної пошти об'єкта ДПП/підприємства: _____

1.10. Характеристика об'єкта ДПП: _____

2. Інформація про особу, яка подає пропозицію щодо здійснення ДПП (далі - особа)

2.1. Найменування/прізвище, ім'я, по батькові особи: _____

2.2. Код за ЄДРПОУ/реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відмітку у паспорті); види діяльності за КВЕД: _____

2.3. Дата державної реєстрації: _____

2.4. Місцезнаходження (місце проживання), поштова адреса: _____

2.5. Прізвище, ім'я, по батькові керівника: _____

2.6. Контактний телефон, факс та адреса електронної пошти: _____

2.7. Досвід роботи у сфері здійснення ДПП: _____

2.8. Засновники особи (зазначаються для юридичної особи): _____

3. Інформація про проект, що передбачається реалізувати у рамках ДПП

3.1. Назва проекту, що планується реалізуватись у рамках ДПП: _____

Продовження додатку К

3.2. Мета проекту: _____

3.3. Строк реалізації проекту: _____

3.4. Форма здійснення ДПП: _____

3.5. Загальна вартість проекту, тис. гривень: _____

3.6. Прогнозована сума інвестицій, яку планує інвестувати особа, тис. гривень: _____

3.7. Фінансові результати реалізації проекту ДПП (за строк реалізації проекту):

Внутрішня норма дохідності IRR), %	Чиста дисконтована вартість (NPV), тис. гривень	Строк окупності проекту, роки	Надходження до бюджету, тис. гривень

3.8. Перелік робіт/товарів/послуг, які планує здійснювати під час реалізації проекту ДПП особа (якісні та кількісні показники): _____

3.9. Наявність інноваційної складової проекту, що передбачається реалізувати в рамках ДПП: _____

3.10. Перелік ризиків, які особа готова взяти на себе під час реалізації проекту ДПП: _____

3.11. Сума та вид державної підтримки, які необхідні особі для реалізації проекту, тис. гривень: _____

3.12. Інформація про земельну ділянку, якщо земельна ділянка необхідна для реалізації ДПП: _____

4. Історія та поточний стан проекту

4.1. Підстави для реалізації проекту (державні програми, програми розвитку регіонів, стратегії розвитку галузі, інші документи): _____

4.2. Інформація про проведені зустрічі, переговори, підписані із суб'єктами господарювання договори або інші документи, що стосуються проекту:

Дата	Прізвище, ім'я, по батькові, посада	Предмет переговорів, листів-відповідей із зазначеного питання

4.3. Інформація про проведені зустрічі, переговори, підписані договори або інші документи, отримані листи-відповіді від представників органів управління, що стосуються об'єкта ДПП:

Дата	Прізвище, ім'я, по батькові, посада	Предмет переговорів, листів-відповідей із зазначеного питання

4.4. Інша інформація, яку Ви бажаєте подати для розгляду: _____

"__" ____ 20__ року _____
(прізвище, ім'я, по батькові особи,
яка заповнила пропозицію)

(посада)

М.П.*

(підпис)

* Для юридичної особи.

Додаток Л

ЗАТВЕРДЖЕНО

постановою Кабінету Міністрів України

від 12 квітня 2000 р. № 643

ТИПОВИЙ КОНЦЕСІЙНИЙ ДОГОВІР

_____ р.
(місце укладення договору)

_____ (найменування органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, уповноваженого на укладення концесійного договору) в особі _____,

_____ (посада, прізвище, ім'я та по батькові)
що діє згідно з _____ (далі - концесієдавець)
_____ (№ і дата рішення тощо)

з однієї сторони, та _____ в особі _____
_____ (назва юридичної особи)

_____ (посада, прізвище, ім'я та по батькові)
що діє на підставі _____, або
_____ (статут, доручення тощо)

_____ (далі - концесіонер)
(прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи)
з іншої сторони, уклали концесійний договір про таке:

Предмет концесійного договору

1. Концесієдавець надає на _____ років концесіонеру право

_____ (створити (побудувати) чи істотно поліпшити та (або) здійснювати управління (експлуатацію) об'єкта концесії)
з метою задоволення громадських потреб у сфері _____
_____ (сфера господарської діяльності)
за умови сплати концесійних платежів та виконання інших умов цього договору.

2. Об'єктом концесії за цим договором є:

_____ найменування об'єкта, його місцезнаходження, склад, вартість майна)

3. Фінансування об'єкта концесії здійснюється згідно з кошторисом витрат на його _____
_____ (створення (будівництво) та (або) утримання (експлуатацію)

(у цей пункт включається інформація про: найменування витрат; розмір витрат з розподілом їх за плановими періодами; джерела фінансування зазначених витрат; шляхи відшкодування вкладених інвестицій; зобов'язання, гарантії тощо).

Права і обов'язки концесієдавця

4. Концесієдавець має право:

Продовження додатку Л

здійснювати контроль за дотриманням концесіонером умов цього договору;
вимагати дострокового розірвання цього договору в разі порушення концесіонером його умов;

вимагати від концесіонера відшкодування збитків у разі погіршення стану об'єкта концесії, яке сталося з вини концесіонера;

одержувати від концесіонера інформацію, необхідну для виконання своїх прав і обов'язків.

5. Концесіодавець зобов'язаний:

передати концесіонеру у строк до "_____" _____ р.

(найменування об'єкта концесії)

надати концесіонеру у строк до "_____" _____ р. і в повному
обсязі пакет документів: _____

(перелік документів, які підтверджують право концесіонера на
створення (будівництво) та (або) управління (експлуатацію)
об'єкта концесії)

вимагати звіт про використання амортизаційних відрахувань;

зберігати комерційну таємницю концесіонера;

не втручатися у господарську діяльність концесіонера;

забезпечити надання земельної ділянки у порядку, встановленому
Земельним кодексом України (якщо вона необхідна для здійснення
_____).

(вид концесійної діяльності, роботи, послуги)

6. Концесіодавець має також інші права і обов'язки, передбачені цим
договором та законодавством України.

Права і обов'язки концесіонера

7. Концесіонер має право:

здійснювати підприємницьку діяльність на основі _____

створення (будівництва) та (або) управління (експлуатації)
об'єкта концесії)

вимагати розірвання цього договору у разі порушення концесіодавцем
умов договору і відшкодування збитків, завданих невиконанням умов договору;

на продовження строку дії цього договору у разі виконання його умов;

за погодженням з концесіодавцем за рахунок власних коштів
здійснювати поліпшення (реконструкцію, технічне переоснащення) майна,
отриманого у концесію;

отримувати плату за вироблені товари (роботи, послуги);

на відшкодування витрат, зроблених у зв'язку з поліпшенням майна,
отриманого у концесію, за рахунок отриманого прибутку (якщо інше не
передбачено цим договором);

Продовження додатку Л

на контрактній основі залучати до виконання спеціальних робіт на об'єкті концесії третіх осіб.

8. Концесіонер зобов'язаний:

виконувати умови цього договору;

укладати відповідно до законодавства трудові договори (контракти) з працівниками – громадянами України;

виконувати _____

(перелік робіт і інвестицій)

необхідних для поліпшення переданих у концесію споруд і обладнання;

погоджувати з концесієдавцем передачу повністю або частково третім особам своїх майнових прав, що впливають з цього договору;

використовувати на об'єкті концесії матеріали та сировину вітчизняного виробництва відповідно до умов цього договору;

утримувати об'єкт концесії в належному технічному стані;

нести відповідальність за виконання умов цього договору та законодавства України третіми особами, які залучені до виконання спеціальних робіт на об'єкті концесії;

використовувати амортизаційні відрахування на відновлення основних фондів, отриманих у концесію;

після закінчення строку, на який було укладено концесійний договір, передати об'єкт концесії в належному технічному стані концесієдавцю відповідно до умов цього договору (земельні ділянки – до умов договору оренди земельної ділянки).

8. У разі надання концесії на об'єкти, які використовуються для централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води, водовідведення і перебувають у комунальній власності, концесіонер зобов'язаний забезпечити:

надання населенню, що проживає на відповідній території, послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил;

ведення у встановленому законодавством порядку обліку зазначених послуг;

вжиття заходів для ощадливого використання енергетичних ресурсів;

проведення розрахунків у повному обсязі за спожиті енергоносії.

9. Концесіонер має також інші права та обов'язки, передбачені цим договором та законодавством України.

Умови, розмір і порядок внесення концесійних платежів

10. Концесіонер в установленому порядку робить перший внесок за надання об'єкта в концесію на рахунок

(відповідний рахунок державного або місцевого бюджету)

у розмірі _____ гривень протягом 10 робочих днів з дня підписання цього договору. У разі надання концесії на об'єкт незавершеного будівництва або на створення (будівництво) нового об'єкта дата здійснення

Продовження додатку Л

першого внеску концесійного платежу встановлюється виходячи з часу одержання концесіонером доходу від експлуатації об'єкта концесії, але не пізніше ніж через шість місяців після дати введення його в експлуатацію.

Наступні концесійні платежі вносяться незалежно від наслідків господарської діяльності з періодичністю:

_____ гривень до _____
(сума) (кінцевий строк внесення).

За порушення строків внесення концесійних платежів концесіонер сплачує пеню з розрахунку _____ відсотків суми концесійного платежу за кожний день прострочки.

Умови передачі та повернення об'єкта концесії

11. Передача об'єкта у концесію здійснюється не пізніше _____ календарних днів після укладення цього договору і оформляється актом приймання-передачі згідно з додатком.

11-1. Передача в концесію об'єктів, які використовуються для централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води, водовідведення і перебувають у комунальній власності, здійснюється за умови розроблення концесіонером та погодження органами, уповноваженими приймати рішення про передачу об'єктів у концесію, бізнес-плану беззбиткової діяльності.

12. Майно, отримане у концесію, включається до балансу концесіонера - юридичної особи із зазначенням, що це майно отримане у концесію.

13. Правовий режим майна, яке надається в концесію (або створюється) на виконання умов цього договору, визначається з урахуванням Закону України "Про концесії".

14. Після закінчення строку, на який було укладено цей договір, у разі його розірвання, ліквідації концесіонера, в тому числі у зв'язку з визнанням його банкрутом, концесіонер зобов'язаний повернути концесіодавцю об'єкт концесії в належному технічному стані. Повернення майна об'єкта концесії здійснюється у _____ денний строк після припинення дії цього договору і оформлюється актом приймання-передачі.

Порядок виконання робіт та приймання створених об'єктів *

15. Концесіонер у _____ денний строк з дати підписання акта приймання-передачі подає концесіодавцю на затвердження проектну, робочу та іншу, визначену концесіодавцем, документацію на створення (будівництво) об'єкта концесії. Концесіодавець у _____ денний строк затверджує цю документацію.

16. Роботи і зобов'язання, необхідні для здійснення концесійної діяльності, виконуються за затвердженим концесіодавцем календарним планом.

17. Концесіонер повинен під власну відповідальність та за власні кошти провести всі необхідні перевірки і випробування, а також своєчасно отримати всі необхідні для створення (будівництва) об'єкта концесії дозволи відповідних органів.

Види діяльності та ліцензування

18. За умовами цього договору концесіонер здійснює такі види діяльності, роботи, послуги: _____.

Продовження додатку Л

19. Концесіонер зобов'язується за свій рахунок одержати ліцензії на здійснення підприємницької діяльності, яка згідно з законодавством України підлягає ліцензуванню:

- 1) _____;
(вид діяльності)
- 2) _____.
(вид діяльності)

20. Ліцензії одержуються концесіонером до початку виконання відповідних видів робіт. Копії одержаних ліцензій подаються концесієдавцю.

Умови та обсяги поліпшення об'єкта концесії та
порядок компенсації зазначених поліпшень

21. З метою використання об'єкта концесії для надання послуг щодо задоволення громадських потреб у сфері _____

_____ (сфера господарської діяльності)

концесіонер здійснює поліпшення (створення) майна чи придбає майно за умови та в обсягах: _____

_____ Фінансування поліпшення (створення) майна здійснюється за рахунок: _____, в обсязі _____ гривень.
концесіонера та (або) концесієдавця)

22. Концесієдавець зобов'язаний відшкодувати концесіонеру витрати, зроблені ним у зв'язку із зазначеними у пункті 21 поліпшеннями, або вартість створеного (придбаного) майна (у разі коли цим договором передбачено, що майно, яке придбав концесіонер на виконання умов цього договору, переходить у власність держави або територіальної громади) в частині, що не була компенсована концесіонером у результаті концесійної діяльності за умови _____.

Порядок використання амортизаційних відрахувань

23. Протягом всього строку дії цього договору концесіонер у порядку, передбаченому законодавством України нараховує суми амортизаційних відрахувань.

24. Амортизаційні відрахування, нараховані на основні фонди, отримані у концесію або створені у зв'язку з виконанням умов цього договору, залишаються у розпорядженні концесіонера і використовуються виключно на відновлення основних фондів, отриманих у концесію, або створених у зв'язку з виконанням умов цього договору.

Умови встановлення цін та тарифів

25. Концесієдавець і концесіонер дійшли згоди стосовно того, що:

ціни (тарифи) на виготовлені (надані) товари (роботи, послуги), що надаються, становлять _____;

зміна цін (тарифів) здійснюється у порядку, передбаченому законодавством України, у разі _____.

Використання вітчизняних матеріалів та сировини

26. Для виконання цього договору концесіонер використовує _____

_____ (матеріали, сировину)

вітчизняного виробництва за умови _____ **Продовження додатку Л**

Умови використання праці працівників - громадян України

27. Під час провадження концесійної діяльності концесіонер використовує працю працівників - громадян України _____ % загальної чисельності, в тому числі _____ % громадян, звільнених у зв'язку з ліквідацією _____ державного _____ (комунального) підприємства _____, майно якого надано у концесію.
(назва підприємства)

Страхування об'єкта концесії

28. Ризик випадкової загибелі або пошкодження об'єкта концесії несе _____.
(концесієдавець (концесіонер))

29. Майно, отримане концесіонером або створене відповідно до умов цього договору, страхується концесіонером на користь _____.

(концесієдавця (концесіонера))

30. Концесіонер зобов'язаний протягом трьох місяців після отримання об'єкта у концесію укласти угоду про його страхування у разі настання страхового випадку, пов'язаного з _____.

(причини настання страхового випадку)

31. У разі настання страхового випадку страхові суми (страхове відшкодування), що виплачуються страховиком, повністю спрямовуються на відновлення робочого стану об'єкта концесії.

32. Роботи з відновлення робочого стану об'єкта концесії повинні розпочатися у _____ денний строк після настання страхового випадку.

33. Концесієдавець має бути ознайомлений з усіма страховими полісами.

Відповідальність сторін за виконання зобов'язань

34. У разі порушення будь-яких умов, встановлених цим договором, винна сторона сплачує на користь іншої сторони штраф у сумі _____ гривень.

(розмір)

35. Сплата штрафу не звільняє сторони від виконання ними зобов'язань за цим договором.

36. Збитки однієї сторони, що виникли внаслідок порушення іншою стороною своїх зобов'язань за цим договором, відшкодовуються винною стороною у повному обсязі.

37. За невиконання або неналежне виконання зобов'язань, визначених цим договором, сторони несуть відповідальність згідно із законодавством України.

38. У разі коли концесіонер допустив погіршення стану об'єкта концесії або його загибель, він повинен відшкодувати концесієдавцю збитки, якщо не доведе, що погіршення або загибель об'єкта сталися не з його вини.

Строк дії договору

39. Концесійний договір укладено на _____ років (з "____" _____ року по "____" _____ року).

Продовження додатку Л

Порядок припинення дії, зміни умов
і розірвання концесійного договору

40. Дія цього договору припиняється у разі:

закінчення строку, на який його було укладено;

загибелі об'єкта концесії або заподіяння йому шкоди, яка виключає можливість його подальшої експлуатації;

ліквідації концесіонера за рішенням суду, в тому числі у зв'язку з визнанням його банкрутом.

41. Цей договір може бути розірвано за письмовим погодженням сторін з визначенням порядку компенсації витрат та інших умов. Реорганізація концесіонера – юридичної особи не є підставою для зміни умов або розірвання цього договору.

41-1. Концесієдавець має право в односторонньому порядку відмовитися від договору концесії на об'єкти, які використовуються для централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води, водовідведення і перебувають у комунальній власності, у разі невиконання або неналежного виконання істотних умов договору з вини концесіонера.

У такому разі договір є розірваним з дати повідомлення концесієдавцем концесіонерові про відмову від договору.

42. На вимогу однієї із сторін цей договір може бути розірвано за рішенням суду у разі невиконання сторонами своїх зобов'язань та з інших підстав, передбачених законодавством України.

43. У разі виникнення обставин, які викликають необхідність зміни умов цього договору, сторона повинна попередити письмово іншу сторону за _____ днів. Про зміну умов цього договору складається додаткова угода, яка підписується концесієдавцем та концесіонером і є невід'ємною частиною цього договору.

Розв'язання спорів, що виникають з концесійного договору

44. Спори, що виникають з цього договору, розглядаються відповідно до законодавства України судом.

Спори, що виникають з цього договору за участю нерезидентів, вирішуються в порядку, передбаченому законодавством.

Прикінцеві положення

45. Цей договір набуває чинності з дня його підписання концесієдавцем та концесіонером.

46. Строк дії цього договору може бути продовжено у разі виконання концесіонером умов концесійного договору та за погодженням з концесієдавцем.

47. Концесійний договір укладено у двох примірниках (по одному для кожної із сторін), що мають однакову юридичну силу українською та мовами.

48. Усі додатки до концесійного договору є невід'ємною його частиною.

Продовження додатку Л

Юридичні адреси та розрахункові рахунки сторін:

Концесієдавець:

Концесіонер:

Концесієдавець:

Концесіонер:

(посада, прізвище, ім'я та по
батькові)

(посада, прізвище, ім'я та
по батькові)

М.П.

М.П.

(підпис)

(підпис)

" " _____

" " _____

* Розділ включається у концесійний договір у разі, коли концесія надається на право створення (будівництва) об'єкта концесії.

Примітка. Концесійний договір за згодою сторін може містити й інші умови та положення, передбачені законодавством, а також інші способи забезпечення зобов'язань сторін (застава, гарантія тощо). {Договір із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 1510 (1510-2002-п) від 11.10.2002, КМ № 605 (605-2004-п) від 12.05.2004, № 418 (418-2009-п) від 11.03.2009}.

Додаток М

Додаток до концесійного договору
АКТ
приймання-передачі

" ____ " _____ р. м. Київ

Ми, нижчезазначені, комісія у складі представників концесієдавця

(посада, прізвище, ім'я та по батькові)

та концесіонера _____

(посада, прізвище, ім'я та по батькові)

уклали цей Акт про те, що згідно з концесійним договором від
" ____ " _____ р. концесієдавець (концесіонер) передав, а
концесіонер (концесієдавець) прийняв споруди, устаткування та інше
майно _____

(назва об'єкта концесії)

1. До складу об'єкта входять: _____

(перелік облікових одиниць згідно з балансом)

2. Загальні відомості: _____

3. Інженерне обладнання: _____

4. Вартість основних фондів: _____

5. Результати огляду та випробувань: _____

6. Разом з об'єктом передається технічна документація: _____

7. До акта приймання-передачі додається:

1) _____

2) _____

3) _____

Концесіонер (концесієдавець) не має претензій до концесієдавця
(концесіонера).

Від концесієдавця: 1

(прізвище, ім'я та по батькові) (підпис)

2

(прізвище, ім'я та по батькові) (підпис)

Від концесіонера: 1

(прізвище, ім'я та по батькові) (підпис)

2

(прізвище, ім'я та по батькові) (підпис)

Додаток Н

Затверджено Наказ Фонду державного майна України 23.08.2000 № 1774
Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21 грудня 2000 р. за № 930/5151

Типовий договір оренди
цілісного майнового комплексу державного підприємства
(структурного підрозділу підприємства)

Місто _____, _____ року
(число, місяць, рік)

_____ (повна назва Орендодавця)
_____ (надалі - Орендодавець) в особі _____,
(посада, прізвище, ім'я та по батькові)
що діє на підставі _____, з одного боку,
(назва документа, № наказу)
та _____ (повна назва особи Орендаря)
(надалі - Орендар) в особі _____,
(посада, прізвище, ім'я та по батькові)
що діє на підставі _____,
(статут, довіреність тощо)

з іншого боку, уклали цей Договір про наведене нижче:

1. Предмет Договору

1.1. Орендодавець передає, а Орендар приймає в строкове платне користування цілісний майновий комплекс _____

(державного підприємства «_____»)

(надалі - Підприємство), склад і вартість якого визначено
відповідно до наведених акта оцінки, протоколу про результати
інвентаризації та _____

(передавального, розподільчого)

балансу Підприємства, складеного за станом на 01 __ 20__ р., вартість якого становить _____
грн., у тому числі: основні фонди за залишковою вартістю _____ грн.

1.2. Грошові кошти та цінні папери, з урахуванням дебіторської та кредиторської заборгованості, передаються Орендареві в користування на умовах кредитного договору, що укладається одночасно з підписанням цього Договору.

1.3. Оборотні матеріальні засоби в сумі - _____ грн. Орендар викупує на підставі договору купівлі-продажу, що укладається одночасно з підписанням цього Договору.

1.4. Цей Договір є підставою для виникнення у разі приватизації підприємства пріоритетних прав Орендаря на довгострокову оренду земельної(их) ділянки(нок), на якій (их) розміщене Підприємство, з наступним викупом цієї ділянки відповідно до законодавства.

1.5. Після укладення цього Договору Орендар приєднує до свого майна Підприємство в установленому порядку.

1.6. Орендар виступає правонаступником усіх прав та обов'язків реорганізованого Підприємства.

1.7. Майно Підприємства враховується окремо від іншого майна Орендаря на окремому балансі з зазначенням того, що це майно є орендованим.

2. Умови передачі та повернення орендованого майна Підприємства

Продовження додатку Н

2.1. Орендар вступає у строкове платне користування Підприємством у термін, указаний у договорі, але не раніше дати підписання сторонами цього Договору та акта приймання-передачі Підприємства.

2.2. Передача Підприємства в оренду не тягне за собою виникнення в Орендаря права власності на це майно. Власником Підприємства залишається держава, а Орендар користується ним протягом строку оренди.

2.3. Передача Підприємства в оренду здійснюється за вартістю, визначеною в акті оцінки, складеному за Методикою, затвердженою Кабінетом Міністрів України.

2.4. Вартість майна Підприємства, яке Орендар повертає Орендодавцю (або юридичній особі, яку вкаже Орендодавець), визначається на підставі передавального балансу Підприємства та акта оцінки, складеного за даними інвентаризації на момент припинення дії цього Договору, звіреного з актом приймання-передачі Підприємства в оренду.

Орендар повертає Підприємство Орендодавцю (варіант: юридичній особі, вказаній Орендодавцем) у порядку, визначеному чинним законодавством України та цим Договором. Підприємство вважається поверненим Орендодавцю з моменту підписання сторонами акта приймання-передачі.

2.5. Передача Підприємства в оренду здійснюється з дотриманням прав кредиторів та заставоутримувачів Підприємства.

3. Орендна плата

3.1. Орендна плата визначена на підставі Методики розрахунку орендної плати, затвердженої Кабінетом Міністрів України, і становить без ПДВ за перший місяць оренди - _____ грн.

(місяць, рік)

Нарахування ПДВ на суму орендної плати здійснюється у порядку, визначеному чинним законодавством України. У разі, якщо неможливо зробити розрахунок орендної плати за перший місяць оренди (у зв'язку з відсутністю даних про індекс інфляції), цей пункт викладається в такій редакції: "3.1. Орендна плата визначається на підставі Методики розрахунку орендної плати, затвердженої Кабінетом Міністрів України, і становить без ПДВ за базовий місяць розрахунку (останній місяць, по якому є інформація про індекс інфляції) - _____ грн. (місяць, рік)

Нарахування ПДВ на суму орендної плати здійснюється у порядку, визначеному чинним законодавством України. Орендна плата за перший місяць оренди - _____ визначається шляхом коригування орендної плати за базовий місяць на індекси інфляції за _____.

(місяці, роки)

3.2. Орендна плата за кожний наступний місяць визначається шляхом коригування орендної плати за попередній місяць на індекс інфляції за наступний місяць.

3.3. Орендна плата перераховується:

до державного бюджету (якщо Орендодавцем виступає не Балансоутримувач), або до державного бюджету та Балансоутримувачу у співвідношенні 30 % до 70 % (якщо Орендодавцем виступає Балансоутримувач), щомісяця не пізніше ____ числа місяця, наступного за звітним.

3.4. Розмір орендної плати переглядається на вимогу однієї із сторін у разі зміни методики її розрахунку, змін централізованих цін і тарифів та в інших випадках, передбачених чинним законодавством.

Продовження додатку Н

3.5. Орендна плата, перерахована несвоєчасно або не в повному обсязі, підлягає індексації і стягується до бюджету та Орендодавцю у визначеному пунктом 3.3. співвідношенні, відповідно до чинного законодавства України, з урахуванням пені в розмірі облікової ставки НБУ на дату нарахування пені від суми заборгованості, з урахуванням індексації, за кожний день прострочення, включаючи день оплати.

3.6. Наднормативна сума орендної плати, що надійшла до бюджету та/або Орендодавцю, підлягає в установленому порядку поверненню Орендарю або заліку в рахунок наступних платежів.

3.7. Зобов'язання Орендаря щодо сплати орендної плати забезпечуються у вигляді: (авансової оплати в розмірі не менше ніж орендна плата за _місяці; застави майна або майнових прав; банківської гарантії).

4. Використання амортизаційних відрахувань

4.1. Амортизаційні відрахування на орендоване майно Підприємства залишаються в розпорядженні Орендаря і використовуються для відновлення основних фондів.

4.2. Поліпшення орендованого майна Підприємства, здійснені за рахунок амортизаційних відрахувань, є власністю держави.

5. Обов'язки Орендаря

Орендар зобов'язується:

5.1. Використовувати орендоване майно Підприємства відповідно до його призначення та умов цього Договору.

5.2. Своєчасно і в повному обсязі сплачувати орендну плату до державного бюджету. У разі оренди структурного підрозділу по договору, де орендодавцем є підприємство, цей пункт викладається в такій редакції:

5.2. «Своєчасно і в повному обсязі сплачувати орендну плату до державного бюджету (30 %) та Орендодавцю (70 %).»

5.3. Забезпечити збереження орендованого майна Підприємства, запобігати його пошкодженню і псуванню, здійснювати заходи протипожежної безпеки.

5.4. Своєчасно здійснювати капітальний, поточний та інші види ремонтів орендованого майна Підприємства.

5.5. Протягом місяця після укладення цього Договору застрахувати орендоване майно Підприємства на суму не меншу за його балансову вартість на користь Орендодавця, в порядку, визначеному чинним законодавством.

5.6. Щомісяця, до 12 числа, надавати Орендодавцеві інформацію про перерахування орендної плати (копію платіжного доручення з відміткою банку, що обслуговує Орендаря).

5.7. У разі припинення або розірвання Договору повернути Орендодавцеві або підприємству, вказаному Орендодавцем, орендоване майно Підприємства, у належному стані, не гіршому ніж на момент передачі його в оренду, з урахуванням нормального фізичного зносу, та відшкодувати Орендодавцеві збитки у разі погіршення стану або втрати (повної або його частини) орендованого майна Підприємства з вини Орендаря.

6. Права Орендаря

Орендар має право:

6.1. Самостійно визначати і здійснювати напрями господарської діяльності Підприємства в межах, визначених установчим документом (статутом та/або установчим договором/положенням) Орендаря та/або юридичної особи чи відокремленого структурного підрозділу, створених на базі переданого в оренду Підприємства.

6.2. За згодою Орендодавця продавати, обмінювати, позичати, іншим чином розпоряджатися матеріальними цінностями, які входять до складу орендованого майна

Продовження додатку Н

Підприємства, здавати їх у суборенду і передавати свої права та обов'язки за цим Договором щодо цих цінностей іншій особі за умови, що це не спричинить зміни вартості Підприємства і не порушує інших положень цього Договору.

Матеріальні цінності і кошти, отримані від цих операцій, є власністю Орендодавця і направляються на відтворення основних фондів Підприємства.

6.3. З дозволу Орендодавця вносити зміни до складу орендованого майна Підприємства, здійснювати його реконструкцію, технічне переозброєння та інші поліпшення, що зумовлюють підвищення його вартості.

6.4. У встановленому порядку з дозволу Орендодавця списувати орендоване майно Підприємства.

6.5. Самостійно розподіляти доходи, створювати спеціальні фонди (розвитку виробництва, соціально-культурних заходів тощо).

6.6. Орендар має право розпоряджатися або іншим чином передавати третім особам належні йому право оренди та інші права (повністю чи в певній частині), які випливають з цього Договору, тільки за попередньою згодою Орендодавця, якщо інше не передбачено цим Договором або чинним законодавством України.

7. Обов'язки Орендодавця

Орендодавець зобов'язується:

7.1. Передати Орендарю в оренду цілісний майновий комплекс згідно з цим Договором за актом приймання-передачі майна, який підписується одночасно з цим Договором.

7.2. Передати Орендарю на умовах довгострокового кредиту грошові кошти у сумі _____ грн.

7.3. Продати Орендарю інші матеріальні цінності на суму _____ грн.

7.4. Не вчиняти дій, які б перешкождали Орендарю користуватися орендованим майном Підприємства на умовах цього Договору.

7.5. У випадку реорганізації Орендаря до припинення чинності цього Договору, переукласти цей Договір на таких самих умовах з одним із правонаступників, якщо останній згоден стати Орендарем.

Договір може визначати порядок відшкодування Орендодавцем Орендареві вартості поліпшень орендованого майна.

8. Права Орендодавця

Орендодавець має право:

8.1. Контролювати наявність, стан, напрями та ефективність використання державного майна, переданого в оренду за Договором.

8.2. Виступати з ініціативою щодо внесення змін до цього Договору або його розірвання в разі погіршення стану орендованого майна Підприємства внаслідок невиконання або неналежного виконання умов цього Договору.

9. Відповідальність і вирішення спорів за Договором

9.1. Орендодавець не відповідає за зобов'язаннями Орендаря. Орендар не відповідає за зобов'язаннями Орендодавця, якщо інше не передбачено цим Договором.

9.2. За невиконання або неналежне виконання зобов'язань за цим Договором Сторони несуть відповідальність згідно з чинним законодавством України.

9.3. Спори і суперечки, які виникають з цього Договору або в зв'язку з ним, не вирішені шляхом переговорів, вирішуються в судовому порядку.

10. Строк чинності, умови зміни та припинення Договору

10.1. Цей Договір укладено строком на _____, що діє з «___» _____ 20__ р. до «___» _____ 20__ р. включно.

Продовження додатку Н

10.2. Умови цього Договору зберігають силу протягом всього терміну цього Договору, в тому числі у випадках, коли після його укладення законодавством встановлено правила, що погіршують становище Орендаря, а в частині зобов'язань Орендаря щодо орендної плати - до виконання зобов'язань.

10.3. Зміни і доповнення або розірвання цього Договору допускаються за взаємною згодою сторін. Зміни та доповнення, що пропонуються внести, розглядаються протягом одного місяця з дати їх подання до розгляду іншої сторони.

10.4. За ініціативою однієї із сторін цей Договір може бути розірвано за рішенням арбітражного суду у випадках, передбачених чинним законодавством.

10.5. У разі припинення або розірвання Договору поліпшення орендованого майна, здійснені Орендарем за рахунок власних коштів, які можна відокремити від орендованого майна, не завдаючи йому шкоди, визнаються власністю Орендаря, а невідокремлювані поліпшення – власністю Орендодавця. Питання компенсації Орендодавцем збільшення вартості орендованого майна в результаті зазначених невідокремлюваних поліпшень вирішується відповідно до умов цього Договору та чинного законодавства.

10.6. У разі відсутності заяви однієї із сторін про припинення або зміну цього Договору після закінчення строку його чинності протягом одного місяця, Договір підлягає продовженню на той самий термін і на тих самих умовах, які були передбачені цим Договором, з урахуванням змін у законодавстві на дату продовження цього Договору.

10.7. Чинність цього Договору припиняється внаслідок: закінчення строку, на який його було укладено; приватизації Підприємства за участю Орендаря; загибелі Підприємства; достроково за взаємною згодою Сторін або за рішенням арбітражного суду; банкрутства Орендаря та в інших випадках, прямо передбачених чинним законодавством України.

10.8. Взаємовідносини Сторін, не врегульовані цим Договором, регулюються чинним законодавством України.

10.9. Цей Договір укладено в 4-х (чотирьох) примірниках, кожен з яких має однакову юридичну силу, по два для Орендодавця і Орендаря.

11. Платіжні та поштові реквізити сторін:

Орендодавець _____ Орендар _____

12. Додатки до цього Договору є його невід'ємною і складовою частиною. До Договору додаються:

12.1. Розрахунок орендної плати;

12.2. Акт оцінки вартості майна, що передається в оренду;

12.3. Акт приймання-передачі орендованого майна;

12.4. Договір купівлі-продажу оборотних матеріальних засобів від «__» ____ 20__ р.;

12.5. Кредитний договір грошових коштів та цінних паперів від «__» ____ 20__ р.

Орендодавець

Орендар

М. П.

М. П.

Додаток П

ЗАТВЕРДЖЕНО

Постановою

Кабінету Міністрів України

від 3 березня 2004 р. № 220

ТИПОВИЙ
договір оренди землі

_____ «__» _____ 20__ р.
(місце укладення)

Орендодавець (уповноважена ним особа) _____
(прізвище, ім'я та

_____ по батькові фізичної особи,

_____, з одного боку, та
найменування юридичної особи)

орендар _____
(прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи,

_____ найменування юридичної особи)

_____, з другого, уклали цей

договір про нижченаведене:

Предмет договору

1. Орендодавець надає, а орендар приймає в строкове платне користування земельну ділянку _____,
(цільове призначення)

яка знаходиться _____
(місцезнаходження)

Об'єкт оренди

2. В оренду передається земельна ділянка загальною площею _____
(гектарів), у тому числі _____
(площа та якісні характеристики

_____ земель, зокрема меліорованих,

_____ за їх складом та видами угідь - рілля,

_____ сіножаті, пасовища, багаторічні насадження тощо)

3. На земельній ділянці розміщені об'єкти нерухомого майна

_____ (перелік, характеристика і стан будинків,
будівель, споруд та інших об'єктів)

_____, а також інші об'єкти інфраструктури

Продовження додатку П

(перелік, характеристика і стан лінійних споруд, інших об'єктів інфраструктури, у тому числі доріг,

майданчиків з твердим покриттям, меліоративних систем тощо)

4. Земельна ділянка передається в оренду разом з _____
(перелік,

характеристика і стан будинків, будівель, споруд та інших

об'єктів)

5. Нормативна грошова оцінка земельної ділянки становить _____ гривень.

6. Земельна ділянка, яка передається в оренду, має такі недоліки, що можуть перешкоджати її ефективному використанню _____

7. Інші особливості об'єкта оренди, які можуть вплинути на орендні відносини _____

Строк дії договору

8. Договір укладено на _____ років (у разі укладення договору оренди землі для ведення товарного сільськогосподарського виробництва - з урахуванням ротації культур згідно з проектом землеустрою).

Після закінчення строку дії договору орендар має переважне право поновити його на новий строк. У цьому разі орендар повинен не пізніше ніж за _____ днів до закінчення строку дії договору повідомити письмово орендодавця про намір продовжити його дію.

Орендна плата

9. Орендна плата вноситься орендарем у формі та розмірі

(розмір орендної плати: грошової - у гривнях із зазначенням

способів внесення за земельні ділянки приватної власності, а за

земельні ділянки державної або комунальної власності також із

зазначенням відсотків нормативної грошової оцінки земельної

ділянки або розміру земельного податку; натуральної - перелік,

Продовження додатку П

кількість або частка продукції, одержуваної із земельної ділянки,

якісні показники продукції, місце, умови, порядок, строки

поставки; відробіткової – види, обсяги, строки і місце надання

послуг, види, обсяги, строки і місце виконання робіт)

10. Обчислення розміру орендної плати за земельні ділянки приватної власності здійснюється з урахуванням (без урахування) індексації. -----

(непотрібне закреслити)

Обчислення розміру орендної плати за земельні ділянки державної або комунальної власності здійснюється з урахуванням їх цільового призначення та коефіцієнтів індексації, визначених законодавством, за затвердженими Кабінетом Міністрів України формами, що заповнюються під час укладання або зміни умов договору оренди чи продовження його дії.

11. Орендна плата вноситься у такі строки _____

12. Передача продукції та надання послуг в рахунок орендної плати оформляється відповідними актами.

13. Розмір орендної плати переглядається _____
(періодичність)

у разі:

зміни умов господарювання, передбачених договором;

зміни розмірів земельного податку, підвищення цін і тарифів,

зміни коефіцієнтів індексації, визначених законодавством;

погіршення стану орендованої земельної ділянки не з вини орендаря, що підтверджено документами;

в інших випадках, передбачених законом.

14. У разі невнесення орендної плати у строки, визначені цим договором, справляється пеня у розмірі _____ несплаченої
(відсотків)

суми за кожний день прострочення.

Умови використання земельної ділянки

15. Земельна ділянка передається в оренду для

(мета використання)

16. Цільове призначення земельної ділянки _____

17. Умови збереження стану об'єкта оренди _____

Продовження додатку П

Умови і строки передачі земельної ділянки в оренду

18. Передача земельної ділянки в оренду здійснюється без розроблення (з розробленням) проекту її відведення.

(непотрібне закреслити)

Підставою розроблення проекту відведення земельної ділянки є:

Організація розроблення проекту відведення земельної ділянки і витрати, пов'язані з цим, покладаються на орендодавця (орендаря).

(непотрібне закреслити)

19. Інші умови передачі земельної ділянки в оренду _____

20. Передача земельної ділянки орендарю здійснюється у _____ після державної реєстрації цього договору за актом її (строк) приймання-передачі.

Умови повернення земельної ділянки

21. Після припинення дії договору орендар повертає орендодавцеві земельну ділянку у стані, не гіршому порівняно з тим, у якому він одержав її в оренду.

Орендодавець у разі погіршення корисних властивостей орендованої земельної ділянки, пов'язаних із зміною її стану, має право на відшкодування збитків у розмірі, визначеному сторонами. Якщо сторонами не досягнуто згоди про розмір відшкодування збитків, спір розв'язується у судовому порядку.

22. Здійснені орендарем без згоди орендодавця витрати на поліпшення орендованої земельної ділянки, які неможливо відокремити без заподіяння шкоди цій ділянці, не підлягають відшкодуванню.

23. Поліпшення стану земельної ділянки, проведені орендарем за письмовою згодою з орендодавцем землі, підлягають (не підлягають) відшкодуванню. Умови, обсяги і строки

(непотрібне закреслити)

відшкодування орендарю витрат за проведені ним поліпшення стану земельної ділянки визначаються окремою угодою сторін.

24. Орендар має право на відшкодування збитків, заподіяних унаслідок невиконання орендодавцем зобов'язань, передбачених цим договором.

Збитками вважаються:

фактичні втрати, яких орендар зазнав у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням умов договору орендодавцем, а також витрати, які орендар здійснив або повинен здійснити для відновлення свого порушеного права;

Продовження додатку П

доходи, які орендар міг би реально отримати в разі належного виконання орендодавцем умов договору.

25. Розмір фактичних витрат орендаря визначається на підставі документально підтверджених даних.

Обмеження (обтяження) щодо використання
земельної ділянки

26. На орендовану земельну ділянку встановлено (не встановлено) обмеження (обтяження) та інші права *непотрібне закреслити* третіх осіб

(підстави встановлення обмежень (обтяжень))

27. Передача в оренду земельної ділянки не є підставою для припинення або зміни обмежень (обтяжень) та інших прав третіх осіб на цю ділянку.

Інші права та обов'язки сторін*

28. Права орендодавця: _____

29. Обов'язки орендодавця: _____

* Визначаються відповідно до Закону України "Про оренду землі".

30. Права орендаря: _____

31. Обов'язки орендаря: _____

Ризик випадкового знищення або пошкодження
об'єкта оренди чи його частини

32. Ризик випадкового знищення або пошкодження об'єкта оренди чи його частини несе орендар (орендодавець).

(непотрібне закреслити)

Страхування об'єкта оренди

Продовження додатку П

33. Згідно з цим договором об'єкт оренди підлягає (не підлягає) страхуванню на весь період дії цього договору.

----- (непотрібне закреслити)

34. Страхування об'єкта оренди здійснює орендар (орендодавець).

(непотрібне закреслити)

35. Сторони домовилися про те, що у разі невиконання свого обов'язку стороною, яка повинна згідно з цим договором застрахувати об'єкт оренди, друга сторона може застрахувати його і вимагати відшкодування витрат на страхування.

Зміна умов договору і припинення його дії

36. Зміна умов договору здійснюється у письмовій формі за взаємною згодою сторін.

У разі недосягнення згоди щодо зміни умов договору спір розв'язується у судовому порядку.

37. Дія договору припиняється у разі:

закінчення строку, на який його було укладено;

придбання орендарем земельної ділянки у власність;

викупу земельної ділянки для суспільних потреб або примусового відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності в порядку, встановленому законом;

ліквідації юридичної особи-орендаря.

Договір припиняється також в інших випадках, передбачених законом.

38. Дія договору припиняється шляхом його розірвання за:

взаємною згодою сторін;

рішенням суду на вимогу однієї із сторін у наслідок невиконання другою стороною обов'язків, передбачених договором, та внаслідок випадкового знищення, пошкодження орендованої земельної ділянки, яке істотно перешкоджає її використанню, а також з інших підстав, визначених законом.

39. Розірвання договору оренди землі в односторонньому порядку допускається (не допускається).

(непотрібне закреслити)

Умовами розірвання договору в односторонньому порядку є

40. Перехід права власності на орендовану земельну ділянку до другої особи, а також реорганізація юридичної особи-орендаря є (не є) підставою для зміни умов або розірвання договору.

(непотрібне закреслити)

Право на орендовану земельну ділянку у разі смерті фізичної особи - орендаря, засудження або обмеження її дієздатності за рішенням суду

Продовження додатку П

переходить (не переходить) до спадкоємців або інших осіб, які використовують цю земельну ділянку разом з орендарем.

Відповідальність сторін за невиконання або неналежне
Виконання договору

41. За невиконання або неналежне виконання договору сторони несуть відповідальність відповідно до закону та цього договору.

42. Сторона, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності, якщо вона доведе, що це порушення сталося не з її вини.

Прикінцеві положення

43. Цей договір набирає чинності після підписання сторонами та його державної реєстрації.

Цей договір укладено у трьох примірниках, що мають однакову юридичну силу, один з яких знаходиться в орендодавця, другий - в орендаря, третій - в органі, який провів його державну реєстрацію

(назва органу державної реєстрації за місцем розташування

земельної ділянки)

Невід'ємними частинами договору є:

план або схема земельної ділянки;

кадастровий план земельної ділянки з відображенням обмежень (обтяжень) у її використанні та встановлених земельних сервітутів;

акт визначення меж земельної ділянки в натурі (на місцевості);

акт приймання-передачі об'єкта оренди;

проект відведення земельної ділянки у випадках, передбачених законом.

(інші документи, що додаються до договору)

Реквізити сторін

Орендодавець

Орендар

(прізвище, ім'я та по батькові

(прізвище, ім'я та по батькові

фізичної особи, паспортні дані

фізичної особи, паспортні дані

(серія, номер, ким і коли

(серія, номер, ким і коли

виданий), найменування юридичної

виданий), найменування юридичної

особи, що діє на підставі

особи, що діє на підставі

Продовження додатку П

_____ установчого документа (назва, _____ ким і коли затверджений), _____ відомості про державну _____ реєстрацію та банківські _____ реквізити) Місце проживання фізичної особи, місцезнаходження юридичної особи _____ (індекс, область, _____ район, місто, село, вулиця, _____ номер будинку та квартири) Ідентифікаційний номер _____ _____ (фізичної особи) Ідентифікаційний код _____ _____ (юридичної особи)	_____ установчого документа (назва, _____ ким і коли затверджений), _____ відомості про державну _____ реєстрацію та банківські _____ реквізити) Місце проживання фізичної особи, місцезнаходження юридичної особи _____ (індекс, область, _____ район, місто, село, вулиця, _____ номер будинку та квартири) Ідентифікаційний номер _____ _____ (фізичної особи) Ідентифікаційний код _____ _____ (юридичної особи)
Орендодавець	Підписи сторін Орендар
_____ МП (за наявності печатки) Договір зареєстрований у _____ _____ (назва органу державної реєстрації за _____ місцем розташування земельної ділянки) про що у Державному реєстрі земель вчинено запис від "___" _____ 20__ р. за № _____ МП (за наявності печатки)	_____ МП (за наявності печатки) _____ _____ провела державну реєстрація)
_____ (підпис)	_____ (ініціали та прізвище посадової особи, яка _____ провела державну реєстрація)

Додаток Р

Витяг з матеріалів «У 2016 році рибне господарство отримає фінансування від Європейського інвестиційного банку»

У 2016 році підприємці українського рибного господарства отримають змогу розвивати свій бізнес завдяки кредитному фінансуванню провідної європейської фінансової установи – Європейського інвестиційного банку. Відповідну Фінансову угоду (Проект «Основний кредит для аграрної галузі – Україна») підписано між Україною та Європейським інвестиційним банком 28 грудня 2015 року. Реалізація Угоди дасть можливість залучити 400 млн євро на 12 років з 4-річним пільговим періодом для підтримки аграрного сектору України. Кошти планується спрямувати на модернізацію рибного господарства і аквакультури в Україні та реалізацію проектів у сфері вирощування зернових та олійних культур. [Електронний ресурс]. <http://darg.gov.ua/>

Кредитором у рамках Проекту виступатиме Європейський інвестиційний банк. Позичальником ресурсів виступатиме Україна в особі Міністерства фінансів, яке за участю Міністерства аграрної політики та продовольства України та у взаємодії з ПАТ «Укрексімбанк» здійснюватиме відбір проектів та моніторинг їхньої практичної реалізації. За рахунок кредитних коштів ЄІБ може бути покрито до 50 % вартості визначених проектів. Джерелом фінансування решти 50 % вартості будуть власні кошти банків-учасників або кошти кінцевих бенефіціарів. Реалізація Проекту сприятиме акумулюванню фінансових ресурсів в обсязі, принаймні еквівалентному 800 млн євро.

400 млн євро – це ті гроші, на які очікували українські аграрії. Кредит Європейського інвестиційного банку, дасть змогу країні отримати доступ до європейських коштів і направити їх на підтримку агровиробників.

Впровадження Проекту забезпечить досягнення таких результатів:

- залучення до аграрного сектора економіки середньо- та довгострокових фінансових ресурсів;
- підтримка малих, середніх підприємств, розвиток інфраструктури, логістики;
- впровадження заходів з модернізації існуючого виробництва та створення нових виробничих потужностей;
- збільшення податкових надходжень підприємств до бюджету країни;
- покращення бізнес-клімату та створення передумов для активізації інвестиційної діяльності;
- покращення платіжного балансу через збільшення експортного потенціалу країни (зернові та олійні культури) та зменшення імпорту (рибне господарство і аквакультура) [Електронний ресурс]. <http://darg.gov.ua/>

Додаток С

 FAO/CWP FORM FOR REPORTING STATISTICS ON AQUACULTURE		FISHSTAT AQ 							
COUNTRY or AREA	Sheet for reporting details of type of culture. Do not record quantity produced on this sheet			For culture in brackish or marine waters specify FAO fishing area					
Ukraine									
METHOD OF CULTURE (by main categories of aquatic organisms)	Freshwater culture			Brackishwater culture *			Mariculture		
	Nº of units**	m2	Hectares	Nº of units**	m3 in '000	Hectares	Nº of units**	m3 in '000	Hectares
FISHES									
Ponds and tanks			73788,8						
Enclosures and pens		27825,8							
Cages									
Raceways and silos		56789,5							
Barrages									
Other methods (please specify):									
CRUSTACEANS									
Ponds and tanks									
Enclosures and pens									
Other methods (please specify):									
MOLLUSCS									
On bottom									
Off bottom									
Other methods (please specify):									
ALGAE									
HATCHERY/NURSERY PRODUCTION				Number of larvae, fingerlings, juveniles, etc.					
Local Name	Scientific name			Total	Destined to aquaculture		Released to the wild		
SPECIES									

Note: shaded areas represent concepts of no technical validity and consequently figures should not be inserted into those spaces.
 * See section 4 of the Instructions.
 ** See section 5 of the Instructions.

Додаток Т

AQ-NS1 - Form for reporting statistics on aquaculture of fish, crustaceans, molluscs, etc., by species, environment and fishing areas

COUN TRY NAME	3- ALP HA CO DE	SCIENTIFIC NAME	FAO ENGLISH NAME	ENV IRO NM ENT CO DE	AREA CODE	Quanti ty (Tonnes) / Price/ Kg	2007	2008	2010	2011	2012	2013	2014
Ukraine	FBM	Abramis brama	Freshwater bream	IN	05	t	55	64	117,8	96,1	86,5	126,8	...
Ukraine	FBM	Abramis brama	Freshwater bream	IN	05	USD	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	...
Ukraine	FCP	Cyprinus carpio	Common carp	IN	05	t	22983	20000	20000	20000	20000	20000	10650
Ukraine	FCP	Cyprinus carpio	Common carp	IN	05	USD	2,85	2,85	2,85	2,85	2,85	2,85	2,85
Ukraine	CG O	Carassius auratus	Goldfish	IN	05	t	1169	885	903,5	1170,1	1174,5	994,5	...
Ukraine	CG O	Carassius auratus	Goldfish	IN	05	USD	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65
Ukraine	FRO	Rutilus rutilus	Roach	IN	05	t	8	10	8,4	9,9	8,8	2,9	...
Ukraine	FRO	Rutilus rutilus	Roach	IN	05	USD	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65
Ukraine	SRE	Scardinius erythrophtha lmus	Rudd	IN	05	t	4	4	2,9	3,1	1,1	0,4	0
Ukraine	SRE	Scardinius erythrophtha lmus	Rudd	IN	05	USD	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	0
Ukraine	FCG	Ctenopharyn godon idellus	Grass carp (=White amur)	IN	05	t	17	15	11,4	5,2	1,3	1,8	...
Ukraine	FCG	Ctenopharyn godon idellus	Grass carp (=White amur)	IN	05	USD	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9
Ukraine	SVC	Hypophthal michthys molitrix	Silver carp	IN	05	t	3066	2808	1440,8	1737,2	1617,6	977,7	10584
Ukraine	SVC	Hypophthal michthys molitrix	Silver carp	IN	05	USD	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15	2,15
Ukraine	FSC	Pelecus cultratus	Sichel	IN	05	t	-	0	0
Ukraine	FSC	Pelecus cultratus	Sichel	IN	05	USD	-	2,5	0
Ukraine	ASU	Aspius aspius	Asp	IN	05	t	3	3	2,9	2,9	1,7	1,2	0
Ukraine	ASU	Aspius aspius	Asp	IN	05	USD	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	0
Ukraine	ABK	Blicca bjoerkna	White bream	IN	05	t	11	16	9,3	7	3,1	5,3	0
Ukraine	ABK	Blicca bjoerkna	White bream	IN	05	USD	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	0
Ukraine	FPI	Esox lucius	Northern pike	IN	05	t	7	6	6,7	5,7	2	2,2	...
Ukraine	FPI	Esox lucius	Northern pike	IN	05	USD	2,55	2,55	2,55	2,55	2,55	2,55	2,55
Ukraine	SO M	Silurus glanis	Wels(=Som) catfish	IN	05	t	-	1	0,8	0,3	0,3	0,1	78
Ukraine	SO M	Silurus glanis	Wels(=Som) catfish	IN	05	USD	-	2	2	2	2	2	3
Ukraine	FPE	Perca fluviatilis	European perch	IN	05	t	35	31	120,9	46,7	82,4	21	0

Продовження додатку Т

Ukraine	FPE	Perca fluviatilis	European perch	IN	05	USD	2	2	2	2	2	2	0
Ukraine	FPP	Sander lucioperca	Pike-perch	IN	05	t	94	69	83,1	86,2	66,3	43,2	...
Ukraine	FPP	Sander lucioperca	Pike-perch	IN	05	USD	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6
Ukraine	FRF	Osteichthys	Freshwater fishes nei	IN	05	t	-	8	3,5	2,6	2	0,4	2381
Ukraine	FRF	Osteichthys	Freshwater fishes nei	IN	05	USD	-	2	2	2	2	2	2
Ukraine	FLE	Platichthys flesus	European flounder	BW	37	t	-	1	-	-	-	-	0
Ukraine	FLE	Platichthys flesus	European flounder	BW	37	USD	-	4	-	-	-	-	0
Ukraine	MYZ	Mugil soiu	So-iuy mullet	BW	37	t	337	329	164,9	400,8	534,3	905,1	...
Ukraine	MYZ	Mugil soiu	So-iuy mullet	BW	37	USD	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	0
Ukraine	MUL	Mugilidae	Mullets nei	BW	37	t	23	14	...	2,3	3,6	1,7	0
Ukraine	MUL	Mugilidae	Mullets nei	BW	37	USD	2,6	2,6	...	2,6	2,6	2,6	0
Ukraine	MUL	Mugilidae	Mullets nei	MA	37	t	...	-	0,1	0
Ukraine	MUL	Mugilidae	Mullets nei	MA	37	USD	...	-	2,6	0
Ukraine	GPA	Gobiidae	Gobies nei	BW	37	t	14	24	4,7	1,5	5	7,9	0
Ukraine	GPA	Gobiidae	Gobies nei	BW	37	USD	4	4	4	4	4	4	0
Ukraine	SIL	Atherinidae	Silversides (= Sand smelts) nei	BW	37	t	6	4	1,1	9,9	10,4	12,5	0
Ukraine	SIL	Atherinidae	Silversides (= Sand smelts) nei	BW	37	USD	4	4	4	4	4	4	4
Ukraine	STU	Acipenseridae	Sturgeons nei	IN	5	t
Ukraine	STU	Acipenseridae	Sturgeons nei	IN	5	USD
Ukraine	TRR	Oncorhynchus mykiss	Rainbow trout	IN	5	t
Ukraine	TRR	Oncorhynchus mykiss	Rainbow trout	IN	5	USD
Ukraine	AAS	Astacus astacus	Noble crayfish	IN	05	t	7	7	11,3	3,5	1,8	1,8	0,2
Ukraine	AAS	Astacus astacus	Noble crayfish	IN	05	USD	18	18	18	18	18	18	18
Ukraine	PAA	Palaemon adspersus	Baltic prawn	BW	37	t	2	1	0,7	0,2	...
Ukraine	PAA	Palaemon adspersus	Baltic prawn	BW	37	USD	4	4	4	4	...
Ukraine	MS M	Mytilus galloprovincialis	Mediterranean mussel	MA	37	t	124	37	47	78,6	63,2	117	69,7
Ukraine	MS M	Mytilus galloprovincialis	Mediterranean mussel	MA	37	USD	1,2 F	1,2	1,2	1,2 F	1,2 F	1,2	1,2
Please utilize to revise previous years' data.									F				
Please insert any new species for aquaculture, or as needed, correct the species listed.													
Please also use the FISHSTAT AQ form for more detailed reporting of aquaculture data for 2014.													

Додаток У

NS9-Form for reporting statistics on capture production of aquatic plants, by species items and major fishing area

COUNTRY NAME	3-ALPHA CODE	SCIENTIFIC NAME	FAO ENGLISH NAME	FISHING AREA CODE	UNIT	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ukraine	YQT	Cystoseira barbata	Golden Cystoseira	37	t	31	-	14	5	-	-	5	0
Ukraine	ZOM	Zostera marina	Eel-grass	37	t	1861	1947	2165	137	1653	60	209	0

Додаток Ф

S1-Form for reporting statistics on capture production of fish, crustaceans, molluscs, etc., by species items and major fishing areas

COUNT- RY NAME	3- ALPHA CODE	SCIENTIFI C NAME	FAO ENGLISH NAME	FISHING AREA CODE	UNI T	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ukraine	FBM	Abramis brama	Freshwater bream	05	t	2686	298	314	245	242	272	269	2730
Ukraine	FBM	Abramis brama	Freshwater bream	37	t	-	-	1	1
Ukraine	FCP	Cyprinus carpio	Common carp	05	t	68	39	48	45	50	48	56	1289
Ukraine	CGO	Carassius auratus	Goldfish	05	t	1607	572	552	518	604	703	804	4364
Ukraine	CGO	Carassius auratus	Goldfish	37	t	2	3	7	6	3	5	13	2
Ukraine	FRO	Rutilus rutilus	Roach	05	t	2569	100	114	90	92	108	83	2238
Ukraine	FRO	Rutilus rutilus	Roach	37	t	18	5	22	16	114	180	216	66
Ukraine	SRE	Scardinius erythrophth almus	Rudd	05	t	9	12	15	12	10	12	6	18
Ukraine	FCG	Ctenophar yngodon idellus	Grass carp(=White amur)	05	t	3	1	0	0	1	114
Ukraine	SVC	Hypophtha lmichthys molitrix	Silver carp	05	t	1225	224	244	244	388	399	404	4705
Ukraine	VIV	Vimba vimba	Vimba bream	05	t	6	10	11	9	8	6	4	5
Ukraine	FSC	Pelecus cultratus	Sichel	05	t	...	0	0	1	1	48
Ukraine	ASU	Aspius aspius	Asp	05	t	6	8	9	9	6	6	5	10
Ukraine	ABK	Blicca bjoerkna	White bream	05	t	56	52	59	54	51	59	33	827
Ukraine	FPI	Esox lucius	Northern pike	05	t	8	12	13	15	13	14	6	108
Ukraine	SOM	Silurus glanis	Wels(=So m) catfish	05	t	7	16	22	22	19	23	11	423
Ukraine	FPE	Perca fluviatilis	European perch	05	t	32	28	31	26	20	24	24	102
Ukraine	PND	Percarina demidoffi	Percarina	37	t	8	1	-	-	-	-	-	-
Ukraine	FPP	Sander luciperca	Pike-perch	05	t	47	50	53	48	48	47	40	377
Ukraine	FPP	Sander luciperca	Pike-perch	37	t	105	43	29	10	11	4	7	2
Ukraine	FGX	Gobiidae Acipenser gueldenst	Freshwater gobies nei Danube sturgeon(=	05	t	50	59	21	17	17	16	10	6
Ukraine	APG	aedtii	Osetr)	37	t	1	3	2	-	-	-	-	-
Ukraine	SHC	Alosa pontica	Pontic shad	05	t	301	458	408	470	406	214	354	104
Ukraine	SHC	Alosa pontica	Pontic shad	37	t	23	31	36	18	30	13	26	3
Ukraine	SHZ	Alosa spp	Shads nei	05	t	5	8	13	25	30	17	25	25
Ukraine	SHZ	Alosa spp	Shads nei	37	t	-	-	1	1	2	1	2
Ukraine	CLA	Clupeonella cultriventris	Black and Caspian Sea sprat	05	t	3794	2347	3679	2628	2396	2795	25455	1825
Ukraine	CLA	Clupeonella cultriventris	Black and Caspian Sea sprat	37	t	9102	9736	8625	7380	13955	5247	8237	6231
Ukraine	FLE	Platichthys flesus	European flounder	37	t	3	2	4	5	2	2	2	2

Ukraine	TUR	Psetta maxima	Turbot	37	t	279	261	272	215	240	242	194	102
Ukraine	ANT	Antimora rostrata	Blue antimora	41	t	2	21	-	-	-	-	-	-
Ukraine	WHG	Merlangius merlangus	Whiting	37	t	64	9	17	17	36	34	20	...
Ukraine	HKM	Merluccius senegalensis	Senegalese hake	34	t	90	30	86	42	2
Ukraine	MCH	Macrourus holotrachys	Bigeye grenadier	41	t	11	53	-	-	-	-	-	-
Ukraine	GRV	Macrourus spp	Grenadiers nei	88	t	-	-	-	-	-	-	1	-
Ukraine	CAX	Ariidae	catfishes nei	34	t	-	2	-	-	-	-	-	-
Ukraine	MYZ	Mugil soiuu	So-iuyu mullet	05	t	7	6	7	4	2
Ukraine	MYZ	Mugil soiuu	So-iuyu mullet	37	t	6789	5027	6703	3657	3128	851	353	649
Ukraine	MUL	Mugilidae	Mullets nei	34	t	23	10	-	-	-	-	-	...
Ukraine	MUL	Mugilidae	Mullets nei	37	t	87	86	121	117	134	133	146	94
Ukraine	SNA	Lutjanus spp	Snappers nei	34	t	2	1	-	-	-	-	-	-
Ukraine	GRX	Haemulidae (=Pomadasyi dae)	Grunts, sweetlips nei	34	t	8	16	3	-	-	-	-	-
Ukraine	CDX	Sciaenidae	Croakers, drums nei	34	t	23	46	119	-	-	-	-	-
Ukraine	DEL	Dentex macrophthal mus	Large-eye dentex	34	t	-	-	24	...	-	-	-	-
Ukraine	SBX	Porgies, seabreams nei											
Ukraine	SBX	Sparidae		34	t	229	81	39	26	-	-	-	-
Ukraine	MUT	Mullus barbatus	Red mullet	37	t	76	60	85	93	106	92	107	...
Ukraine	GPA	Gobiidae	Gobies nei	37	t	7650	8720	7698	8823	6039	9444	13937	12973
Ukraine	TOA	Dissostichus mawsoni	Antarctic toothfish	88	t	-	-	-	-	-	-	66	169
Ukraine	TOP	Dissostichus eleginoides	Patagonian toothfish	41	t	365	333	96	198	226	171	233	141
Ukraine	ANI	Champsocephalus gunnari	Mackerel icefish	48	t	...	0	-	-	-	-	5	-
Ukraine	LHT	Trichiurus lepturus	Largehead hairtail	34	t	1007	2	74	1275	28
Ukraine	SIX	Sardinella spp	Sardinellas nei	34	t	12038	20761	32808	12295	507	109
Ukraine	PIL	Sardina pilchardus	European pilchard(=Sardine)	34	t	29450	27555	13606	14425	13205	3358
Ukraine	SPR	Sprattus sprattus	European sprat	37	t	18013	21111	24604	24652	24379	15751	12866	2114
Ukraine	ANE	Engraulis encrasicolus	European anchovy	34	t	11651	16946	13000	10401	901
Ukraine	ANE	Engraulis encrasicolus	European anchovy	37	t	8800	11029	14642	22423	24922	29885	35371	389
Ukraine	BON	Sarda sarda	Atlantic bonito	34	t	128	23	146	...	-	-	-	-
Ukraine	MAW	Scomberomorus tritor	West African Spanish mackerel	34	t	25	14	-	-	-	-	-	-
Ukraine	TUX	Scombroidei	Tuna-like fishes nei	34	t	-	135	4	768	524
Ukraine	GAR	Belone belone	Garfish	37	t	3	2	7	4	1	1	1	...
Ukraine	ATB	Atherina boyeri	Big-scale sand smelt	05	t	-	-	3	2	1	...
Ukraine	ATB	Atherina boyeri	Big-scale sand smelt	37	t	1169	690	1326	1048	883	475	4037	477
Ukraine	BLU	Pomatomus saltatrix	Bluefish	34	t	2	14	60	-	-	-	-	-

Ukraine	HMM	Trachurus mediterraneus	Mediterranean horse mackerel	37	t	220	375	262	197	274	540	847	93
Ukraine	HMG	Trachurus declivis	Greenback horse mackerel	81	t	22067	-	-	-	-	-	-	-
Ukraine	JAX	Trachurus spp	Jack and horse mackerels	34	t	9183	5599	8131	24776	1358
Ukraine	LUK	Selene dorsalis	African moonfish	34	t	21	76	19	-	-	-	-	-
Ukraine	LEE	Lichia amia	Leerfish	34	t	101	23	41	-	-	-	-	-
Ukraine	MAS	Scomber japonicus	Chub mackerel	34	t	9530	7584	1064	6009	890	606
Ukraine	BLB	Stromateus fiatola	Blue butterfly	34	t	1	-	4	-	-	-	-	-
Ukraine	DGS	Squalus acanthias	Picked dogfish	37	t	45	79	47	27	31	9	13	3
Ukraine	RJC	Raja clavata	Thornback ray	37	t	47	55	50	45	30	30	29	3
Ukraine	SRX	Rajiformes	Rays, stingrays, mantas	41	t	-	5	...	0
Ukraine	FIN	Osteichthyes	Finfishes	05	t	-	-	-	-	87	263	...	1085
Ukraine	MZZ	Osteichthyes	Marine fishes	34	t	1040	5718	2932	448	15917	502	22562	5883
Ukraine	MZZ	Osteichthyes	Marine fishes	37	t	16	86	103	49	140	1263	277	50
Ukraine	MZZ	Osteichthyes	Marine fishes	41	t	0	-	-	2	1	-	-	-
Ukraine	MZZ	Osteichthyes	Marine fishes	47	t								14379
Ukraine	MZZ	Osteichthyes	Marine fishes	81	t	50760	76056	74521	64691	65018	79051	69890	-
Ukraine	AYS	Astacidae, Cambaridae	Euro-American crayfishes	05	t	-	-	-	1	1	1	1	4
Ukraine	FCX	Crustacea	Freshwater crustaceans	05	t	5	-	9	3	6	1	2	...
Ukraine	CRA	Brachyura	Marine crabs	41	t	-	1	...	0
Ukraine	PAA	Palaemon adspersus	Marine prawns	37	t	33	34	63	124	124
Ukraine	DCP	Natantia	Baltic prawn	37	t	11	20	16	-	-	-	-	-
Ukraine	KRI	Euphausia superba	Natantian decapods	48	t	...	8133	-	-	-	-	4646	9197
Ukraine	AMS	Artemia salina	Antarctic krill	05	t	-	-	-	2	12	4	-	-
Ukraine	CRU	Crustacea	Brine shrimp	37	t	-	-	31	19	11	7	19	-
Ukraine	RPN	Rapana spp	Marine crustaceans	37	t	251	138	191	230	189	513	644	200
Ukraine	MSM	Mytilus galloprovincialis	Sea snails	37	t	236	311	689	440	217	338	358	436
Ukraine	INV	Invertebrata	Mediterranean mussel	05	t	112	290	230	150	80	256	203	30
Ukraine	INV	Invertebrata	Aquatic invertebrates	37	t	130	411	316	284	253	120	364	331

Додаток Х

FISHSTAT
FC 1

Commodity	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
GRAND TOTAL	175942	173573	152944	142010	141054	147709	75418
Fish, fresh, chilled or frozen	31314	62677	40295	37069	32793	39494	7084
Fish, dried, salted, or smoked	32843	27140	28773	28244	28256	26938	12538
Crustaceans and molluscs							3921
Fish, canned	104957	78506	81170	74572	78583	77215	47235
Crustaceans and molluscs, canned							
Oils							0
Meals	6514	4201	1422	955	-	1771	1509
Sponges, Corals, etc...							0
Aquatic Plants							0
Inedible							0
	314	1049	1324	1170	1422	2291	3131
Marine fish, frozen, nei (FAO estimate)	35200	36200	31200	30200			
Sardines, sardinellas, brisling or sprats, prep. or pres., not minced, nei (FAO estimate)	17500	22100	23100	20000			

INSTRUCTIONS FOR THE COMPLETION OF FISHSTAT FC 1

Data should be in tonnes and on a net weight basis, i.e. excluding the weight of the container. Where this is not possible, a clear indication of the unit and concept used should be given.

Data should cover the production of preserved and processed fishery commodities, produced both ashore and on board utilizing domestic catches made by commercial and subsistence fishermen, and aquaculture production. Products produced on board should be included even when landed directly in foreign ports.

Data should include products produced from imported raw materials.

Наукове видання

Вдовенко Наталія Михайлівна

**РИБНЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ**

Монографія

Підписано до друку 30.11.2016 р. Зам. № 1248
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. др. арк. 32,8.

Тираж 300 прим.

Видавець і виготовлювач ТОВ «ЦП КОМПРИНТ»
03150, м. Київ, вул. Предславинська, 28
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК № 4131 від 04.08.2011 р.
